

IZZOFALCONE

PRAXEOS
MEDICÆ UNIVERSÆ
PRÆCEPTA

AUCTORE

JOSEPHO FRANK

JOANNIS PETRI FILIO, AUGUSTISSIMO IMPERATORI ET TOTIUS ROSSIAE AUTOCRATORI A CONSILIIS STATUS, EQUITE ORD. S. ANNAE II CLASSIS, S. WLODIMIR IV. CLASSIS, THERAPIAE SPECIALIS ET CLINICES IN CAESAREA UNIVERSITATE VILNENSI PROFESSORE, AC SEMINARII MEDICI IMPERATORIS MUNIFICENTIA CONDITI PRAEFECTO, CONSILII MEDICI PETROPOLITANI ET CAESAREAE ACADEMIAE MEDICO-CHIRURGICAE, SOCIETATUM PHILANTROPICAE ET PHARMACEUTICAE PETROPOLITANAE, NATURAE SCRUTATORUM MOSQUENSIS, CAESAREAE MEDICORUM ET BENEFICORUM VILNENSIS, ACADEMIAE MEDICORUM VENETAE, SOCIETATIS AGRICULTURAE STUDIOSORUM FLORENTINAE, SCIENTIARUM ET ARTIUM ARGENTORATENSIS, ACADEMIAE MEDICAE, SOCIETATUM GALVANICAE ET MEDICAE PARISIN., R. JENNERIANAE, MEDICORUM ET NOSOCOMII A GUYO LONDINI DENOMINATAE, ORDINIS MEDICO-CHIRURGORUM LUCCENSIS, SOCIETATIS PHYSICO-MEDICAE ERLANGENSIS, MEDICAE MARSILIANAE, MEDICO-PRACTICAE MONTISPESSULANAE, LITERARIAE CUM UNIVERSITATE STUDIORUM CRACOVIENSI CONJUNCTAE, R. VARSOVIENSIS ETC. ETC. SODALI.

PARTIS SECUNDÆ VOL. SEPTIMUM,

SECTIO PRIMA,

EXHIBENS CONTINUATIONEM DOCTRINAE

DE MORBIS

PULMONUM ET CAVITATIS PECTORIS

SPECIATIM.

EDITIO SECUNDA.

TAURINI

SUMPTIBUS CAJETANI BALBINI BIBLIOPOLAE

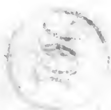
MDCCCXXIV.

EXCUDEBANT CHIRIO ET MINA.

DE MORBIS

PULMONUM ET CAVITATIS PECTORIS

SPECIATIM.

Caput IX.

DE PNEUMONORRHAGIA.

§. XXXVII.

DEFINITIO. LITERATURA.

Definitio.

1. Sanguinis floridi, spumosi, sinceri, praevio utplurimum titillationis in faucibus, caloris, et doloris in pectore sensu, e bronchiis et pulmonibus cum tussi, aut screatu facta rejectio, *pneumonorrhagia* (1) dicitur.

(1) A gr. Πνεύμων, pulmo, et ῥέω, fluo. *Synon.* Haemoptysis, seu haemoptoë (a gr. Αἷμα, sanguis, et πτύσις, sputum), passio haemoptoica, emoptoys, emptoë, emptoica passio, haemotismus, haemorrhagia pulmonum, sanguinis fluxus e pulmonibus, sanguinis sputum, sanguinis fluor, sputum cruentum, cruenta exspuitio, vomitus pulmonis. Germ. *Blutspeyen*, *Bluthusten*, *Lungen-Blutfluss*, *Lungen-Blutung*, (sermone vulgari Austriaco) *Blutbrechen* (quod facile medicum sermonis vernaculi haud gnarum in errorem ducere potest, cum *Blutbrechen* re ipsa vomitum cruentum significet). Gall. *Hémoptysie*, *crachement de*

Literatura.

2. HIPPOCRATES (2), GALENUS (3), ARETAEUS (4), et CELSUS (5) pneumonorrhagiae solum per transennam meminerunt. Illius doctrinam ex professo exposuit ALEXANDER TRALLIANUS (6); nihilominus illa tantummodo aevo ERNESTI STAHLII (7), et FRIEDERICI HOFFMANNI (8) florere incepit. Innumerabiles ejusdem argumenti dissertationes inaugurales publici juris redditae sunt. En illarum selectarum auctores: ROTH (9), SCHERBIUS (10), MOEGLING (11), FACIO

sang, *flux sanguin des poumons.* Ital *Emotisi*, *emotisia*, *sputo di sangue.* Angl. *Spitting of blood*, *coughing up of blood.* Hisp. *Escupir sangre*, *arrojo de sangre*, *salivacion de sangre* Lusit *Cuspo de sangue*, *escarro de sangue.* Dan. *Blodspyting.* Suec. *Blodspottning*, *Blodhostning.* Pol *Krwia plucie.*

(2) Locis citandis.

(3) De locis affectis. L. IV. C. 5.

(4) Acut. L. II. C. 2.

(5) L. IV. C. 4.

(6) L. II C. 6.

(7) Theor. med. vera. Diss. aeger haemoptysi periodica laborans. Hal. 1699.

(8) De sanguinis fluxu e pulmonibus v. Op. T. II. Diss. de haemoptysi selectae quaedam observationes. Hal. 1730. Consult. Cent. I. N. 69.

(9) Diss. de peripneumoniae caussis etc. de caussis haemoptoicae. Lips. 1548.

(12), Hettenbach (13), Selesius (14), Feigius (15), Fuchs (16), Fabricius (17), Alsarius a Cruce (18), Rolfing (19), Friderici (20), Wedel (21), Goltzius (22), Sperling (23), Eysellius (24), Vater (25), Wendt (26), Vesti (27), Bohn (28), Rivinus (29),

(10) Theses de haemoptysi. Norimb. cIↄIↄIc.

(11) Diss. de sanguinis e pulmonibus sputo. Tub. 1593.

(12) *Discorso intorno allo sputo di sangue. Firenze* 1596.

(13) Diss. de catarrho, de sanguinis per tussim ejectione. Viteb. 1601.

(14) Disp. de haemoptoica passione. Basil. 1604.

(15) Diss *περὶ αἱμοπτύσεως* Lips. 1606.

(16) Diss. de cruenta exspuitione. Basil. 1607.

(17) Diss. de haemoptoë seu de sanguinis per os rejectione. Rostoch. 1626.

(18) De haemoptysi, seu sputo sanguinis. Rom. 1633.

(19) Diss. de peripneumonia sputo sanguinis et phthisi. Jen. 1636.

(20) Diss. de haemoptysi. Jen. 1665.

(21) Diss. aeger haemoptysi laborans. Jen. 1679. Diss. de sputo cruento. Jen. 1709. Diss. de haemoptysi ex epitome prax. clin. Jen. 1714. Diss. de haemoptysi. Jen. 1723.

(22) Diss. de haemoptysi. Regiom. 1690.

(23) Diss. de haemoptysi. Witeb. 1698.

(24) Diss. aeger haemoptysi maligna laborans. Erf. 1700. Diss. de haemoptysi. Erf. 1711.

(25) Diss. de haemoptysi. Witeb. 1702.

(26) Diss. de haemoptysi. Lugd. Bat. 1704.

(27) Diss. de haemoptysi. Erf. 1706.

(28) Diss. de haemoptoë. Lips. 1708.

a Bergen (30), Teichmeyer (31), de-Prè (32), Strampin (33), Coswiz (34), Smith (35), Ludolff (36), Kuechler (37), Alberti (38), Michaelis (39), Juch (40), Brendel (41), Scheffelius (42), Baumer (43), Zoller (44), Kaltschmid (45), Sauvages (46), Berkeley (47), Rauch (48), Robertstone (49), Bûchner

(29) Diss de haemoptysi. Lips. 1689. in Collect. diss. Lips. 1710.

(30) Diss. de haemoptysi. Francf. 1711.

(31) Diss. de haemoptysi. Jen. 1711.

(32) Diss. de negotio sanguinis praeternaturaliter effusi in haemoptysi. Erf. 1719.

(33) Diss. de haemoptysi. Altd. 1719.

(34) Diss. de haemoptysi Hal. 1720.

(35) Diss. de haemoptysi. Lugd. Bat. 1721.

(36) Diss. de haemoptysi. Erf. 1727.

(37) Diss. aeger haemoptysi laborans. Lips. 1728.

(38) Diss. de haemoptysi. Hal. 1730.

(39) Diss. de haemoptysi. Witch. 1732.

(40) Diss. sistens haemoptoës theoriam. Jen. 1737.

(41) Diss. de haemoptysi. Goett. 1747. v. Op. II. p. 112.

(42) Diss. de haemoptysi. Gryphisw. 1747.

(43) Diss. de haemoptysi. Hal. 1748.

(44) Diss. de haemoptoë juxta aphor. Hipp. XV. Lect. VII. Viennae 1752.

(45) Diss. de haemoptysi. Jen. 1757.

(46) Diss. de haemoptyseos theoria. Monspel. 1757.

(47) Diss. de haemoptoë. Edinb. 1761.

(48) Diss. de haemoptysi. Argent. 1761.

(49) De exspuitione sanguinis a pulmonibus editi. Ultraj. 1761.

(50), Bernhard (51), Schroeder (52), Rosenblad (53), Leidenfrost (54), Van der Belen (55), Siegwart (56), Krock (57), Bonavre (58), Luther (59), Schneiter (60), Tournay (61), Gutberlet (62), Pienitz (63), Remer (64), Titius (65), Baur (66), Engelhart

(50) Diss. de haemoptysi ut haemorrhagia plerumque periculosa. Hal. 1762. Diss. de haemoptysi sua sponte mortalibus eveniente. Hal 1765.

(51) Diss de haemoptoë. Vindob. 1765.

(52) Diss. de haemoptysi in genere, et speciatim ejus nexu cum varia adversa ex hypochondriis valetudine. Goett. 1766.

(53) Diss. de haemoptysi. Lundae 1768.

(54) Diss. de illa haemoptysi, quam phthisis sequitur. Duisb. 1780.

(55) Diss. de haemoptysi. Lovan. 1781.

(56) Diss. de sanguinis e pulmonibus rejectione. Tub. 1781.

(57) Diss. de haemoptysi, et subsequente pulmonum ulcere. Goett. 1782.

(58) Diss. de haemoptysi. Monsp. 1783.

(59) Diss. de haemoptysi. Viteb. 1783. Diss. de haemoptysi. Erf. 1734.

(60) Diss. de haemoptysi. Argent. 1787.

(61) Diss. de haemoptysi. Nanceji 1790.

(62) Momenta quaedam circa haemoptysin. Würceb. 1798.

(63) Diss. de haemoptysi. Witteb. 1798.

(64) Pr. de caussa debilitatis, haemoptysin interdum excipientis, et de vasorum, quae in hoc morbo sanguinem effundunt, genere. Helmst. 1798.

(65) Diss. de haemoptysi. Viteb. 1798.

(66) Diss. de haemoptysi. Goett. 1799.

(67), SOUTHERTON (68), BERENDS (69), GUILLEMANT (70), PONNET DE DIJON (71), PIGNOT (72), WILLEMART (73), PRÉVOST-SAINT CYR (74), NOEL (75), BARDET (76), COLLIGNON (77), HIBAU (78), PEETERS (79), BUREL (80), MUELLER (81), PHILIPPE (82), GALLEREUX (83), ROCHE (84). Praeterea BOERHAAVE, SWIETEN pneumonorrhagiae in tractatu de phthisi pulmonali meminerunt. Pneumonorrhagiae deinde

(67) Diss. haemorrhagiae pulmonum casus. Lond. 1799.

(68) Diss. de haemoptysi. Edinb. 1800.

(69) Diss. de haemoptysi. Francof. ad Viadr. 1802.

(70) *Diss. sur l'hémoptysie, ou crachement de sang. Paris* 1802.

(71) *Considérations sur le traitem. de l'hémoptysie. Paris* 1803.

(72) *Diss. sur l'hémoptysie active, et sur les hémorrhagies actives en général. Paris* 1803.

(73) *Diss. sur l'hémoptysie active. Paris* 1804.

(74) *Diss. sur l'hémoptysie. Paris* 1804.

(75) *Propositions générales sur l'hémoptysie. Paris* 1806.

(76) *Diss. sur l'hémoptysie active, et ses différentes espèces Paris* 1807.

(77) Diss. de pneumonorrhagia. Vilnae 1807.

(78) Diss. de haemoptysi. Parisiis 1807.

(79) Diss. medico-practica inauguralis de haemoptysi. Paris. 1808.

(80) *Diss. sur l'hémoptysie. Paris* 1809.

(81) Diss. medica inauguralis de haemoptysi. Paris. 1809.

(82) *Diss. sur l'hémoptysie. Paris* 1809.

(83) *Diss. sur l'hémoptysie. Paris* 1812.

(84) *Diss. sur l'hémoptysie. Paris* 1812.

tractatus sat amplos opera BORSIERI (85), CULLENII (86), S. G VOGELII (87), J. P. FRANKII (88), REILII (89) continent, eo magis pretiosos, cum monographiae pneumonorrhagiae, praeter illas de MEZAE (90), SONCINII (91), REINHARDII (92), PINELI et BRIGHETEAUI (93) desiderentur.

(85) Inst. med. pract. Vol. 4 Cap. 2 de cruenta exspuitione, et speciatim de haemoptysi.

(86) *First lines of the pract. of physic. Vol. II. C.* 3.

(87) *Handb. der pr. Arzneywissenschaft.* 5. *Th.* 3. *Hap. p.* 42, 72.

(88) Epitome de curandis hominum morbis. L. V. P. 2. p. 161, 190.

(89) *Fieberlehre.* 3 *B.* 4. *Kap.* p. 83.

(90) Animadvers. pract. in haemoptoëa. v. Acta R. Soc. med. Havn Vol. 3. p. 302.

(91) Obs. medico-pract. q. de sanguinis sputo. v. Nova acta Helvet. Vol. I. p. 259.

(92) *Abhandlung. v. d. Lungenblutfluss od. Blutspeyen Glogau* 1762.

(93) *Dict. des sc. méd. T. XX.* p. 295.

§. XXXVIII.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Symptomata.

1. Nuntii (94) pneumonorrhagiae in genere, et cujusvis illius paroxysmi in specie fieri solent horripilatio in cute, rubor, calorque fugax faciei, praesertim genarum, frigus extremitatum, sub quo venae in manibus disparent; aestus internus, lassitudo, et gravitas artuum, motus illorum spasmodici (95), dolor ad regionem epigastricam, tensio hypochondriorum, borborygmi, alvus adstricta, urina pallida, sensus ustionis sub sterno, cum difficiliori spiritu, inquietudo, anxietas, palpitatio cordis, pulsus concitatus, celer, duriusculus, perceptio sensus titillationis, seu pruritus secundum asperae arteriae tractum ad fauces ascendentis, saporque oris dulcis. Quibusdam tamen facile prorsus et sine omni sensibili pectoris commotione sanguis, forte potius e larynge, et trachea (96), quam e pul-

(94) De prodromis pneumonorrhagiae legi meretur Hist. morb. Vratisl. An. 1702. p. 62.

(95) Sic vidi in nobili viro, quem hyeme 1821 gravissima pneumonorrhagia detentum curavi. Ex hoc symptomate futurum morbi insultum praedicebat.

(96) Cfr. Cap. IV. §. XVI. N. 1.

monibus, erumpere solet. Cruor modo spontanea vi, et levi excretione (97) eructatur, modo per tussim violentam, cujus conatus aeger, quamdiu licet, reprimere satagit, rejicitur. Quod graviori in malo tanto cum impetu contingit, ut sanguis non solum per os, sed et per narium ostia prosiliat, faucesque vellicando vomitum excitet. Copia sanguinis rejecti nunc ad paucas guttas circumscripta est, nunc libras pene multas excedit (98). Horrendum spectaculum conspicere miserum mortis terrore percussum, lecto cruento insedentem, linteis sanguine atro-grumoso conglutinatis, atque vasis spumante, coccineoque vitali humore repletis circumdatum, respiratione stertente, sybilosa,

(97) Veram pneumonorrhagiam absque tussi contigisse narrant Wedel (Misc. N. C. Dec. I. A. 2. p. 83), et Müller (Eph. N. C. Cent. 7 et 8. p. 305). Talia quoque Rhodius, et Gramberg (Diss. de haemoptysi Goett. 1776) observarunt.

(98) Enormium pneumonorrhagiarum exempla narrantur in Eph. N. C. Cent. V. obs. 93 a Prevotio v. Rhodius obs. C. II. obs. 31. (trium horarum spatio 28 libras); a Pezoldio obs. med. chir. N. 49; a Zacchiroli v. Weigel *Italienische Biblioth.* 3. *B.* 1. *St.* p. 152. (Successive 500 librae sanguinis deperditae). Maxima quam inter ducentas circiter pneumonorrhagias vehementes observavi, mihi in uxore logographi Universitatis Vilnensis 1818 mense junio obvenit. Ascendebat enim spatio nychthemeri ad *uncias centum nonaginta duas.*

humillima voce, verba intersecta, et anhelata sub violenta diaphragmatis actione proferentem, signorum ope loquentem, auxiliumque implorantem, quod interdum sola lipothymia pro tempore afferre potest. Pro tempore, inquam, nam nulla diluvii recrudescentis securitas. Excitatur illius insultus quam maxime a repentina evigilatione (99), a tussi, a sermone, a potu aut cibo calidiori, a lingua jussu exerta (100), a motu corporis praesertim brachiorum, a subfumigiis, ab animi commotionibus, terrore inprimis et ira, alias sine omni nota caussa. Praeter cruorem, versus finem morbi saepe atrum, rejiciuntur interdum massae carneae (1), tubo vasis sanguinei similes (2), frustula

(99) Qua de caussa optatum aliunde somnum reformido.

(100) A. 1816 mense octobri aeger in Clinico Vilnensi decumbebat, qui quoties linguam jussu medici exserebat, illico angustiam, subsequente tussi cum sputo cruento, percipiebat. Verisimiliter linguam exserendo, glottis, et trachea attrahitur, cui attractioni pulmones sanguine extravasato repleti obstant.

(1) Comm. litter. Norimb. 1741. p. 78. Act. N. Cur. Vol. V. obs. 74. Vidi pluries tales massas, quae nihil aliud quam pars fibrina sanguinis erant.

(2) Vasa sanguifera rejecta fuisse fertur in Act. N. C. Vol. VII. obs. 44; in Act. erud. 1683; in Misc. Act. N C. Dec. II. An. X. p. 183; et a Tulpio L. II. C. 12, 13. Vidi etiam hujus generis vasa, quae vero maximam simi-

pulmonis (3), hydatides (4), concrementa cretacea (5), et ossea (6).

Autopsia cadaverum.

2. Cadavera hominum pneumonorrhagia defunctorum (7) exhibuerunt pulmonum ulcera (8), indurationem (9), exsiccationem (10),

litudinem cum tubis in *croup* rejectis habebant. Unde cum Ruyschio (Epist. probl. 6) credo, non secedere, nec rejici pulmonum vasa, sed concretiones polyposas in bronchiorum ramis factas.

(3) *Breslauer Samml.* 1726. *t. B.* p. 500. Watson in *philos. Transact. N.* 359. v. Leske *auserl. Abhandl.* 2. *B.* p. 45. Vidi, saltem in phthisi, portionem parenchymatis pulmonis rejectam.

(4) Doubleday in *Med. observ. and inqu. Vol. V.* p. 143. Paul. Aegineta L. III. C. 31.

(5) Gilibert Advers. pract. prim. Morgagni de sed., et caus. morb. Ep. XV. art. 22, 23.

(6) Verisimiliter frustula costarum carie consumptarum. v. Weigel's *Ital Bibl.* 5. *B.* 1. *St.* p. 212.

(7) Paisen Annot. in sect. cad. haemoptoici in Misc. Ac. N. Cur. Dec. I. An. 4 et 5. p. 249. Dolaeus de exenteratione ancillae haemoptysi extinctae. ib. Dec. I. An. 9 et 10. p. 309. Thebesius dissectio haemoptoici, et asthmatici. Eph. N. Cur. Cent 3 et 4. p. 279.

(8) Hassenoehrl hist. trium morb. p. 96. (pulmo sinister in saccum cruore foetidissimo plenum mutatus).

(9) Bonet sepulchr. L. I. Sect. 21. Obs 7. Portal *Mém. de l'ac. R. des sc. de Paris* 1781. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 10. *B.* p. 695. Ex duritie unius pulmonis, haemorrhagiam

tubercula (11), varices (12), ecchymomata (13), corpora peregrina, ex. c. os (14), arteriae pulmonalis rupturam (15), illius aneurysma

ex altero libero, Willisio praeeunte, explicuit Morgagnius: « Verisimile est, dicens, ad sanguinis eruptionem contulisse duritiem illam, quae primum vasorum partem, novissime autem omnia arctando, sanguinem coëgerit, primum quidem sinistro pulmone, vas aliquod nimis distendere ac rumpere, postremo autem id facere in dextro ». L. c. Ep. XXII. N. 5.

(10) Non aliter ac si in fumo suspensi fuerint. v. Schenk in Epist. Barthol. Cent. IV. Ep. 72.

(11) Stoll rat. med. P. III. p. 22. Desault *sur la phthisie* p. 22.

(12) Gilibert advers. p. 69. « Varices pulmonum, inquit, sunt principium haemoptysis et phthiseos. Has etiam scalpello occupavi ». Saepius varices simul cum tuberculis inveni. « Morgagni *a vu, après la mort des hémoptysiques, des engorgemens au poumon, des tubercules aux environs desquels les vaisseaux étaient dilatés* ». Mr. Portal *a montré le poumon d'un jeune-homme qui, pendant plusieurs années, avait craché du sang; les glandes bronchiques étaient engorgées et couvertes des vaisseaux sanguins très-dilatés, plusieurs étaient béans dans la cavité des bronches; le poumon se trouvait d'ailleurs dans l'état naturel ». Dict. des sc. méd.* L. c. p. 319.

(13) Plura exempla parenchymatis pulmonum variis in locis sanguine extravasato repleti mihi obvenerunt.

(14) *Journal des savans* 1697.

(15) Matani de aneurysmaticis praecordiorum morbis p. 120. Memorabile hujus generis exemplum discipulis meis an.

(16), idque in vomicam hians (17), aneurysma

1821 mense aprili patefeci. Obiit nempe in clinico juvenis tredecim annorum ex phthisi pulmonali, quam febris rheumatica et *pneumonorrhagia* aegrum suffocans praecipitarunt. Ut sectio instructioni publicae magis idonea foret, systema vasorum sanguiferorum injicere jussi, et quidem massa alia arterias, aliaque venas. Invenimus totum pulmonem dextrum et lobum superiorem pulmonis sinistri naturaliter constructos, secus autem lobum inferiorem. Iste enim medio sextae costae fortiter adhaerebat. Reperiebatur hoc in loco abscessus magnitudinis ovi gallinacei, quo aperto, copia puris foetidissimi effluxit. Abscessus praeterea magnum grumum massae injectioni arteriarum dicatae continebat. Hac massa remota, *duo ostia* in conspectum veniebant, quorum alterum in *arteriam pulmonalem*, alterum in *bronchiorum ramum* ducebant. Praeterea bronchia, quotquot erant in utroque pulmone, una cum aspera arteria ad glottidem usque sanguine coagulato repletae fuere. Venae injectae omnes integrae conspiciebantur. Aliud exemplum aeque memorabile sequens est. Socius aegroti cujusdam mei, juvenis floridus, sanitatis imago, die 27 octobr. 1817 mihi dixit: et ego per transennam opportunitate, consilium tuum expetendi, fruor. Quid ergo tibi? « ante annum, inquit, catarrhum perpessus sum, quem neglexi. Relicta inde est oppressio pectoris, praesertim dum adversus ventum gressus instituo. Tunc enim cor vehementer palpitat, et sistere gradum cogor. Praeterea pluries jam sanguinem ex ore rejeci ». Quaestioni, num dolorem brachii sinistri experiretur, respondit, illud saepius torpere. Pulsus erat irregularis, et durus. De morbo cordis, aut vasorum majorum illico suspicionem alui, aegroque congrua pharmaca

vomitu (52), tussi (53), risu (54), cursus velox (55), venatio (56), equitatio (57), aliaque exercitia equestria (58), saltus (59), agitatio brachiorum (60), tibiarum, aut tubarum inflatio (61), cantus (62), clamor (63),

(50) LENTILIUS Misc. I. p. 66. Vindobonae plurimas famulas, ligna ex cella ad superiores domi contignationes portantes, sanguinem spuere vidi. Vidit Pater meus, antequam suburbium inhabitaret, in propria famula, cui cum dixisset; tam grave opus aliae imponam, illa simpliciter aeque, ac heroice, quid dum? respondit, tunc alia spuet!

(51) HIPPOCRATES ubi describit morbos mulierum, quae civitatem ad septentrionem sitam incolunt, postquam dixit, illas difficulter parere, sed rarius abortiri, addit: « Tabes etiam a partu frequentes contingunt, prae violentia enim *ruptiones*, et *vulsuras* habent ». De aëre, locis, et aqu. N. 22. CHARTER T. VI. p. 192.

(52) DECKERS exercit. pract. circa medendi methodum.

(53) FORESTUS L. XVI. obs. 12.

(54) ZACUTUS LUSITANUS Prax. hist. L. VIII. obs. 22.

(55) Sic quondam cursores; hodiedum milites pedestres, *venatores*, et *tirailleurs* dicti. Ex ludo palmario haemoptysis orta est apud BALLONIUM, Op. T. III. p. 355.

(56) FAISE diss. Juvenis ex venatione in sputum sanguinis delapsi casum exhibens. Regiom. 1664.

(57) RIEDLIN Millenarius. N. 380.

(58) *Voltigiren*, *Ringen*, *Fechten*, *Tanzen*.

(59) PAUL DE SORBAIT Med. pr. Tract. I. C. 46.

(60) PEZOLD Obs. med. chir. N. 23.

(61) Quot non exempla in praxi mea numero!

(62) « GRÉTRY, *au sortir d'un concert, où il avait chante*

§. XXXIX.

CAUSSAE.

Caussae praedisponentes.

1. Praedisponunt ad pneumonorrhagiam hereditaria labes (29), corpus procerum, collum gracile, et longum, pectus angustum, mala hujus conformatio, inprimis gibbositas (30), et depressio; tenella, et laxa totius corporis, inprimis pulmonum, compages (31), temperamentum cholerico-sanguineum, crebra quondam epistaxis (32), vitium rhachiticum (33), scrophulosum (34), et scorbuticum, aetas inter annum decimum octavum, et trigesimum quintum (35),

(29) Borsieri l. c. §. 26. Propria praxis mihi permulta exempla familiarum suppeditat, quorum omnia fere individua, modo alterius, modo utriusque sexus, pneumonorrhagiam a parentibus hereditario acquisiverunt jure.

(30) Vichmann in Moder's *Journ.* 2. *B.* 4 *St.* p. 33.

(31) Borsieri l. c.

(32) P. II. Vol. I. Sect. I. Cap. II. §. X. 9. Sect. II. Cap. XXVII. §. CXXXVI. 3.

(33) Van Stichel in *Actes de la société de médecine de Bruxelles. T. I. P. I.* p. 79.

(34) Sic docent tubercula pulmonum, communissima pneumonorrhagiae caussa. Cf. C. X. §. XLIX. N. 4.

(35) Hinc Hippocrates scripsit: « *Adolescentibus* autem san-

sexus masculinus (36), vita sedentaria, quam ducunt scribae (37), textores, et sutores (38), praesertim subitanea ex vita agiliori in otiosam transmutatio (39), tempus vernale (40), constitutio annua (41), vel epidemica (42), saepe

guinis spuitiones, tabes, febres acutae, morbus comitialis, et alii, sed *praecipue ante dicti* ». Aph. 29. Sect. III. De Meza haemoptysin apud vulgi *infantes* copiose observari refert (*Abh. f. pr. Aerzte* 15. *B.* p. 2481), ego tamen hoc observare non potui, nisi de sputo cruento in *coqueluche* agatur.

(36) Galenus (lib. IV. de locis affectis C. 5), Strampin (l. c. §. 10), et Goltz (l. c. §. 7) contendunt, sexum femineum prae alio haemoptysi subjici; at vero ego cum Corringio (l. c. §. 15) dico: « quod *viri* ad sanguinis sputum proniores sunt, quam feminae, nisi quando menstruorum fluxus in his supprimitur ».

(37) Pneumonorrhagiae mihi saepissime obvenerunt inter cancellarios, et studiosos, praesertim iis in universitatibus, ubi Professores discipulorum manibus nec proprium, nec alienum librum elementarem tradunt; quamobrem adolescentes totas praelectiones scribere coguntur.

(38) Stoll ratio medendi. P. III. p. 11.

(39) Forestus lib. XVI. obs. 20.

(40) Idem lib. XVI. obs. 11. C. 22.

(41) « Autumno praeterea, quando tempestas regnat inaequalis, maxima temporis, et frigoris est vicissitudo, tunc non modo frequentiores esse solent defluxiones catarrhales, sed maxime etiam subinde *sanguinis fluxiones immodicae variae*, atque etiam in dispositis illa, quae fit per pulmones ». Fr. Hoffmann Op. c. T. IV. Pneumonorrhagiae

aortae in tracheam apertum (18), arteriam pul-

congruumque regimen praescripsi, simulque me die 29 ejusdem mensis ipsum visitaturum esse pollicitus sum. Accessi determinata hora, invenique alterum aegrotum, qui socium suum ob varia negotia nuptialia e domo exivisse narravit. Dic illi, ajebam, ne morbum suum flocci pendat, addidique: tibi confiteor, me, juvenem illum in summo periculo constitutum esse, existimare. Profuit monitum, saltem aeger eadem die ad me venit. Fatebatur ipse, se male habere. Suasi venaesectionem, quam aeger die 31 horis vespertinis fecit. Cubitum postea petiit nunquam resuscitaturus. Postridie enim cadaver in sanguine ex ore, et naribus manante inventus est. Fascia venae sauciatae, ut decet, adhaerebat. Ad sectionem cadaveris festinanter instituendam die 2 novembr. accitus, illius superficiem, ac si corpus jam summum gradum putredinis contraxisset, inveni. Porro quocunque in loco illud comprimeretur, crepitum et praesentiam emphysematis manifestabat. Facies livebat. Cavum dextrum thoracis libras aliquot cruoris extravasati continebat. Pulmo ibi situs ponderosus erat, parenchymaque, et bronchia undique sanguine repleta. Pulmo sinister normalis. Pericardium plus solito seri habebat. Cor flaccidum foetorem spargebat a putredine non repetendum. Parietes arteriae pulmonalis dextrae, quousque cultro festinanter prosequi potuerant, crassitudinem dimidii pollicis habebant, aucto caeterum canalis volumine. Erant illi parietes praeterea lividi, molles, friabiles et gingivis scorbuticorum similes, unde a leviori etiam attactu lacerabantur. Talem lacerationem scaturiginem cruoris fecisse clare patebat.

16) Eph. N. C. Dec. II. An. 6. obs. 207. (simul cum dila-

monalem comprimens (19), affectionem arteriae subclaviae (20), illius aneurysma (21), aneurysma carotidis sinistrae in tracheam depletum (22), steatoma mediastino anteriori inclusum (23), hydrothoracem et hydrocardiam (24), venae cavae rupturam (25), vasa lymphatica pulmonis cruore turgida (26), lienem degeneratum (27), cystidem reni adnatam (28), aliquando nil plane morbosi.

tatione auriculae cordis dextrae). Bonet l. c. Lib. II. Sect. 5. add. obs. 4, 8.

(17) Stark's *Works of clinical and anatomical obs.* p. 31, 32. Haen rat. med. P. VIII. C. 2. §. 1.

(18) Maloet in *Mém. de Paris* 1733. Richerand in *Mém. de la soc. méd. d'émulation an. IV.* p. 345.

(19) Nannoni *Trattato di chirurgia. T.* 2. *oss.* 74. p. 152.

(20) Commerc. Lit. Norimb. 1739. p. 189.

(21) Heurnius hist. N. 27.

(22) Mason in *Londner med. Bemeskungen.* 7. *B.* p. 20.

(23) Tale exemplum in Nosocomio Vindobonensi vidi. Pulmo erat caeterum illaesus.

(24) Plurimi hujus generis casus mihi obvenerunt.

(25) Bonet l. c. L. II. Sect. 5. add. obs. I. Dolaeus in Misc. N. C. Dec. I. An. 9, et 10. obs. 135.

(26) » *I have repeatedly seen in animals dying of hemoptoe and on the human subject itself, the lymphatic of longs, which at other times contain a transparent fluid, turgid with blood, which they had absorbed from the air cells.* Cruikshank *on the absorb. vessels.*

(27) *Dict. des sc. méd.* l. c. p. 316.

(28) Miscell. Ac. N. C. Dec. I. p. 133.

phaëlidis ipecacuanhae naribus attractus (69), vapores acidi sulphurici (70), acidi muriatici oxygenati (71), ammoniae (72), fumi nicotianae inspirati (73), thermae (74), potissimum aquae minerales gaz acido carbonico abundan-

Interea auctor potius de statu aneurysmatico, et varicoso vasorum pulmonis, a nisu, sub ponderum gestatione, et elevatione (dum scilicet malleis ferreis motu repetito lapides findunt) orto, quam de atmosphaera pulvere inquinata loquitur.

(69) HOMBERG, *observation sur l' ipécacuanha, qui, quand il est respiré par le nez, cause des crachemens de sang, et des grands maux de tête.* v. *Mém. de Paris* 1704. *hist.* p. 23. *édit. Oct. a.* 1704. *hist.* p. 28.

(70) « *J'ai vu autrefois en fréquentant l'hospice de Vaugirard, plusieurs ouvriers, occupés à la fabrication de l'acide sulphurique dans la manufacture de javelle, éprouver des hémoptysies très-fréquentes, et finir par tomber dans une phthisie pulmonaire des plus caractérisées* ». PINEL *nosographie philosophique. T.* 2. p. 465. 2. *édit.*

(71) Cap VIII. §. XXIII. 2.

(72) Eph. N. C. Dec. II. An. 10. Obs. 120. A spiritu salis ammoniaci anisato adversus tussim exhibito non semel excitatam fuisse haemoptysin observavit RIVINUS. V. ejusdem diss. de haemoptysi. §. 27.

(73) WEDEL in diss. cit.

(74) Frequenter balneorum, et thermarum usus pro caussa haemoptyseos declaratur ab ANT. ALTOMAR in arte medica p. 340. Ex abusu *thermarum* horrendam haemoptoën annotavit WILLIS Pharm. rat. P. I. p. 86.

stantiam, et in asperam arteriam exhalat (9); qua vicissim bronchio injecta aqua, ichthyocolla, in arteriam pulmonalem sibi viam aperiunt (10), vel qua liquores tracheae impulsi in venam pulmonalem descendunt, aut huic ipsi injecti in asperam arteriam, et vesiculas feruntur (11), et violentias omnis generis, quibus organum respirationis patet, et consensum, quem illud, potissimum per nervos pneumo-gastricos, cum cerebro, et visceribus abdominalibus alit; — si haec, inquam, consideremus, non mirabimur, nullibi locorum, naribus quodammodo exceptis, tam frequens, tam arduum, quam ad pulmones, profluvium cruoris occurrere. Occurrit autem tale profluvium, ut pathologorum sermone utamur, per vasorum vel *rupturam* (ῥῆξις, *rhexis*, διαίρεσις, *diaeresis*); vel *erosionem* (διάβρωσις, *diabrosis*), vel *dilatationem* (ἀναστόμωσις,

(9) « Etiam facilius ex arteria pulmonali liquor exhalat in vesicularem pulmonis fabricam et in asperam arteriam ». Haller l. c. p. 165.

(10) « Vicissim etiam ex broncho in arteriam pulmonalem aqua injecta et ichthyocolla, in meis experimentis viam invenit, tamen minus facilem ». Haller l. c.

(11) « Etiam per experimenta constat, liquores asperae arteriae impulsos in venam pulmonalem non difficulter locum sibi aperire; vicissim ex vena pulmonali impulsus liquor in asperam arteriam, et bronchia, et vesiculas viam invenit ». Idem, ib.

potus liquorum fermentatorum (92), opium (93), mel (94), asparagi (95), mercurius (96), venus (97), gaudium (98), moeror (99), ter-

(92) Una ex communissimis caussis in regionibus septentrionalibus.

(93) Chesnau L. 2 C. 5. obs. 2. (Numquam videre contigit).

(94) Anno 1819 jurisconsultum phthisicum curavi., qui, quoties mel comedebat, haemoptoën experiebatur. Idem si mel in pharmacis reconditum erat (e. c. in ptisana) contingebat.

(95) Quarin animadversiones p. 66.

(96) Quarin l. c. p. 54 (Nimis verum, relate ad sublimatum corrosivum).

(97) Caelii Aureliani ista observatio quotidiana confirmatur praxi. Cfr. Gilibert op. c. p. 301. « Venerem praecocem, aut nimiam, inprimis onaniam, pulmonibus haud parum insidiari, multorum, qui hac ex caussa nimis exhausti sanguinem sputarunt, funera confirmant. Feminae nobis exemplum oblatum est, quae, licet corpore hucusque firmo ac bene nutrito dotata, quoties tamen veneri aestivis sub caloribus paulo ardentius inservit, toties cruorem illico e pulmonibus eructat ». J. P. Frank l. c. p. 178. In schedis suis posthumis sic lego: « die 4 mens. jul. 1801 femina 34 circiter annorum me consuluit, Berolinensis, a juventute sensibilissima, et nunc affectibus hystericis subjecta, unius filii mater. Haec ab octo annis, dilecto marito juncta, cum eodem coitum *nunquam* exercuit, quin sanguinis tantillum sub tussi reddiderit. Die 1 mensis januarii 1806 consilium meum petitum pro muliere phthisica, a tribus jam annis illa hoc morbo laborans, saepius sanguinem

ror (100), zelotypia (1), ira (2), vermes (3),

excreavit; sed jam a decem annis, toties ac venerem exercuit, semper aliquam sanguinis portionem e pulmonibus rejecit. Plures, quas non adnotavi, feminas idem a coitu sputum cruentum expertas esse percepi ». Simile exemplum PLATERUS (obs. lib. III. p. 758) narrat.

(98) GORTER de perspiratione insensibili p 515. A. 1815 femina illustris prope Stonim habitans, se haud dodum, dum illi nunciatum fuit, restaurationem regni totius Polonici imminere, ex summo inde gaudio, conspicuam haemoptysin perpessam esse, mihi retulit.

(99) SCHENK lib. II obs. 77. QUARIN l. c. p. 54. Gravem pneumonorrhagiam ex hac caussa in duce militum Polonico observavi. Femina, de qua supra §. XXXVIII. N. 1. pneumonorrhagiam maxime a moerore, rerum domesticarum culpa, experto, repetebat. Germani adagium habent, ubi negotia male incedunt: « *Es mochte einer Blut speyen* ».

(100) POLIS de haemoptysi, et consequente phthisi ex *terrore* contractis. v. Misc. Ac. N. C. Dec. II. An. 4. obs. 45.

(1) Ex hac caussa terribilem pneumonorrhagiam in ancilla formosissima phthisi tuberculosa laborante, a. 1815 versus finem vergente, observavi.

(2) HIGMORUS disquis. anat. p. 172. TISSOT *oeuvres T. XI.* p. 353. *Edit. Lausan.* 1781. « Omnium maximum haemoptoës periculum est, si summa ira excandescens homo vociferatur ». SWIETEN Comment. §. 1198. Sic de SULLA legitur, quod animi concitatione nimia, atque immoderato vocis impetu convulso pectore, spiritum cruore ac minis mixtum evomuerit. (VALER. MAXIM L. IX. C. 3.).

(3) RAMSEY in *medico-chir. Trans. publ. by the medic. and chirurgical Soc. of Lond. Vol. IX. P. II* 1818.

tos (75); item medicamenta calida (76); aër rarefactus in montibus altissimis (77), ipse co natus haec loca ascendendi (78); frigus (79), ulcerum exsiccatio (80), suppressio sudoris pe-

(75) *Journal der Erfindungen.* 1. *St.* p. 134.

(76) Guarinonius (consil. 210 ab haustu calido decocti ligni guajaci) Confirmatur hinc Hippocratis observatio: « calidum enim, qualecunque fuerit, sanguinem fluere facit ». Aph. 16. Sect. 5.

(77) Humboldt in Voigt *Magazin.* 5. *B. N.* 473. Percival *philosophical Essays. Vol. I.* p. 263.

(78) Bossesius ascensum scalarum, et locorum acclivium, inter caussas haemoptyseos recenset (l. c. §. 27), unde cavendum, ne rarefactioni aëris tribuamus, quod ascensui tribuendum foret.

(79) Dixit Hippocrates: « frigidum valde venas frangit, et tussim citat, ut nix, et glacies ». Ep. text. 14. Charter. T. IX. p. 445. Et Sect. V. Aph. 24. p. 209. Subitum, et vehemens frigus Trallianus (lib. VII. C. I. p. 286) inter caussas haemoptoës retulit, uti et Galenus (de loc. affect. C. 11), qui praeterea monuit, frigus quidem per se non facere rupturam. Sane requiritur ad hoc transitus ex frigore in calorem, ut saepius in Lithuania observavi. Sic potus aquae frigidae aestuante corpore frequens haemoptoës caussa est. Legitur apud Plutarch., Agis, et Cleom. T. I. p. 811: Cleomenes agmine raptim acto, et aqua intempestive hausta, sanguinis copiam rejecit, et vox ei interclusa est ».

(80) Detharding diss. morbi corrupti species, i. e. haemoptysis ex infausta consolidatione ulcerum. Rostoch. 1735.

dum (81), fonticulorum (82), herpetis (83); haemorrhoidum (84), menstruorum (85), lochiorum (86); intermissio venae sectionis habitualis (87); amputatio membri majoris (88), graviditas (89), lactatio (90), plethora (91),

(81) Schmidtmann, *Anleitung zur Gründung einer vollkommen Medicinal-Verfassung*. 1. *Th.* p. 16.

(82) Becker obs. App. ad tract. de morte submersorum. N. 3.

(83) Carrère p. 85.

(84) Hertin diss. haemorrhoides in pectore, seu de praeternaturali, ac lethali fluxus haemorrhoidalis suppressi ad pectus translatione. Obs anat. pathol. Altenb. 1716. Stoll rat. med. T. III. p. 15. Ultra quinquaginta hujus generis proprias observationes numero.

(85) Ludwig diss. de haemoptysi inprimis catamoeniali. Helmst 1796. Cfr. P. IV. Vol. II. Caput de menisebesi. Inter plurimas haemoptyses catamoeniales nulla tam memorabilis mihi obvenit, quam illa, cujus historia a Patre meo in Epitome sua (l. c. p. 171) narratur.

(86) Lentilius Eteodrom. p. 537. Numquam ex hac caussa haemoptysin observavi.

(87) Eph. N. Cur. Dec. III. An. 5, et 6. obs. 25. Petzold obs. med. chir. N. 28.

(88) *Dict. des sciences médicales*. l. c. p. 304.

(89) Feminas duas, quae sputum sanguinis pro indicio graviditatis habebant, novi.

(90) « Memini uxoris, quae lactationis propriorum filiorum tempore, mammis copioso lacte turgescentibus, numquam non haemoptysi corripitur ». Ruechler diss. cit. p 9. Ex lactatione protracta pluries haemoptysin ipse observavi.

(91) Stoll l. c.

cerum exhibeat, quod peculiaribus symptomatibus prodromis annunciari soleat, quodque caussa pectori infensa illum eliciat; attamen *pneumonorrhagia* (morbus modo *simulatus*, modo *dissimulatus*, modo *occultus*) confundi posset cum *epistaxi*, *pneumonia*, *laryngorrhagia*, *tracheorrhagia*, *stomatorrhagia*, et *haematemesi*.

Pneumonorrhagia simulata, et dissimulata.

2. Pneumonorrhagiam *simulatam* vidimus ab aegrotis, scopo moram in nosocomio procrastinandi: suctionis, vel acus ope, sanguinem e gingivis elicitum sub tussi consulto excitata rejiciebant. *Dissimulant* pneumonorrhagiam (sanguini longe alium, quam pulmonum, fontem assignando) aegrorum ii, qui periculum, in quo versantur, sibi ipsis fateri nolunt, hincque sese, et medicum decipiunt (16).

(16) « *Les malades étant généralement persuadés que l'hémoptysie est une maladie dangereuse, eloignent toute idée d'une semblable affection, s'en imposent quelquefois à eux-mêmes, et trompent le médecin, qui leur donne des soins, en s'efforçant de demontrer, que le sang qu'ils crachent vient de la bouche, ou du nez Il est bon d'être en garde contre de semblables illusions, qu'on peut feindre de croire pour le repos du malade, sans pour cela partager son erreur* ». *Dict. des sc. méd.* L. c. p. 320.

Pneumonorrhagia occulta, seu interna.

3. *Occulta*, seu *interna* illa dici posset *pneumonorrhagia*, ubi cruor extus *non* comparet, sed vel in parenchyma pulmonis (17), vel in saccos pleurae effunditur. Tales haemorrhagiae occurrunt in peripneumoniis (18), praesertim traumaticis, in aneurysmate aortae (19), exulceratione arteriae pulmonalis (20), in ruptura venae azygos (21), in phthisi (22), scorbuto (23), et per metastasin (24), ne dicamus de vulneribus (25), et contusionibus (26) thoracis.

(17) Vocatur incongrue *apoplexia pulmonis* a Laennec (*de l'auscultation médiate*). Sane dudum Dolaeus, apoplexiae pulmonalis nomine usus erat ad sanguinis intra vasa pulmonalia coagulationem, ac stasin designandam. V. Diss. de catarrho suffocativo, auctore Fr. T. Bruno. Altdorf 1690. §. XV.

(18) §. XXXV. N. 9. Morgagni op. c. Epist. XX. Art. 17.

(19) Morgagni op. c. Epis. XXI. §. 47. Epist. XVII. Epist. XXVI. art. 13. Plura hujusmet exempla mihi obvenerunt.

(20) §. XXXVIII. N. 2.

(21) Monfredi v. Morgagni Epist. XXVI. §. 29.

(22) Cap X. §. LII. N. 4.

(23) J. P. Frank l c. p. 166. Lind v. *Scharbock* p. 502.

(24) In juvene, cui tumor inflammatorius testiculi celeriter subsederat. v. J. P. Frank l. c.

(25) Morgagni op. c. Epist. LIII. Art. 3. Epist. LIV. Art. 10.

(26) Idem Epist. LII. art. 34. Epist. LIII. art. 5. Plenciz Acta et obs. med. Prag. 1783. Vol. I.

Interdum fons haemorrhagiae sacci pleurae detegi nequit (27).

Distinctio ab epistaxi.

4. Confusio *pneumonorrhagiae* cum *epistaxi* locum habere posset, si cruor vi e pulmonibus ejectus per narium ostia prosiliret (28), aut si ille e vasis narium pullulans per choanas ad fauces imas deplueret (29), tussim excitaret, et instar sputi rejiceretur. Aetas aegroti, caussae, et praesertim symptomata prodroma ab errore in diagnosi tuentur.

Distinctio a pneumonia.

5. *Pneumonias* multis sputis cruentis insignitas cum *pneumonorrhagia* confundi posse, monuimus (30). Confusio hujusmodi terribilis foret pro medicis, qui pneumonorrhagias, quot quot sunt, remediis adstringentibus aggrediuntur; secus autem pro nobis, utpote qui affinitatis (31) inflammationum cum plurimis hae-

(27) Morgagni Epist. XVII. Art. 17.

(28) §. XXXVIII. N 1.

(29) P. II. Vol. I. Sect. 2. Cap. XXVII. §. CXXXII. N. 1.

(30) Cap. VIII. §. XXXIV. N 11.

(31) Jam Stoll docuerat, haemoptysin habitualem indicare latentem, et chronicam inflammationem pulmonum. Rat. med. P. I p. 204. P. III. p. 13. P. VII. p. 9.

morrhagiis memores, utramque morborum formam haud raro eadem prorsus methodo, antiphlogistica scilicet, curamus. Interea si signa inflammationis obscura, et ambigua sint, et contra sanguis e pulmonibus ruens omnium oculos feriat, potius *pneumonorrhagiae*, quam *pneumoniae* praesentiam proclamandam esse censemus.

Distinctio a laryngorrhagia, et tracheorrhagia.

6. *Laryngorrhagiae*, et *tracheorrhagiae* (32) praesentia potius, quam illa pneumonorrhagiae admittitur, si cruoris rejectioni ardor, et titillatio non ad pectus, sed ad laryngem, aut tracheam praecedat (33), si ipse aeger anteriorem juguli partem, ut sedem mali designet (34), — si tussis vix, aut ne vix quidem adsit

(32) Cap. IV. §. XV. N. 1.

(33) Praeterea pruritus, et calor aliquis in trachea ipsa percipitur, et quodammodo sursum ascendere videtur, antequam in ore sanguis se prodat. Borsieri Vol. IV. §. 23. Jam Salmuth (Cent. III. Obs. 43.) exemplum narrat, ubi haemoploicus triduo ante recursum paroxysmi in aspera arteria semper persensit titillationem.

(34) « Multos certe, qui modicum cruorem, sub tussi non magna, per laryngem reddebant, ardorem fixum, titillationem, aut sensum laesionis ad asperam arteriam accusare, *locumque*, *unde sanguis scaturiet*, *ad istam indicare* audivimus ». J. P. Frank l. c. p. 174.

(35), aut sonum *croupalem* edat, — si cruor sine impetu ad cavum oris perveniat (36), sique pectus a repetitis licet haemorrhagiis pati non videatur.

Distinctio pneumonorrhagiae ex vasis bronchiorum, et ex illis pulmonum.

7. Placuit egregio de haemoptoë scriptori (37) non solum illum morbum a tracheorrhagia distinguere, sed etiam differentiam inter ipsam pneumonorrhagiam, quatenus scilicet sanguis aut ex vasis bronchiorum, aut ex illis arteriosis, et venosis pulmonum, aut ex parenchymate

(35) « Levi tussicula, exiguo motu extruditur sanguis e laryngis et asperae arteriae vasculis ». Borsieri l. c.

(36) « Sunt adeo, qui sanguinis portionem, quin violentae exspirationis, ac venientis a tergo undae majoris per impetum pelleretur, *sine tussi* manifesta evacuent: ac saepe nobis visum est, ac si strata tracheae muscularia, cartilagineis licet circellis, majore ex parte, circumscripta, sanguinem propriis e vasis modice, ac majore sine impetu stillantem, ex annulo, limbo inferiori ad interna retracto, superiorem in annulum elevare, ac sensim laryngi obducere valerent. Ipsius certe oesophagi fibrae musculares cum cibis subliquidis ruminante in homine id praestant; et qui tracheam, proprias per fibras non modo arctari, sed et brevius in spatium reduci intellexerit; is motum a nobis indicatum, ac *retrogradum*, quam ipsa experientia confirmat, vix in dubium vocarit ». J. P. Frank l. c.

(37) Goltz diss. c. §. 11.

pullulat. En propria illius verba: « Quodsi ex *vasis bronchialibus* laesis sanguinis sputum oriatur, gravior, et molestior aegrum tussis divexat, et per os rejectus sanguis multa turget spuma propter aërem in bronchiis undulantem admixtum. Multo etiam calidior in actu excretionis sentitur sanguis ex bronchialibus quam ex reliquis vasis sanguiferis apertis erumpens, quoniam illorum truncus ex cordis thalamo sinistro sanguinem fervidiorem recipit. Adsunt dolores circa pulmonum regionem maxime gravativi, partim ab unitate partium sensilium vi disjuncta oriundi. Sanguis vomitu potius, quam tussi per os redditur; tanta enim copia effluit propter vasa sanguifera majora aperta. Si sanguis rejectus colore coccineo tinctus conspiciatur, signum est *venae pulmonalis* apertae; sin atro-purpureo, *arteriae pulmonalis*, secus ac in reliquis machinae nostrae vitalis ductibus venosis, et arteriosis evenit. Denique ex *vesiculari pulmonum substantia* haemoptysin productam significant dolor pectoris profundior aegrum tenens propter disruptam texturam vesicularum membraneo-nervosarum: tussis molestissima saepius repetita, quae tandem exantlat sanguinem evasatum parva quantitate, et totum spumosum propter admixtionem aëris in cellulis membraneis commorantis ». — Quam-

vis arteriae bronchiorum respectu anatomico omnino ab illis parenchymatis pulmonis distinguendae sint (38), et quamvis divisio peripneumoniarum in bronchitidem, et pneumoniam (39) nos ad similem distinctionem relate ad pneumonorrhagiam proclives reddat; nihilominus illi haud plane subscribimus, utpote timentes, tradita signa potius a priori, quam ab experientia (comparando scilicet symptomata cum autopsia cadaverum) desumpta esse.

Num pneumonorrhagia ab haemoptoë distinguenda sit.

8. Cum *pneumonorrhagia* indicet *fluxum* cruoris e pulmonibus, cumque vero saepe cruor e pulmone *non fluat*, sed potius *spuetur*; vocabulum *haemoptoës* (aut rectius *pneumo-haemoptoës*) utpote sputum sanguinis e pulmonibus scaturientis designans, illi pneumonorrhagiae anteponi posset.

Divisio pneumonorrhagiae.

9. Divisionem *pneumonorrhagiae* in *symptomaticam*, et *primariam*, utpote communi con-

(38) Arteriae bronchiales enim ex mammaria interna aut ex intercostali prima, et ex aorta oriuntur, arteria autem pulmonalis ex ventriculo dextro cordis.

(39) Cap. VIII. §. XXXIV. N. 4.

sensu receptam et nos retinemus. Caeterum fateamur oportet, re prope perspecta pneumonorrhagias, quotquot fere sunt, aliorum morborum plus minus reconditorum symptomata sistere.

Pneumonorrhagiae symptomata morborum acutorum.

10. *Morbi acuti* pneumonorrhagiam pro symptomate agnoscentes sunt *febres intermittentes* (40), et *catarrhales* (41), *pestis* (42),

(40) P. I. Vol. I. C. II §. XXIV. 2 Periodicae pneumonorrhagiae exempla collegit Casimir Medicus *Gesch period. Kraukh.*, et habentur in Commerc. lit. 1734 p. 322, iu Schroederi obs. med. fasc. I. p 90, et in Act. Edinb. Vol. 3. etc. Interea non spondeo casus hic allatos revera ad legitimas febres intermittentes pertinuisse, ad quam certe non quaevis pneumonorrhagia, ob id, quod *periodice* recurrit, spectat. Cavendum quoque, ne febris hectica, quae pneumonorrhagiam phthisicorum comitatur, ob id quod veluti per paroxysmos invadit, pro *intermittente* habeatur.

(41) P. I. Vol. I. Cap. I. § LXV. N 3.

(42) Galli Fascic. de peste, peripneumonia pestilentiali, cum sputo sanguinis. Brix 1565 Paracelsus Tr. II de pestil C. I. de curat. Lego in *Hist. de la Russie par P. Ch.* Levesque *T.* 2. p. 216 *Nouv. édit.* « *La peste qui ravagea la Russie l'an* 1352 *avoit pour premier symptome un crachement de sang, et le troisième jour amenoit ordinairement la mort* ».

variolae (43), *pneumonia* (44), atque *carditis*.

Pneumonorrhagiae symptomata morborum chronicorum.

11. Ad *morbos chronicos* eodem symptomate insignitos spectant *phthisis pulmonalis* (45), *hydrothorax*, *ascites* (46), *coqueluche*, *vitia plurima cordis*, et *vasorum majorum*.

Pneumonorrhagiae primariae.

12. *Pneumonorrhagiis primariis* adnumeramus *traumaticas*, *inflammatorias*, *rheumaticas*, *gastricas*, *spasmodicas*, *arthriticas*, *scorbuticas*, et *atonicas*.

(43) *Haemoptysis variolosa* Sauvagesii « Hoc sputum sanguinis, inquit Sauvages (Nosolog. method. T. III P. 2. edit. Amstelod. 1763. p 27), ante eruptionem saltem plenariam pustularum in variola confluentibus accidit, quorum sanguis nimis crudus est, et vinosis liquoribus excalefactus: mortem autem certam praenunciat ».

(44) Cap. VIII. §. XXIV. N. 11.

(45) *Haemoptysis phthisica* Sauvagesii a tuberculo, vomica, a calculis.

(46) *Haemoptysis ascitica* Sauvag. (l. c.) Spec. 8. « Hydropici raro moriuntur, quin per aliquod tempus tussi identidem cruenta defatigati fuerint, quae haemoptysis mortis est prodromus ».

Pneumonorrhagia traumatica.

13. *Pneumonorrhagia traumatica* (47) comprehendit (*a*) *Pn. a vulnere pulmonum* (48). Expuitur ubertim sanguis, simulque ex vulnere tum cruor, tum aër, cum sybilo emittitur. Comitantur eam symptomata peripneumoniae (49), unde dolores, tussis dolorifica, suffocatio; sed cruor copiosus. (*b*) *Pn. a percusso pectore* (50). (*c*) *Pn. a corporibus extraneis in pulmones illapsis.* Oriuntur tunc tussis ferocissima, haemoptysis immanis, et dolor pectoris. Et (*d*) *a rebus pulmones chemice laedentibus.* Urget tussis brevis, sputo continuo cruento insignita, cum dolore pectoris lancinante.

Pneumonorrhagia inflammatoria.

14. *Pneumonorrhagia inflammatoria* complectitur (*a*) *Pn. accidentalem* (51). Adgreditur adolescentes, maxime illos, qui prius epistaxi obnoxii erant. Ansam porrigunt errores gymnastici, et diaetae. Origo morbi in statu in-

(47) Sauvages (l. c. p. 26) Spec. 3.

(48) Heister Chir. Lib. I. Cap. 10. §. 14.

(49) Cap. VIII. §. XXXII. N. 1.

(50) Felix Plater. Exspuitiones 627 ex casu ab alto, ex magnis contusionibus pectoris. Plat. L. III. Hoc morbo periit Tournefort, teste Sauvages l. c.

(51) Sauvages (l. c. p. 24) Species I.

flammatorio arteriosi systematis pulmonum quaerenda videtur. Antecedunt haemorrhagiam cordis palpitatio, pectoris pondus, pulsus plenus, fortis, raucedo, siccitas pulmonis, tussis, et dyspnoea, quae rejecto cruore sublevatur, atque dolor, si prius adfuerat, mitescit simul cum oppressione pectoris. Succedit debilitas, ac terror a cruoris adspectu. (*b*) *Pn. catamoenialem* (52). Illa est, quae catamoeniis ante terminum consuetum supervenit, singulisque mensibus moderata dosi eorum vices supplet, haud raro cum sanitatis integritate. Oriri videtur ex caussis regulari menstruationi obstantibus (53), et labefactatione praevia pulmonum. (*c*) *Pneum. haemorrhoidalem*. Est illa effectus plethorae venosae, concurrente verisimiliter peculiari affectione venae azygae (54), saepeque statu varicoso venarum pulmonis (55). Morbus saepe

(52) SAUVAGES (l. c. p. 27) Spec. 4. Passio haemoptoica periodica a menstruis suppressis. PLATERI.

(53) P. IV. Vol. II. Cap. de menischesi.

(54) Cfr. Cap. IV. §. XVIII. N. 6 Et RIVINI Diss. cit. §. 19.

(55) HIPPOCRATES istum morbum designasse videtur dicens: « Si in pulmone *varix* fiat, tussis sicca corripit, et rigor, et febris quidem in principio morbi valde vehementer: habet etiam erecta cervice spiratio, et dolor in capite consistit, et in pectus, et in pedes. Et supercilia impendere videntur, et tumor in faciem descendit, et in pectus, et in pedes ». De internis affectibus liber.

periodice omni anno, circa aequinoctialia tempora, in hominibus vitam sedentariam ducentibus, haemorrhoidalibus moliminibus, aut illorum quondam fluxui subditis, praeviis abdominis doloribus (56), sub alvi depositione (57) recurrit. Pulsus est saepe irregularis, intermittens. Rejectio cruoris certos inter limites levamen affert.

Pneumonorrhagia rheumatica.

15. *Pneumonorrhagia rheumatica*, seu *catarrhalis* (58) vigente annua constitutione rheumatica occurrit. Rheuma, vasis sanguiferis pulmonis, et bronchiorum infensum, illi ansam porrigere videtur. Tussis hac in specie admodum saeva observatur.

Pneumonorrhagia gastrica.

16. *Pneumonorrhagiam gastricam* subdividimus: (A) In *pn. saburralem*, *biliosam*, et *verminosam* ex consensu, quem pulmones cum tubo alimentario, nervi pneumo-gastrici ope, alunt, facile explicandam. Cum jam cibi,

(56) Observatio Stahlii v. Disp. de haemoptysi auctore a Bergen Frcf ad Viadr. 1711. p. 8.

(57) Vidi, qui toties cruorem e pulmone rejiciebant, quoties nisui ad alvum deponendam indulgebant.

(58) Sauvages (l. c. p. 28) Spec. 8.

ob peculiarem idiosyncrasiam, haemoptoën gignere possint (59); cur *saburrae* idem non efficerent? Indolem *biliosam* pneumonorrhagiae Stoll (60), et Tissot (61) affirmant. Caveas tamen, ne ob solam *sputorum flavedinem* ad illam concludas; diagnosis enim potius ex annua constitutione, ex caussis praegressis, ex habitu aegri, ex certioribus signis gastricis, quam ex colore sputorum, instituenda est. Quae diagnoseos cautelae quoque ad *pneumonorrhagiam verminosam* extendi debent. Quamvis enim nemo observationum Andryi (62) memor illam negaverit; attamen cum vermes libenter in hominibus scrophulosis nidulentur, cumque scrophulosi ad haemoptysin proni sint, cavendum, ne quod *cum hoc* fit, *propter hoc* fieri credamus. (B) In *pn. hepaticam*, cujus men-

(59) §. XXXIX. N. 2.

(60) Rat. med. P. II. p. 115. P. VII. p. 164.

(61) Tissot *Oeuvres. T. XI.* p. 353.

(62) *De la génération des vers « Il rapporte l'histoire d'un homme de trente ans, affecté d'un crachement de sang très-opiniâtre qui avait déjà résisté à la saignée, lorsque ce médecin s'apperçut que le malade avait plusieurs symptômes qui indiquoient la présence des vers dans le canal intestinal. Ayant fait l'inspection d'icelles, il en trouva plusieurs, ce qui lui fit recourir aux anthelmintiques dont l'administration fut suivie d'un plein succès ». Dict. des sc. méd.* l. c. p. 318.

tionem jam HIPPOCRATES (63) injecerat, quamque confirmarunt BALLONIUS (64), et nostra experientia. ONOFRIUS (65) pneumonorrhagiae hepaticae ortum explicat, quod a viscere abdominis obstructo, pulmo ejusdem lateris comprimitur, unde pars pulmonis liberi magis dilatatur, ac vasa rumpuntur. Existimamus potius, jecinore obstructo, arteriam hepaticam sese aegre deplere posse, unde cruoris cursu in

(63) « Quibus hepaticis multom est sputum cruentum sive subputridum, sive biliosum meracum, statim perniciosum est ». Coac. praenot.: « Quicumque sanguinem spumosum spuunt, dextrum praecordium dolentes, *de hepate spuunt*, et multi pereunt ». Idem, ibid.

(64) « Andreae Baillio, Consulis Regii filio, annos 20 nato, magna sanguinis per os rejectio: valde de pulmonibus metuitur: omni arte pulmonibus studetur; forte fortuna dum hypochondria manu blande continguntur, pulsus percipitur, ac veluti palpitatio quaedam: nec non ab hypochondriis decurrentis sanguinis, ac partes superiores affectantis cursus percipiebatur, ac si manu sanguis duceretur: prout partes superiores petebat, horror quidam excitabatur; at tum confertim rejiciebatur e pulmonibus. Talis rejectio erat haemorrhagiae loco, quae juvenibus erat familiaris. Relictis tum praesidiis, quae polmoni dicabant, conversum est ad hypochondria studium. Expurgata innumera colluvie, praerepta est ei rejectionis sanguinis occasio. *Quid notandum valde est?* Epid. et Ephem L I Constit. hyemalis A. D. 1574 edit. Genev. Op. p. 4, 6.

(65) De narium haemorrhagiis commentarius. p. 33.

arteria coeliaca, aorta, et in ventriculo cordis sinistro perturbato, depletio venae pulmonalis obstaculum, cujus effectus necessarius plethora pulmonum erit, invenire debet. Utut sit, cavendum, ne in pneumonorrhagiis ob solam hypochondrii dextri tensionem illico culpam in hepar conjiciamus; ni enim vehementer fallimur, tensio illa saepe obvenit, dum pulmo tuberculis refertus difficilius cruorem ex arteria pulmonali accipit, quo scilicet in casu cor dextrum, cruore illo praetermodum repletum, liberam venae cavae evacuationem non permittit. (C) In *pn. splenicam*, de qua SAUVAGES (66) sic auditur: « qui obstructionibus, et scirrhis *lienis*, ac aliorum viscerum laborant, haemorrhagiis variis, ac *haemoptysi* obnoxii sunt, quia praepeditus in illis locis obstructis cruoris circuitus aliorsum impetit versus loca minus resistentia; in hac specie pallor occupat artus, aegri admodum debilitantur, insomnia, deliquia accedunt ». Morbos hepatis, et lienis in pneumonorrhagia haemorrhoidali scenam quoque ludere, ex origine, et decursu venae portarum, foco affectionum haemorrhoidalium, intelligitur.

Pneumonorrhagia spasmodica.

17. Si perpendamus originem, curriculum,

(66) L. c. p. 36. Spec. 16.

et terminum nervorum pneumo-gastrici, et sympathici magni, illorumque cum corde, vasisque majoribus nexum (67); non mirabimur animi pathemata aliosque stimulos ex cerebro, columna vertebrali, abdomine (68), et partibus genitalibus ortum ducentes, *pneumonorrhagiae* ansam praebere. Nomen illi imponimus *pneumonorrhagiae spasmodicae*, seu *nerveae*. Cognoscitur haec species ex conditione aegrorum, utpote systemate nervoso admodum excitabili praeditorum, ex caussa morbi maxime systemati nervoso infensa, ex pulsu parvo, contracto, haudque febrili, ex urina limpida copiosa, aliisque signis spasmodicis (69). Hortamur vero, ne plethoram nervorum irritationem excitantem affectioni primitivae nervosae tribuatis (70); item, ne symptomata nervea accidentalia, e timore a conspectu sanguinis orta, pro indicio, ac si totus morbus e spasmo pullularet, habeatis.

Pneumonorrhagia arthritica.

18. Imperium quod diathesis arthritica in cor, et vasa sanguifera exercet, nexus illius cum

(67) P. II. Vol. I. Sect. I. C. I. §. III N. 27.

(68) Lege de haemoptysi hypochondriacorum Lupis histor. morb. difficiliorum. De haemoptysi ex spasmis Stoll. Rat. med P III. p 20.

(69) P II. Vol I. Sect. II. C XIV. §. LXXII. N. 4.

(70) P. II. Vol. I. Sect. I. §. IV. N. 14.

haemorrhoidibus, concretiones cretaceae ab haemoptoicis rejectae (71) periodicus haemoptyseos recursus, isque variis anni temporibus alligatus, en facta, quae dant jus *pneumonorrhagiam arthriticam* statuendi.

Pneumonorrhagia scorbutica.

19. Scorbutum, haemorrhagiis in genere faventem, nec pulmonibus parcere, facile intelligitur, mirum hinc non est, *pneumonorrhagiam scorbuticam* jam dudum stabilitam fuisse (72). Diagnosis illius, habita ratione signorum generalium scorbuti instituitur. Et mercurii abusus hic non est praetervidendus. Interim, ne illi nimis tribuatur; nam ipsam luem veneream interdum vasa sanguinea adgredi, saltem suspicari licet (73). Haemoptysis a blennorrhoea urethrali venerea solutae exemplum refertur (74).

(71) §. XXXVIII. N. I.

(72) A Sennerto, vide Sauvages (l. c. p. 27.) Spec. 5. « Adolescens, ait, cujus gingivae erant molles, ulcerosae, cruentae, foetidae, dentes nigri, vacillantes etc., incidit in haemorrhagiam, qua curata, accessit haemorrhois ex intestinis, cum pulsu vegeto; his suppressis per medicamina, supervenit copiosa, et pertinax haemoptysis, quam ex sanguinis dissolutione oriundam judicavimus ».

(73) An. 1819 aegrum vidi, cujus gravis pneumonorrhagia ex causa venerea vasa sanguinea pulmonis erodente proficisci videbatur.

Pneumonorrhagia atonica.

20. Neque a veritate alienum esse putamus, *atoniam* vasorum sanguiferorum pulmonis interdum haemoptyseos reditum fovere. Hujus *pneumonorrhagiae atonicae*, praesertim in convalescentia, inque recidivis, sine alia nota caussa contingentibus, memores esse juvabit.

§. XLI.

PROGNOSIS.

Generatim.

1. Pneumonorrhagia nunquam expers discriminis est. Unde Hippocrates ait: sanguis sursum quidem, qualiscunque fuerit, malus (75). « Et alio loco (76): « Qui sputis cruentis detinentur, ex his quidem brevi tempore pereunt; quidam vero diutius trahunt: praestat enim corpus corpori, aetas aetati, et affectio affectioni, et anni tempestas tempestati, in qua aegrotant:

(74) Boquis in *Journal de médecine. T.* 73. v. Richter's *chir. bibl.* 11. *B.* p. 414.

(75) Aphor. 15. Sect. VII. Hinc veritati respondet Ovidianum illud:

Cernis ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

(76) Sect. V. p. 10. Edit. Foes.

quidam enim morbos facile tolerant, quidam vero omnino tolerare nequeunt ». Porro: « Et ubi sanguinem spuere desierit, salivam multam, liquidam exspuit, quandoque vero etiam viscosam. Atque haec quidem sic patitur, donec quatuordecim dies praeteriverint. Post hos vero, si non desiverit morbus, squammas ab arteria tussiendo avellit, quales a pustulis decedunt, et dolor incidit in pectus, et in dorsum, et in latus, et praecordia contingens velut *ulcus* dolet (77) ». Ac re quidem vera, quamvis exemplis de felici pneumonorrhagiarum exitu, a DURETO (78), TULPIO (79), BALLONIO (80), ALBRECTO (81), GILIBERTO (82), etc. allatis,

(77) De internis affectibus liber.

(78) In Comm. super Coac. praen. HIPPOCR. Aph. 46.

(79) Lib. II C. XI. Pictoris meminit *ultra triginta annos* sanguinem expectorantis.

(80) Op. T. III. p. 481.

(81) Nova acta physico-medica nat. Cur. T. I., obs. I.

(82) « Rector, inquit, Universitatis Vilnensis, astronomus egregius, quinquaginta quinque annorum, temperamenti sicci, biliosi, saepe faciem luteam exhibens, doloribus hepaticis a plurimis annis obnoxius, ultra vires studiis, variisque negotiis immersus, tribus vicibus, me praesente, stupendam quantitatem sanguinis evomuit post tussim validam et creberrimam. Tali haemoptysi a plurimis annis vexatus, cessato screatu sanguinis, reliquo anni tempore, sputa emittit purulenta copiosa, caeterum macer. Ante

similia ex nostra experientia deprompta addere possimus: haec tamen, si agatur de cura radicali, *admodum pauca* (83) sunt. Nec id mi-

eruptionem sanguinis, extrema refrigerantur, pulsus celerior evadit, genae rubescunt, anxietas, oppressiones fatigant aegrum. Nitrum, ptisana radicis consolidae majoris sublevant ». (Adversaria med. pr. prima. p. 239). Atqui hunc ego, clarissimum astronomum (POCZOBUT) adhuc Vilnae, dum *octuaginta annos* ageret, novi.

(83) Ut medicus de exitu morborum cum cognitione caussae loqui possit, opus est, ut per viginti ad minimum annos eundem inhabitet locum. Desiderandum, ne iste spectet ad maximas urbes, ubi scilicet aegri quondam curati, medici adspectum dein facile aufugiunt. Illa est, qua Vilnae fruor, positio. Ultra sexaginta hic curavi haemoptoicos, alii mortui, alii sanati. Bone Deus! sanati? Sic est, iterum iterumque sanati, ita tamen, ut, quo scribo tempore, solum quinque istinsmodi *sanatorum* optima salute gaudentes supersint. Duos inter hos numero medicos. Quibus addam consanguineum meum LUDOVICUM FRANK medicum Imperatricis quoudam Galliae nunc Ducis Serenissimae Parmae. Egregius iste vir, circa vigesimum quintum annum, ter gravem haemoptysin perpessus est. Nihilominus ab eo tempore Aegyptum petiit, aliaque magna aeque ac incommoda itinera instituit, quin amplius vel in primitivum, vel in alium morbum incideret. Plus dicam, anno aetatis suae sexagesimo optime valens matrimonium adhuc inivit. An. 1815 die 18 mens. januarii, memorabile exemplum Judaeae mihi obvenit, quae se jam a *septemdecim annis* bis ter de hebdomade haemoptysi laborare, narrabat, quin vel unum phthiseos pulmonalis signum in illa animadvertere potuerim.

rum, dum pulmonis structura, et officium (84) perspicitur.

Prognosis pneumonorrhagiae traumaticae.

2. *Pneumonorrhagiae traumaticae* prognosis ex indole caussarum, et vi morbi pendet. Illa saltem id boni habet, quod, superato morbo, recidiva minus quam in haemoptysi ex caussis internis timenda sit. Pneumonorrhagia ex corporibus bronchiis illapsis, nisi haec tussis ope evacuentur, phthisin pulmonalem certe post se trahit. Contra vaporum acriorum effectus, etsi in gravi consistat haemoptysi, transitorius esse solet.

Prognosis pneumonorrhagiae inflammatoriae, et rheumaticae.

3. Idem de *pneumonorrhagia inflammatoria accidentali*, et *rheumatica* valet, saltem dum illae mature, et rite curantur. Alias timendum est, quod caussa primum secretionem morbosam sanguinis largiens, serius abscessibus, erosionibus, aneurysmatibus, potissimum arteriae pulmonalis, ansam porrigat. Si haemorrhagiae

(84) Pulchre hinc Stahl (Diss. cit. §. 22): «... pulmones enim adeo tenerae sunt structurae, ut nullum viscus difficilius resarciri posse credamus: difficilioris est curae illorum laesio propter continuum, in quo pulmones sunt constituti, motum».

hujusmodi febre stipantur, illarum perfecta sanatio vix sine evacuationibus criticis expectanda; de quibus, ut in pneumoniis docuimus (85), judicandum est. Maxime arridet apparitio fluxus haemorrhoidalis ex ano (86). Contra: « a sanguinis sputo, puris sputum malum (87) »; inprimis si febricula hectica socia sit. *Pneumonorrhagia catarrhalis*, quamvis salutaris, seu critica esse soleat, attamen semper pectoris debilioris sistit testimonium, unde timenda. Quod et de *pneumonorrhagia haemorrhoidali* dici debet, alias innocua, nisi forte rupta varix ulcus efformet, vel cruor in parenchyma pulmonis deponatur. Patet hinc, cruorem rejectum, saepius minus cruore relicto timendum esse. Quamobrem maxime ad effectum haemoptoës in respirationem, et sanguinis circulum respiciendum est; enimvero si haec inde liberiores evadant, bonum, alias malum.

(85) Cap. VIII. §. XXXV. N. 6.

(86) « Verissima est observatio, inquit GILIBERT, qui infantes saepe ex naribus fundunt sanguinem; post pubertatem haemoptysi sunt obnoxii: qua superata fluxus haemorrhoidalis post trigesimum quintum annum stabilitur, indeque ad senectutem sani, et vegeti vivunt ». Op. c. p. 242.

(87) HIPPOCRATES Aphor. 15. Sect. VII.

Prognosis pneumonorrhagiae gastricae, spasmodicae, arthriticae, scorbuticae, atonicae.

4. Praecepta haec prognoseos et in reliquas pneumonorrhagiae species quadrant, habita inprimis ratione constitutionis aegroti, et morborum perpessorum.

Prognosis pneumonorrhagiae symptomaticae.

5. Quoties enim structura thoracis, stirps ex qua haemoptoicus descendit, et mala, quae praecesserunt, potissimum labes rhachitica, et scrophulosa tuberculorum pulmonum inprimis exulceratorum movent suspicionem, aut quoties pneumonorrhagia aliis morbis chronicis provectis, inprimis phthisi pulmonali, vitiis organicis cordis, et arteriarum, hydrothoraci supervenit toties prognosis atro carbone notata ocyus serius, nimis, eheu! confirmatur. « Tristissimus est status, cui maximo cum impetu cruor plurimus, coccineus, sub-ebullientis quasi in cavo thoracis profundo, aquae strepitu, ex trachea per vices praecipitet, cui extrema frigere, vomitum, lipothymias repetitas, nec tamen fluxum cruoris cohibentes, convulsiones succedere videamus vel si causas istorum, quas minime auferre licebit, subesse noscamus (88) ». Malae

(88) J. P. Frank l. c. p. 179.

indolis quoque sunt sputa foetentia nigra, et ichorosa.

Observatio.

6. Juvat tandem symptomatum prodromorum uniuscujusque pneumonorrhagiae paroxysmi (quovis fere in aegro diversorum) rationem habere, ut vel imminens profluvium, vel cessatum illius periculum praesagire possimus.

§ XLII.

CURA.

Generatim.

1. Advocatus ad aegrum haemoptoicum medicus festinanter accedat, sed haud turbato per aspectum periculi vultu. Securitatem potius infundat. Sanguinem rejectum non sub aegri oculis examinet, ac perspectum illico removere curet. Quaestiones instituat non superfluas, et quousque licet ita constitutas, ut aegrotus, aut affirmando, aut negando nutu respondere possit. Optimum, si adstantes pro eo loquantur. Interea curandum, ut aegrotus mox vestibus, et cingulis, quae comprimant, spolietur; ut corporis positionem erectam observans subfrigido in aëre degat; ut corpus vel minime moveat, ac ab omni prorsus vociferatione abstineat, ut

mentis in eodem agitatio, quo fieri id licet, modo componantur; ut lucem fugat nimiam (89), ac tandem, ut potum calidum, vel et talem, qui fauces ad tussim exstimulet, e. c. nimis acidum (90) evitet. Rebus huc perductis, cura *morbi*, non illa symptomatis, inchoatur. Nil enim magis absurdum, et nocivum, quam usus pneumonorrhagiam semper adstringentibus cohibendi (91), de quo argumento, praeeuntibus Celso (92), Ballonio (93), Mon-

(89) Et rerum splendentium inprimis rubrarum intuitus, quondam prohibebatur. V. Silessi l. c. p. 18.

(90) J. P. Frank l. c. p. 182.

(91) Stahl diss. de adstringentium cauto usu.

(92) « Neque ignorari oportet, eis, quibus sanguis (ex pulmonibus) fluere solet, aut quibus spina dolet, coxaeve, aut post cursum vehementem, vel ambulationem, dum febris absit, *non esse inutile sanguinis mediocre profluvium* ». De medicina lib. IV.

(93) « Quum e pulmone sanguis rejicitur tussi, ille omni arte reprimi debet, et solet: An hoc verum? Si febris adest, constat, et est extra controversiam omnem *non* debere sisti, nisi quum sufficienter et imminutus, et alio revulsus fuerit necessaria venaesectione. Hoc Galeno videtur Comment. in Aph. quod inflammationis magna sit suspicio: an tum malum est e pulmone sanguinem educi? Op T. I. p. 28. Legi meretur et p. 33, et T. III. p. 481, ubi clare demonstratur *non semper reformidandum esse sputum sanguinis*.

TANO (94), aliisque, aurea verba protulit COHAUSEN, in meditationibus suis de *noxa timiditatis in cura haemoptyseos* (95). Observat nempe, quod medici nonnisi supprimendo sputo cruento solliciti, hoc quantocyus supprimunt lentam sic tabem, ac phthisin inducunt.

Cura pneumonorrhagiae traumaticae inflammatoriae, et rheumaticae.

2. Quod monitum maxime in *pneumonorrhagia traumatica*, aut alia *notis inflammatoriis* insignita, valet. *Venaesectio* hic, seculorum auctoritate suffulta (96), non ad aegrotum consolandum (97), sed ad illum sanandum sine mora, in minori tamen quam in peripneumoniis copia (98), et si levamen inde obtineatur, atque indicationes primam phlebotomiam

(94) Apud SCHENKIUM lib. XI., obs. 3.

(95) Acta phys. med. nat. Cur. Vol. IX. Append. p. 35.

(96) CELSUS l. c. C. 4. ALEXANDER TRALLIAN. L. II. C. 6. PAULUS AEGINETA L. III. C. 31. RIVERIUS Obs. Cent. I. N. 83. Cent. II. N. 52.

(97) Minime excusandus videtur RUD. VOGEL, qui *solummodo ad aegrotum consolandum* in certis casibus, venae sectionem instituit. (Praelect. p. 211).

(98) Ait STAHL (Diss. cit. §. 28.): « Si tamen jam multum eruperit (sanguinis), etiam parcior (venaesectio) ad *uncias* tres sufficere potest ». Addit vero: « Si inter paroxysmos suscipi debeat, magis *praeservative* in initio praecipue adhuc eruptionis, *nisi largior*, parum efficax est ».

exposcentes perstant, semel bisve in paroxysmo (99) repetenda, institui debet. Ex quo loco (100)? In *pneumonorrhagia accidentali* ex brachio, — in *catamoeniali*, et *haemorrhoidali* ex pede. *Venaesectione* peracta, aut in minori malo, ea haud plane indicata, magna est *hirudinum* circa vulvam, aut anum applicitarum efficacia (1). Item *cucurbitularum*, tum *scarificantium*, tum *siccarum* ad hypochondria (2), aut ad crura (3). Nec *pediluvia calida*, nec *clysteres emollientes*, nec *sinapismi acriores*, non ad pectus (4), sed ad extremitates inferiores (5), negligi debent. Usui interno modica *nitratis potassae* dosis (6), a qua nulla

(99) « Nihil tamen magnopere conducunt (phlebotomiae) *nisi in paroxysmo* fere suscipiantur ».

(100) Jenischius in laurea apollinari. Monsp. 1605. an in sputo sanguinis ex suppressione mensium venaesectio prius in superna, vel inferna vena tentanda sit?

(1) Schmucker *vermischte Schrift.* 1. *B.* p. 18.

(2) Riverius obs. Cent. II. N. 52.

(3) Percival v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 13. *B.* p. 654.

(4) Horn *n. Archiv.* 2 *B.* p. 270.

(5) Chrestien in *Journ. général de méd. T. XVI.* p. 429. V. *Abh. f. pr. Aerzte.* 11. *B.* 2. *St.* p. 105.

(6) Usus nitri in haemoptysi utplurimum Dickson (*med. Bemerk. u. untersuch.* 4. *B. N.* 16.) tribuitur, verum est ille longe antiquior, ut ex a Bergen (diss. cit. p. 23.) apparet, qui ait: « reliquis omnibus palmam praeripit *nitrum*, medicamentum vilioris quidem pretii, ast longe

irritatio timenda est (7), in vehiculo extemplo parando (8), exhibetur. Alii *muriate ammoniae* utuntur (9). Freno hac sub methodo pneumonorrhagiis, de quibus sermo est, injecto, et hoc in morbo tempus ad perfectam curam concedendum, et inprimis rejectio cruoris atri, utpote saepissime cum levamine contingens, non impedienda. Ad aegrorum, et affinium impatientiam temperandam, interea vehicula pro nitrate potassae mutantur. Decocta *rasurae cornu cervi*, radicis *orchidis morionis*, et *althaeae officinalis*, maxime seminum *lini usitatissimi*, emulsiones tenues *amygdalinae*, aut *quatuor seminum frigidorum majorum*, et

majoris efficaciae, et virtutis, quam alia magis, speciosa et pretiosa, quod vix crediderit qui non ipsius usum ipse fuerit expertus ».

(7) Non intelligo, quo pacto Borsieri dicere potuerit: « Pace vero auctoris (Dicsson) nitro saepe tussim excitari vidi . . . » et paulo infra: « Immo interdum post diuturnum, largumque ejus usum acritate sua, quae viribus vitae non subigitur, haemoptysin ipsam induxisse visum est ». L. c. §. 38.

(8) Testatur de pauco judicio, si medicus festinanter ad haemoptoicum vocatus tales formulas, quae praesertim noctu, extincto in pharmaciis igne, tempore et coctione indigent, praescribit. Cur non solvere simpliciter nitrum in aqua addito syrupo, mucilaginoso?

(9) Lentin *Beytrage*. 5. *B*. p. 173. (cum extracto liquiritiae).

minorum, — linctus ex mucilagine gummi *mimosae niloticae* (10), et syrupo sive *althaeae*, sive *violarum*, sive *papaveris rhoeados*, et *oleo amygdalarum dulcium*, eligere solemus. Sunt qui simplex hoc oleum (11), vel illud *lini* (12), *momordicae* (13), *hyoscyami cocti* (14) exhibent. Alvo clausa, decoctum ex *fructibus tamarindorum*, ut acidum involvatur, cum *manna*, et addito sale quodam medio, e. c. *sulphate sodae*, propinamus. Si *rheumatici catarrhalis* quid lateret, ac methodus hucusque commendata ad sanguinem cohibendum non sufficeret, pulcherrimos effectus a *vesicatorio* inter scapulas admoto vidimus, videruntque alii (15). Quodsi indicata

(10) « Cl. Medicinae Professor Bononiensis, cujus per aliquot annos auditor fui, solo, sed liberaliori et diuturno pulveris gummi arab. usu se convaluisse (ab haemoptysi) in suis praelectionibus narrabat, pervenitque ad eam senectam, ad quam paucis datum est pervenire ». Borsieri l. c. §. 35.

(11) Hufeland's *Journ.* 10. *B.* 4. *St.* p. 139.

(12) Eph. N. C. Dec. I. An. 6. et 7. Obs. 209. Gossen in *Journ. de méd.* t. 30 p. 83.

(13) Wendt in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 5 *B.* pag. 389.

(14) Harles in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 9 *B.* 2 *St.* p. 47 (caute mehercle!).

(15) Mertens Obs. med. P. III. C. 2. Vindob. 1778. Percival *Essays.* 2 *Vol.* 1. *Abh. f. pr. Aerzte.* 13 *B.* p. 653.

hucusque auxilia in pneumonorrhagia inflammatoria accidentali, effectu destituerentur, atque pulsus frequentia, et durities perseverarent, ad infusum *foliorum digitalis purpureae* in vehiculo mucilaginoso (16) deveniendum foret. Jure (17) hoc pharmacum, in pneumonorrhagia cum motu arteriarum concitato commendatum fuit (18) ac dolendum abusum (19), et incongrua

Ranoe in Act. R. soc. med. Havn. Vol. II. N. 30 p. 397. Lentin *Beytrage. N.* 15. Ait quidem Borsieri: « Tentatum id (vesicatorium) pluries a me est in contumaciore, et recidiva haemoptysi, sed non ita prospere, ut Mertensio, res cessit », l. c. § 39. Sane, pulmone jam exulcerato! Virtus enim vesicatorii ad casus indicatos circumscribitur, quod et sequentia Patris mei verba indicant: « Si forsan *secretio morbosa* ex rheumate, herpete etc. teneram bronchiorum superficiem irritaverit; tunc praeter opportuna huic morbi caussae remedia, emplastrum *vesicans* aut sterno, aut loco scapulis intermedio appositum profuisse est visum ». Epist. l. c. p. 186.

(16) R. Radicis orchidis morionis scrupulum unum. Coque c. s. q. aquae communis; sub finem coctionis infunde foliorum digitalis purpureae scrupulum unum vel drachm. semis. Stent in digestione, qua frigefacta colaturae librae unius adde syrupi althaeae unciam unam. M. D. S. Capiat omni hora unciam.

(17) A viginti quinque annis digitali in haemoptoë utor. — hinc judex sum competens.

(18) A. T. Ferriar in *Medical histories and reflex.* 1792. Jonas in *Med. Comment. v. Edib.* 2 *Dec.* 1 *B.* p. 27. v.

illius cum aliis pharmacis connubia (20), meritatam laudem infregisse. Interea tempus cum digitali haud diu terendum, nam ubi spatio tridui non juvat, frustra effectus (ex pulsu lentiori facto expectandus) obtinetur. Parum vel nil hoc pharmacum in pneumonorrhagia catamoeniali, et haemorrhoidali valet; imo hoc ultimo in morbo interdum (impulsum a tergo imminuendo?) nocet. Quamobrem in eo curando, praemissis antiphlogisticis, et eccoproticis, sine temporis jactura nos ad *alumen* (21), sub forma vel pulveris (22), vel solutionis in sero

Abh. f. pr. 13 *B.* p. 23. THOMAS *Modern practice of physic. T. I.* HEUSINGER in HORN's *Archiv f. med. Erfahr* 1811 *sept.* p. 358. VALENTIN in SÉDILLOT *Journ. de méd.* 1812 *févr.* p. 226 aliisque multis.

(19) Vix enim quis cruorem ore rejicit, — en vulgus medicorum cum digitali praesto est! Plethoram imminuere, sanguinem a vasis pulmonum ad alia loca derivare, circuitus in imo ventre libertatem restituere, caussam rheumaticam a vasis sanguiferis removere, ne de aliis plurimis adhuc indicationibus loquar, haec omnia a digitalis actione, veluti per incantamentum, boni expectant viri.

(20) E. c. cum aqua cinnamoni, et opio.

(21) Jam ab ALEXANDRO TRALLIANO commendatur. L. II. C. 6. Cfr. WILLICH in TODE *med. Journ.* 2 *B.* 4. *St.* p. 123. Sunt qui commendant, ut parum aluminis in ore teneatur, solvi patiatur, et solutum deglutiatur. KUECHLER diss. cit. p. 25.

(22) R. Pulveris aluminis grana duo. Gummi arabici grana

lactis (23), vel in connubio cum sic dicto *sanguine draconis* (24) convertimus. Defraudavit vero aliquoties alumen spem nostram ibi, ubi *acetas plumbi* (25) votis respondebat.

Cura pneumonorrhagiae gastricae.

3. *Pneumonorrhagiae ex imo ventre* ortum trahentes, sanguinis emissionem per se non exposcunt; verum cum de diagnosi raro certissimi simus, cumque complicatio inflammatoria latere possit, nisi constitutio epidemica nos aliter do-

quinque, saechari scrupulum semis. Omni secunda hora talem pulverem.

(23) R. Aluminis puri drachmam semis, ad dr. unam Solve in seri lactis dulcis clarificati libra una. Adde syrupi papaveris rhoeados unciam unam. M. D. S. Quavis hora unciam capiat.

(24) R. Aluminis draconisati drachmam semis. Solve in seri lactis dulcis libra una. Adde syrupi papaveris rhoeados unciam unam. M. D. ut supra.

(25) Ameluno in Hufeland's *Jorn.* 22 *B.* 1 *St.* p. 12. Reynold in *Arzneyk. Abh. v. London.* 3 *B.* p. 171. Staom in Nov. act. soc. R Havn. Vol. I. 1818. Kopp *Beob. a. d. Gebiete d. ausl. Heilk. Francf* 1821. Pulcherrimos effectus a saccharo saturni, tertia quaque hora ad quartam grani partem cum saccharo porrecti, in clinico meo plurimis in aegrotis haemoptoicis obtinui. Interea tale pharmacum, utpote ex classe venenorum desumtum, et, ut vidimus, graves colicas producens, usui generali neutiquam inservire potest.

cuerit (26), et hic phlebotomiam non negligimus. Prout plethorae signa sursum vel deorsum urgent, ac hepar, aut lien scenam in morbo ludunt, cruorem, vel e brachio, vel e pede, dextri aut sinistri lateris, pauca saltem quantitate detrahere curamus. Venae sectione admodum dubia, et hypochondrio alterutro tenso, illi vel hirudines, vel cucurbitulae scarificantes imponuntur. Si fomes saburralis, vel biliosus lateat (aut corpus peregrinum e trachea (27) extrudendum sit) plurimi *emeticum* commendat (28), quod nos in haemoptysi exhibere nunquam ausi sumus (29), quamvis interdum vomitum accidentalem,

(26) Stoll rat. med. P. II. p. 191.

(27) Hoc in casu, non obstante sanguinis fluxu, Morton (Phthisiologia Lib. III. C. 6. p. 300) vomitorium suadet, ut nisu vehementiori musculorum abdominis contractione, coacto simul ad ascensum diaphragmate, thoracis viscera comprimantur, irritenturque, quo unitis viribus, quod ipsis noxam minatur, expellant.

(28) Stahl v. Küchleri diss. cit. p. 17. Stoll op. c. p. 31, 114. Engelhart diss. cit. Ranoe in Actis R. soc. med. Havniensis. Vol. III. p. 365. *Auserl. Abh. f. pr. Aerzte* 5. *B.* p. 164.

(29) « Ipsa quidem emetica interdum pulmonum cruenta profluvia, inprimis si gastrica colluvies haec produxisse videbatur, profuisse, a claris in arte viris est dictum; sed super igne doloso, ac cineribus tecto hic incedimus; nec tanta nobis caussarum certitudo concessa est, quia

et praesertim ex usu digitalis, sine noxa haemoptoicis contigisse vidissemus. Potius, praemissis lenibus resolventibus, e. c. solutione *tartratis potassae*, et *sodae*, alvum subducimus. Haemorrhoidariis et hic egregie *electuarium lenitivum* inservit. Contra *calomelani* usus hoc in morbo nobis minime securus videtur. Exhibitus tamen fuit in haemoptysi biliosa (30). Quocumque vero utaris eccoprotico, cave a violenta alvi evacuatione, haemoptoicis admodum adversa.

Cura pneumonorrhagiae spasmodicae.

4. In *pneumonorrhagia spasmodica*, et in omni alia symptomatibus multis nerveis, etiamsi accidentalibus, insignita, semina *hyoscyami nigri* sub forma *emulsionis* (31), vel *extractum* herbae ejusdem (32) maxime commendari me-

ipsa ventriculi subversio, profluvii pulmonalis effectus, ac emetici praescripti actio lethalis esse queat ». J. P. Frank l. c. p. 185.

(30) Fink *Gallenkrankheiten* p. 265.

(31) Cap. IV. §. XIX. 1.

(32) R. Extracti hyoscyami gran. unum. Pulveris nitri, gummi arab. àà grana quinque. Sacchari scrupulum semis. M. Bis terve de die pulverem sumat. Hyoscyamo maxime *electuarium ad sputum sanguinis Haelidaei Paduani* virtutem suam debere videtur. Ecce formulam. R. Seminum hyoscyami, papaveris albi àà drachmas decem: terrae sigillatae,

rentur. *Semina plantaginis* quondam in usu erant (33). Et folia *digitalis purpureae* hic iterum tentari possunt. Spasmis ex imo ventre proficiscentibus, morboque habituali reddito, radicis *cephaëlidis ipecacuanhae* (34) parvae doses (35) multum praestare solent. Maxime tamen nobis connubium hujus radicis cum *opio* arridet. *Pulvis* Doweri (36) enim velut specificum agit, dum febris desideratur, alvus aperta est, noctes inquietae sunt, tussicula brevis urget, et aeger pusillanimis cernitur. Tunc et *opium purum* se commendat (37).

coralliorum rubrorum ââ drachmas quinque: sacchari rosati antiqui q. s. M. f. c. s. q. syrupi rosarum simpl. electuarium, de quo detur drachma una bis in die (Comm. Ac. Bononiens. T. I. p. 158).

(33) Ad drachmam saepius repetitam. Fatetur Paul. de Sorbait (med. pract. Tract. I. Cap. 46.) secretum esse domus serenissimae Mantuanae.

(34) De vi antihaemoptoica ipecacuanhae loquuntur Askow in Act. R. soc. Havn. T. I. p. 170. Wagner in diss. de haemoptoës, inprimis vero habitualis seu phthisicae, expeditiori quadam efficaciorique curatione p. 299. Not. vide Haller's *akadem. Streitschriften.* 2. *B.* Loffler in *Beitrage.* 1. *B.* Tode in Advers. med. pr. Hafn. 1779.

(35) Quarta pars grani omni hora.

(36) R. Pulveris Doweri grana duo: pulveris gummosi scrupul. sem. M. D. S. Quavis tertia hora capiat pulverem unum.

(37) Antiquissimus illius in haemoptoë est usus, uti ex

Cura pneumonorrhagiae arthriticae.

5. *Pneumonorrhagiae arthriticae* opponimus *phlebotomiam* e saphena, hirudines ad sternum, et ad sinistrum thoracis latus, balnea pedum irritantia, pharmaca, quae leniter alvum movent, ac opus transpirationis sustinent (38), vesicatoria, et *sinapismos* ad extremitates praecipue inferiores. Si suppressio morbi cutanei, aut sudoris habitualis ad morbum excitandum contulerunt, *fonticulos* (39). Et hic toties *digitali purpureae* locus est, quoties cor, et systema arteriarum peculiarem manifestant irritationem. Urina, si pauca, valdeque saturata fuerit, *nitratis potassae*, et *infusionis stipitum solani dulcamarae* ope promovetur. Caeterum aeger pharmacis non obruendus, et placide incedendum est.

Cura pneumonorrhagiae scorbuticae.

6. *Scorbuto haemoptysi* ansam porrigente,

Caelio Aureliano p. 412. Alex. Tralliano L. II. C. 6. Paulo Aegineta L. III. C. 31 elucet. Legi praecipue merentur de opii in haemoptoë usu Crellii notae ad Wagneri laudatam dissertationem l. c. p. 126, et 300.

(38) R. Infusi florum sambuci libram unam: salis Seignetti unciam semis: oxymellis simplicis unciam unam. M. D. S. Capiat quavis secunda hora vasculum semis coffeanum.

(39) Schoenheyder in Act. R. soc. med. Havn. Vol III. N. 19.

succis vegetabilibus, quae suppeditant *citrus medica, malum punicum* (40), *vaccinium oxycoccos, berberis vulgaris* (ne tussis inde excitetur cum necessaria quantitate sacchari, et aquae subfrigidae edulcoratis, et dilutis) haud parcendum est. Cum tali cautela, et *acetum* (41), et *acidum tartari* (42) cum fructu praescribuntur. Latente vitio haemorrhoidali, vel saburrali, alvus per decoctum fructus tamarindorum aperta tenenda. Curae inceptae *succus expressus urticae dioicae* sigillum imponit (43). Si vires decrescant, ad *vinum* (44) succo citri, et saccharo mixtum, confugiendum.

Cura pneumonorrhagiae atonicae.

7. Quamvis enim hucusque in pneumonor-

(40) Cael. Aurel. Opp. p. 409.

(41) Laudarunt illud Celsus L. IV. C. 4. Aretaeus Curat. acut. L. II. C. 2. Cael. Aurelianus Opp. p. 405. Galenus L. V. method. C. 8. (oxycratum, seu posca ex aqua et aceto). « Memini mulieris, ait Kuchler, quae, quoties sputo cruento corripitur, toties haustu *aceti vulgaris* largo se protinus cum euphoria ab affectu liberat ». Diss. cit. p. 20.

(42) Ranoe in Act. R. soc. med. Havn. Vol. II. p. 156.

(43) Propria experientia fretus sententiae Auctoris epitomes de curandis hominum morbis (l. c. p. 185.): « urticae succus, qui tanto quondam inter Italos in usu fuit, vix ullo effectu stipatur » *non* subscribo.

(44) Cael. Aurel. Opp. p. 406.

rhagiis curandis potius methodum antiphlogisticam, atque alia auxilia, quae irritabilitatem vasorum sanguiferorum, et sensibilitatem nervorum compescunt, commendavimus, attamen libenter concedimus, interdum et adstringentibus (45), tonicis, atque excitantibus (46) locum esse. Locus illis est in *pneumonorrhagiis ab atonia*, nec non in plurimis aliis pneumonorrhagiis symptomaticis, quae summo vitae periculo stipantur, ac ubi medico, si aeger moriretur, quin omnia nota auxilia in usum deducta fuissent, opprobrium fieri posset. Juvabit auxilia illa speciatim ad trutinam vocare.

Acida, et opium.

8. In pneumonorrhagia atonica, praesertim puellarum, atque in haemoptoë phthiseos pulmonalis conclamatae, et morborum organicorum cordis, et arteriarum symptomate, *elixirium acidum* Halleri perbelle conducit. Alii simplex *acidum vitrioli* laudant (47). Quodcumque aci-

(45) Seguin ergo haemoptoicis adstringentia. Paris. 1619. Celebrata quondam in haemoptysi nunc obsoleta adstringentia sunt *fungus melitensis* (Linnaeus diss. de fungo melitensi. Upsal. 1755.) *lapis haematites* (Alexander Trallianus L. I. C. 6. Schenk Obs. L. II. N. 85.) *aqua vulneraria* Landii (Borsieri l. c. §. 37 (**)).

(46) Horn *Beytrage zur med. Klinik.* 2. *B.* p. 426.

(47) Marx *von der Lungenschwindsucht* p. 99. Block *Bemerkungen.* p. 77.

dorum eligas, id tali pacto involvendum, ut tussim non exasperet. Inter omnia vehicula tali scopo accommodata *decoctum amyli* (et per se commendati (48)) omnia alia antecellit, addito *liquiritiae syrupo* (49). Exhausto ab haemorrhagia, ejusdem quod indicavimus generis, aegro, interdum *elixirium vitrioli* Mynsichtii (50), et maxime illius cum *laudano liquido* Sydenhamii connubium (51) nobis conduxit. Terribilem puellae phthisicae haemoptysin solo *laudano liqaido* Sydenhamii sedavimus (52). Interea cum Stahlio (53) opiata quantum possibile fugimus.

Cinchona, et ratanhia.

9. *Pneumonorrhagiae* symptomati *febrium*

(48) Alexander Trallianus, L. II. C. 6. Aretaeus, Curat. acut. L. II. C. 2. Caelius Aurelianus p. 411. Riverius Obs. Cent. IV. N. 11.

(49) R Amyli puri unciam semis: teratur c. aquae frigidae s. q. et coquatur. Colaturae librae unius adde elixirii acidi Halleri scrupulum unum: syrupi liquiritiae unciam unam. M. D. S. Quavis secunda hora vasculum coffeanum.

(50) Guttae sex pro dosi cum aquae cochleari omni horae dimidio.

(51) Ana partes aequales, guttae decem pro dosi.

(52) In nosocomio Vindobonensi an. 1801 guttas viginti adhibui, quo facto, illico (pro tempore) siluit haemorrhagia.

(53) Diss. cit. §. 34.

intermittentium, ablata omni complicatione inflammatoria, et gastrica, *cinchona officinalis* opponenda (54); scopo tonico nobis non profuit (55). *Radicem ratanhiae* (56) nunquam in haemoptoë adhibuimus.

Aqua frigida, *et glacies*.

10. Cruore cum periculo vitae e pulmonibus ruente, absentibus inflammationis signis, et complicatione cum veteri aliquo infarctu, tentatisque aliis incassum auxiliis, ad usum internum, et externum *aquae frigidae*, *et glaciei*, praeeuntibus Caelio Aureliano (57), Gervasio a

(54) Engelhart l. c. Luigi Frank *lettera nel nuovo giornale di medicina di Milano* 1792, v Kuhn *Ital Bibl.* 2. *B.* 1. *St.* p. 21. Ail Senac: « haemorrhagias periodice recurrentes cortici peruviano cessisse memini ». *Dict. des sc. méd.* l. c. p. 336.

(55) Idem testatur De Meza in Act. R. soc. med. Havn. Vol. I. p. 40. Interea non reticendum cinchonam partem constituentem efficere *electuarii* Fullери quondam contra haemoptoën veluti specificum habili. En formulam: R. Corticis peruviani pulver. unciam unam: balsami Tolutani, terrae Japonicae aa drachm. unam: syrupi de Symphyt. Boylei q. s m. f. electuarium, quod in decem partes aequales dividendum est, ut binae, vel tres intra diem sumantur, et superbibatur haustus aquae idoneae.

(56) P. II. Vol I. Sect. I. C. XXVII. § CXXXIX. 7. *Recueil de la soc. de méd de Paris. T* 58.

(57) Opp. p. 482. (topice) p. 403. (interne).

Monte Falisco (58), Fr. Hoffmanno (59), Mertensio (60), Riverio (61), Musgravio (62), Renardo (63), Borsierio (64), aliisque

(58) Diss. de usu aquae frigidae in haemoptysi, et quocumque sanguinis profluvio. Rom. 1756. Comm. Lips. Supplem. Dec. I. p. 566.

(59) « Inter refrigerantia potissimum commemorandus *aquae potus frigidae*, paulatim quidem, sed sufficienter, quotidie haustus, tecto probe corpore. Novimus aliquot exempla, solo hoc remedio, debita cum cautione, et praemissa venaesectione, adhibita, sanguinis periculosum hunc fluxum substitisse ». L. c.

(60) Obs. med. pract. P. III. C. 2. Vindob. 1778.

(61) Suadet oxycrato frigido scrotum fovere ob consensum, quem inter organa pneumatica et genitalia intercedere credit.

(62) *Samml. auserl. Abhandl. f pr. Aerzte.* 5. *B.* p. 677. (non solum potum frigidum laudat, sed et aegrotis lintea pectori imponit, quae frigida sint madida).

(63) *Journal de médecine. T. XXXV.* p 509. (aqua glacialis interne et externe).

(64) L. c. §. 39. « Ab aqua simplici naturaliter frigida inchoandum est, deinde ad frigidissimam, et nivatam transeundum. Nonnulli quovis horae quadrante scyphum hauriendum jubent. Ego singulis semihoris octo, vel decem uncias praebere soleo, excluso quocumque alio alimento, continuarique ejusmodi potum suadeo diu noctuque ad aliquot dies, interdum ad hebdomadem, aut certe donec sanguinis sputum cessaverit. Postea paulatim imminui ejus aquae potus debet, et aliquid tenuioris alimenti concedi licet ».

(65) devenire licet. Methodus hujusmodi, potius climatibus calidis (66) quam frigidis, potiusque tempori aestivo quam hyemali accommodata, ad pneumonorrhagiam generatim extensa, multos aegros, lethales pneumonias excitando, praecipitavit. Quamobrem ad illam nonnisi omnino coacti confugimus; nec ipsi frigoris fautores aliter suadent (67).

Alcohol, murias sodae.

11. Sunt qui sub teterrima haemoptoë usum internum *spiritus frumenti cum nitro* suadeant (68). Singulare connubium! Et *sal culinare* (69) in pollinem tenuissimum redactum ad cochlear coffeanum commendatur. Adhiberi pos-

(65) Gallereux l. c. (glacies interne et externe).

(66) Pluries in Italia et Austria glaciem conditam (*sorbetto*) in pneumonorrhagia cum successu adhibui, secus in Lithuania.

(67) Cfr. Borsieri l. c.

(68) Hartmann in novis actis soc. Upsal. T. I. N. 17. V. Tode *Med. prakt. Bibl.* 1. *B.* 2. *St.* p. 119, et *Abh. f. pr. Aerzte.* 11. *B.* 4. *St.* p. 55. Idem remedium commendatur in Wagneri diss. cit.

(69) Rush *inquiries and obs. N.* 9. Michaelis in Richter's *Bibl.* 7. *B.* p. 581. Percival *Essays* 2 *Vol.* p. 655. Doerling in Horn's *Arch f. med. Erfahrung.* 3. *B.* p. 65. Mossich in Hufeland's *Journal* 1817. *Sept.* 115. Exemplo uno, ubi profuit, ego decem, ubi nil praestitit, opponere possum.

set, urgente periculo, deficiente rationali indicatione, noctu, donec certiora praesto sint pharmaca.

Ligatio membrorum, aliaque.

12. Sub hac ipsa rerum positione interdum *fascias* extremitatibus tum superioribus, tum inferioribus ita admotas, ut venas in corporis superficie decurrentes, non arterias profundius sitas, comprimant, cum successu adhibuimus (70). Longe vero saepius, et hoc auxilium non solum nil praestitit, sed evidenter nocuit (71).

(70) Luculentissimum exemplum Viennae an. 1800 in nosocomio mercatorum, quod partem Xenodochii generalis constituit, habui. Aeger nempe phthisicus enormem haemoptoën patiebatur. Noctu advocatus, donec pharmaca praescripta adportarent, brachiis et cruribus fascias admoveram, atque illico haemorrhagia siluit. Idem experimentum in eodem aegro pluries dein cum aequali eventu repetitum fuit. Laudat fasciarum moderatam applicationem in haemoptysi et Clifton Wintringham vide *Abh. f. prakt. Aerzte.* 8. *B.* p. 420. Jam Sennertus (L. II. P. II. C. 7. p. 387.) in nostro affectu extremarum partium frictiones et *ligaturas* commendavit, cum sanguinis motum versus pulmones prohibeant.

(71) Memorabilia sunt Celsi verba: « Erysistrates horum (in haemoptysi constitutorum) crura quoque, et femora, brachiaque pluribus locis deligabat. Id Asclepiades, adeo non prodesse, etiam inimicum esse proposuit. Sed id saepe commode respondere, experimenta testantur. Neque

Alii commendant ranam vivam plantis pedum (72) applicandam esse, variaque demum amuleta (73), auxiliaque sympathetica (74).

Profluvio absoluto.

13. Absoluta pneumonorrhagia non illico triumphandum, at sat diu in eadem methodo, praecipue quod spectat ad regimen diaeteticum (75), maxime ad illud morale (76), continuan-

tamen pluribus locis deligari necesse est; sed sat est infrà inguina, et super talos, summosque humeros, etiam brachia ». L. IV. C. 4.

(72) Eph. Germ. Dec. II. An. 10. Obs. 136.

(73) E. c. haematites manu detentus, smaragdus collo suspensus, bufo exsiccatus linteo inclusus et sub axillis gestatus donec incalescat.

(74) Pulvis Domini Dygbaei, in aqua solutus, super quam patiens sanguinem exspuat.

(75) « Strictis *diaetae* legibus haemoptoicus se obligare debet; *si enim curatus et sanus factus non se ipsum custodierit, plerisque revertens morbus interitus causa fit*, sententia est Hippocratis lib. de intern. affect.

(76) « Haec schola moralis docet, ut hujus discipuli nec ad sinistram fortunam ira effervescant, nec tristitiae immoderatae nebulis innubem frontis serenitatem animi constantis indicem asperent, nec impatientiâ commoveantur, sed potius adamantinam fatorum legem et diversos fortunae insultus uno, eoque aequanimo vultu intueantur, turbidamque sortis inconstantiam sereno vultu, et ore ridente excipiant ». De Pré l. c. p. 8.

dum (77). Ut bronchia a sanguine congrumato, ad putredinem prono, quo citius id fieri possit, liberentur, SWIETENIUS commendavit *inhalationem vaporum calidorum* (78). Consilium ejusmodi aleae plenum esse existimamus, ob periculum, scilicet, quod « ne thrombus, qui loco bronchiorum sauciato adhaeret, citius quam par est separetur, portendit (79) ». Nec securum est illorum consilium, qui *arnicam*, ut sanguinem stagnantem resolvant, adhibendam esse volunt (80). Etenim, aegro jam ad portum deducto, quid ad perfectam sanitatem obtinendam adhuc desideretur, ipsa natura, sub *lactis*

(77) « . . . . auctor sum, ut aliquamdiu post curatum ad sensum affectum perseveretur in blandiorum medicamentorum continuatione parciore, quo adversus novi mali accessum roboretur pars male affecta, ideoque facile iterum efficientia ». SYLVIUS lib. I. Prax. med. C. 23. Thes. 40, 41.

(78) Comment. T. IV. p. 51. Sub ipso pneumonorrhagiae insultu MAYERNE (Prax. med. p. 225) mira praestitisse refert *calx* viva cum *aceto*, et insperso *lapide haematite* calcinato parum in conclavi, quo haemoptoicus degit, extincta, ut vapores exinde emergentes cum atmosphaera mixti, et ubique diffusi, adstringendo in vasa pulmonis agant. Nunquam id tentavi, nec mehercle tentarem *fumum* accensi *sulphuris*, a quo inspirato saepius stetisse haemoptysin, auctor est SIM. PAULI in Quaest. Bot. p. 232.

(79) J. P. FRANK l. c. p. 287.

(80) BUCHOLTZ *und* MARQUET *neueste Heilk. N.* 15.

usu (81), et molestam tussim nocturnam *massae pilularum de cynoglosso* ope sedando, perficit; sin non, pro re nata ad methodum prophylacticam vel phthiseos pulmonalis vel morborum cordis recurrendum est. Scopo prophylactico in plethorico circa aequinoctia parva phlebotomia instituenda est.

(81) » Novi, solo lacte caprillo cum floribus papaveris rhoeados cocto, admixta dimidia aquae parte, et adjecta portione mellis, quotidie largiter assumpto, immodicam etiam ex pulmonibus sanguinis profusionem optime conquievisse primum, ac postea usurpatis simul multo inter cibos confectis ex amylo, ex toto fuisse sanatam ». Fr. Hoffmann l. c.

Caput X.

DE PHTHISI PULMONALI.

§. XLIII.

NOTIO. LITERATURA. DOCTRINAE MOMENTUM. ORDO RERUM.

Notio.

1. Nomen *phthiseos pulmonalis* (1) impertitur morbis plurimis chronicis, variis, iisque propriis symptomatibus stipatis, qui morbi, nisi mature sanari possint, ocyus serius in eo conveniunt, quod sub febre hectica, tussi cum sputis purulentis, et dyspnoea, pulmones plus minusve destruunt, vitaeque finem misere imponunt.

(1) A gr. φθίνω, consumo, aut φθίω, exsicco. Latin. *tabes*, *phthisis* (brevitatis caussa, nam subintelligitur *pulmonalis*). Germ. *Lungensucht*, *Lungenkrankheit.* Gall. *Phthisie pulmonaire*, *pulmonie.* Angl. *Lung-sickness*, *pulmonary consumption.* Ital. *Tisica polmonare*, *tisichezza polmonare*, *morbo tisico*, *pulmonea.* Pol. *Suchoty.*

Literatura.

2. Veteres, morbos plurimos sub nomine phthiseos pulmonalis comprehensos, cognovisse, ex locis citandis Hippocratis, Galeni, Celsi, Aretaei, Aetii, Alexandri Tralliani, elucet. Porro de phthisi pulmonali scripserunt: Stahalius (2), Hamberger (3), Hener (4), Meurer (5), Parcovius (6), Moeller (7), Worenius (8), Blossius (9), Vari (10), Erhard (11), Lange (12), Luchtenius (13), Stupanus (14), Petreus (15), Colbius (16), Paschasius (17), Weigel (18), Beutel (19), Omich (20),

(2) Diss. de phthisi. Heidelb. 1583.
(3) Diss. de phthoë. Tub. 1585.
(4) Diss. de phthoë. Tub. 1585.
(5) Diss. de phthisi, seu tabe. Lips. 1592.
(6) Diss. de phthisi, ejusque curatione. Helmst. 1596. Diss. de phthisi. Helmst. 1600.
(7) Diss. de phthisi. Fr. 1603.
(8) Diss de empyemate, et phthisi. Rostoch. 1603.
(9) Diss. de phthisi. Tub. 1604.
(10) Diss. de phthisi. Jen. 1607.
(11) Diss. de phthiseos natura et cura. Basil. 1612.
(12) Diss. de phthisi. Cassel. 1609.
(13) Diss. de phthisi. Helmst. 1608.
(14) Diss de phthiseos natura, et cura. Erf. 1612.
(15) Diss. de phthisi exquisita. Marb. 1613.
(16) Diss. de phthisi. Basil. 1614.
(17) Diss. de phthisi. Basil. 1614.

Titius (21), Pansa (22), Shaller (23), Bertram (24), Meibom (25), Fabricius (26), Sennert (27), Surzberger (28), Bausch (29), Walther (30), Pfizer (31), Tappius (32), Sauber (33), Wilde (34), Zeidler (35), Walaeus (36), Scheffer (37), Schelhammer (38), Michel (39), Schneider (40), Hoppius (41),

(18) Diss. de phthisi. Basil. 1615.

(19) Diss. de phthisi. Basil. 1616.

(20) Diss. de phthisi. Erf. 1616.

(21) Diss. de phthisi. Basil. 1617.

(22) *Bericht von der Schwindsucht. Leipz.* 1618.

(23) Diss. de phthisi. Witteb. 1622.

(24) Diss. de phthisi. Lips. 1623.

(25) Diss. de phthisi. Basil. 1624.

(26) Diss. de phthisi. Rostoch. 1626.

(27) Diss. de phthisi. Witteb. 1627.

(28) Diss. de phthisi. Lips. 1629.

(29) Diss. de phthisi. Altd. 1630.

(30) Diss. de phthisi. Basil. 1633.

(31) Diss. de phthisi. Argent. 1634.

(32) Diss. de phthisi. Helmst. 1637.

(33) Diss. de phthisi. Altd. 1638.

(34) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1639.

(35) Diss. de phthisi. Lips. 1639.

(36) Diss. de phthisi. Lips. 1646.

(37) Diss. de phthisi. Argent. 1647.

(38) Diss. de phthisi. Jenae 1647.

(39) Diss. de ulcere pulmonum seu phthisi. Basil. 1648.

(40) Diss. de vera natura, et curatione recta phthisis. Witteb. 1648. Diss. de phthisi. Wit. 1661.

VESTI (42), COLZOVIUS (43), FITZMANN (44), MICHAELIS (45), WEISE (46), SCHRECKENBERGER (47), VOGLER (48), LEICHNER (49), BARTELS (50), VON DOYVER (51), BIESTER (52), AMMAN (53), SEBIZ (54), POUSTMA (55), DORSTENIUS (56), ROLFINK (57), SCHLEGEL (58), FRIDERICI (59), RESEBOOM (60), VOSMARUS (61),

(41) Diss. de phthisi. Helmst. 1637.

(42) Diss. de phthoë, seu affectu thoracico phthiseos. Erf. 1649.

(43) Diss. de phthisi. Argent. 1652.

(44) Diss. de phthisi. Giess. 1658.

(45) Diss. de phthisi. Lips. 1658.

(46) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1658.

(47) Diss. de phthisi. Argent. 1659.

(48) Diss. de phthisi. Helmst. 1660.

(49) Diss. de phthisi. 1661, 1668.

(50) Diss. de phthisi. Basil. 1662.

(51) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1662.

(52) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1664

(53) Diss. de phthisi. Lips. 1664.

(54) Diss. de phthisi. Argent. 1665.

(55) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1666.

(56) Diss. de phthisi. Marb. 1667.

(57) Diss. de aegra phthisica. Jenae 1667. Diss. de phthisi. Jen. 1631. Diss. de peripn. phthisi. Jen. 1636.

(58) Diss. de phthisi. Jenae 1667.

(59) Diss. de phthisi. Jenae 1667, 1668.

(60) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1671.

(61) Diss. de sanguine, ejusque laesione in phthisi. Lugd. Bat. 1673.

Werckhorst (62), Winther (63), Betz (64), Petzig (65), Waldschmid (66), Schacht (67), Schneidermann (68), Schunckius (69), Terwen (70), Richter (71), Fasch (72), Curtius (73), Dankwerts (74), Wedel (75), St. Clair (76), Laib (77), Widemann (78), Specherus (79), Demaun (80), Emmendorf (81), Tackius (82),

(62) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1673.

(63) Diss. de phthisi pulmonali. Rintel. 1673.

(64) Diss de phthisi. Altd. 1674.

(65) Diss. de phthisi. Altd. 1674.

(66) Diss. de phthisi. Marb. 1676. Diss. de phthisi, et empyemate. Marb. 1683.

(67) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1676.

(68) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1676.

(69) Diss. de phthisi. Giess. 1677.

(70) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1677.

(71) Diss. de phthisi sine ulcere. Goett. Diss. de phthisi. Ultraj. 1678.

(72) Diss. de phthisi. Jen. 1679.

(73) Diss. de phthisi. Ultraj. 1680.

(74) Diss. de phthisi. Ultraj. 1680.

(75) Diss. de phthisi. Jen. 1680. Diss. de phthisi, et epitome prax. clin. Jen. 1714.

(76) Diss. de phthisi. Ultraj. 1682.

(77) Diss. aegrum phthisicum exhibens. Altd. 1681.

(78) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1682.

(79) Diss. de phthisi. Bas. 1683.

(80) Diss. de phthisi. Ultraj. 1684.

(81) Diss. de phthisi. Ultraj. 1684.

(82) Diss. juvenis phthisi incipiente laborans. Giess. 1684.

Byfield (83), Pertsch (84), Borrichius (85), Gerdesius (86), Vater (87), Alberti (88), Dortmont (89), Holtzmann (90), Ziegeler (91), Laurentius (92), Eyselius (93), Leigh (94), Rumbam (95), Zeller (96), Ziehler (97), Revety (98), Overselle (99), Crausius (100), Grabe (1), Slevogt (2), Buisén (3),

(83) *Two discourses of consumtion with their cure. Lond* 1685.

(84) Diss. de phthisi. Argent. 1685.

(85) Diss. de phthisi. Hafn. 1688.

(86) Diss. marasmodica corporis conditio, vulgo *Schwindsucht*, sub phthoës denominatione. Rostoch. 1690.

(87) Diss. de phthisi. Witeb. 1690. Diss. de aegris phthisicis, et tabidis recte judicandis et curandis. Wit. 1726.

(88) Diss. de natura, et cura phthiseos. Erf. 1692.

(89) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1692.

(90) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1692.

(91) Diss. de phthisi. Erf. 1692.

(92) Diss. de phthisi. Harder. 1693.

(93) Diss de phthisi. Erf. 1694.

(94) Phthisiologia Lancastrensis. Lond. 1694.

(95) Diss. de phthisi cum parergis. Basil. 1695.

(96) Diss. de phthisi. Tub. 1696.

(97) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1696.

(98) *On consumption. Lond.* 1697.

(99) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1699.

(100) Diss. de phthisi, seu exulceratione pulmonum cum febre hectica. Jen. 1700.

(1) Diss. de phthisi. Regiom. 1700.

(2) Pr. de phthisi medicorum opprobrio. Jen. 1700.

Hollebeck (4), Kekrad (5), Stahl (6), Bugnot (7), Vitriarius (8), Vehr (9), Rivinus (10), Eymberts (11), Thebesius (12), Arandt (13), Coschwiz (14), Schapperus (15), Schulze (16), Hilscher (17), Rosen a Rosenstein (18), Juch (19), Stenzel (20), Schuster (21), Kirsch (22), Kaltschmid (23), Brendel (24), Packe

(3) Diss. casus ϕτιτιος cum variis phaenomenis complicatus. Gron. 1702.

(4) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1704

(5) Diss. de phthisi. Ultraj. 1704.

(6) Diss. de phthisi. Hal. 1704.

(7) Diss. de phthisi pulmonali. Basil. 1705.

(8) Diss. de phthisi. Lugd. Bat. 1706.

(9) Dissert. de phthisi pulmonali haemoptoicorum. Fr. 1708.

(10) Diss. de phthisi. Coll. diss. Lips. 1710.

(11) Diss. de phthisi pulmonali. Lugd. Bat. 1711.

(12) Diss. de phthisi pulmonali affectu incurabili. Hal. 1711.

(13) Diss. phthiseos cognitio, et curatio. Erf. 1728.

(14) Pr de phthiseos incurabilitate. Hal. 1720.

(15) Diss. de phthisi pulmonali scirrhosis parotidibus juncta. Lugd. Bat. 1733.

(16) Diss. de phthisi. Hal. 1735.

(17) Diss. de phthisi. Jen. 1737.

(18) Diss. de dignoscenda, et curanda imminente phthisi pulmonali. Upsal. 1740.

(19) Diss. vera theoria, et rationalis therapia phthiseos. Erf. 1741.

(20) Diss. de tabis et phthiseos convenientia. Witteb. 1744.

(21) Diss. de pthisi. Argent. 1747.

(25), Hall (26), Hinde (27), Harke (28), De la Brousse (29), Delisle (30), Schroeter (31), Bouchox (32), Van der Pluyn (33), Jaeger (34), Meinolph (35), Murray (36), Ringelmann (37), Shadwell (38), Wilhelm (39), Halliday (40), Schroeder (41), Weber

(22) Diss. theoria ac therapia phthiseos pulmonalis. Hal. 1749.

(23) Diss. de phthisi pulmonali, ejusque praeservatione. Jen 1751.

(24) Diss. de phthiseos, hecticaeque discrimine, et setaceorum utrobique usu. Goett. 1754.

(25) *Explanation of* Boerhaave *aphorismes, which treats of the phthisis pulmonalis etc. Lond.* 1754.

(26) Diss. de phthisi pulmonali. Lugd. Bat. 1765.

(27) Diss. de phthisi pulmonali. Lugd. Bat. 1765.

(28) Theses de phthisi pulmonali. Lugd. Bat. 1767.

(29) *Essai suivi d'obs. sur la phthisie, les fièvres lentes etc. Avignon* 1769.

(30) *Traité de la phthisie pulmonaire. Valence* 1769.

(31) Diss. de phthisi, ejusque differentiis. Rintel. 1769.

(32) *Abh. v. d. Schwindsucht, etc. Fr.* 1770.

(33) Diss. de phthisi pulmonali. Lugd. Bat. 1771.

(34) Diss. I, et II phthisis pulmonalis casu notabiliore, et epicrisi illustrata. Tub. 1772. Baldinger Syll. IV.

(35) Obs. med. de phthisi decuria. Wurceb. 1777.

(36) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1777.

(37) Diss. de phthisi. Herbip. 1777.

(38) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1777.

(39) Diss. de phthisi. Wurceb. 1777.

(40) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1779.

(42), DUPPE (43), SIMMONS (44), GRAFFWEG (45), MACDOUGLE (46), CORP (47), OBERLIN (48), ESCUYER (49), GANTIN (50), KENTISH (51), LARISCH (52), MARX (53), GODBOLD (54), DE LONGROIS (55), MOELLENTIEL (56), VAN ROSSUM (57), THIEL (58), CHAUET (59), PAU-

(41) Specimen phthisiologiae sistens pneumonitidis symptomatologiam et aetiologiam. Goett. 1779.

(42) Diss. de phthisi pulmonali post hepatitidem exorta. Argent. 1779.

(43) *Trattato delle malattie del petto conosciute sotto il nome di tise polmonare. Napoli* 1780.

(44) *Pract. obs. on the treatment of consumptions. Lond.* 1780.

(45) Diss. de phthisi pulmonali, ejusque differentia, et cura. Duisb. 1781.

(46) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1781.

(47) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1782.

(48) Diss. de phthisi ex ulcere. Giess. 1782.

(49) Diss. de phthisi pulmonali. Argent. 1783.

(50) Diss. de phthisi pulmonali. Monspel. 1783.

(51) Diss. de phthisi pulmonali idiopathica. Edinb. 1784.

(52) Diss. de phthisi pulmonali. Viennae 1784.

(53) *Von d. Lungenschwindsucht. Hannov.* 1784.

(54) *A Letter on consumptions and their cure. Lond.* 1785.

(55) *Von d. Lungenschwindsucht. Leipz.* 1785.

(56) Diss. de phthisi pulmonali. Argent. 1785.

(57) Diss. de phthisi pulmonali. Lovan. 1785.

(58) Diss. de phthisi pulmonali. Argent. 1785.

(59) De phthisi pulmonali haereditaria. Monast. 1786.

WER (60), ROTTER (61), SALVADORI (62), BERCKY (63), BRUYAEN (64), CANNELLA (65), GERLONI (66), PLOUCQUET (67), CASTELLANI (68), RYANE (69), MECKEL (70), HUNTER (71), BEDDOES (72), BUCHAN (73), CLEGHORN (74), A FONSECA (75), FERGUSON (76), JACKSON (77),

(60) Diss. de phthisi. V. EYERRL Coll. Diss. Stoll. III.

(61) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1786.

(62) *Del morbo tisico. Trento* 1787.

(63) Diss. de phthisi pulmonali, et ejus cura. Lugd. Bat. 1789.

(64) Diss. de phthisi pulm., et ejus cura. Lugd. Bat. 1789.

(65) *Wahrnehm. ub. d. Ursachen, d. Beschaffenheit u. die Heilart d. Lungensucht. Wien* 1790.

(66) *Riflessioni med. critiche sopra un grosso libro. Trento* 1789.

(67) Diss. sciagraphia phthiseos nosologica. Tub. 1789.

(68) *Sulla polmonare tisichezza. Mantova* 1791.

(69) *Untersuchung d. Natur u. Kur d. Lungenschwindsucht. L.* 1790.

(70) Diss. de phthisi pulmonum ulcerosa. Hal. 1791.

(71) *Obs. on the nature and method of cure of the phthisis pulmonal. York.* 1792.

(72) *Letter on the pulmonary consumptions. Lond.* 1793. *Essay on the causes, early signs, and prevention of pulmonary consumption. Lond.* 1799. *Obs. on the med. and domestic manag. of the consumpt. L.* 1801.

(73) Diss. de phthisi pulmonali. Leid. 1793.

(74) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1793.

(75) Diss. de phthisi pulmonali. Leid. 1793.

(76) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1794.

Janssens (78), Müller (79), Hare (80), Adams (81), Franck (82), Schudecoff (83), Dimsdale (84), Frases (85), Bruce (86), Carey (87), Home (88), Loy (89), Tode (90), Busch (91), Larden (92), Mitchell (93), Pears (94), Hebenstreit (95), Quednau (96),

(77) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1794.

(78) Diss. de phthisi, sive tabe, et speciatim de phthisi pulmonali. Leid. 1795.

(79) Diss. sistens phthisis purulentae, ejusque in corpus humanum effectuum examen. Jenae 1795.

(80) Diss. de phthisi. Edinb. 1796.

(81) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1796.

(82) Diss. de phthisi purulenta. Erlang. 1796.

(83) Diss. de phthisi pulmonali ulcerosa. Jenae 1796.

(84) Diss. de phthisi. Edinb. 1799.

(85) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1799.

(86) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1800.

(87) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1800.

(88) Diss. de phthisi. Edinb. 1800.

(89) Diss. de phthisi. Edinb. 1800.

(90) Diss. de phthisi pulmonali. Havn. 1800.

(91) *Recherches sur la nature, et le traitement de la phthisie pulmonaire. Strasb. an. IX.*

(92) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1801.

(93) Diss. de phthisi pulmonali. Edinb. 1801.

(94) *Cases of phthisis pulmonalis. Lond.* 1801. *Observations on pulmonary consumption. Lond.* 1814.

(95) Diss. de consumtione pulmonum, ejusque prodromis, et cura. Lips. 1802.

(96) Diss. nonnulla de phthisi pulmonali purulenta. Erl. 1802.

Sutton (97), Benkiser (98), Fischer (99), Vogt (100), Briende (1), Neboux (2), Bonnefox de Mallet (3), Krupp (4), Gaspard (5), Luzeau (6), Hebert (7), Tullidge (8), Lanthois (9), Walter (10), Soutey (11). Ast phthiseos pulmonalis doctrinam omnibus numeris absolutam maxime debemus Morton (12)

(97) *Considerat. regarding pulmonary consumption. Lond* 1802.

(98) Diss. de phthisi pulmonali. Jen. 1803.

(99) Diss. de phthisi pulmonali. Erf. 1803.

(100) Diss. de phthisi pulmonum. Viteb. 1803.

(1) *Traité de la phthisie pulmonaire. Paris* 1804.

(2) *Diss. sur la phthisie. etc. Paris* 1804.

(3) *Traité de la nature, et du traitement de la phthisie pulmonaire. Paris* 1805.

(4) Diss. de phthisi pulmonali Jen. 1807.

(5) *Recherches physiol. et path. sur les phthisies. Chalons* 1809.

(6) *Diss. sur la phthisie pulmonaire. Paris.* 1809.

(7) *Observ. on pulmonary consumption Lond.* 1814.

(8) *Inquiry into the nature of pulm. consumption, and of the caus. which have contributed to its increase. Lond.* 1817.

(9) *Théorie nouv. de la phthisie pulmonaire. Paris* 1818.

(10) *Ueber das Wesen d. phthisischen Constitution u. der Phthisis in ihren verschiedenen Modificationen, nebst der aus dieser fliessenden Kurmethode. Bamb.* 1819.

(11) *Ueber die Vermeidung, entsteh. u. Heil. d. Lungenschwindsucht. A. d. Engl. ubers. v.* Radius. *Leipz.* 1820.

(12) Op. medica. Genevae 1727. Pthisiologia, seu tractatus de phthisi, variis historiis illustrata.

Benet (13), Reid (14), Raulin (15), Portal (16), Baumes (17), Bayle (18), Duncan (19), et Laennec (20). Nec summi Fothergilii tractatus de cura phthiseos (21), licet brevissimus, utpote principia maxime salutifera continens, silentio praetereundus est.

Doctrinae momentum.

3. Si perpendamus, phthisin pulmonalem, aevo nostro per universam Europam, praeser-

(13) Tabidorum theatrum, seu phthiseos, atrophiae, et hecticae xenodochium. Lond. 1656. Lips. 1700.

(14) *An essay on the nature and cure of phthisis pulmonalis. Lond.* 1782.

(15) *Traité de la phthisie avec la méthode préservative, et curative de cette maladie. Paris* 1784. Utor versione german. cum egregiis notis auctore B. Ch. Vogel. Jen. 1784 edita.

(16) *Observations sur la nature, et le traitement de la phthisie pulmonaire. Paris* 1793.

(17) *Traité de la phthisie pulmonaire. Paris* 1805. Versio germ. auctore Fischer. Heidelb. 1809.

(18) *Recherches sur la phthisie pulmonaire. Paris* 1810.

(19) *Obs. on the distinguish. symptoms of three differents species of pulmonary consumption, the catarrhal, the apostematous, and the tuberculous, with some remarks on the remed. and regiment best fitted for the prevention, removal, or alleviation of each species. Edinb.* 1813.

(20) *De l'auscultation médiate. Paris* 1819.

(21) *Remarks on the cure of consumptions. Works Edit* 4 *Lond.* 1784. p. 303.

tim in magnis urbibus (22) ita invaluisse, ut

(22) De strage phthiseos lege: SCHMIDT in *Gesundheitstaschenbuch v. einer Gesellsch. Wiener Aerzte* 1801. WILLAN *uber d. Krankheiten in London etc.* et *Oesterr. K. Wiener Zeitung v.* 26. *novemb.* 1819. *N.* 271. p. 1081. (« *in England sterben jahrlich* 40,000 *menschen an der Abzehrung. London allein liefert* 10,000 *Opfer dieser Krankheit* »). Lego quidem in *Journ. des débats* (*du* 15 *de mai* 1820): « *un memoire lu dernièrement par Mr.* CHATEAUNEUF *à l'académie R. des sciences, sur les maladies de la poitrine observ. à Paris en* 1816, 17 *et* 18, *semble autoriser à croire que la phthisie pulmonaire, quoiqu'elle soit encore une des maladies les plus fréquentes, n'exerce plus les mêmes ravages qu'autrefois. Le dépouillement des registres mortuaires de la ville de Paris, fait avec soin, a offert pour ces trois années* 62,441 *décès, dont* 13,928 *ont été occasionnés par les affections de la poitrine, savoir: par l'asthme* 604, *par les fluxions de poitrine* 1,894, *par les catarrhes bronchiques* 4,459, *par la phthisie pulmonaire* 6,971. *Ces maladies des organes de la respiration, auxquelles est dû le quart à-peu-près des décès que ont lieu dans Paris, se partagent leurs victimes de la manière suivante; l'asthme enlève un individu sur* 100, *les fluxions de poitrine un sur* 33, *les catarrhes pulmonaires un sur* 15, *la phthisie pulmonaire un sur* 9.
Putarem, decrementum phthiseos apparens, et introductioni novae nomenclaturae (qua fit ut morbi, qui prius pro phthisi habebantur, nunc aliter appellentur) adscribendum esse. Quondam FOTHERGILL (l. c.) de contrario conquerebatur, ajens: « *In this city* (*London*) *the weekly bills are supposed to exhibit a tolerably exact account of*

vix medicus inveniatur, qui (tempore, quo forte morbus quidam epidemicus grassatur, excepto), inter triginta aegrotos praxeos suae privatae ad minimum decem phthisicos non numeraret, — ut in Nosocomiis quartam partem aegrorum phthisici efficiant, — ut in genere funerum quinta pars phthisi adscribenda sit, hancque partem utplurimum filios omnium carissimos, conjuges omnium dilectissimos, verbo florem juventutis (23) includere; sique perpendamus, quemvis medicum quo primum ad praxin excercendam sedem figat, ab aegrotis phthisi laborantibus obsideri (24), morbumque hujus-

these, who die of the respective diseases mentioned in that list. But I am informed that the article of consumptions includes generally all those who die of any lingering diseases, and are much emaciated; by which the list is vastly enlarged beyond what it ought to be, to the reproach of our country; foreigners imagining that this disease is much more frequent amongst us, than it is in reality ».

(23) « . . . *for, perhaps, among those who perish by consumption . there are many who, in respect to the excellencies both of body and of mind have given indications of becoming conspicuous ornaments of humanity* ». Fothergill l. c. p. 306.

(24) Clauder phthisici auxilio medici anxie inhiant, quia ipsis Hannibal revera ante portas. (Miscell. acad. nat. Cur. Dec II. An. 5, 366).

modi inter medicorum opprobria recenseri; si haec omnia, inquam, perpendamus, *doctrinae* de quo agitur *momentum* sponte elucebit. Faxit benignum Numen, ut illam in generis humani lucrum tradere possimus!

Ordo rerum.

4. Cum phthisin pulmonalem, antequam ad extremum perveniat, non pro uno codemque morbo, sed pro concursu morborum, in eo solum convenientium, quod ocyus serius pulmones plus minus destruant, habeamus; placuit nobis aegritudines nomine phthiseos pulmonalis comprehensas eousque ut diversos morbos considerare, quousque non in generalem illum desinant. Agemus hinc, ut de specialibus prorsus morbis, de *phthisi scrophulosa*, *arthritica*, *carcinomatica*, *haemorrhoidali*, *scorbutica*, *syphilitica*, *metastatica*, et *ex vomica*; annexo tractatu generali de *phthisi conclamata*. Quaevis specialis descriptio amplectetur *tria stadia*, stadium nempe *praedispositionis*, seu *morbi latentis*, stadium *morbi evoluti*, et *confirmati*.

§. XLIV.

DE PHTHISI PULMONALI SCROPHULOSA.

Definitio.

1. Phthisis scrophulosa ille dicitur aetatis praesertim juvenilis morbus, in quo vitium scrophulosum universale ita pulmonibus infensum evadit, ut glandulae hujus visceris, inprimis lymphaticae, indurentur, inflammentur, et suppurentur.

Literatura.

2. De hoc morbo speciatim scripsere RUTTER (25), CRAANEN (26), ZOLLIKOFER (27), MOSMANN (28), et TERRY (29).

Stadium latens.

3. Phthiseos pulmonalis scrophulosae *stadium latens* annuntiant: (A) *habitus* sic dictus *phthisicus*, nempe corpus procerum cuti alba, te-

(25) De phthisi pulmonali a tuberculis oriunda. Edinb. 1786.

(26) Diss. de tuberculis pulmonalibus phthiseos causs. Harderov. 1791.

(27) Diss. de phthisi tuberculosa. Goett. 1792.

(28) *Essay on elucidating the nature, origine, and connex, of scrophula and glandular consumpt. Lond.*

(29) Diss. de phthisi pulmonali scrophulosa. Leid. 1793.

nera, molli, musculis flaccidis instructum: extremitates, praecipue superiores, praelongae, interdum lividae (30), digitorum ultimae phalanges nodosae, crines sub axillis, et ad partes genitales pauci, thorax complanatus, angustus non hirsutus (31), mammae parum evolutae, interdum huc, et illuc induratae (32), prominentes, a costis, alarum instar, distantes: collum longum, et tenue, guttur prominens, vox acuta, flebilis, rauca; facies amoena, formosa, genae elevatae, roseo colore circumscriptae, labia rubra, barba pauca, dentes candidi, pellucidi (33), lividi (34), saepe sine ordine dispositi, oculi vivaces, tunica adnata coloris margaritacei, pupilla ampla, intuitus gratus, ingenium, et veneris desiderium praecocia. (B) *Morbi varii scrophulosi perpessi*, e. c. tinea capitis, ophthalmiae, otorrhoea, grandulae sub-

(30) Cfr. Cap. de morbo caeruleo.

(31) Ait Hippocrates: « Pectus autem laudare convenit, quadratum et hirsutum ». Praedit. Lib. II. C. 6. Edit. Charter T. VIII. p. 814.

(32) In multis saltem virginibus nexum inter hujusmodi mammarum indurationes partiales, et reconditam pulmonis scrophulam animadverti. Cfr. Ettmuller ulcus mammarum ex phthisi in Eph. N. C. Cent. I, et II. p. 118.

(33) Foart Simmons *new methods of treating consumpt.* p. 13

(34) Balloni op. T. I. p. 20.

maxillares tumentes, exulceratae, aliique abscessus cicatrices specificas relinquentes, spina ventosa, physconia, tabes meseraica; — (C) *Congestiones ad caput*, inprimis crebrae hemicraniae (35), epistaxes (36), fluxiones dentium, et gingivarum (37), oris siccitas, coryza, sternutatio; — (D) *Affectiones nervosae vagae* (38), praecipue oscitationes, suspiria, inquietudo, anxietates, animi inconsueta irritabilitas, et in iram proclivitas; — (E) *Difficultates respirationis*, et *circulationis*, maxime pectoris oppressio, ardor, dyspnoea (39) spiritus anhe-

(35) P. II. Vol. I. Sect. I. C II. §. X. 1, 9.

(36) P. II. Vol. II. Sect. II. Cap. XXVII. §. CXXVI. 3.

(37) Monet HIPPOCRATES: « In habitu phthisiformi cum febre, si *fluxio ad dentes et gingivas* coorta sit, ingens malum ». Coac. Praenot. L. II. N. 477. Possent haec verba, et aphthis ultimum phthiseos stadium comitantibus adaptari: utut sit, diuturna experientia edoctus sum, quod maxima pars illorum, qui repetitis, iisque gravissimis dentium fluxionibus obnoxii fuerant, tandem in phthisin pulmonalem inciderunt.

(38) Rogo enixe, ut conferas P. II. Vol. I. Sect. II. Cap. XIV. §. LXXII. N. 9.

(39) Pulchre ait RHASIS (IV contin.): « quibus partes pectoris debiles sunt, et quibus alarum more prominent humeri cum colli longitudine, et cerebri imbecillitate, potius *asthmate* (*dyspnoea*) laborare, quam *tussi*, eos vero, qui contrariam thoracis constitutionem et virtutem obtinent, magis *tussi*, quam asthmate divexari ».

lans (sub motu, ascensu scalarum, montium, choreis), tussicula sicca brevis, dolores transitorii pectoris, dorsi, scapularum (40), regionum subaxillarium, haud raro glandulis induratis insignitarum, palpitatio cordis, menstrua irregularia; (F) et *vitia imi ventris*, ut anorexia, flatus, tensio hypochondriorum, praesertim dextri, dolor circa umbilicum, alvus modo liquida, modo stricta.

Stadium evolutionis.

4. *Evolutio* phthiseos pulmonalis scrophulosae contingit modo *derepente*, modo *lente*. Dum evolutio morbi *derepente* contingit, symptomata ingruunt sive febris catarrhalis (41), sive pneumonorrhagiae (42), sive pleuropneumoniae (43). Urgent praeterea dolores capitis, dorsi, membrorum, inprimis articulorum. Tussis, sputa mucosa eliciens, potissimum noctu molestat.

(40) « *Les douleurs les plus communes aux phthisiques sont celles qu'ils éprouvent entre les épaules : il faut en chercher le siège principalement dans le plexus pulmonaire, qui communique moyennant le nerf vague et le grand sympathique, avec les rameaux des nerfs intercostaux, et avec les nerfs répandus entre les épaules* ». PORTAL *anat. méd. tom. IV*. p. 284

(41) P. I. Vol. I. Cap. VI. § LXV. N. 3.

(42) Cap. IX. §. XXXVIII. N. 1.

(43) Cap. VIII. §. XXXIV. N. 10.

Morbus ultra tempus alias febribus catarrhalibus, et peripneumoniis praescriptum protrahitur. Etiamsi crisis ope sudoris, urinae tandem absolvatur, relinquuntur tamen inconsueta virium prostratio, corporis emaciatio, et tussis. Porro, minima data occasione, morbus acutus vix devictus redit, atque sic repetitis vicibus, donec aegrotus indicatis malis jam jam adsuetus, ideoque perfecta gaudens securitate, a gravioribus mox describendis aerumnis corripiatur (44). Morbi evolutione *lente* contingente, tussicula sicca, rara, ab aegroto vix animadversa, a motu corporis, loquela, risu praeprimis excitata scenam aperit. Pulsuum inconsueta frequentia pastum sequitur, non sine ardore volarum manuum, et plantarum pedum, saepe colore rubro, et variegato notatarum. Sub ascensu scalarum, aut alio motu violentiore respiratio evadit anhelosa, et ita crebra, ut in sexagesima horae parte, non ut decet, circiter vigesies, sed trigesies, quadrigesies, et ultra absolvatur. Sitis ea ratione crescit, qua fames imminuitur. Cibis licet parcis assumptis, digestionis opus cum labore perficitur. Crescit praeterea in dies marcor. Haec mala quoque aegrum non terrerent, nisi hinc

(44) Hoc videtur monuisse CELSUS, dicens: « frequens autem distillatio in corpore tenui, longoque tabem timendam esse testatur ». (L. II. C. 7, §. 58).

inde pneumonorrhagiae superaccederent. At vero, cum illae haud raro levamen afferant, pristina redire solet securitas, donec tandem graviora ingruant symptomata (45).

Stadium confirmatum.

5. Enimvero jam aeger sub tussi interdum per insultus cum vomitu saeviente (46) sputa rejicit purulenta, segregata, rotunda, interdum striis cruentis notata, haud raro cum concrementis, quae, dum inter digitos triturantur, foetorem spargunt. Facies morbi gravioris praesentiam designat; crines decidunt; lingua muco albo, flavo obducitur, halitus male olet; tussis somnum impedit, vires decrescunt, decubitus in alterutrum latus, et profunda inspiratio denegantur, dolor fixus, lancinans thoracem detinet, respiratio, et quiescente corpore, anhelosa aut periodice veluti in asthmate (47) difficilis

(45) Unde Fernelius: « Laborans consueta munia ipse non intermittit, neque morbo se teneri putat caussam sui interitus futuri nesciens ».

(46) Accidere id solet praesertim in feminis sensilibus. Talem casum habuit et Pater meus Viennae an. 1812, 1813 in Comitissa *Sct.* . . . . quae sub curriculo triennis phthiseos pluries accessus veluti tussis convulsivae patiebatur. (Ex schedis suis).

(47) Vidi nonnullos phthisicos, qui praeter continuam respirandi difficultatem periodicae quasi dyspnoeae subjiciebantur.

evadit; saepeque vox rauca. Horis pomeridianis aeger horret, ad vesperas calet, noctu sudat, quibus symptomatibus vigentibus, pulsus creber est, contractus, oppressus, aliquando plenus. In multis catamenia aut supprimuntur, aut a praescripto ordine deflectunt. Nisi hac sub rerum positione natura, et ars ad aegrotum salvandum concurrant, phthisis *conclamata* (48) praesto est.

Autopsia cadaverum.

6. *Cadavera* illorum, qui ex pulmonum scrophula periere, praeter phaenomena generalia phthiseos (49), speciatim exhibent: *pleuram* tum costalem, tum pulmonalem obsessam modo a corpusculis pellucidis cartilagineis, cum granis miliaribus similitudinem alentibus (50), modo a lineis, vel punctis nigris, et splendentibus; atque ipsam *pulmonis* (praesertim sinistri superioris (51)) *substantiam nodis*, seu *tuberculis* refertam. Tuberculorum istiusmodi

(48) §. LII.

(49) §. LII. N. 4.

(50) Gall. *Granulations miliaires.* V. Bayle l. c. Obs. 2, 4.

(51) Ultra quinquaginta cadavera hominum ex phthisi scrophulosa demortuorum aperui, ac semper inveni, quod tubercula, aut solummodo lobum superiorem pulmonis sinistri detinebant, aut saltem longe in majori copia hic, quam in reliquis hujus visceris partibus obveniebant.

conditionem BAYLE (52), et LAENNEC (53), graphice descripserunt. Docent illorum inquisitiones, tubercula constare ex substantia homogenea, opaca, nunc alba, nunc grisea, nunc flavescente; — alia parenchymati pulmonum dumtaxat adhaerere, et a membrana plane distincta involvi (54), alia talem cystidem non exhibere, atque ex ipsa pulmonum substantia emergere (55); — in utriusque vasa sanguinea capillaria decurrere (56), — volumen tuberculorum ab illo grani milii usque ad illud castaneae ascendere; — tubercula miliaria plerumque admodum copiosa esse, generatim tuberculorum numerum rationem inversam cum illorum magnitudine habere, ita ut maximorum, nonnisi, duo vel tria, invenire soleant. — tubercula saepe uno eodemque in cadavere triplicem offerre conditionem, esse nempe nunc firma (*tubercula cruda*), nunc mollia (*tubercula suppurata*), nuncque erosa (*tubercula exulcerata*), — tubercula erosa simul cum annexa pulmonis sub-

(52) Op. c. p. 21.

(53) Op. c. T. I. p. 19.

(54) *Tubercules enkystés*. BAYLE l. c. obs. 1; 5.

(55) *Tubercules non enkystés*. BAYLE l. c. obs. 3.

(56) Testatur SOUTHEY (l. c. p. 16.) Cl. ABERNETHY praeparatum vasorum pulmonalium pulcherrime arte injectorum possidere, tuberculis relictis decoloribus.

stantia destrui, — plura hujusmodi pulmonum ulcera inter se invicem per anfractus communicare; illorum superficiem internam membrana, subtili, alba, molli, friabili, interdum duplicata, alias cartilaginea obduci, ipsamque ulcerum cavitatem a trabibus, instar illorum ventriculorum cordis, decussari (57); — trabes istiusmodi immerito pro vasis sanguiferis habita fuisse (58), haec enim vasa non solum secundum ulcerum parietes decurrere, illorumque ramos antrum ipsum respicientes resectos, et obliteratos esse (59); bronchiorum etiam ramulos truncatos in illa antra hiare, sed fere nunquam ad latera

(57) Laennec l. c. T. I. fig. 7.

(58) Ait Laennec : « *Ces colonnes ont été souvent prises pour des vaisseaux, et je crois que Mr.* Bayle *lui-même est tombé quelquefois dans cette erreur* ». L. c. p. 23.

(59) « ..... *on en trouve (des vaisseaux sanguins) souvent des très-gros rampant le long des parois des cavernes, et en faisant immédiatement partie. Ces vaisseaux sont ordinairement applatis ; il est rare qu'ils soient oblitérés ; mais celles de leurs ramifications qui se dirigent vers l'excavation ou vers des masses tuberculeuses, le sont évidemment, et en injectant avec précaution un liquide coloré dans ces vaisseaux, on ne le fait pénétrer dans l'excavation* ». Laennec l. c. p. 24. Cfr. Halleri Op. pathol. Obs. 26. Stoll Rat. medendi. T. VII. p. 67, et Baillie *Anatomie d. krankhaften Baues* p. 38, 39.

erosos esse (60); — parenchyma pulmonis, quod tubercula mollia proxime circumdat, rarissime crepitare (61), illiusque cellulas a materia gelatinosa, semi-concreta, pellucida, grisea, cruenta repleri, alias coriaceam inducere indolem (62). Animadvertit praeterea LAENNEC *glandulas bronchiales* tuberculosas redditas pigmentum nigrum continere (63); verum neque ille, neque BAYLE de materia illa gypsea loquuntur, a quibus tubercula, quotquot erant referta vidimus, viderumque tot alii (64). Praeterea

(60) « *Presque jamais ses tuyaux (les ramifications des bronches) ne sont ouverts par le côté; ils sont coupés net au niveau des parois de l'excavation* ». LAENNEC l. c. p. 25.

(61) « *Dans quelques cas rares on trouve des tubercules complètement, ou presque entièrement ramollis au milieu d'un tissu pulmonaire parfaitement crépitant* ». LAENNEC l. c.

(62) PORTAL in *Mémoires de l'academie R. des scienc. Ann.* 1781. v. *Abh. f. pr. Aerzte* 10. *B* p. 695.

(63) « *Les tubercules développés dans les glandes bronchiales surtout (qui, comme on le sait, sont de couleur d'encre chez presque tous les adultes) sont souvent teints par endroits d'un noir qui, semblable à l'ombre figurée par le crayon d'un dessinateur, est très-foncé dans quelques points, s'étend en disséminant les points qui les composent, et finit en mourant* ». l. c. p. 38. Cfr. CAMPER l. c.

(64) SWIETEN Comment. §. 1205. DE-HAEN Rat. Med. P. II. p. 180. BARRERE *observ. anat.* p. 124.

pulmones aliquando *hydatides* (65), et *vermes* (66) exhibent. *Cordis* ventriculus dexter saepe volumine auctus (67), cum polypo (68). Rami arteriae pulmonalis in parte pulmonum sana dilatati (69). Aorta aneurysmate detenta (70).

(65) In puella a. 1804 in Nosocomio universali Vindobonensi ex phthisi scrophulosa demortua, praeter tubercula, *hydatidem magnitudinis ovi gallinacei* in lobo superiore pulmonis dextri detexi. Similia viderunt Bonet Sepulc. Anat. L. II. Sect. I. Obs. 33, 37. Haller de corp. hum. fabrica. T. VI. p. 280. Not. H. Morgagni de sedibus, et caussis morb. Epist. XVI. Baumes *Obs. et reflex. sur quelques maladies occasionnées par les hydatides* v. *Annal. de la soc. de méd. pr. de Montp. T* 2. p. 8. Dietrich in Zadic's u. Friese's *Archiv d. pr. Heillc. f. Schlesien*. 3. *B*. 2. *St*. p. 164. Ruysch Museum anat. Ruyschianum p. 44. N. 8. Cf. C. XI. § LVI.

(66) Fernelius Pathol. Lib. VI. Cap. 16. Benivieni de abd. morb. caussis. Cap. 77. Schenk Obs. med. Lib. II. Obs. 55. p. 116. Lieutaud hist. anat. med. Vol. II. Obs. 572 et 721. Morgagni l. c. Epist. XIX. N. 41. Ep. XXI. N. 43.

(67) Sic reperii in multis, praesertim feminis ex phthisi scrophulosa demortuis.

(68) Dolaeus de polypo insigni in corde phthisici cujusdam reperto. v. Miscell. Ac. N. Cur. Dec. II. an. 8. Hartmann Anatome pueri phthisici latentibus in corde polypis ibid. Dec. III. An. 5, et 6.

(69) Lawrence in *d. medicinisch-chir. abh.* 3. *B*.

(70) *The Edinb. med. and. surg. Jour.* 1817. *N*. 50. *April*. Pluries complicationem phthiseos scrophulosae cum vitiis aortae inveni.

Nec morbosae partium conditiones ad thoracis cavum circumscribi solent; nil enim frequentius est quam in cadaveribus hominum a phthisi scrophulosa demortuorum, tubercula mesenterii (71), hepatis (72), intestinorum (73), aliorumque viscerum (74), nec non peritonaei, et musculorum invenire (75). Et ossa minus firma, et compacta observari solent (76).

(71) Fere in omnibus cadaveribus nobis obvenerunt.

(72) « ..... *le foie, dans lequel les tubercules forment des masses très-volumineuses, et arrivent rarement jusqu'au ramollissement complet* ». Laennec l. c. p. 33.

(73) « *Il est rare que chez les phthisiques le poumon seul contienne des tubercules; presque toujours les intestins en contiennent dans leurs parois* ». Laennec l. c. p. 32. Cfr. Thebesius dissectio phthisici ex ulcere intestini coli extincti in Eph. N. C. Cent. III. et IV. p. 272.

(74) « *L'épididyme, le conduit déférent, les testicules, la rate, le cœur, la matrice, le cerveau, et le cervelat* ». Idem ib. Et Wenzel (*Beobacht. über d. Hirnanhang fallsüchtiger Personen*), et Krimer (Hufeland *Journ.* 1821 6 *St.* p. 51) de vitiis cerebri in phthisicis testantur.

(75) « *Le cas le plus remarquable de ce genre que j'ai vu est un phthisique, qui présentait des tubercules dans presque tous les organes, que je viens de nommer . . . . l'extrémité inférieure d'un des muscles sterno-mastoïdiens également transformée en matière tuberculeuse ferme, et constante* ». Laennec p. 32.

(76) Portal l. c.

Cuassae praedisponentes.

7. Inter caussas generales scrophularum (77) ad phthisin quammaxime disponunt; vitium haereditarium, habitus phthisici genitor (78), aetas ab anno decimo octavo ad trigesimum

(77) P. III. Cap. de scrophulis.

(78) Hippocrates ait: « qui *secundum naturam* ad tabem dispositi sunt ». (Aph. Sect. VIII N. 8). Celebrata sunt verba Fabricii: « qui tabida stirpe nati sunt, quasi *haereditario jure* omnes tabe marcescunt, hocque malum saepe vidimus in omnes ejusdem familiae grassari ». (Pathol. L. V. C. X. de morbis pulmonum). Morton dixit: *dispositio etiam haereditaria saepe saepius* phthisin pulmonalem infert, cum omnibus sit sat notum, natos a phthisicis parentibus in eundem morbum esse proclives ». (Op. o. L. II. C. I. p. 27). Fracastori (L. II. de morb. cont. C. 9) scribit « mirum esse quasdam familias usque in quintam, et sextam generationem omnes eadem tabis conditione perire, et quasdam eadem aetate ». Similia testantur Portal l. c., et *Considérations sur la nature, et le traitem. de quelques maladies héréditaires. Paris* 1808. J. P. Frank (Epit. de curand. hom. morbis. Vol. V. P. II. p. 189). Portal *Obs. sur la phthisie de naissance* (*Mém. de Paris a.* 1781 *hist.* p. 9 *mém.* p. 531), Van Stichel. *Essai sur la phthisie hérédit.* (*Act. de la soc. de méd. chir. et pharm. de Bruxelles. T. I. P. I.* p. 79), Chavet de phthisi pulmonali haereditaria. Münst. 1787, multique alii. Vidi ego familias, quarum singula individua sexus modo alterutrius, modo utriusque, phthisi scrophulosa periere.

quintum (79), neque infantia excepta (80), sexus sequior (81), clima humidum, frigidumque

(79) Monet HIPPOCRATES: « Inter aetates, illae demum ostentant periculum phthisis, quae sunt ab anno decimo octavo, ad trigesimum quintum ». (COAC. L. II.). Et: « Tabes maxime fiunt ab anno octavo decimo, usque ad quintum, trigesimum (Sect. VIII. Aph. 7). BAYLE sequentem calculum phthisin in genere respicientem exposuit. Inter centum phthisicos mortui sunt, ab anno aetatis 15 et 20, decem; — ab a. 20 — 30, viginti tres; — ab a. 30 — 40, viginti tres; ab a. 40 — 50, viginti unus; ab a. 50 ad 60 quindecim; ab 60 — 70, octo.

(80) Infantes scrophulosi quidem saepius phthisi meseraica, quam pulmonali afficiuntur; sed etiam primo in casu pulmones a morbi germine haud immunes inveniuntur. Hanc solum invenire potui differentiam, quod tubercula mesenterii jam erant suppurata, et erosa, illa vero pulmonum in statu adhuc cruditatis. Sic Pater meus die 30 novemb. 1802 in Clinico Vindobonensi pusionem unius anni secavit, cujus pulmones tuberculis obsessi erant. (Ex schedis ejus).

(81) Inter septemdecim phthisicos, decem numero feminas. Ante seculum contrarium locum habuisse videtur, ut elucet ex STAHLIO (Path. dogm. P. III. Membr. 2 Art. 2), et COSCHWIZ (de caussis infrequentiae phthiseos in sexu sequiori prae virili. Halae 1720 (qui ait: « Non solum ex propria nunc per annos plus quam viginti exercita praxi, et observationibus collectis, vix ac ne vix quidem 30 feminini sexus personas, vera phthisi laborantes observavi, cum e contra juvenes, et viros eidem malo obnoxios satis numerosos videre, iisque consilio succurrere licuerit; sed

(82), regiones maritimae (83), et urbes magnae (84).

et a B. parentis mei experientia, per 25 annos exercita, idem accepi ». — Caussas, cur mares frequentius phthisis laborant, quaerit in violentiis externis, victu lauto, liquoribus fermentatis, cursu, frigore et ira. — Caeterum jam Junker (Conspectus med. theor. pr in Tab. XXVI) dixit: « sexus femineus phthisi magis expositus est quam virilis ». Galenus idem jam fassus est (L. III. Epid.).

(82) Aretaeus ait: « Regiones autem frigidae, atque humidae hujus affectus germanae sunt ». (l. c. C. 8). Cum tale clima, et febribus intermittentibus faveat miror Well (*Transact. of a soc. for the improvement of med. and chir. Knowledge Vol.* 3, *N.* 32) contendisse, illas ibi non grassari ubi phthisis obvenit, et viceversa. De imperio climatis in phthisin pulmonalem lege: Finke *Versuch e. allgem. medicinisch-prakt. Geographie.* 1. *B.* p. 68. 2 *B.* p. 32, 34, 53, 55, et Southey l c. p. 20 — 36.

(83) *Bemerk. über salzfürende Stürme u. dein Einfluſs d. Salzes u. d. Salzluft auf d. Leben d. Thiere u. Pflanzen v.* Beck (*the Americ. Journ. of science. New-York* 1819. *Vol. I.*). Et Sutton contendit clima *Melitae*, et *Jamaicae*, ad phthisin disponere. (*The Lond. med. and phys. Journal. publ. by* Fothergill 1817 *Febr.*). Cfr. Robert *Rapport sur le concours relatif à la question sur les causes, la nature, et traitement de la phthisie pulmonaire, qui regne sur le côtes maritimes dépuis Perpignan jusqu'à Nice.* In *Mém. de Marseille. T.* 8, *An.* 1809. *T.* 2 p. 65.

(84) Si considerem phthisin scrophulosam Neapoli, Vindobonae, Parisiis, Londini, et Petropoli aequo plane pacto

Caussae excitantes.

Excitant phthisin scrophulosam caussae febrium catarrhalium (85), pneumoniarum (86), pneumonorrhagiarum (87), maxime vero vestium levitas, mosque sexus sequioris pectore, scapulis, et brachiis denudatis incedendi (88), thoracem fibulatoriis, aliisque fasciis circumdandi (89), vigiliae, choreae ursorum exemplo volu-

grassari: caeterum autem in provinciis Italiae, Germaniae, Galliae, Angliae, et Rossiae longe rarius obvenire; credere cogar, clima per se longe minus ad phthisin scrophulosam disponere, quam rerum adjuncta, quae urbibus magnis propria sunt. Spectant huc eae ipsae caussae, quae in familiis scrophulas propagant, atque alunt, quaeque graphice ab Hufelandio nostro designatae fuere. (*Ueber d. Natur, Erkenntniss u. Heilung d. Skrophulkrankheit.* 3 *Aufl. Berl.* 1819 p. 16).

(85) P. I. Vol. I. C. VI. §. LXV. N. 5.

(86) Cap. VIII. §. XXXIII. N. 2.

(87) Cap. IX §. XXXIX. N. 2.

(88) Glassbach diss. de morb. a vestitu contra frigus insufficiente. Francf. 1761. Ejusdem *Beschreibung der Krankheiten, welche von d. jetzigen Kleidung kommen, die fur d. Kalte nicht genugsam verwahret. Frankf.* 1763. Davidson *Veber d. Einfluss d. jetzigen Kleidertracht uns. Damen auf d. Gesundheit d. Korpers. Berl.* 1798.

(89) « Si virgines, quae ex superbia, et amore pulchritudinis omni cura pectus in angustias cogunt, ut demissis sint humeris, et graciles appareant, scirent perquam docte in-

tatoriae (90), tubarum tractatio (91), haustus frigidus aestuante corpore ingestus (92), potus liquorum fermentatorum (93), abusus aquarum mineralium (94), errores in diaeta (95), animi

quit Sperling, quanta cum sanitatis ac vitae id fiat dispendio, tale quid haud attentaret. Pulmo enim, arteriae, venae, omnesque partes in thorace contenta misere comprimuntur. Hinc mala mille, destillationes, mareor, tabes, et mors praematura sequitur ». Institut. Physiolog. Lib. 9 Cap. 3 Quaest. 6 p. 1322.

(90) Volf *Erorterung d. wichtigsten Ursachen d. Schwache uns: Generation in Hinsicht auf d. Walzen. Hal.* 1737.

(91) Portal l. c., et quotidiana experientia. Pater meus magistri quondam sui ex Ordine Jesu nunquam sine grato animi testimonio recordabatur, qoippe qui, cum illum juvenem adhuc instrumentum pneumatieum, vulgo *Clarinette*, tractare viderit, id severe, ne pectori injuria fiat, prohibuit. Haec enarrando senex addere solebat: « ubinam, nostro nunc tempore tanta habetur studiosae juventutis cura? ».

(92) Exempla phthiseos a potu frigido, nimis copiosa sunt, ut adduci possent. Ex frigoris applicatione pectori, scopo juvenem scrophulosum ex lipothymia fortuita excitandi, subsequente illico raucedine, phthisin evolutam vidi anno 1819.

(93) Loqoor praeprimis de fatali potu ex taphia parato, vulgo *Punch*; maxime si tempore chorearum epotetur. Sed qualiscunque fuerit potus fermentatus fortior, si a juvene scrophuloso ingurgitetur, phthisin excitare poterit.

(94) Palumbini (Praesid. Faschio) de phthisi. Jenae 1679. C. 5. Provocat auctor ad Wedelium, qui ipsas aquas aci-

pathemata, prae omni alio, amor infelix, zelotypia, et moeror, onania, venus, potissimum praematura (96), nimia, purgantia (97), puerperium, lactatio, morbi varii, inprimis febres intermittentes, morbilli, variolae, et syphilis. Quaeritur num phthisis scrophulosa a *contagio* excitari possit, nec ne? — Quodsi perpendamus centenos phthisicos sudore rorantes nostra

dulas (quibus passim locorum homines quotidie abutuntur) in dispositis phthisin maturare edixerat.

(95) « Unde *mala ciborum confectio* viscidos, acresve succos parat, qui et stomachum vellicando, tussim excitent, et in pulmonibus tandem subsistendo irritandoque, caussam praebeant phthisi ». MORGAGNI de sed., et causs. morb. L. II.Epist. XXII. Art. 20.

(96) Multorum juvenum utriusque sexus memor sum, qui etiamsi quam maxime ad phthisin praedispositi fuerint, tamen sat bene valebant donec fatalis illa matrimonium ineundi idea locum obtinuerit. Nuptiae etenim cum phthisi pari incedebant passu.

(97) Dr. BACKER (*Méd. Trans. Vol.* 2) narrat se a Dr BLANCHARD certiorem redditum fuisse, inter 90 homines, quibus variolae insitae fuere, decem, propterea quod nimia purgantia scopo ad inoculationem praeparandi assumserunt, in phthisin incidisse. Ex repetitis purgantibus anthelminticis evolutionem phthiseos acceleratam fuisse, pluries vidi; quod non solum debilitati per evacuationes inductae, sed et irritationi systemati lymphatico abdominali, inprimis per drastica illatae, ac illi pulmonum communicatae, adscribendum esse arbitror.

inter brachia animam exhalasse, nosque millenis aliis sine omni cautela incolumes adstitisse, et custodes aegrorum in magnis nosocomiis diu noctuque phthisicis, quin morbis pulmonum plus quam reliqui homines subjiciantur, ministrare, si haec, inquam, perpendamus, extra omnem dubitationis aleam nobis positum videtur, malum, de quo agitur, *non* esse contagiosum, saltem secundum ideam, quam, ex consideratione typhi, scarlatinae, morbillorum, variolarum, et hydrophobiae, de contagio habemus. Posse vero morbi ad ultimum stadium perducti *lentam communicationem* locum habere, si intimum commercium cum aegrotis sudore diffluentibus dormiendo, illorum utensilia, et vestes in usum ducendo alatur; eo magis admittere inclinamus, quo magis observationum nostrarum seges crescit. Innumera enim conjugum, quorum unus brevi post alterum phthisi perierunt, exempla collegimus; quin tale infortunium ex aliis causis, e. gr. ex moerore, vigiliis etc. repeti, aut casui adscribi facile potuisset. Porro, quisne exempla, naturam contagiosam phthiseos pulmonalis comprobantia ab Aristotele (98), Galeno (99),

(98) Problem. IV. Lib. VII.

(99) De febribus L. I. Charter T. VII. p. 188. « Periculosum praeterea est, consuescere his, qui tabe tenentur,

Schenkio (100), Riverio (1), Fracastoro (2), Mortono (3), Swietenio (4), Morgagnio (5), Raulino (6), Hildenbrando (7), Cirillo, et

atque in totum cum omnibus, qui putridum adeo exspirant, ut domicilia, in quibus decumbunt, graviter oleant.

(100) Obs. Lib. II. Obs. 133.

(1) Obs. Cent. I. N. 35, 99. Cent. IV. N. 92.

(2) Lib. II. De morb. contag. C. 9.: « potest fieri, ut optime sanus existens ex consuetudine tamen, et convictu cum phthisico, aut ex fomite labem illam contraxerit: nam mirum profecto est, quanta tenacitate servetur virus illud in fomite, ita ut vestes, quas phthisici gestavere, saepe visae sint post biennium attulisse contagionem; quin imo tales etiamnum fiunt et camerae, et lectuli, et tabulata, ubi phthisici periere ».

(3) L. c. C. 2. L. I. « Contagium etiam hunc morbum propagat: hic enim affectus (uti frequenti experientia observavi) lecti socios miasmate quodam, sicuti febre maligna, inquinat ».

(4) Comment. §. 1206. « Certe juvenis ille, cujus modo mentionem feci, infecit sororem, et ancillam, quae ipsi in morbo assidue ministrarunt ».

(5) Epist. Anat. XXII. N. 3: « illas (sectiones cadaverum phthisicorum) fugi de industria adolescens, et fugio vel senex, tum ut mihi, tum ut studiosae, quae mihi circumstat, juventuti prospiciam, cautius fortasse, quam opus sit, at tutius ». Dr. Bayle, tot sectionum cadaverum phthisicorum auctor, ipse ex phthisi periit. V. *Dict. des sc. méd.* l. c. p. 46.

(6) L. c. 1. *B.* p. 23. Juvenis tibialia a manibus sudantibus phthisicae texta induit, atque illico in sudorem pedum,

Cotugno (8), aliisque (9) allata, omnino ne-

quem antea nunquam expertus erat, incidit. Sudor sensim sensimque super universum corpus, accedente et tussi, propagabatur, aegroto tamen sanato.

(7) Hufeland's *Journ.* 18. *B.* 4. *St.* p. 16.

(8) *Istruzioni al pubblico sul contagio della tisichezza, scritte per sovrano comando della facoltà medica del supremo magistrato di sanità di Napoli. Napoli* 1782. Quantus sit Neapoli timor contagii phthisici, etiam ex opere Mr. Creuze de Lesser *Voyage en Italie et Sicile fait en* 1801, 1802. *Paris* 1806. p. 168 apparet. « *Nous ne pumes pas voir un des appartemens* (*de Portici*) *qui étoit fermé, parceque une princesse napolitaine y était récemment morte d'une maladie de poitrine. On est persuadé à Naples que ces maladies sont contagieuses; on l'est au point, que tous les meubles précieux, boiseries et jusqu'aux cheminées que contenoit cet appartement, venoient d'être arrachés et détruits, comme s'il eût été celui d'un pestiféré* ».

(9) Schmid de miro phthiseos contagio, in Misc. Ac. N. C. Dec I. An. 9, et 10. p. 120 Gullmann de phthisi ex contagio in Eph. N. C. Cent. 9, et 10. p. 294. Caucanas *Examens des principaux faits rélatifs à la contagion de la phthisie pulmonaire* in *Ann. de la soc. de méd. prat. de Montpell T.* 2. Don Diego de Vera y Limon *disertacion medica: si la tysis provenida de ulcera en el higado se considere entre las contagiosas?* (*Mém. de la R. Ac. de Sevilla. T.* 6. p. 221). Evers diss. in contag. phthisicum inquirens. Goett. 1782. Veinholt *Abh. uber d. Ansteckung d. Schwindsucht Brem.* 1807. Wessner in Hufeland's *Journ.* 1821. *Aug.* p. 99. *Salzb. med. chir. Zeit.* 1814. 6. *oct.* Kopp *Jahrb. d. Staatsarz.* 4. *Jahrg.* p. 345.

gare auderet? Id solum ausi sunt CASTELLANI (10), PORTAL (11), BATTOLI (12), TONELLI (13), COCHI (14), et SALAMADE (15).

Caussa proxima.

9. Hypotheses circa intimam scrophularum naturam jactatae (16) ad originem quoque phthiseos scrophulosae explicandam in usum deductae sunt. Absit, ut in disquisitionibus ejusmodi tempus teramus! Solum nobis inquirendum restat, *quid sint illa tubercula scrophulosa*, totius morbi fundamentum sistentia? *Quatuor* hoc sub respectu extant opiniones. Habent nempe tubercula pulmonis alii pro *glandulis lymphaticis*, alii pro *indurationibus* a praeviis inflammationibns relictis, alii pro *corporibus sui generis*, alii pro *vermibus*. *Primae*

(10) *Raccolta Ferrarese di opuscoli scientifici e letterarii. T.* 7.

(11) *Obs. sur la phthisie de naissance.* V. *Mém. de la soc. R. des sc.* 1781, et *Abh. f. pr. Aerzte.* 10. *B.* p. 682.

(12) *Mem. sulla pretesa qualità contagiosa della tisi in giornale della soc. medico-chir. di Parma. Vol.* 2. p. 3.

(13) *Mem. sulla insussistenza del contagio delle tisi pulmon. in giorn. della soc. med.-chir. di Parma. Vol.* 14. p. 285.

(14) *Trattato sull' insufficienza del contagio tisico. Mantova* 1718.

(15) *Diss. qui tend à établir que la phthisie pulmon. n'est pas contagieuse. Paris* 1805.

(16) P. III Cap. de scrophulis.

opinioni cum MORTON (17), SAUVAGES (18), PORTAL (19), CAMPER (20), RAULIN (21), LAENNEC (22) BARON (23), aliisque multis adhaeremus, *secundam* non plane excludendo. Adhaeremus *primae* opinioni, nam in tuberculis pulmonum eadem prorsus phaenomena contingere videmus, quae in glandulis lymphaticis mesenterium, et externam corporis superficiem occupantibus, dum a vitio scrophuloso contaminantur, locum obtinent (24), novimusque ex anatomia pulmones undique vasis, et glandulis

(17) Op. c. Cap. I. Lib. III.

(18) Nosolog. method. Class. X.

(19) *Mém. de l' Ac. R. des sc. de Paris.* 1780. p. 315, e *Abh. f. pr. Aerzte.* 10. *B.* p. 404.

(20) Diss. decem, quibus ab illustribus Europae, praesertim Galliae Academiis, palma adjudicata. Vol. I. Lingae 1798. v. *Abh. f pr. Aerzte.* 18. *B.* 1. *St.* p. 78.

(21) Op. c. 1. *Th.* p. 18.

(22) Op. c. 1. *Vol.* p. 31.

(23) *An. inquiry illustrating the nature of tuberculated accretions of serous membranes, and the origin of tubercles and tumors in different textures of the body. Lond.* 1819.

(24) Monet MORTON (l. c.): « quod in caeteris glandulosis partibus accidit, in ipsis etiam pulmonibus accidit . . . . quo mirum non est, si scrophulosi, qui tumoribus glandulosis in aliis partibus frequenter obuoxii sunt, non raro etiam ejusmodi tuberculis, vel in ipsis pulmonibus afficiuntur ».

lymphaticis insignitos esse (25). Neque Portalio contendenti, solas glandulas generis lymphatici pulmonum vitio scrophuloso obnoxias esse (26) assentimur; cum cadaverum sectiones testentur et glandulas mucum bronchialem secernentes, nec non illas, quae arteriam mammariam comitantur (27), indurari (28); cumque praeterea nexus magnus inter istas glandulas conglomeratas, illasque lymphaticas existat (29). Nisi ab omni hypothesi alieni essemus, illam, quod vasa lymphatica materiam osseam absorbere valeant, ad originem tuberculorum explicandam, libenter amplecteremur. Peculiaris enim ossium in phthisi forma, molliorque conditio (30) ideam metastaseos osseae ad glandulas confirmare videtur. Porro sedem tuberculorum in glandulis pulmonum dum quaerimus, ob id tubercula ex ipso *corpore* glandularum evolvi, non contendimus; enimvero phaenomena in affectionibus scrophulosis externis obvia potius

(25) Mascagni Tab. 20, 21. Et *Abh f. pr. Aerzte.* 10. *B.* p. 49. Ait Cruikshank: « *next to the liver, the greatest number of absorbents have been found in the lungs* ». *Anat. of the Absorbents* p. 196.

(26) L. c.

(27) Camper *Kleine Schriften.* 3. *B.* 2. *St.* p. 268.

(28) N. 6.

(29) Mascagni Tab. 21.

(30) N. 6.

cellulosam corpus glandulare circumdantem a praevia saepe inflammatione (31) laborare docent. Quin immo *cystis* (32), quae interdum tubercula involvit, nil aliud nisi pseudomembrana praeviae inflammationi ortum debens

(31) Ex Fothergilli verbis : « *If the inflammation terminate neither by resolution nor supuration, it often leaves a scirrhous hardness, whereby this particular part of the lungs, however small and confined, becomes of little or no use in the economy of this organ, but by occasioning an obstruction of circulation and respiration in one single point, subjects the sound parts of the lungs to greater labour* » : ex his, inquam, verbis duae oriuntur suspiciones ; altera posse jam tubercula cruda *effectum* praeviae cujusdam *inflammationis* in *indurationem* conversae sistere ; altera, circa locum induratum in pulmone sano *statum irritationis*, et *congestionis* expectandum esse. Primae suspicionis gradus probabilitas augeretur, si demonstrari posset, tumores scrophulosos in genere esse effectum praegressae inflammationis. Cum vero non liceat ad praesentiam inflammationis concludere, nisi saltem unum alterumve phlogoseos adfuerit signum, tumores vero glandularum scrophulosi in primo initio neque doleant, neque caleant, suspicionem illam cum nostris de inflammationibus notionibus non cohaerere fateri adigimur. Aliud argumentum affert Cl. Laennec, ubi ait: « *Rien n'est plus rare, qu'une inflammation du lobe supérieur des poumons, et pourtant c'est en ce lieu qu'on trouve ordinairement les tubercules* » (l. c.).

(32) N. 6. Talis cystis Baronum (op. c.) in errorem duxisse videtur, quatenus contendit *tubercula ex hydatidibus* evolvi.

esse videtur. Sic primam cum *secunda* conciliamus opinione. *Tertia opinio*, quae scilicet tubercula ut *corpora sui generis* considerat; etiamsi a viris in anatome pathologica expertissimis defendatur (33), maxime a veritate nobis aliena videtur. Alio videlicet argumento illa opinio non superstruitur, nisi quod tubercula formam glandularum lymphaticarum non habeant. Verum id est, si agatur de forma normali in statu scilicet sano; falsum, si quaestio sit de forma morbosa, de glandula videlicet circumcirca cellulosa tumida, vasis sanguiferis varicosis instructa, ipsaque lenta inflammatione, et suppuratione erosa. *Quarta opinio*, seu potius suspicio, E. Jenneri et J. P. Frank (34), tubercula

(33) Bayle l. c. p. 21. Et Baillie *Anatomie d. krankhaften Baues* p. 39.

(34) Cum a. 1803 Londini fueram, Jennerum, joci gratia interrogavi, num forte adhuc germen alterius, vaccinae aemuli, inventi, foveret? Cur non? vir amicus respondit. Puto me caussam phthiseos scrophulosae detexisse. Et quaenam illa est? *Vermis.* — Viennam redux, istam opinionem Patri meo communicavi, qui, se tale quid jam dudum suspicatum esse, ex schedis suis (die 30 jan. 1796. conscriptis) de phthisi pulmonali patefecit. Interim hanc opinionem non omnino novam esse ex Bartholini Cent. I. Hist. 96, et Rhodio Cent. II. Obs. 12. Schenkio L. II. p. 219. Petro Valesco Castello de morb. pector. Tract. 8. C. 4. diffic. 16. demonstrari possit. Ait Eyselius (Diss. de phthisi. Erf. 1694. §. 13): « Et quid impedit, seminium

pulmonis *vermes* sistere, ex pathologia comparata orta est. Constat nempe in pulmonibus ovium, aliorumque animalium haud raro vermes nidulari (35), quod et in ipso pulmone humano aliquando contingere monuimus (36). Verum ex

ejusmodi verminosum etiam inspirari? Cum per experientiam constet, oves gregatim tussientes contabescere, ubi nebula insalubrior (*Der Mehlthau*) rubigine inficit pascua, ut incertum sit, utrum plus damni ex pabulo an potius ex inspirato aëre *vermiculis* scatente pecori accidat ». Nuperrime de verminibus ut phthiseos caussa J. Baron (l. c.), et Wesener (Hufeland's *Journ.* 1821. *Aug.* p. 87) locuti sunt.

(35) Rudolphi Entozoor. Hist. nat. Vol. I. p. 455. Camper *kleine Schriften* 3. *B.* p. 201 Otto *Handbuch d. pathol. Anatomie.* p. 233.

(36) N. 6 De verminibus ab *aegrotis* rejectis monet Percival (*Phil. med and chir. Essays* 3. *Vol. Lond*). « Mr. Hanforte *aged* 49 *years*, *had been long troubled with a cough, and with a fullness and oppression at his breast. He frequently expectorated lumps of black, grumous blood, which gave him relief. In Febr.* 1774 *the oppression increased, and in the night he discharged, by coughing, two masses, one of the size of nutmeg, the other smaller. They were of the colour of chocolate. When the larger substance was opened, it was found to contain a considerable number of worms, like maggots, in a very lively state. His cough and expectoration, we are told, still continue, but the oppression at his breast is not so troublesome, and the discharge of coagulated blood is less frequent* ». Ait Hufeland (*Journ.* 4. *B.* 3*t.* p. 201)

raris istis observationibus, ipsa tubercula ad vermes pulmonum spectare neutiquam sequitur. Nec solius pulmonis tubercula a vermibus repeti possent, nisi simul tubercula aliorum viscerum, quin immo, ipsi tumores glandularum extus obvii, a vermibus repeterentur, quod

« *Im hiesigen Militarlazareth starb im December vorigen Jahres ein Schwindsuchtiger, dessen Auswurf nach der Versicherung des Regimentschirurgus und der Compagniewundarzse immer von zahllosen Maden wimmelte, vorzuglich wenn er neben dem warmen Ofen auswarf. Der Leichnam blieb ungeoffnet* ». Spectat huc et observatio Dr. Causse : *sur un vomissement d'un kiste, dans lequel a été trouvé une vingtaine de petits vers en vie* (*Journ. de méd. T.* 9 p. 447, 449). Addit Rudolphi (Op. c. Vol. I. p. 136) : « Ergo *hydatis* tussi ejecta, in cujus pure vermiculi vivi reperti sunt. An *hamulariae*, vel similes vermes? Treutler (Obs. pathologico-anat. auctor. ad helminthologiam corp. humani continentes. Lips. 1793. p. 10. Tab. II. fig. 3, 7) de viro narrat 24 annorum manustupratione, et veneris nimio exercitio emaciato, et praevia haemoptoë ex phthisi demortuo, in cujus cadavere invenit glandulas bronchiales ad tertiam partem majores, et vermes continentes, quos nomine *hamulariae lymphaticae* salutavit, sicque definivit : « corpus lineare, teretiusculum, caput obtusum, infra duobus hamulis prominentibus instructum ». Suspicatur vero egregius Bremser (*Ueber lebende Würme in lebend. Menschen* p. 222) vermes illos potius ad genus *filariae* pertinuisse. Cfr. de hoc argumento Brera *Giorn. di med. pratica*, et *Salzb. med. chir. Z* 1815. *N.* 35.

plane absurdum foret. Haec vero omnia non impediunt, quominus ipsi desideremus, ut in morbis pulmonum indagandis major vermium habeatur ratio.

Diagnosis.

10. Quaeri posset, num tubercula *cruda* pulmonum, utpote febre et macie expertia, jam ad phthisin pertineant nec ne? Huic quaestioni cl. Vir (37) respondet: si germen quercus, quo primum e solo provenit, ad quercum pertinet, sane et tubercula cruda ad phthisin pertinent. Atvero objicimus, quod et ex uvis fit vinum, quin mustum ante fermentationem pro vino

(37) Bayle l. c. p. 6 ait: « . . . *il leur paroit absurde (à plusieurs modernes) de regarder comme atteint de phthisie un individu chez lequel on ne peut découvrir ni fievre, ni amaigrissement. Cette manière de considérer la phthisie est aussi ridicule que celle d'un naturaliste, qui voyant une jeune chêne, refuserait absolument de lui donner ce nom, parce qu'il n'offre pas encore tous ses caractères génériques et spécifiques. Cependant le chêne qui vient de sortir de la terre, quoiqu'il soit un très-foible végétal, n'en est pas moins l'arbre dont le tronc doit acquérir tant de force. Il en est de même de la phthisie: dans son principe elle semble à peine une légère indisposition: dans son dernier degré, elle terrasse l'homme le plus vigoureux; elle dévore, consume, et réduit à l'état de squelette celui dont l'embonpoint, et la santé paroissent inaltérables* ».

haberi possit. Interea nomen phthiseos ad tubercula cruda extendendo, id lucratur, quod medici mature morbum dignoscere, atque ab aliis malis, sub quorum larva abscondi solet (e. c. ab hemicrania, affectionibus spasmodicis vagis, chlorosi, hypochondriasi etc.) distinguere discant (38). Verum, cum divulgata hac sub rerum positione phthiseos diagnosi medicus familiam aegri praepostere in desperationem conjiceret; coram illo potius, de *praedispositione ad phthisin* loqui malimus. Satis enim est, ut solus medicus latens morbi germen cognoscat. Qua de re ut ille certior fiat, aeger suspectus, variis sub rerum conditionibus, inprimis dum deambulaverit, scalas ascenderit, alta voce legerit, examinandus. *Percussio thoracis* lege artis suscepta (39), si pulmones tuberculis referti fuerint, obscuriorem sonum, quam in homine sano, edere solet. Et pulmonum capacitas

(38) Eloquenter ait MEIBOMIUS (Diss. de phthisi. Helmst. 1675): « ut tamen herbae primo prodeuntes imperfecta sua figura, non et explicatis foliolis frequenter fallunt etiam peritissimos botanicos, qui in vigore suo constitutas ex flore, semine, fructu facillime et promtissime cognoscerent: ita morbi in ortu suo attentissimos requirunt medicos, et incuriosorum oculos fugiunt, quamvis in progressu tot symptomatibus stipati neminem temere, nec ipsum quidem vulgus fugiant ».

(39) Cap. XI. §. LIV. N. 7.

aërem continendi ope *pulmometri* (40) explorari posset. Verum facile in percussionis opere auditus noster, et in pulmometri experimento aegroti major minorve sub inspirationis opere

(40) Sic vocatur instrumentum excogitatum ab EDWARDO KENTISCH (*An account of Bath and of Madeira House at Bristol; with a drawing and a descript. of a Pulmometre: and cases shewing its utility in ascertaining the state of the lungs in diseas. of the Chest. Lond.* 1814. v. HUFELAND's *Journ.* 40. *B.* 4. *St.* p. 115), quodque experientiae innititur, hominem mediocris staturae pulmonibusque sanis dotatum, posse per profundam inspirationem unica vice octo mensuras (*pints*) aëris attrahere, quae facultas, pulmone aegrotante ad unam mensuram (*pint*) decrescere potest. Consistit autem instrumentum in campana vitrea, duodecim mensuras aëris continendi capace, quae super apparatum pneumaticum invertitur. Ex parte superiore hujus campanae assurgit tubus ad ortum suum epistomio munitus, ac dein in angulum rectum reflexus, sic in longitudinem sex pollicum decurrens, atque in cavum os aegri excipiens (*Mundstuck*) terminatum. Campanae superficies externa instar thermometri scala instruitur, in mensuras integras et dimidias divisa. Quatuor mensurarum spatium inferius aqua apparatus pneumatici, octo autem aër superius occupant. Inspirante nunc aegro (labiis tubi extremitati alteri probe admotis) aërem ex campana, copia illius, per altitudinem aquae ascendentis facile determinatur. Absoluta inspiratione, tubi extremitas, campanae proxima illico ope epistomii (*Hahn*, *robinet*) clauditur, ne scilicet, remoto ore, aër atmosphaericus ad campanam penetrando aquam iterum deprimat.

dexteritas in errorem ducere potest. Longe magis refert morborum praegressorum rationem habere, ut sapienter MORTON (41): « certissimum diagnosticum sumendum est a tumoribus glandulosis in externo habitu corporis eam (phthisin) comitantibus, vel saltem praecedentibus, uti ex ophthalmia, et scabie saepe recurrentibus, atque aliis ejusmodi affectionibus scrophulosis ». Notae istae scrophulosae suspicionem latentium tuberculorum pulmonis non solum in iis, qui corporis structuram de phthisi suspectam exhibent, movere debent, sed et in aliis, amplo licet thorace instructis. Interea cavendum, ne diatheseos scrophulosae praesentia ex *uno* tantum signo (e. c. ex tumore glandularum externarum fugace, utpote saepe effectu vel frigoris suscepti, vel incrementi corporis), stabiliatur. Nec ignorandum, tales glandularum tumores externos, ut morbus scrophulosus pulmonis admitti possit, neutiquam absolute requiri (42). In *evolutione phthiseos scrophulosae* dijudicanda plurima valent monita. *Evolutio repentina* probe a *lenta* distinguenda. Illa ut plurimum a morbo accidentali acuto repetenda

(41) L. c. p. 82.

(42) « Etsi libentissime fatendum ducam aliquando contingere glandulas pulmonum *solitario isto tumore* affici ». MORTON l. c.

est, haec ex ipso morbo chronico emergit. Morbi acuti accidentales evolutionem phthiseos scrophulosae praeparantes, ut monuimus (43), sunt febres catarrhales, pleuro-pneumoniae, et pneumonorrhagiae. Illis etenim in pulmone tuberculoso vigentibus, status inflammatorius bronchiorum, pleurae, et vasorum sanguiferorum ad glandulas induratas transgredi videtur, unde illarum phlogosis, cui nomen *tuberculitidis* imponi posset. Haec vel morbo acuto profligato remanet, ac nisi resolvatur, in suppurationem transit *phthisin confirmatam* constituentem. Si vero tuberculitis resolvatur, aeger pro hac vice periculum aufugit, atque ad pristinum statum, phthiseos videlicet latentis retrograditur. Quae retrogradatio, cum sub recta medela haud raro obtineatur, cavendum, ne stadium morbi confirmati praepostere proclamemus. Phthisi scrophulosa sese *lente* evolvente, potius errori opposito locus est. Chronica enim inflammatio, qua tunc tubercula laborant, id cum inflammationibus generis scrophulosi commune habet, quod dolose, et sine magno symptomatum apparatu incedit. Accidit hinc crebro, ut maximae insidiae pulmonibus struantur, quin vel umbra hujus periculi palam fiat, idque eo magis cum aegroti, qui talia patiuntur, fatali facultate pol-

(43) N 4.

leant quaestiones eludendi, propria mala celandi, falso interpretandi, sicque medicos incautos in errorem ducendi (44). Mirum, ipsos adeo artis expertissimos, ab aliis aegrotantibus, hoc sub respectu, raro differre (45). Ut tuto ince-

(44) *Medicus.* Aegrotasne jam diu? *Aeger phthisicus.* A mense circiter. *Med.* Te jam a duobus annis laborare, audivi. *Aeger.* Noli credere, nunquam enim negotiis meis vacare desivi. *M.* Tussis tamen te molestabat? *Ae.* Ha! omnes tum catarrho laborant, tussire solent. *M.* Tussi vero nunc non excruciaris? *Ae.* (tussiendo) neutiquam. *M.* Sed tussiendo respondes? *Ae.* Fortuito id contingit. *M.* Horresne post pastum? *Ae.* Fruor hoc bonae coctionis ciborum signo. *M.* Calesne serius? *Ae.* Dum cubiculum praetermodum calidum est. *M.* Sudasne noctu? *Ae.* Dum multis cooperior stragulis. *M.* An macilentus redditus es? *Ae.* Ego nunquam obesus fui. *M.* Decumbesne in utrumque corporis latus. *Ae.* Consuetudo mea fert semper in latus dextrum decumbendi. *M.* Sanguinem nunquam exspuisti? *Ae.* Ni fallor semel, et procul dubio ex faucibus veniebat, ac aliunde haemorrhoides in mea familia grassantur etc.

(45) Curabam Vindobonae collegam phthisicum, qui millenis sane hujusmodi aegrotis adstiterat. Videbatur illum morbum suum prae omni alio dignoscere debuisse; atvero neutiquam. Non solum symptomata, quousque poterat, pathologico (si dicere liceat) mendacio celabat, sed irascebatur dum ex formulis, me illum pro phthisico habere, arguere poterat. Vidi contra feminas phthisi laborantes, quae ob id quod morbum in aliis semel bisve viderint, ipsae diagnosin proclamabant, ac conaminibus meis therapeuticis benigne arridebant. Ex quo colligitur, hallucinationem phthisicorum

damus refert ad aegri habitum respicere, illum horis praesertim vespertinis visitare, pulsus frequentiae, coloris genarum, ardoris palmarum rationem habere, ac probe cavere, ne febriculam hecticam cum intermittentibus confundamus (46). Diagnosis sputorum (47), ac stadii conclamati alibi exponetur (48). De stadiis vero huic antecedentibus loqui non cessabimus, quin moneamus, interdum contingere, ut symptoma aliquod, alias solum conclamato morbo familiare (e. c. sudor, diarrhoea, defluvium capillorum) incipientis jam morbi sit comes (49).

(et hydropicorum) circa proprium statum, non esse symptoma adeo constans, ut pro signo morbi *specifico* cum Walther (l. c.) haberi posset. Jure id monet Cabanis, asserendo, phthisin pulmonalem, quae affectione viscerum abdominalium stipatur, haud raro potius desperationem sociam agnoscere.

(46) Cfr. P. I. Vol. I. C. II. §. XXVIII. N 2. Vix juvenem medicum inveni, qui erroris, febrem hecticam phthisicorum pro legitima intermittente habendi, particeps non fuisset.

(47) §. LI. N. 12.

(48) §. LII. N. 6.

(49) Juvenes observavi plurimos, qui, caeterum, ut videbatur, optime valebant, at vero omni nocte sine ulla nota caussa *sudabant*. Elapso aliquo tempore, en phthisis omnibus numeris absoluta! An. 1816 virgo nobilissima in *diarrhoeam* rebellem inciderat. Medicus expertus in auxilium deductus, ex solo aegrotae habitu, morbum pro

Prognosis.

11. *Prognosis phthiseos scrophulosae*, illi scrophularum in genere alligata est. Palam fiet (50), quam arduum sit vitium scrophulosum universim eradicare. Nusquam autem scrophulae fuga difficilior, quam ex tenerrimo pulmonum

phthisi declaravit. Cum vero aegrota de pectore non conquereretur, parentes huic diagnosi fidem haud tribuerunt, aliumque adhuc medicum accersiri curarunt. Definivit iste malum pro diarrhoea verminosa. Revera sub anthelminticorum usu ascaris lumbricoides in conspectum venit, in quem veluti triumphi honor delatus est. Breve gaudium, nam morbus invalescebat. Advocatus tandem et ego, audivi medicum, secundo loco accersitum, monentem, se quidem libenter concedere aegram de pectoris labe *suspectam* esse, at vero se labem non ita evolutam videre, ut diarrhoeam colliquativam, phthiseos conclamatae signum, sociam habere possit. Ad me quod spectaverat, diarrhoeam pro effectu suppurationis glandularum mesaraicarum (quarum vestigia, sub forma globulorum, amygdalarum magnitudinis veluti ex materia adipo-cerea efformatarum, in dejectionibus alvinis obveniebant) declaravi, atque praedixi, pulmones adhuc tubercula continere, serius in suppurationem transitura. Ac re quidem vera, paucis mensibus elapsis, cum pneumonorrhagia, quam phthisis pulmonalis omnibus numeris absoluta sequebatur. Phthisicam eo ipso, quo scribo, tempore coram oculis habeo, quae ante duos annos, dum prorsus adhuc sana videbatur, maximam *capillorum* partem jam amiserat.

(50) P. III. Vol. II. Cap. de scrophulis.

textu. Hic enim illa ipsa pharmaca, quae alibi glandulis induratis saepe impune prospicere valent, non sine magno periculo locum inveniunt, cum experientia docuerit, tubercula pulmonum cruda facile inde irritari, inflammari, et suppurari. Atque sic aegroti per artis praepostera conamina mature praecipitantur, qui forte ope, aut temporis, aut morbi cujusdam alterius, e. c. febris intermittentis vernalis (51), typhi (52), dispositionem ad phthisin amisissent, vel saltem ex morbo, illo pulmonis minus crudeli (53),

(51) P. I. Vol. I. Cap. II. §. XXIX. N. 1 p. 14.

(52) Praxin medicam ab a. 1796 usque ad 1804 in magno Nosocomio Vindobonensi cum exercerem, pluries mihi videre contigit, quod aegroti cum phthisi plus minusve provecta suscepti, ac in cubicula, ubi aegri typho petechiali affecti degebant, locati, contagium contraxerunt, ac superata tandem feliciter tali febre nosocomiali, et a phthisi liberi evaserunt.

(53) Dum aeger morbo scrophuloso universali, et speciali pulmonum laborans, caussas sedulo evitat, quibus tubercula pulmonum inflammari possent, haud raro accidit, ut a phthisi pulmonali quidem immunis maneat, sed serius ex tabe, a defectu nutritionis repetenda, sat placide moriatur: quo in casu glandulae mesenterii induratae, et pulmones tuberculis crudis repleti, flaccidi, et veluti exsiccati inveniuntur. Observatio haec opinioni locum dedisse videtur, posse pulmones sine suppuratione praevia, per *absorptionem* destrui. v. FOLCHI in *opuscoli scientifici. Bologna. T. I.* p. 248.

periissent. Spes tempus lucrandi, periculum evolutionis phthiseos pulmonalis scrophulosae aufugiendi, inprimis ibi viget, ubi in morbo producendo vitium haereditarium nullam ludit scenam. Est enim *phthisis haereditaria*, potissimum si illa habitum phthisicum socium habeat (54), atque circa vitae tempus evolvatur, quod parentibus quondam infensum fuerat (55); omnium deterrima; tanta enim hic esse solet morbi vis, ut ille ex se ipso evolvatur, tuberculis scilicet crudis in spontaneam, eamque lentam inflammationem, et exulcerationem transeuntibus. Rerum iste status illo longe pejor est,

(54) Monet HIPPOCRATES (Aph. 8. Sect. VIII): « quae secundum naturam ad tabem disposita sunt, omnia quidem vehementia ».

(55) « *Un des caractères essentiels des maladies héréditaires, dit le Docteur* PÉTIT, *c'est de se developper en général, chez les descendans au même age, à la même époque et au milieu des mêmes circonstances, que chez les parens qui les ont transmises. Ainsi un enfant né d'un père phthisique, mort à l'age de trente ans, par exemple, éprouvera au même âge tous les symptômes de la même maladie, qui se terminera comme celle de son père ». Dict. des sc. méd.* l. c. p. 54. Intelligitur inde cur phthisis haereditaria pro diuturniore habeatur a BENEDICTO (Tab. Theatr p. 111) dicente: « qui phthisis indelebilem impressionem a parentibus susceperint, licet irrestituibiles, *sunt tamen diuturniores* ».

ubi tubercula, accedentibus caussis extrinsecis, *fortuito* phlogosi corripiuntur. Hoc enim in casu aut resolutio tuberculitidis obtineri potest, aut succedens suppuratio benignior evadit, ita ut haud omnino rarum sit, abscessulos sibi viam ad bronchia parare, a rejectis tali pacto infensis tuberculis pristinam pro tempore redire valetudinem. Phthiseos confirmatae curriculum interdum a graviditate, ab animi pathemate, a mania suspenditur. In genere transitus morbi in phthisin conclamatam eo magis timendus, quo junior, floridior, magisque sensilis et floridus est aegrotus, quoque magis illius juvenilis petulantia, aut mentis tenacitas (56), aut invicibilis paupertas usui debiti regiminis diaetetici obstat.

Cura in genere.

12. Siculi enim in cura scrophularum in genere, ita et in illa phthiseos scrophulosae *regimen diaeteticum* primum occupat locum. Debet vero illud, aeque ac pharmacorum usus variis morbi stadiis apprime accommodari. Intercedit nempe inter haec tantum discriminis, ut

(56) Antiquum Germanorum adagium est: *dass die eigensinnigen Menschen gemeiniglich die Schwindsucht bekommen, dacor auch, vor oder aus Eigensinn sterben* v. Albertі diss. de phthisi praeservanda. §. IV.

eadem prorsus medendi ratio, quae in uno stadio conduceret, in alio noceret.

Cura stadii phthisis latentis.

13. In curando *stadio latente* phthiseos scrophulosae aegrotis sine ambagine declarandum est, quod si mortem maturam et terribilem evitare optent (57), sese per plurimorum annorum curriculum sequenti regimini stricte submittere debeant. Caveant a transitu repentino e temperatura calida in frigidam, e frigida in calidam; a ventis, praesertim a borea et euro, ab aëre alpium, ac urbium majorum; a motu vehemente, potissimum ab ascensu montium, et scalarum, ab exercitiis gymnasticis, ab equitatione (58) nisi

(57) Revocent ad memoriam quod saepius Seneca de praeoccupandis ingruentibus periculis (L. I. de ira C. 8) monuit, « in primis finibus hostis arcendus est, nam cum intravit, et portis se intulit, modum a captivis non accipit ». Hinc Ovidius (5 Tristium. 7) eloquitur: « turpius ejicitur, quam non admittitur hospes » Et secundum Ciceronem: « omne malum nascens facile opprimitur ».

(58) Quo pacto Sydenhamus efficaciam equitationis in hoc morbo viribus, quas cortex peruvianus in debellandis febribus intermittentibus, et mercurius in domanda syphilide possidênt, aequiparare potuerit, eo magis non intelligo, cum non solum de ingruente phthisi, sed de ea vix non conclamata locutus sit (v. Diss. epist. p 523). Nec miror ubi Morgagni ait: « Hic vero phthisicus alter est

admodum moderata, vento silente (59), et super viam umbrosam; a choreis, maxime nocturnis, in oecis halitu hominum, fumo candelarum (60) et nicotianae, ac pulvere arenae inquinatis; a tractatione non solum tubarum, aliorumque instrumentorum pneumaticorum, sed illorum, quae brachiorum motum continuum exposcunt, ut cymbalum; a cantu, et sermone alta voce absoluto (61), a potu vini, taphiae, cerevisiae fortioris, coffeae, theae, choccolatae; a cibis dif-

de duobus, quibus laudata adeo a SYDENHAMO equitatio mortem acceleravit ». (Epist. XII. Art. 13) Consentit WITRINGHAM dicendo: « Errant saepe medici, dum exercitationes aegris, et valetudinariis imponant, praesertim phthisicis, quibus equitatio indiscriminatim imperatur ». (De morb. quibusdam Comment. §. 73). Cfr. tamen altera ea parte etiam DICKSON *Obs. on the cure of an haemoptoe, and upon riding on horseback for the cure of phthisis* (*med. obs. by a Soc. of Physic. in Lond. Vol.* 4 p. 206). Jam vero ARETAEUS equitationem quatenus motus speciem *ec tori inimicam* rejecerat (Tetrab. I. Serm. 2. C. 7).

(59) « Pulmoniacus ubi convaluerit, ad *ventum* ne celeriter currat, neque in *equum*, neque in currum conscendat ». HIPPOCRATES Lib. de intern. affect.

(60) Quantum noceat vides apud BORELLI Cent. II. Obs. 59. PRIMEROSIUS jam dudum fumum carbonum fossilium ut caussam phthiseos pulmonalis designavit (L. III. C. 29).

(61) Objici posset cantum, et vocis exercitium pulmones debiles roborare; at vero hic non agitur de pulmone debili, sed de eo tuberculis referto.

ficilioris digestionis, fumo induratis, salitis, aromaticis, omnisque demum generis nimia copia (62) ingurgitatis; a lucubrationibus nocturnis, et vigiliis; a decubitu in lecto nimis protracto (63), a caussis animi pathemata violenta gignentibus (64); a suppressione evacuationum habitualium, sudoris pedum, fonticulorum; a curatione intempestiva impetiginum, fluoris albi, febrium intermittentium; a venere, lactatione (nisi puerpera sit plethorica, lacteque abundet); a balneis frigidis, marinis, iis regionum calidarum exceptis (65). Contraria commendanda sunt; inprimis rusticatio, vivendi ratio regularis, uniformis, potus aquae selectae, cerevisiae tenuis (66),

(62) FOTHERGILL (l. c. p. 305.) jure monet non esse solum ad *qualitatem*, sed et ad *quantitatem* alimenti phthisicorum respiciendum, optimumque licet chylum magnum corpori addere stimulum.

(63) REID (l. c.) provocando ad MURGRAVE (GULSTONIAN lectures v. *Samml. auserl. Abh.* 5. *B.* p. 664) quatenus contendit moram diuturnam in lecto calido inflammationem pleurae, et viscerum thoraci inclusorum promovere.

(64) Consilio, ut animi pathemata fugiantur, illud potius, caussas illorum pathematum evitandi substituo.

(65) Balnea *marina* commendari generatim non posse, quia climatis ratio habeatur, quivis intelliget, qui perversos saepe effectus immersionis in *mare Balticum* cum salutari illa in *mare Nigrum* comparat.

(66) In comitatu Devonshire cerevisia paratur tenuis multum

lactis, modo puri, modo cum decocto, aut nucleorum *theobromae cacao*, aut (nisi aeger fuerit plethoricus, atque alvi obstructioni obnoxius) *glandum quercus roboris tostarum*; esus carnium juniorum animalium, piscium, leguminum non flatulentorum, fructuum horaeorum, somnus nocturnus (quo opera respirationis, et circulationis sanguinis debita fruuntur quiete), serenitas mentis, et prae omnibus castitas. Vitium scrophulosum emendare studemus ope remediorum resolventium generis mitissimi, qualia natura, vere ridente, suppeditat. De succo loquimur ex herbis recentibus *urticae dioïcae* et *hederae terrestris* expresso (67), et decocto radicum *cichorei intybus*, *leontodontis taraxaci* in *sero lactis dulci clarificato*, quorum auxiliorum laudes, sociis RAULINO et PORTALIO, canimus. Aestate florente *aquae soteriae saponaceae salinae*, leniterque *ferruginosae*, aegrotis praesto sunt, in Gallia videlicet fontes *Bonnes*, *Luchon*, *St. Mion* (68), et in Germania fontes *Donnstein*, *Schwalheim*, *Faching*

gaz acidi carbonici continens, *asbharton pop* dicta, cui facultas phthisis sanandi tribuitur.

(67) àà uncias quatuor, capiat tribus vicibus curriculo matutino, atque per mensem circiter.

(68) RAULIN Op c. 2. *Th.* p. 183, *et : le parallèle des eaux minéral. d'Allemagne et de France.*

(69), *Ems* (70), *Kissingen* (71), *Schwallbach* (72), *Selter*, *Salzbrum* (73), aliique similes. *Fontes martiales* fortiores, ut *Spaa* et *Pyrmont*, rarissime, et nonnisi in aegris parum excitabilibus, vere debilibus, et antequam phthisis evoluta sit (74), inprimis chloroticis conducunt. Generatim aquae soteriae ferrum continentes, aut frigidae nimis, optime cum *lacte*, si opus sit, calido porriguntur (75). Scrophulas pulmonum alii aggrediuntur *mercurio*, *antimonio*, *conio maculato*, *cinchona officinali;* ast id non sine periculo fieri jam monuimus (76);

(69) Vogel v. Raulin l. c. 2. *Th.* p. 190.

(70) Thilenius *Ems u. seine Heilquellen. Wiesbaden* 1816.

(71) Goldwitz *Die Quellen zu Kissingen u. Boclet im Frank. Hochstift. Wurzb.* 1795.

(72) Wedekind *Ueber d. Gesundbrunnen zu Schwallbach.* v. Hufeland's *Journ.* 1815 *jul.*

(73) Zemplin: *Salzbrunn oder d. Schlesische Selterwasser. Schweid.* 1817. Cfr. Hufeland's *Journ.* 1822 *jan.* p. 109.

(74) Fothergill de usu aquarum Bristolliensium in phthisi sermonem instituens (l. c. p. 313) pulchre monet: « *and here I would wish again to inculcate this remark that it is before the approaches to a confirmed phthisis, that patients ought to repair to Bristol; otherwise a journey thither will be, not only without benefit, but will probably be detrimental* ».

(75) Fr. Hoffmann Diss. de connubio aquarum mineralium cum lacte saluberrimo.

(76) N. 11.

quoties enim cum hoste acriter dimicare inconsultum sit, toties cum illo potius transigimus, ac ne incassum irritetur curamus. Interea si vitium scrophulosum de die in diem magis magisque caput attolleret, *murias calcis* (77), *aqua calcis* (78), *aethiops antimonialis* (79), *conium maculatum* (80), et *sulphur auratum antimonii* (81), atque (si aeger revera notas debilitatis offerret), *infusum frigidum corticis*

(77) Beddoës *Ueber d. neuesten Methoden d. Schwindsucht zu heilen. Leipz.* 1803. R Muriatis calcis drachmas duas. Solve in aquae destillatae uncia una. M D. S. ter de die a guttis triginta ad quinquaginta.

(78) Marx l. c. p. 193 Unciae duae, bis terve de die cum lactis duplici dosi porriguntur.

(79) Minimas suadeo doses, sed diu continuatas, e. c. gran. un de die.

(80) Ter de die a grano uno ad tria. Fatetur Duncan (l. c. p. 121): « *Vith patients of a scrophulous habit, subjected to symptoms threatening tuberculous phthisis, I have sometimes imagined that the conium, in conjunction with cinchona, has had a good effect in preverting the occurrence of phthisis.* Cfr. Adair *medical comment. Dec. II Vol.* 7, p. 458, et *Abh. f. pr. Aerzte.* 15. *B.* 4. *St.* p. 562.

(81) Vogel v. Raulin op. c. 2. *Th.* p. 130. Not **. R. Sulphuris aurati antimonii gran. semis, gummi arab sacchari albi áá grana quinque. Cap. alternis diebus dosin, jejuno ventriculo.

cinchonae officinalis (82) cum *victu animali lautiori* (83) prudenter tentari possent. Quodsi ab antimoniali pharmaco nausea, aut vomitus excitarentur, haud timendum foret; juvat nempe actionem vasorum lymphaticorum pulmonum per irritamentum nervis ventriculi illatum, promovere (84). Cum praeterea magnus consensus

(82) Consentio omnino cum Cl. DUNCAN dicenti: « *one of the best and safest forms under which the cinchona can be employed in phthisis; is perhaps, the simple watery infusion* ». (l. c. p. 115). Libenter illam cum lacte exhibeo.

(83) Quamvis victum parcum, et vegetabilem in phthisi scrophulosa commendaverim, attamen dari hoc in malo interdum exceptiones, ubi potius victus lautus, et animalis conducit, inficias non ibo. Sic recordor, me tempore, ubi systemati Brunonis addictus eram, nonnullis phthisicis, ab aliis medicis diaetae severae damnatis, plurimum regimen plane contrarium conduxisse. Similia fatentur (ne dicam de CELSO adeo vinum commendanti. De medicina L. III. C. 22) W. MAY (*Lond. medical Journ.* 1788. p. 268. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 13 *B.* 1. *St.* p. 102. 4 *St.* p. 626), PERCIVAL (*mem. of the med Soc. of Lond. Vol.* 2. p. 288. v. *Samml auserl Abh.* 13 *B.* 4 *St.* p. 647), et SALVADORI (l. c.). MAY rite monet inflammationes, et exulcerationes scrophulosas, et in aliis corporis humani partibus haud raro curam tonicam exposcere. Verum hujusmodi *exceptiones* nil aliud demonstrant, praeterquamquod in praxi medica regulae generales semper peculiari corporum conditioni accommodandae sunt.

(84) REID (l. c.) emetica non solum in hoc, de quo agitur,

inter pulmones, et cutem exstet, istius functiones hinc inde ope *balneorum tepidorum* (85) sustinere prodest.

Cura stadii evolutionis acutae.

14. Superveniente latentis phthiseos pulmonalis scrophulosae stadio, aut febre catarrhali, aut pleuro-pneumonia, aut pneumonorrhagia, methodus istis morbis medendi cum peculiari sollertia adhibenda est. Quodsi illius ope tempore consueto omnino fugari hi morbi haud possent, et de suborta *tuberculitide* haberetur suspicio, methodo antiphlogisticae illico frenum injiciendum, ac ad medendi rationem potius expectativam confugiendum. Constat nempe, inflammationes omnibus in glandulis lente resolvi,

stadio, sed et in sequentibus, scopo puris rejectionem promovendi, commendat ADAIR (l. c.) sulphatem cupri ad grana decem in quinque unciis aquae cum guttis quinque acidi sulphurici diluti, scopo emetico exhibet. LAENNEC (*Théorie nouv. de la phthisie pulmonaire. Paris 1818*) tartarum emet. in *refracta*, ut dicunt, *dosi* (*en lavage*) adversus phthisin quammaxime commendat, nuncupatque *le conservateur par excellence*. Verum jure monet DUNCAN (l. c. p. 95): *« But I must confess I have no expectation that by the use of any emetics, a removal of tubercles from the lungs will be often obtained ».*

(85) CELSUS balnea in phthisi vituperat (L. III. C. 22), et certe caute in illorum usu incedendum.

ac virium jactura per nimias evacuationes cruentas producta, malum aggravari. Hoc vero usum protractum parvarum (86) dosium *nitratis potassae*, et *muriatis ammoniae* in *decoctis mucilaginosis* non impedit; omni tamen alii remedio hac sub rerum positione *serum lactis dulce clarificatum* summo mane porrigendum anteponimus. Porro, inprimis si pectoris dolor perstet, suppurationem inter unam alteramve costam, *vesicatorii perpetui* ope, sustinemus. Simul ut omnia colutoria adaperta maneant curamus. Praeprimis ad urinae secretionem respiciendum, ne forte, illa segniter procedente, hydrops acutus cavitatum pleurae ingruat. Periculo huic, infusum *stipitum solani dulcamarae* (87), potissimum *nitrati potassae* nuptum occurrere solet. Tandem cum tussis saevitia non solum somno, sed et necessariae pulmonum quieti obstet, illam, porrectis ad noctem, aut

(86) Sapienter ait FOTHERGILL (l. c. p. 306): « *I have known the common dose of nitre, the salin mixture, and other cooling salts, increase a cough by irritation; so that even these should be administered, when necessary, rather in small doses, and frequently* ».

(87) R Radicum althaeae officinalis drachm. tres. Coque c. s. q aquae per quartam horae partem, sub fine infunde stipitum dulcamarae drachmas duas, sient in digestione, qua frigefacta, colatura librae unius detur.

extracto hyoscyami nigri (88), aut *massa pilularum de cynoglosso* (89) compescere studemus, si id sine febris augmento fieri liceat.

Cura stadii evolutionis lentae.

15. Phthisi scrophulosa sese *lente evolvente* ne methodus antiphlogistica negligatur! Quamvis enim hic symptomata non admodum urgere videntur, nihilominus tussicula, dyspnoea, et febricula non minus usum venaesectionis exposcunt, quam aperta illa signa peripneumonica, quae evolutionem phthiseos acutam comitantur (90). Haec solum intercedit differentia, quod, morbo chronice decurrente, minor sanguinis copia, sed reiteratis pluries vicibus detrahitur.

(88) Granum unum, aut grana duo.

(89) A granis tribus ad grana quinque.

(90) Legantur de hoc argumento monita experti doctoris ENGELBERG *Ueber chronische Entzund. besonders der Brust, u. die davon herrhurende Lungenschwindsucht* (HUFELAND's *Journ.* 1821 *aug.*, *et decemb.* Miror cl. DUNCAN (l. c. p. 85) usum venae sectionis in phthisi restringere, et dicere : « *I have no doubt in asserting, that in hundreds of instances; starvation and bloodletting have hastened the death of phthisical patients* ». Addit : « *nocet per se*, prodest casu » ! Aliter sane cogitarunt FERNELIUS, STAHL, et SYDENHAM. Sed probe retinendum, loquor ego de phthisi in stadio evolutionis, et non de confirmata, seu conclamata.

Regula haec generalis a constitutione gracili, a debilitate, a marcore aegrorum, inprimis si peractae phlebotomiae pulsuum frequentiam, quam imminuere deberent, adaugent, plus minus restrictionem patitur. Hoc in casu auxilium maxime in *hirudinibus* interstitiis costarum applicandis quaerendum. Quae singula, si usui decoctorum emollientium, et nitro juncta evolutionis phthiseos symptomata non debellarent, morbus illico ut confirmatus pertractandus.

Cura phthiseos confirmatae.

16. Est autem *prima indicatio* in *phthisi scrophulosa confirmata*, ut febri corpus depascenti frenum injiciatur. Quem scopum si attingere valeamus, sequitur *altera indicatio*, illa videlicet, naturae conamina salutaria in tuberculis suppuratis rejiciendis secundandi. Nisi methodus antiphlogistica febri frenum injicere possit, tota spes in *foliis digitalis purpureae* locanda. Gloria aeterna medicis, qui hujus stupendi remedii usum in praxin introduxerunt (91). Ex infinitis enim pharmacis, quae ultimae

(91) Withering *an Acount of the Foxglove and some of this med. use. Birmingh.* 1785. Ferriar *Essay on the med. proprieties of the digitalis purpurea.* Mossmann *Essay on scrophule and glandular consumption* Beddoes l. c. N. 2, 4. Segaud *Obs. sur la digitale à fleur pourprée*

medietati seculi decimi octavi debentur, istud, forte unicum erit, quod ad diurnam posteritatem perveniat, dummodo abusus propagationis meritae famae detrimentum non afferat! Multum enim abest, quin digitalis purpurea pro universali phthiseos specifico haberi possit. Immo illam hoc in morbo non solum saepe effectu destitui, sed haud raro etiam evidenter nocere, non inficiabimur. Neque aliter fieri potest. Nisi enim conjectura nos fallat, digitalis purpureae virtus in eo consistit, quod imperium narcoticum specificum in cerebrum, et in nervorum par vagum exercendo, languorem in functiones, potissimum cordis (92), arteriarum,

dans le traitement de la phthise pulmonaire (*Annal. de la soc. de méd. pr. de Montp. T.* 4. *P. I. p.* 37), Laudun *Reflex. et obs. sur la phthisie pulmon. et sur les effets de la digitale pourprée* (ib. *T.* 23 p 172), Zugenbuehler (*Emploi de la digitale pourprée dans la consomption*), Grapebon (*Bulletin des sc. médicales. T.* 2. p. 250), Mouton (*Observations cliniques sur l'emploi de la digitale pourprée dans la phthisie pulmonaire*), Sédillot (*Recueil périod. de la soc. de med. de Paris. T.* 29. p. 13). Non intelligo quo pacto Duncan (l. c. p. 101) asserere potuerit: « *I am sorry to say, that for my own part, I have not witnessed any great benefit from digitalis in any case of phthisis* ».

(92) Galenus dixerat: « labidis cor siccari oportet » — digitalis id quodammodo efficit.

pulmonum, et ventriculi (utpote quae immediate ab illo nervorum pare reguntur) introducat, qui languor, sicuti inflammationi, et suppurationi glandularum lymphaticarum pulmonis obstare potest, ita ex altera parte, alia, non solum viscerum thoracis, sed et illorum abdominis mala gignere debet. Atvero et indicata digitali, effectus bonus vix obtinetur, nisi modus administrationis sit indicationi conformis. Conformis *non* est *tinctura*, nam alcohol vires cordis pulmonum, et ventriculi excitando contrarie plane agit, possetque solum ut corrigens (cujus loco tutiora noscimus) inservire. Nec indicationi conforme est connubium *digitalis cum pharmacis irritantibus*, aut tonicis, e. c. polygala, lichene, utpote quae illius effectus eludunt. Duobus solum modis digitalem purpuream administrandi utimur, *infusione* (93) scilicet, et *pulvere* (94). Illa effectum celeriorem, pulvis lentiorem producit. Nisi periculum in mora sit, actionem lentam, utpote tutiorem, anteponimus. Praeterea per parvas saepius repetitas, diuque continuatas doses hujusce pharmaci,

(93) R. Radicis salep. scrupulum unum Coque c. s. q. aquae, infunde foliorum digitalis purpureae scrupulum un. Infusio frigida coletur. Adde syrupi simplicis unciam un. Cap. spatio nychthemeri.

(94) Granum unum ter quaterve de die.

ad finem quantitas illius longe major ingeri potest, quam si conspicuae, aegrotis brevi post molestias inferendae ideoque seponendae doses porrigantur. Est praeterea magna differentia inter digitalem purpuream, quatenus vel sponte, vel in hortis crescit, et maxime prout in foliis exsiccandis, conservandisque necessariae cautelae observantur, nec ne. Digitalem libenter cum *salibus mediis*, quae insimul virtute refrigerante pollent (95), alvumque apertam tenent, praescribimus. Si sub digitalis usu, aut ventriculus languere, aut aegrotus sputa difficilius rejicere inciperet, illam cum parvis radicis *cephaëlidis ipecacuanhae* dosibus (96) conjungenda foret. Generatim usus digitalis purpureae eousque continuandus quousque aut effectus optatus (fuga scilicet febris ex pulsu lento reddito (97) cognoscenda) obtinetur, aut do-

(95) R. Pulveris foliorum digitalis purpureae gran. unum: cremoris tartari, sacchari albi ää grana decem: nitri grana quinque. M. S. Bis terve de die pulverem capiat.

(96) R. Pulveris foliorum digitalis purpureae grana duodecim: radicis ipecacuanhae grana tria; sacchari albi drachm. unam. M. assidue, et divide in duodecim partes aequales. D. S. ter de die pulverem capiat.

(97) Pulsus ad centum viginti ictus in sexagesima horae parte ad ictus sexaginta, quinquaginta, quadraginta duo reduci potest.

lores ad propagines nervorum faciei (98), dilatatio enormis pupillarum, photopsia, cephalaea, lipothymiae, vomitus, debilitas universalis, pulsus irregularis, et adspectus aegri luridus ulteriorem pharmaci usum impediunt. Mali istiusmodi digitalis effectus aliquando bonos obfuscant, unde, illis obvenientibus, a pharmacis omnis generis abstinendum est, donec, composito rerum ordine, de statu morbi tuto judicare liceat. Si digitalis votis plene responderit, aeger eo ipso ad stadium latentis morbi reductus est; quo in casu, ut docuimus (99), incedendum. Quod si digitalis effectus per dimidium solum obtenti fuerint, concessa nonnullorum dierum pace, ad idem pharmacum recurrendum, atque sic repetitis vicibus ad plenum successum usque. Contra si digitalis nil plane boni praestiterit, illa post primum tentamen derelinquenda; obstinatio enim hic nunquam juvat, saepe nocet. Digitalis purpureae vires in morbo, de quo agitur, saepe *emulsio ex seminibus hyoscyami nigri* (100) cum *nitrate potassae* aemulatur; immo si aeger fuerit admodum sensilis, facies

(98) Dolor plerumque ad regionem supraorbitalem oritur, interdum vero is et ad alios ramos nervorum faciei propagatur.

(99) N. 13.

(100) V. Cap. IV. §. XIX. 1.

rubra, oculi splendentes, pulsus contractus, duriusculus, tussisque aspera, illas superat. Hac sub rerum positione et *acidum hydrocyanicum*, aliorum (1) potius, quam nostra auctoritate, et *pulvis carbonum vegetabilium* (2) tentari pos-

(1) De usu hujus terribilis veneni legi possunt: ITTNER *Beytrage z Geschichte d. Blausaure.* 1809. (R. Acidi hydrocyanici ITTNERI grana sex, aquae destillatae drachm. duas. M. D. S. guttas quindecim pro dosi). VAUQUELIN *Annal. de chimie, et de physique. T. IX.* p. 113. BREBA *prospetti di risultamenti ottenuti nella Clinica med. di Padova.* 1809, 1815. *Padova* 1816. p. 10. MAGENDIE *Physiolog. u. klinische Untersuchungen über d. Anwendung d. Blausaure in d. Krankheiten d. Brust. u. besonders d. Lungenschwindsucht A. d. Fr. übers. v* CERUTTI. *Leipz.* 1820. BORDA v. BRUGNATELLI *elementi di chimica applicata alla farmacia.* 1814. MANZONI de praecipuis acidi borussici, e aquae cohobatae laurocerasi medicis facultatibus clinicis observationib. comprobat specimen. Patav. 1818. GRANVILLE in *med. Repository T. IV.* 1815. Et FURTHER *observ. on the intern. use of the hydro-cyanic acid. Lond.* 1819 *Uebers. v.* CERUTTI. *Leipz.* 1820 BEHR in HUFELAND's *Journ.* 1820. *Jul.* p. 74. ROCH *über d. Anwendung d Blausaure als Heilmittel in verschied. Krankheiten, besond. d. Lungenschwindsucht* etc. *Leipz.* 1820. ELWERT *Die Blausaure, d. wirksamste. Heilmittel in Lungenbeschwerden Hildesh.* 1822.

(2) GANNET in medic. Comment. Dec. II. Vol. X. p. 369. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 17. *B.* p. 70. Exhibui bis terve sine omni successu. Similia testatur HUNOLD in *Archiv. f. d. Pharmacie.* 2. *B.* 1. *St.* Audivi vero nonnullos cum effectu exoptato adhibuisse. Dosis, drachma bis terve de die.

sent. Immo in nonnullis ipsum *opium*, ferocissimus caeterum phthisicorum hostis profuit (3). Urgente dolore lateris thoracis, praecipue si impetigines quondam locum habuerint, aut quaedam evacuatio habitualis suppressa fuerit, ad *fonticulum* lapide caustico chirurgorum ope excitatum deveniendum, atque ille tamdiu apertus servandus, quamdiu morbi periculum urget. Nisi aeger fuerit praetermodum sensilis, et querulus, ulcus hoc artificiale ad ipsum locum doloris inter unam, alteramve costam excitatur, alias ad brachium lateri dolenti respondens inter musculum deltoideum, et bicipitem (4). *Setaceum* ab aegrotis phthisi scrophulosae subjectis, utpote admodum sensilibus, raro sustinetur. *Cortici daphne mezerei*, propterea quod repetitos cruciatus, et foedas cicatrices excitat, neutiquam favemus. Praeter allata auxilia ex fonte pharmaceutico, et chirurgico petita, *potus aquae selteranae* non omittendus; mirifice enim virtutem illorum auxiliorum sustinere solet,

(3) Percival l. c. W. May l. c. Boni effectus opii hac sub rerum positione nonnisi peculiari aegrorum idiosyncrasiae tribui possunt.

(4) Ubicumque demum applicetur fonticulus, diligenti indiget cura, et quotidie detergendus est, secus, aucto periculo, occluditur. Hiatus adimpleatur radice ireos florentinae detornata in formam pilulae.

dummodo ventriculi imbecillitas, atque diarrhoea non obstent. Hoc ultimo in casu etiam *aqua* cum *succis vegetabilibus saccharo edulcoratis*, e. c. rubi idaei, berberis vulgaris, pruni cerasi nigri, fragariarum vescarum etc. (alias rerum positioni accommodata) haud permitti potest. Nil hinc restat, quam ad *potus medicatos* confugiendi, qui parantur *ex avena sativa*, *hordeo disticho*, *oryza sativa*, *radice glycyrrhyzae glabrae*, *orchidis morionis*, *rasura cornu cervi elaphi*, *floribus papaveris rhoeados*, *verbasci thapsus*, *passulis minoribus*, *dactylis*, *ficis indicis*, *baccis rhamni zizyphi*, *fructibus cerdiae sebestenae*, *melle* etc. Ne aqua selterana frigide epota pectori infensa evadat, illa simul cum pauxillo lactis fervidi exhibetur. In genere *lac* in phthisi non solum scrophulosa, sed et in aliis nonnullis, pro medicamento, potu, et cibo simul inservit, hincque *secundae indicationi* respondet. Jam Hippocrates (5), Galenus (6), et Aretaeus (7) illius laudes ex-

(5) Aph. V. 64.

(6) De morbis pravisque alimentorum succis. C. 4.

(7) De curatione morborum diuturnorum L. 1. C. 8. « Lac vero assumto suave, potum facillimum, nutritu solidum, et qualibet esca a pueritia familiarius est. Praeterea visui colore delectabile, medicamen arteriam non asperans, guttur laevigans, ad ejiciendam pituitam facilem spiritum reddens, inferiorem exitum lubricum efficiens, ulceribus dulce subsidium, et quolibet alio benignius est ».

tulerunt (8). Obstant tamen lactis usui febris conspicua (9), peculiaris aegrorum idiosyncrasia, acida primarum viarum (10), et diarrhoea (11); quamobrem STOLL (12), et RAULIN (13) administrationem hujus auxilii jam nimis universalem redditam jure restrinxerunt. *Lac humanum* (14) a femina sana, et vegeta depromptum, nisi propositio nutricis tot difficultates experiretur (15) omni alii anteponendum foret. Accedit lac *asi-*

(8) Ait WEPFER (Epist. ad VERZASCHAM): « certe divini quid in lacte latet . . . . Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse ». Legi meretur MEIBOMII diss de phthiseos curatione per lac. Helmst. 1687.

(9) Ipso jam monente HIPPOCRATE.

(10) Si haec solummodo usui lactis obstarent, connubium illius cum aqua calcis, consilio FOTHERGILLII (l. c. p. 320) tentandum.

(11) Edixerat tamen HIPPOCRATES (L. II de diaeta. C. 9). « lac ovillum alvum sistit: caprinum vero magis per alvum secedit, bubulum vero minus, equinum vero et asininum magis secedunt.

(12) Rat. med. T. I. p. 207. T. II. p. 357.

(13) Op. c. 2. *Th. Kap.* 6.

(14) Legatur inprimis RIVERIUS: observ. communicat. p. 667. DE GRAND DES PRÉS ad RIVERII obs. med. Cent. 3.

(15) Cum medicorum plurimi nutricem humanam solummodo in morbo conclamato proponere soleant, aegrorum haud pauci istam propositionem mortis sententiae aequiparant. Quamobrem malo, ut ipsi affines aegroti, proprio marte nutricis usum suadeant.

ninum (16), et sequuntur *equinum* (17), *caprinum*, *et vaccinum*. Qualecumque lac seligatur, sit emulctum depromptumque de animali sano, laboribus mediocribus exercitato, non lactante, et idoneis pasculis nutrito, deturque naturali calore imbutum; idcirco animali adducto ad cubile aegrotantis, lac emulgendum est in phialam vitream, in vase acqua temperate calida repleto detentam, phialaeque pannus laneus superimponendus, ut lac simul, et emulgeatur, et percoletur, et immune ab omni re aliena maneat. Potest et *saccharum lactis* adhiberi (18). Curandum ne aegroti, quo tempore cura lactea utuntur, cibos acidos, aliosque heterogeneos comedant (19). Generatim victus

(16) Valde commendatur a Fr. Hoffmanno, ac maxime in usu est Italis et Hispanis. Quidam inter hos, qui per lac asininum convaluerat, se plus asinis quam medicis obligatum esse dixerat (*Mercure de France. Oct.* 1774). Oblitus est bonus vir, medicos illi consilium asinas adeundi dedisse. In septentrione hoc animal (quadrupes) vix invenitur.

(17) In Rossia phthisicis *lac equinum fermentatum* (vulgo *Koumiss*) porrigitur V. *Abh. d. naturhistor. med. Gesellsch. in Moskau*, *ein Aufsatz v.* Chr. Isaac Hoberlein v. Hufeland's *Journ.* 1817 *oct.* p. 116.

(18) In pulvere ad scrupulum et ultra ter quaterve de die, aut ad drachmas duas in aqua solutum cum syrupo. Non multum praestare solet.

(19) « Si enim quis multum lactis potat, nullo alio eget alimento ». Aretaeus l. c.

carneus eousque in phthisi scrophulosa proscribendus, quousque symptomata febrilia urgeant. Contra commendari merentur; *lactuca sativa, daucus carota*, *brassica rapa*, *humulus lupulus* (20), *asparagus officinalis*, *helianthus tuberosus*, *pastinaca sativa*, *scorzonera humilis*, *rumex acetosa*, *spinacea oleracea*, *pisum sativum*, *phaseolus vulgaris*, *oryza*, *hordeum distichum*, *avena sativa*, *zea maïs*, *metroxylon sago*, *maranta indica* (21), *solanum tuberosum*. *Fructus horaei* quotquot sunt, inprimis vero *fragaria vesca* (22), concedi possunt, si tubus alimentarius illos perferat. Supplent alias *conservae*, inter quas illa *rosarum rubrarum*, veluti pharmacum phthisi accommodatissimum (23) eminet. Nec *pisces* plane excludendi, e. c. *salmo foria*, *esox lucius*, *perca fluviatilis*, *cobitis barbatula*, *pleuro-*

(20) Germina.

(21) *Arrow-root.*

(22) Fr. Hoffmann med. rat. syst. T IV. P. 4. p. 300. Schulz diss. de fructibus horaeis p. 13. Vogel apud Raulin op. c. 2. *Th.* p. 43. In Rossia fragariam vescam exsiccari vulgus solet, ac sub forma potus theae adhibere.

(23) Avicenna Lib. III. Fen. 10. Tract. 5. C. 5 p. 275. Riverius Prax. med. L. VII. C. 7 p 348. Krüger in Eph. N. Cur. Dec. II. An. 4. Obs. 9 p. 24 Buchan *médecine domestique* p. 198. Raulin Op. c. 2. *Th.* p. 43.

nectes flesus, *gadus merlangus*, et *salmo maraenula*. Praeterea aeger ab omni motu corporis activo abstinere, atque solum illi *passivo* (curru suspenso vehendo, oscillatione ludendo (24), navigando (25)), indulgere debet. Maximi tandem interest, ut aegroti regionum septentrionalium incolae, si opulenti fuerint (26), *clima* mite, humidum, et stabile eligant. Teste

(24) CARMICHAEL SMYTHS *an Account of the effects of swinging in the pulmonary consumption and hectic fever*, *Lond.* 1787.

(25) Commendatur jam a CELSO (L. III. C. 12), et quidem in dissita loca, ut ex Italia in Alexandriam, et nuper a CARMICHEL SMYTH (l. c.); DUNCAN (l. c. p. 149) rite monet consilium optimum fore nisi mare saepe a procellis agitaretur. REID effectum salutarem itineris maritimi in phthisi a vomitu nantarum derivat (l. c.).

(26) Expensorum ab itineribus magnis inseparabilium gnarus, migrationes ad alienas regiones, sanitatis caussa suscipiendas, cautissime tantum suadeo. Nisi enim aegrotus sit revera opulentus, ille plus detrimenti a jactura patrimonii, a ruina rerum domesticarum, et ab itinerandi ratione incommoda, quam emolumenti a meliori climate, accipere solet. Inprimis crudele est itinera hujusmodi illis aegrotis, qui a parentibus, conjugibus dependent, praepostere proponere: scenarum enim tragicarum testis fui, quae hac sub rerum positione ex conflictatione inter desiderium vitam objecti cari salvandi, et impotentiam viaticum procurandi oriebantur.

viro expertissimo (27), optime illis consulimus, ut adeant (28) mensibus novembris, decembris et januarii aut *Hières* (29), aut *Grasse* (30), aut *Niceam* (31), aut *Pisam* (32), ut evitent *Marsiliam* (33), et *Neapolin* (34). Quem-

(27) J. CLARK consulto iter per Galliam meridionalem, et Italiam, scopo, loca quae optima habitacula hyemalia pro phthisicis exhiberent, inveniendi instituit, ut ex opere suo: *med. notes on climate, diseases* etc. *Lond.* 1820. elucet, cujus operis habetur extractum in *Bibliothèque univers. T. XV.* 1820. *Nov.* p. 197. Interea hic ad memoriam revoco FOTHERGILLII (l. c. p. 317) monitum, itineratores non posse rite loca pro habitaculo phthisicorum designare, sed pro hoc requiri medicum residentem

(28) Intelligo, ut sint eo tempore jam in loco. Jure FOTHERGILL (l. c p. 318) monuit, multos phthisicos sanitatis caussa ex regionibus septentrionalibus ad meridionales peregrinando, in eo errare, quod tarde nimis, id est autumno jam provecto, iter incipiant.

(29) Parva urbs prope *Tolanium.*

(30) Parva urbs prope *Niceam.*

(31) Atmosphaeram maritimam, utpote exhalationibus muriaticis contaminatam, phthisicis non conducere, FODÉRÉ contendit (v. CLARK l c.); verum magnum phthisicorum numerum vidi, qui hyemem Niceae cum successu optimo transegerunt.

(32) Aegri eligere debent domum supra ripam septentrionalem Arni positam.

(33) Ventus frigidus *mistral* dictus, eo magis pectori infensus est, cum sub ardentibus solis radiis spiret. Praeterea multos phthisicos Marsilia numerat.

(34) Phthisis Neapoli plus quam alibi grassatur.

cumque vero locum sibi elegerint, procurent sibi domicilium bene custoditum (35), ac caveant ab aëre nocturno, a frequentatione theatrorum, chorearum, societatumque majorum (36). Vere adventante, consilio ejusdem expertissimi viri, fugiant supra commendatas urbes, atque sese Romam (37) conferant. Aestatis tempore clima calidum cane pejus et angue fugiendum, ac habitaculum prope *larum*, aut *Comum*, aut *Lemanum*, vel in *vallibus Helvetiae* eligendum. Mense septembris iterum ad Italiam redire licet. Constat neque Rossiam suis carere regionibus meridionalibus; at vero cum orienti proximae sint, hyemes, ibi plures dies, ventibus sat fri-

(35) Nullibi plus a frigore excruciatus sum quam in Italia, nullibi minus quam in Rossia. Ibi enim in cubiculis non solum hypocausta desiderantur, sed aditus vento undique patere solet, ne de pavimento lapideo loquar, quae singula ab incolis septentrionis, habitationibus calidis iisque bene munitis adsuetis, aegre feruntur.

(36) Autumant plurimi, phthisicorum, ob id quod Italiam nunc inhabitant, omnia licere. Cum praeterea seductionis occasio hic frequens sit, periculis longe majoribus, quam si in regionibus septentrionalibus mansissent, circumdantur.

(37) Longe facilius est, ait CLARK, ut phthisicus congruum clima pro *hyeme*, quam pro *vere* inveniat. Ubique enim venti frigidi vernales periculum affectionum catarrhalium secumferunt. *Roma* utpote a monte *Pincia* custodita, hoc sub respectu privilegio fruitur.

gidis insignitos habent, ac praeterea iter ad illas regiones nimis incommodum est, ut valetudinariis commendari posset. Praeferimus hinc ut aegroti, qui ad alienas regiones proficisci nequeunt, sibi *artificiale* procurent *clima*, domum scilicet amplam, temperaturae diu noctuque aequalis (quatuordecim circiter graduum thermometri Rheaumuriani) quam domum per totam hyemem, neque per horulae momentum, derelinquere fas erit. Talis carcer medicinalis ope vegetabilium suaveolentium, formaque gratorum sat amoenus reddi potest. En quod Angli *Madeira-House* (38) nuncupant. Potest beneficium temperaturae aequalis et in *vaccarum stabulis* (39) quaeri. Aërem ab exhalationibus animalium, et piscium inquinatum phthisicis sa-

(38) Kentish (l. c.). Legi quoque meretur: *med. and phys. Journ. publ. by* Fothergill *and* Want. 1815 *may*. Hic Sutton vituperat Buxton, quatenus temperaturam calidam in phthisi commendare ausus est; existimat enim potius auram frigidiusculam conducere. Errat vero ille maxime, si exclusive de phthisi scrophulosa agatur; secus autem, si de alia quadam phthiseos specie quaestio sit. Cfr. §. XLVII. N. 10.

(39) Read *Essay sur les effets salut. du séjour des étables dans la phthisie. Lond.* 1767. Triller de nova nitida phthiseos curandi methodo per vetera olida pecorum stabula. Vitemb. 1775 Bergius *Neue Schwed. Abhandl.* 1782. 3. *B.* p. 298. v. *Abhandl. f. pr. Aerzte.* 11. *B.* p. 7. Et

lutarem esse, ob id, quod pauci illorum inter laniones et piscatores inveniuntur, creditum fuit (40); at vero observare juvat, laniones in genere parum aegrotare, et piscatorum morbos nobis haud probe notos esse. Quod si methodo, et cautelis hucusque traditis signa phthiseos confirmatae non debellentur, morbusque invalescat, malum conclamatum est, et ut tale curandum (41).

§. XLV.

DE PHTHISI PULMONALI ARTHRITICA.

Definitio.

1. Phthisis aetatis provectioris soboles (42), praeviis dyspnoeis, et catarrhis periodice re-

quo scribo tempore mora phthisicorum in stabulis Parisiis in usu est, uti videre licet ex *Journ des debats* 1821, 15 *décembre*, ubi quaestio fit de *l'etablissement d'une vacherie medicinale par Mr* Resbecq *proprietaire de la maison de santé de Luxembourg.*

(40) Lege de hoc argumento Nadand, et Villette: utrum in carnariis commoratio phthisicis prodesse possit? et Southey l. c. p. 37.

(41) §. LII. N. 8.

(42) « *Die gichtische Lungensucht befällt am häufigsten Männer von reiferem oder selbst hohem Alter, wie auch Frauen nach dem Aufhoren der Reinigung, selten aber junge Leute* ». Barthez l. citando.

deuntibus, ex depositione materiae tophaceae ad glandulas, parenchyma, et vasa sanguinea pulmonum, nec non ad bronchia orta *arthritica* dicitur.

Litteratura.

2. Quamvis MORTON (43), SAUVAGES (44), VEHR (45), MUSGRAVE (46), STOLL (47), BARTHEZ (48), et BALHORN (49) phthiseos pulmonalis arthriticae meminerint; attamen hujus morbi doctrinam nec dum pro sua dignitate elaboratam esse, fateamur oportet (50).

(43) Op. c. C. XI de phthisi ab arthritide et rheumatismo orta. C. VI de phthisi a calculis in pulmone generatis orta.

(44) Op. c. Spec. XII. Phthisis rheumatico-arthritica.

(45) Diss de arthritide vaga cum incipiente phthisi in calculoso. Francf.

(46) De arthritide anomala. C. 12.

(47) Ratio medendi. P. V. p. 438.

(48) *Abh. uber d. Gichtkrankheiten.* 2. *Th.* p. 298.

(49) In quoddam phthiseos pulmonalis signum commentatur. Hanov. 1805.

(50) B. CHR. VOGEL in nota ad opus cit. RAULINI (1. *Th.* p. 245) jure ait: « *der gichtischen u. rheumatischen Scharfe hatte billig noch etwas umstandlicher gedacht werden sollen, da sie sich nicht allein gerne auf die Lungen versetzen, sondern auch leicht die Lungensucht veranlassen* ».

Stadium latens.

3. *De latente phthiseos pulmonalis arthriticae germine* suspecti sunt qui in juventute periculo phthiseos pulmonalis *scrophulosae* expositi fuerant (51), qui serius doloribus artuum (52), affectionibus hypochondriacis, et hystericis (53), febribus intermittentibus cinchona praepostere suppressis (54), calculis renum, et ve-

(51) « . . . *Je suis porté à croire que, dans le plus grand nombre de cas, les concrétions osseuses, et crétacées du poumon se sont développées à la suite d'une affection tuberculeuse guérie* ». Laennec op. c. T. I. p. 287.

(52) « . . . . atque alios quamplurimos, post frequentes, et longos arthriticos paroxysmos, tandem phthisicos, vel asthmaticos periisse conspexi ». Morton l. c

(53) « Praeterea hystericis, et hypochondriacis a pavore, et anxietate, continuis suffocationibus, et oppressionibus thoracis adeo frequenter obnoxiis esse accidit (quae nihil aliud sunt quam spasmodicae contractiones musculorum pectoris, et laryngis, et quidem ipsius teneri parenchymatis pulmonum), unde, tono eorum jam labefactato, et everso, nemo miratur, si saepenumero insequatur phthisis ». Morton l c.

(54) B. Chr. Vogel ubi de phthisi arthritica loquitur (l. c.) ait: « *Auch verdienen die Wechselfieber hier eine Stelle, die gar oft, wenn sie zu frühe unterdruckt werden, und die Fieber-Materie sich auf die Lungen versetzt, und ihre Gefässe und Drüsen verstopft, reizt und entzündet, die Lungensucht verursachen* ». Et Morton (op. c. C. XII.)

sicae urinariae (55) laborarunt, quique in aetate provecta dyspnoea (56), et catarrhis obnoxii erant.

Stadium evolutionis.

4. Immo ipsa *phthisis arthritica* cum dyspnoea, catarrho, et pneumonorrhagia (57) evolvi solet. Dyspnoea haec tussi molestior est; istius enim ope sputa multa, mucosa, ductilia evacuantur. Continent haec sputa hinc inde *calculos* variae magnitudinis (58), et formae,

« . . . . subnectere lubet, scilicet, me phthisin a nulla alia febre frequentius, quam ab intermittente originem suam duxisse, observasse ».

(55) « . . . imo et a longa calculosa dispositione renum, et vesicae urinariae saepissime phthisis pulmonalis provenire solet; adeo ut frequentissime calculosos vitam phthisice finiisse observaverim ». Morton l. c.

(56) « Siquidem omne asthma, praecipue vero humoralem, tendit ad phthisin ». Morton op. c. c. 3.

(57) Cap. IX. §. XL N. 18.

(58) Aegrotus, de quo Gross narrat, vigintiduo calculos magnitudinis nuclei cerasorum excrevit (*Obs. d'une phthisie calculeuse terminée heureusement.* V. *Journ. gén. de méd. française et étrangère. T LXX* 1820 *avril*). Calculus pulmonis ab Henry observatus ponderis erat 51 granorum (*Medico-chir. Transact. Vol.* 10. *P. I.* 1819). Permulta hujusmodi calculorum, licet minorum, exempla ipse vidi, aliasve descripta sunt apud Kantmann (De calculis in hominib. Francof. 1565, p. 4), Helwig (Obs.

laeves, angulatos, aculeatos. Urget simul titillatio tracheae, dolor pectoris, modo premens, modo lancinans. Cuncta haec symptomata, praesertim aestatis tempore, evanescunt, proxima hyemè majori utplurimum vi redditura, donec tandem et febris hectica adsocietur.

Stadium confirmatum.

5. Tali febre stabilita, en *stadium phthiseos pulmonalis arthriticae confirmatae.* Nihilominus

phys. med. Amstel. 1680. Obs. LXV. Schol. p. 217), Sennert (Instit. med. L. II. P. III. Sect. I C XI. p. 340), Benivieni (Obs. med. C. XXIV. p. 175), Pechlin (Obs. med. phys. L. II. Obs. IV. p. 207), Borell (Obs. med. Cent. I. Obs. LXVII. p 68), Diomedum Kornarum (Obs. med Lips. 1599. C XVIII. p. 34), Salmuth (Obs. med. Cent I. Obs. VII. p. 5), Zacutum Lusitanum (Prax. adm. med. L. I. Obs. 103), Schenk (Obs. med L. II. Obs. XLIX. p. 162), Stalpart van der Wiel (Obs. chir. Cent I. p. 119), Willis (Pharm. rat. T. II. Sect. I C. VI. p. 87), Paw (Obs. anat. IX. p. 18), Evelsh (in Misc. N. Cur. Dec. I. An. I. Obs. 158), Schurig (Lithologia C. II. §. 20. p. 116), Frank (Misc. N. Cur. Dec. III. An. III. Obs. LXXI. p. 88), Craan (Diss. de homine. Lugd. Bat. 1689. C. V. p. 17), Garmann (de mirac. mort. L. III. Tit. III. §. 55), Ramazzini (De morbis artificum. C. XXVI. p. 197), Palkowics (Diss. de calculis pulmonum. Budae 1778), Trnka de Krzowitz (*Abhandl. v. d. Lungensteinen*).

mórbus, adhuc in longum trahi solet (59): proprium enim illi est, quod varia febris hecticae stadia admodum lente evolvantur. De horrore pomeridiano, de calore vespertino (60), deque sudore matutino loquimur, qui sudor, dum primum comparet, potius levamen affert, atque raro limites excedit. Contra citissime oedema pedum ingruit. Urina plerumque pelliculam iridis colores ludentem, atque sedimentum lateritium vasi adhaerens exhibet. Oedemati extremitatum inferiorum in dies crescenti, macies, ac reliqua phthiseos conclamatae symptomata alibi describenda (61) superaccedunt.

Autopsiae cadaverum.

6. Ad cadaveris sectionem dum te accingis, apertio thoracis ob ossificationem cartilaginum costarum multum tibi dabit laboris. Invenies praeter generalia phthiseos phaenomena (62)

(59) « Haec tamen phthisis sua natura *lenta est*, et *valde chronica* ». Morton op. c. C. VI. Cfr. Portal in *la médecine éclairée par les sciences physiques. T. I.* p. 202.

(60) « *Die hectische Warme, welche in den ersten Zeiten der gewohnlichen Lungensucht sehr betrachtlich ist, zeigt sich bei der gichtischen phthisis erst spat* ». Barthez l. c.

(61) §. LII. N. 3.

(62) §. LII. N. 4.

glandulas pulmonis tum lymphaticas, tum bronchiales *materia tophacea* (ex phosphate calcis et glutine animali (63)) refertas, bronchia veluti ossea (64) cum lapillis (65), et puncta tophacea, in cordis valvulis, ad aortam, et arteriam pulmonalem.

Caussae.

7. Phthisis pulmonalis arthritica a *caussis* arthriticis generalibus (66) derivanda videtur, quatenus hae caussae in homines pulmonibus labefactatis instructos agunt, ac in hujus visceris glandulis, vasis sanguineis, et bronchiis, chro-

(63) Carendoffoz in *med. and chir. Review. Vol. X.* p. 84. V. *Abh. f. pr. Aerzte.* 23. *B.* p. 493.

(64) Blasius Obs. med. P. VI. Obs. 6 p. 77. Tab. VIII. fig. 9. Baader Obs. med. incisionibus cadaverum illustratae. Obs. 33. Stoll *Heilungsmethode.* 1. *B.* p. 244.

(65) Des-Genettes *Journ. de méd.* 1790 *juin.* Hufeland's *Annal. d. Franzos. Arzneyw.* 1. *B.* p. 135. Blasius l. c. Obs. 18. p. 83. Bartholinus hist. anat. rara. Cent. I. Obs. 33. T. I. p. 53. Schenk Obs med. L. II. Obs. 49. Bonet Sepulchr. anat. L. II. Sect. I. Obs. 47, 48, 49. Schroeder Obs. anat. med. Amstel. 1670. Dec. I. Obs. 3. Stalpart van der Wiel Obs. Cent. I. Obs. 28. p. 116 Boerhaave Praelect. Acad. ed. Halleri. T. VII. p. 835. Schurig Lithologiae C. 2. §. 19. p. 115.

(66) P. I. Vol. I. Proleg. §. XII. N. 4, et P. III. Vol. II. Cap. de arthritide.

nicam excitant inflammationem, sub cujus curriculo phosphas calcis secernitur, unde, nova facta irritatione, haemorrhagiae, suppuratio, et exulceratio parenchymatis sequuntur.

Diagnosis.

8. A phthisi pulmonali arthritica probe distinguendae sunt *affectiones nerveae pulmonum*, et *vitia cordis, vasorumque majorum*. *Illae* enim *affectiones*, quamvis, ut monuimus (67), phthisin arthriticam *praecedere* soleant, attamen ipsae pro *phthisi* non sunt habendae. Ex argumentis videlicet in tractatibus de tabe nervosa (68), de tussi spasmodica (69), et de asthmate periodico (70) allegandis, ultro probabitur, phthisin pulmonalem, quam *nervosam* vocarunt (71), neutiquam, ut phthisin exsistere. Ad *vitia cordis, vasorumque majorum* quod spectat, cum et illa dyspnoea, tussi, et pneumonorrhagiis stipentur, atque saepe cum phthisi pulmonali

(67) N. 3.

(68) P. IV. Vol. I. De tabe.

(69) Cap. XIV. §. LIX. N. 6.

(70) Cap. XIII.

(71) Richter judicium de phthisi nervosa. Goett. 1744 Seip. Diss. de phthisi nervosa. Goett. 1773. Busch *Ueber d. adynamische oder sogenannte nervese Lungenschwindsucht. Strasb.* 1807.

arthritica complicentur, difficillima est diagnosis debito loco elucleanda. Cum rejectio calculorum in phthisi pulmonali tum *scrophulosa* (72), tum alia *lapicidarum* dicta (73) obveniat, apparet, illam rejectionem pro signo certo phthiseos arthriticae haberi haud posse. Apparet quoque, *non* dari *phthisin calculosam* morbum sui generis constituentem. Nil hinc restat, quam phthiseos pulmonalis arthriticae diagnosin ex malis arthriticis praegressis, ex affectione pulmonum illorum vices agente (74), ex hujus reditu periodico, et ex febris hecticae praesentia statuere.

Prognosis.

9. *Prima* phthiseos arthriticae *stadia* spem nisi perfectae sanitatis, saltem vitae diuturnioris relinquunt. Aegrorum plurimi denique non ex ipsa phthisi, sed ex morbis accidentalibus, praesertim ex peripneumoniis (75) pereunt. Ductus inde in errorem est WILLISIUS (76), qui cum nonnulla cadavera secuerit, quorum pulmones tuberculis quidem, lapidibus, aut materia sabu-

(72) §. XLIV. N. 6.

(73) § LI. N 3.

(74) « Quo magis illa asthmatica phthisis procedit, eo magis dolores, et tumores rheumatici imminui solent ». MORTON l. c.

(75) BAYLE l. c. p. 285, 291.

(76) Pharmac. ration. T. II. Sect. I. C. 6. p. 87.

losa referta erant, ast nullum ulcus exhibebant, declaravit, phthisin arthriticam ulcus socium non habere. Phthisis pulmonalis arthritica *confirmata*, nisi restitutio vitii cujusdam arthritici praegressi vices criseos agat (quod nobis relate ad herpetem contigisse visum est), pro lethali declaranda (77).

Cura.

10. Quo primum arthritis pulmonibus insidias struit, idque non ex venae sectionum abusu fiat (78), inprimis urgente dyspnoea, tussi, pneumonorrhagia, *sanguis* ex *saphena* mittendus (79). Usui interno decoctum aliquod emolliens,

(77) « Rheumatica ista phthisis a rheumatismo chronico orta, et in senili aetate accidens, est quidem (quantum ego scio) plane *incurabilis*. Indicium est enim naturae jam plane succumbentis, et in ultima rheumatismi scena jam triumphante ». Morton l. c. Et Benedictus: « Phthisici, quibus pulmones ob lapidum et ossium insequalium innascentium lacerati fuerint, deploratissimi ». (tabid. theatr. p. 110). Et Quarin: « Quae a parentibus in sobolem derivatur, aut ab ischiade, aut *arthritide* nata est (phthisis), fere omnem opem eludit ». (Animadv. pract. in divers. morb. Viennae 1814. T. 2. p. 81).

(78) « . . . . *es ist jedoch wohl zu bemerken, dass diese phthisis auch von dem Missbrauche des Aderlasses beim Rheumatismus entstehen kann* ». Barthez p. 304.

(79) « Venaesectio etiam sub hujus phthiseos initio (prius-

cui *stipites solani dulcamarae*, et *nitrum* infunduntur (80), inservit. Sedata irritatione, transpirationi per *sulphur purum* (81), *extractum guajaci aquosum* (82), et *sulphur auratum antimonii* (83) studendum. Optandum, ut hujus pharmaci ope vomitus, dummodo sine diarrhoea, nonnunquam cietur (84), cui scopo et *radicis cephaëlidis ipecacuanhae* parvae

quam scilicet corporis habitus nimis exinanitus fuerit) plurimum prodest; non tantum calorem hecticum, et rheumaticos dolores minuendo, verum etiam ipsi dyspnoeae levamen ministrando ». MORTON l. c.

(80) R. Radicis salep scrupulum unum, coque c. s. q. aquae fontis, sub finem infunde stipitum dulcamarae drachm. duas, nitri drachm. unam, colaturae librae unius adde syrupi violarum unciam unam.

(81) MORTONUS ubi usum diaphoreticorum in phthisi commendat (l. c. C. 8) inprimis de phthisi arthritica loqui videtur.

(82) BARTHEZ l. c. p. 303. R. Pulv. gummosi unciam unam: sulphuris drachm. un. M. D. S. Cap. vespere drachm. semis.

(83) Ter de die ad granum unum.

(84) « Vomitoria lenia debitis intervallis repetita (praesertim vero si cum euphoria ferantur, neque nimis sero exhibeantur) multum ad hujus phthiseos curationem promovendam conferunt, utpote cerebrum, et genus nervosum deoppilantia, et rheumaticos dolores imminuentia ». (MORTON l. c.). Emetica jam ab HIPPOCRATE adversus phthisin usurpata sunt (De morb. L. II. §. 46. *Edit. de* LINDER).

doses accommodatae sunt (85). Diuturno usui conducunt *decocta radicum smilacis sarsaparillae, chinae nodosae, arctii lappae, extracta radicum cichorei intybus, saponariae officinalis, leontodontis taraxaci*, addito *gummi ammoniaco*. Effectus indubitabiles ab herba *aconiti napelli* obtinuimus (86), obtinuerunt alii a *conio maculato* (87). Maximi porro facimus *aquas minerales carbonatem sodae* continentes (88). Illas *chalybeatas*, quamvis a summo viro commendatas (89), adhibere non sumus ausi. Contra saepius *balnea tepida* (90), *sulphureis*

(85) « *Ich habe in diesen Fallen ein maechtiges resolvens und antispasmodicum darin gefunden* ». Barthez l. c. p. 302.

(86) ℞ Pulv. foliorum aconiti napelli a granis duobus ad grana sex : pulv. gummosi grana decem. M. D. S. Cap. ter de die talem pulverem.

(87) Quarin l. c.

(88) Saepe cum fructu *the carbonate sodaic powders*, ex carbonate scilicet sodae, et acido nitri sub actu effervescentiae in aqua adhibeo.

(89) Morton l. c. « . . . *chalybeata* in hujus morbi principio, ad inducias saltem obtinendas, si non ad curationem perficiendam, plurimum conducere observavi; praesertim *aquas minerales chalybeatas*, modo non nimis sero propinentur, et satis copiose per vias urinarias fluant ».

(90) « Usus etiam *thermarum*, *et balneorum artificialium*, priusquam scilicet corporis habitus nimis fuerit extenuatus,

non exceptis (91), cum successu in usum duximus. Juvat et *emplastrum* aliquod *aromaticum* (92) sterno imponere. Nil vero potentius arthritidem a pulmonibus revellit, atque morborum praepostere fugatorum vices agit, quam *vesicatoria*, et *fonticuli* brachiis utrinque, vel graviori in malo thoracis lateri affecto appositi. *Diaeta lactea* in primo hujus morbi limine plurimum confert (93); caeterum in victu ordinando consuetudinis hic maxime ratio habenda, inprimis si de aegroto annoso agatur. Celebrata est virtus *jusculorum* ex *viperis*, *testudinibus*, *ranis*, *limacibus* paratorum. Viribus in dies decrescentibus illis ope corticis *cinchonae* (94), aut

fibrosi generis obstructiones universim deoppilando plurimum hujus phthiseos incipientis curationem promovere solet ». Morton l. c.

(91) E. c. *Badensia* prope Viennam, ut pluries expertus sum. Addo testimonium egregii Schenk : « *Janz wider Vermuthen belehrte ich mich durch vielfaltige Erfahrung, dass die Badner Schwefelbader mit wahrem Vortheil auch in Lungenkrankheiten gebraucht werden.* (*Die Schwefelquellen v. Baden in Nieder-Oesterreich. Baden* 1817. p. 134).

(92) E. c. *galbani crocati*, *saponacei Barbetti*, *picis Burgundicae.*

(93) Morton l. c.

(94) « Vires etiam egregias *peruviani corticis*, in extinctionem flammae hecticae colliquentis, a statu rheumatico in

herbae *uvae ursi* (95) prospiciendum foret. Scopo in concrementa pulmonis chemice agendi, *acidum phosphoricum* propositum est (96). Similibus a tentaminibus, saltem in morbo conclamato (97), abstinendum esset.

§. XLVI.

DE PHTHISI PULMONALI CARCINOMATICA.

Definitio.

1. Laesio pulmonum consistens in tumoribus scirrhosis glandularum, illarumque exulceratione, nec non in massis lardaceis, cerebriformibus parenchymatis, *phthisin* constituit *carcinomaticam*.

sanguine accensae, ibique derelictae, saepissime sum expertus ». MORTON l. c. Potius FOTHERGILLIO assentio, corticem in illa *pulmonum debilitate* commendanti (l. c. p. 310), quae necdum ad phthisin pertinet, sed ad illam viam sternere potest. Monet summus medicus id inprimis locum habere in feminis a lactatione, et fluore albo exhaustis.

(95) MYNSTER in novis act. soc. R. Havn. Vol. I. 1818. R. BOURNE *cases of pulmonary consumption, etc. healed with uva ursi, to which are added some pract. observ. Lond.* 1806. *Usage de la bousserole*, (arbutus uva ursi) *dans le traitem. de la phthisie pulmon.* in *Annal. de la soc. de méd. pr. de Montp. T.* 17. *p.* 24.

(96) CARANDEFFEZ l. c.

(97) §. LII. N. 8.

Litteratura.

2. Jam dudum mentio facta fuit de pulmonum scirrho (98), cancro (99), steatomate (100), et massis cerebriformibus (1); de phthisi vero

(98) Hack de deglutitione, ac deglutitorum in cavum ventriculi descensu impeditis (ex scirrho partis superioris pulmonum). Hagae 1750. Obs. 3. p. 19, 36. Rencer *Museum d. Heilkunde.* 2. *B.* p. 116. Harder Apiar Obs. XLVI, XLVII. Heister diss. de asthmate scirrhoso hactenus fere neglecto. Helmst. 1749. Lieutaud hist. anat. med. L. II. Sect. I. Art. 15. Obs. 212, 230. T. II. p. 70. Waiz *Neue Auszuge aus chirurg. Disp.* 8. *B. N.* 101.

(99) Morgagni op. c. Epist. XX. Art. 39.

(100) Reald Columbus de re anat. L. XV. p. 408 Schenk Obs. med. L. II. Obs. 163 p. 328. Eph. N Cur. Cent. VII. Obs. 40. Morgagni Op. c. Epist. XXII. Art. 20. Meckel *Mém. de l' acad. R des sc. de Berlin* 1759. p. 44. Pfundel in Baldinger's *neuern Magaz. f. Aerzte* 8. *B.* p. 65. Portal *Beob. uber d. Rhachitis* p. 100. Luchtmann *Verhandelingen uitgeg. door het zeeuwsche genootschap der Wetensch. te Vlissingen* 1790. *Deel XIV.* p. 213 V. *Abh. f pr. Aerzte.* 17. *B* p 218. Wrisberg obs. anat. de vena azyga duplici, aliisque hujus venae varietatibus. Goett. 1778. Ejusd. Comment. medico-physiologo-anatom. et obstetricii argumenti. Goett. 1800. Vol. I. N 7.

(1) Baillie *Ueber d. krankhaften Bau* p. 41. Bayle l. c. p. 292. Laennec l. c. p 312. Langstaff in *medico chirurg. soc. of London. Vol.* 9 *P.* 2. 1818. Thomas Porcyanko Diss. de encephaloide. Vilnae 1821.

carcinomatica, praeeunte LEDRAN (2), primum locutus est BAYLE (3).

Stadium latens.

3. *Phthisis pulmonalis carcinomatica* arguitur in hominibus aetate provectis, interdum et in junioribus, si exhibeant mammas scirrhosas (4), tumores varios ad superficiem externam corporis (5), aliosque morbos chronicos (6), praesertim plicam, sique haec mala socia habeant difficultatem spirandi, et deglutiendi (7).

Stadium evolutionis.

4. *Evolvitur* phthisis pulmonalis carcinomatica *derepente* post operationes chirurgicas, et febres catarrhales, *lente* vero per dyspnoeam in dies crescentem, accedentibus dolore pectoris gravativo, tussi per intervalla redeunte, cum sputis mucosis, interdum haemoptysi, cute corporis sicca, et flava reddita.

(2) *Mém. de l'ac. R. de chir. T. III.* p. 28. *Obs.* 22.

(3) Op. c.

(4) LEDRAN l. c Plurima hujus generis exempla vidi.

(5) BAYLE l. c. p. 299 Obs. 36. PORCYANKO l. c. p. 17. Obs. I.

(6) BAYLE l. c. p. 305 (idiotismus, paralysis extremitatum inferiorum).

(7) HAEN l. c. LANGSTAFF l. c.

Stadium confirmatum.

5. Phthiseos carcinomaticae confirmatae indicia sunt sputa purulenta modo floccis candidis, modo cremori lactis similia, modo ichorosa; porro dolor pectoris lancinans, decubitus in alterutrum latus denegatus, ac, nisi aeger prius suffocatus pereat (8), febris lenta (cum pulsu interdum magno), macies (9), et pedum oedema.

Autopsia cadaverum.

6. *Cadavera* offerunt pulmones pleurae costali adhaerentes (10), illorum substantiam refertam tumoribus magnitudinis nucis avellanae, castaneae, pomi (11), modo duris, flavinsculis, splendentibus, inaequalibus, cum anfractibus gyris cerebri similibus (12), in quibus nonnulla vasa sanguinea decurrunt; modo *mollibus*, candidis, sub compressione materiam lactis cremori, vel substantiae medullae cerebri (13) si-

(8) Laennec l. c. T. I p. 313.

(9) Summa corporis extenuatio, verbis neutiquam describenda, in phthisi plicosa, conspicitur.

(10) Ledran l. c. Bayle l. c. obs. 36. Porcianko l. c. p. 20.

(11) Bayle l. c. obs. 36. Laennec l. c. p. 316.

(12) Bayle l. c.

(13) Bayle l. c. Laennec l. c. p. 314.

milem largientibus; modo *vacuis*, exulceratis. Tumoribus propius examinatis, *cystis* ex duabus membranis, crassitudinis dimidiae lineae composita (14), detegitur, quarum membranarum externa tenuis textui pulmonum adhaeret; interior vero firma, quasi pseudo-cartilaginea est (15). Tumores molles intus excavationes habent a membrana vasculari obductas, saepe grumos sanguinis continentes; quo in casu materies encephaloides fluidior evadit, rubro tingitur colore, atque adspectum fungi haematodis exhibet (16). Substantia pulmonis, tumoribus intermedia, normalis est (17); aliquando tamen nigrescens (18), rubra, et dura (19) cernitur. Praeterea tumores ejusdem generis, et in aliis partibus obveniunt, e. c. in cerebro (20), hepate (21), et ad pericardium (22). Cava pleurae saepe liquorem extravasatum continent.

(14) Bayle l. c.

(15) Laennec l. c. p. 317. Bayle l. c.

(16) Langstaff l. c.

(17) Bayle l. c.

(18) Bayle l. c. p. 109.

(19) Porcyanko l. c.

(20) Bayle l. c. p. 306.

(21) Idem ib. p. 313.

(22) Porcyanko l. c.

Caussae.

7. *Caussa* phthiseos pulmonalis carcinomaticae in vitio universali canceroso pulmoni haud parcenti quaerenda est. Hoc autem vitium ab illo *plicoso* vix differre, ex alio hujus operis loco palam fit (23).

Diagnosis.

8. Ac re quidem vera, phthisis carcinomatica omnino *phthisi* sic dictae *plicosae*, a Stabelio (24), Vicat (25), De la Fontaine (26), Perzyna (27), Alibert (28), Chromio (29) descriptae similis est; caeterum cavendum ne haec cum *bronchitide chronica* confundatur (30).

Prognosis.

9. Quid in phthisi pulmonali carcinomatica expectandum sit, ipsa morbi descriptio docet.

(23) P. I. Vol. III. C. XXXVI. §. CXLVI. N. 1.

(24) Diss. singulares observ. de plica polon. Hal. 1724. bist 8.

(25) *Mém. sur la plique polon. Lausanne* 1775. p. 38.

(26) *Chir. med. Abh. verschied. Inhalts Pohlen betreffend. Leipz.* 1792. 3. *Beob.*

(27) *Lekarz dla Wtoscian. w Kaliszu* 1793.

(28) *Description des maladies de la peau. Paris* 1806. *l.* 85.

(29) *Neueste Ansicht d. Weichselzopfs. Freiberg* 1809. p. 26.

(30) Carolus Kaczkowski diss. de plicae polon. in var. praeter pilos, corporis humani partes vi, et effectu. Vilnae 1821.

Si *plica* lateat, morbus praetermodum in longum trahi solet, ac, evoluto trichomate interdum, certe non semper, lenitur. Quae de fugata per istam evolutionem phthisi narrantur exempla, haec procul dubio potius ad bronchitidem chronicam spectarunt (31).

Cura.

10. Ad phthisin pulmonalem carcinomaticam curandam, specificorum cohortem adversus scirrhum, et cancrum commendatorum in medium afferre possemus. At vero, cum a decantatis hujusmodi specificis (conio maculato quodammodo (32) excepto) in phthisi, de qua agitur, non solum nil boni, mali autem multum observaverimus, illorum loco monita nonnulla proferemus. Atque ante omnia hortamur chirurgos, ne mammas scirrhosas, et tumores encephaloides extus obvios, quin prius de pulmonum integritate certi sint, exstirpent; alias enim aegrotos incassum excruciabunt, citiusve praecipitabunt (33). Porro, loco vani conatus pulmones a carcinomate per venena (qualia sunt

(31) Ad hunc morbum nunc et exemplum, in actis meis clin. (Vol. III. p. 83.) allatum, refero.

(32) Cfr. Zeviani *guarigione mirabile di un tisico disperato coll' uso della cicuta.* (*Mem. della soc. Ital. T.* 4. p. 278).

(33) Cfr. Bayle l. c. p. 300. Porcyanko l. c.

conium maculatum, arsenicum) liberandi, corpus languidum potius per selectum regimen diaeteticum sustinendum est (34). Tandem congestionem cruoris a pulmonibus avertere, et formationem extravasati in cavitatibus pleurae impedire juvat, cui scopo hirudines sterno admotae, ac diuretica accommodata sunt. Caeterum in phthisi pulmonali carcinomatica *confirmata* jam ita, ac si morbus omnino *conclamatus* esset, agendum (35).

§. XLVII.

DE PHTHISI PULMONALI HAEMORRHOIDALI.

Definitio.

1. Affectio systematis venosi sese in pulmonibus, per congestiones, varices, et cruorem in parenchyma extravasatum exserens, periclitante inde visceris structura, *phthisin pulmonalem haemorrhoidalem* constituit.

Literatura.

2. Phthisis pulmonalis haemorrhoidalis ab

(34) Per regimen scilicet in cura phthiseos arthriticae commendatum.

(35) §. LII. N. 8.

Alberti (36), Sigwart (37), Burgrave (38), Plenciz (39), Pohl (40), Puchelt (41) descripta et illas phthises partim amplectitur, quae apud auctores sub nominibus *phthiseos haemoptoicae* (42), *chloroticae* (43), et *melanosis pulmonum* obveniunt (44).

Stadium latens.

3. Quoties homines moliminibus sic dictis

(36) Tract. de haemorrhoid. Hal. 1722. P. II. de consensu haemorrhoidum cum capite et pectore p. 159.

(37) Diss. phthisis haemorrh. Tub. 1756. V. Baldinger Sylloge V.

(38) *Medicinische Falle.* p. 43.

(39) Acta et observata medica p. 49.

(40) De varice interno morborum quorundam caussa. Lips. 1785. p. 27.

(41) *Das Venensystem in seinen krankhaften Verhaltnissen dargestellt Leipz.* 1818. p. 246.

(42) Morton op. c. C. 5. (Quod utrum a crasi sanguinis ob nimium ejus dispendium eversa, vel a copioso humorum ex universo corporis habitu, qua datur via in teneros pulmones affluxu, vel a sanguinis grumosi in ipsis pulmonibus post haemoptoën relicti putrefactione, vel tandem ab ulcere aliquo erosionem vasorum insequenti accidat, parum scio). Sauvages Spec. 6.

(43) Morton op. c. C. 9. Phthisis a chlorosi, et suppressione menstruarum purgationum orta. Sauvages Sp. 10.

(44) Bayle op. c. p. 209. (*Phthisie avec mélanose*). Laënnec l. c. p. 288. (*Mélanose du poumon*).

haemorrhoidalibus laborantes (inprimis suppresso habituali quondam ex ani vasis cruoris fluore) de sensu plenitudinis, et gravedinis ad pectus, anxietate, aviditate ad aërem (45), tussi saepe cum vomitu, et sputis modo paucis, modo multis, mucosis punctis nigris notatis, nec non de catamoeniorum irregularitate conqueruntur, haecque incommoda a calore atmosphaerae, a quiete, a pastu augentur, leniuntur vero ab aura frigidiuscula, a modico corporis exercitio, et jejunio, atque cum phasibus lunae plus minusve cohaerent (46); toties de *latente phthisi haemorrhoidali* suspicari licet.

Stadium evolutionis.

4. *Evolvitur* haec phthisis, accedente aut pneumonorrhagia inflammatoria, aut febre catarrhali. Illa quidem, ut monuimus (47), saepe cum levamine conspicuo comparet, at vero dum crebro revertitur, aut male curatur, aegrum tandem nihilominus praecipitat. Febris catarrhalis gravissima est, et a convalescentia diuturna sequi solet.

(45) *Lufthunger*, ut Gmelin ait in *Allgem. Pathologie d menschl. Korpers.* 1817. p. 141.

(46) An. 1816 feminam phthisi haemorrhoidali laborantem curavi, cujus morbi symptomata, inprimis tussis, vigente plenilunio, valdopere invalescebant.

(47) Cap. IX. §. XLI. N. 3.

Stadium confirmatum.

5. Phthisin pulmonalem haemorrhoidalem *confirmatam* febris hectica allatis malis superveniens indicat. Frigore ista stipatur, haud raro matutinis horis ingruente, ac praetermodum valido. Calor, qui sequitur, praesertim faciem, aures, et pectus detinet. Pulsus quoad frequentiam saepe normalis, verum irregularis, intermittens. Nullum autem aliud febris hecticae symptoma adeo urget, ut sudor. Tandem ille ingruere solet tanta vi, ut aegrum in ultimo phthiseos stadio haerere diceres, nisi defectus emaciationis corporis conspicuae aliter doceret. Caeterum nisi mature auxilietur, tandem et haec emaciatio simul cum oedemate pedum, aut anasarca ingruit, cum sputo purulento, aliisque phthiseos conclamatae signis (48).

Autopsiae cadaverum.

6. Substantia pulmonum modo tota, modo ex parte a statu normali recedit. Est enim illa nunc dura, nunc mollis. Ubi *dura*, detegitur nigra, splendens, adspectus metallici, ac cum fragore scinditur. Ubi *mollis*, dum comprimitur, liquidum tenue, rubicundum, grumis ni-

(48) §. LII. N. 3.

gris, firmis, friabilibus mixtum exsudat (49). Locus affectus interdum cystidi inclusus est (50), alias non (51). Ibi ille locus vix magnitudinem nucis excedit, hic nonnunquam ovum gallinaceum adaequat. Dum substantia pulmonis mollis est, malum latissime diffunditur (52). Continet ista substantia interdum fossas, quae a membrana foraminibus rotundis insignita ambiuntur (53). Bronchia pure albido repleta (54). Cordis volumen aliquando auctum (55). Utplurimum hydrops cavitatum pleurae animadvertitur. Raro hic obveniunt pulmonis tubercula. Multae autem venae varicosae, praesertim circa glandulas bronchiales in conspectum veniunt (56).

Caussae.

7. *Caussa* phthiseos pulmonalis haemorrhoidalis, Hippocrati non ignota (57), ex defini-

(49) Laennec op. c p. 289.

(50) *Mélanose enkystée* Laennecii.

(51) *Mélanose non enkystée* ejusdem.

(52) *Infiltration des organes par la matière des mélanoses.* Laennec l. c. p. 291.

(53) Bayle l. c. obs. 20.

(54) Idem ib. obs. 19.

(55) Idem ib. obs. 20.

(56) Pohl l. c. Miror, neque Bayle, neque Laennec de hoc phaenomeno locutos fuisse.

(57) « At si vena quidem non omnino rupta fuerit, sed

tione palam fit. Illustrabitur illa adhuc magis in tractatu nostro de morbis venarum, inprimis de varice. Quod spectat ad *congestionem* sanguinis in systemate venoso pulmonum, ea quammaxime ex *obstructionibus viscerum abdominalium*, potissimum *hepatis* (58) derivanda est. Enimvero cum haec viscera ramos ab arteria coeliaca accipiant, coeliaca ex aorta pullulet; haecque ex ventriculo cordis sinistro venam pulmonalem excipiente proveniat; patet, quod obstacula depletioni ramorum arteriae coeliacae opposita necessario congestionem sanguinis in vasis pulmonum gignere debent. Accedit quod, aucto viscerum abdominalium volumine, diaphragma sursum pellitur, ac pulmonum in angustum spatium pressorum capacitas imminuitur; quodque irritatio plexibus nervorum abdominalium illata plexibus thoracicis per nervum vagum, et intercostalem communicatur. Haec caussa praesertim ibi scenam ludere vi-

tractus in ipsa fiat, *fit autem velut varix*, quod etiam confestim ubi factum fuerit, dolorem quemdam tenuem, et tussim siccam exhibet. Si vero, diutius morata, et neglecta fuerit, primum quidem paucum, et subatrum sanguinem dimittit, mox etiam copiosiorem, dein *etiam pus* ». (De morb. L. I. C. 6. Charter T. VII. p. 537).

(58) Legatur de hoc argumento Baulin op. c. 1. *Th.* 5 *Kap.* et Herholdt in Harless *Jahrbucher*. 2. *B.* 2. *St.* p. 161.

detur, ubi calculi cystidi felleae inclusi symptomata phthiseos pulmonalis simulant (59).

Diagnosis.

8. Simulant, inquam, nam absit, ut omnia illa pulmonum mala, quae ortum ex consensu cum abdomine ducunt, ad phthisin revocemus. Immo libenter cum Barbetto (60), Büchner (61), Eichorn (62), Abernethy (63), Wilson Philip (64), Archibald Robertson (65), et Baillie (66) fatemur, vitia abdominalia saepe, illaesa plane pulmonum structura, phthisin pulmonalem mentiri. Suspicio hujuscemodi affectio-

(59) Facta memorabilia huc spectantia referuntur a Raulin (l. c.) et a Vogel (l. c. p. 155 in nota).

(60) Lib. II. Prax. de phthisi.

(61) Diss. de morb. viscerum abdominal. phthisin pulmonalem mentientibus. Hal. 1768.

(62) Diss. de morbis gastr. phthisin mentientib. Goett. 1788.

(63) J. Frank *Reise nach Paris, Lond. u. s. w.* 2. *Th.*

(64) *Some observ. on a species of pulmonary consumption (the dyspeptic) very frequent in Great-Brit.* V. *Medico-chir. Transact. Vol.* 7. *P* 2 *Lond.* 1816.

(65) *Remarks on Hepatic affection, as a cause of other Diseases* in *Medico-chirurg. Journ. and Review. June* 1818. *Vol. V. N.* 30. p. 452.

(66) *Quelques observ. sur une espèce de phthisie particulière et très-fréquente dans la Grande-Bretagne.* V. *Nouveau Journ. de méd. T. XIV. Juin* 1822. p. 97.

nis pulmonum secundariae inprimis ex *hepatis vitio* tunc viget; dum morbus a vita sedentaria, moerore, et a potu liquorum fermentatorum oritur, dum aeger vel ab initio morbi jam morosus est, dum color faciei cachecticus potius quam tabificus est, dum albuginea oculorum flavescit, dum incommoda circa pectus post cibos assumtos invalescunt, dum ructus crebri cum levamine obveniunt, dum tussis conatus saevi sunt, nihilque nisi mucus tenax rejicitur; dum decubitus in dorsum omni alii anteponitur; dum lingua noctu siccescit; dum somnus aut excessu, aut defectu peccat; dum alvina evacuatio languet, dum faeces griseae, vel atrae sunt, dumque hypochondrium dextrum tensum, et renitens reperitur, ac epigastrium dolet. Atvero, ne nimis promptus in malis pulmonum ab hepate repetendis sis. Scias nempe, oportet, haud raro quoque contingere, ut mala circa hepar obvia vitio in pulmonibus latenti tribuenda sint. Compertum habemus, id praesertim tunc accidere, dum pulmones a tuberculis referti sanguinem ab arteria pulmonali difficulter accipiunt. Nascitur enim tum cordis dextri plethora, quae efficit, ut vena cava ascendens aegre depleri possit, et sanguis in illam regurgitans evacuationi venarum hepaticarum obstet, unde jecinoris tumor, qui nobis plus vice sim-

plici pro morbo primario imposuit. Nec omnes operis respirationis in haemorrhoidariis laesiones vitio pulmonum adscribendae sunt. Contingit nempe haud raro, homines haemorrhoidibus obnoxios in dyspnoeam, anxietatem praecordiorum, et perceptionem sensus ponderis in pectore incidere, non quidem propter congestionem cruoris circa pulmones, sed propter *plethoram specus vertebralis*, qua nervi musculis thoracis, aut cordi providentes comprimuntur (67). Alia ex parte non requiritur, ut congestio sanguinis circa pulmones sit absolute *haemorrhoidalis*; potest enim illa aeque originem debere *retentioni menstruorum* (68), et *suppressioni lochiorum* (69). Caveas tandem ne

(67) Cfr. P. II. Vol. I. Sect. I. §. III. N. 52, et vol. III. Sect. II. §. VII. N. 3.

(68) *Pthisis chlorotica* Mortonii l. c. Cap. 9. Sauvagesii Spec. 10. Monuit jam Hippocrates: « quibusdam mulieribus, quum bimestres menses copiosi in uteris exstiterint, ubi intercepti fuerint, ad *pulmonem feruntur*; his omnia contingunt quae in tabe dicta sunt, neque superesse possunt ». (De morb. mulierum L. I. C. 4. Charter. T. VII. p. 731). Legi meretur de connubio amoenorrhoeae cum phthisi pulmonali Scheerman in *the Edinb. med. and surg. Journal* 1810. *Vol.* 6.

(69) Hippocrates monuit, tussim, asthma, pulmonis repletionem, suppurationem a *lochiorum suppressione* metuenda esse (l. c. C. 45. T. VIII. p. 755).

complicationem phthiseos sanguineae, de qua agitur, cum scrophulosa, aut arthritica praetervideas.

Prognosis.

9. *Phthisis haemorrhoidalis latens* sub congrua cura, saltem minus quam reliquae phthises, timenda est; secus autem, si morbus progressus fecerit, et crisis per ani vasa aut non contingat, aut sine levamine contingat.

Cura.

10. *In cura phthiseos haemorrhoidalis* indicationes vigent, 1.° congestionem sanguinis circa pulmones debellandi; 2.° statum irritationis systematis venosi temperandi, et 3.° crisin per vasa ani vel excitandi, vel restaurandi. Cum caussa congestionis circa pulmones plerumque sit effectus impediti circuitus cruoris per viscera abdominalia, obstacula in istis obvenientia ante omnia abigenda sunt. Hic est ubi *lenia cathartica* locum inveniunt (70). In genere tamen

(70) Bonetus expertus est, tunc inprimis phthisicis in initio morbi profuisse leniora purgantia, si aegri horis antelucanis, et quasi inter somnum faeces alvinas deposuerint. Unde propinabat illa circa horam decubitus, omissa coena, sic ut alvus mane subsequente bis aut ter responderet, unde nulla vel minima virium jactura sequebatur (Theatr. tabid. p. 118).

tutius *resolventia* administrantur. Antiquissima *ptysana* (71) doctissimis hoc in casu formulis palmam arripit. Oportet vero ut, concessis intervallis, diu continuetur. Non excludit illa aquam *selteranam* pro potu ordinario. Tempore vernali *succi herbarum recentium* (72), et *serum lactis dulce clarificatum* conducunt. *Lac* tamen minus hic, quam in aliis phthiseos speciebus praestare solet In genere victus animalis, quousque id vires, et consuetudo permittunt, proscribendus, illeque vegetabilis, potissimum ex fructibus horaeis suadendus. Mirifice porro systematis venosi irritationem *acida vegetabilia* (73), ut pomum citri aurantiaci, punicae granati etc. ita diluta, ut tussim non excitent, temperant. Populi septentrionales peculiares, hoc sub respectu, rei alimentariae divitias possident (74). Cum calor atmosphaerae aegrotis noceat,

(71) R. Hordei mundati, mellis puri aa unciam unam. Coque c. s. q. aquae per dimidium horae: colatura librae unius. D. S. Capiat tribus vicibus horis matutinis.

(72) §. XLIV. N. 13.

(73) Aethiopes adversus phthisin aceto uti, narrant EWARD ROBERTS (*med. transact. publ. by the colleg. of phys. in Lond. Vol.* 4.), et ORBAN (ib. *Vol.* 5.), DUNCAN (l. c. p 96), qui usum acidorum vegetabilium ad alias quoque phthises extendit.

(74) E. c. decoctum foliorum betae ciclae, brassicae oleraceae acescentium, potus demum e pane haud fermentato paratus, quique dicitur idiomate rossico *kwas*.

illis et hyemali tempore beneficium motus in aëre libero (observatis necessariis cautelis) non impeditur (75). Immo, dum agitur de phthisi haemorrhoidali latente, eaque omni complicatione aliena, et aeger nunquam haemoptoë laborabat, ipsa balnea maris aestivo tempore, ac in regionibus meridionalibus concedi possunt. Si vero morbus methodum hucusque indicatam eludat, aut si ille vigeat, sanguis e *saphena* ducendus (76); e saphena, inquam, nam ex mediana aegri pejus habere, magisque tussire solent. Dum haemorrhoides quondam cum levamine fluxerant, atque aeger aetate quodammodo provectus est, tunc *hirudines* vasis ani secure admoveri possunt; alias non: a praepostera enim hujuscemodi animalium circa intestinum rectum applicatione pectoris gravedinem, tussimque auctam, subse-

(75) Patet inde quomodo controversiae circa gradum temperaturae phthisicis convenientem, de quibus quaestio supra fuit (§. XLIV. N. 16), conciliandae sint. Rush (*medic. inquiries and observ. N.* 10.), et Wainbright (*mechanical account. N.* 3.) quoque aëri frigido in phthisi favet. Ipsam pectoris lavationem frigidam, ut auxilium prophylacticum phthiseos commendat Salmade (*Journ. général de méd. chir. et pharm.* 1813 *mars*), quod consilium sequi timerem.

(76) « Quodsi (varices pulmonis) incipiente morbo curentur, rursus venulae in loco ad latus subsident, et humiles fiunt » Hippocrates l. c. de morbis.

quente febre, et oedemate crurum, observavimus, quae mala augmento irritationis in systemate venoso adscribenda esse videntur. Evitanda etiam sunt *vesicatoria*, aliaque emplastra thoraci admota, utpote sanguinis majorem copiam ad partem affectam determinantia. Cura *stadii evolutionis* phthiseos haemorrhoidalis secundum regulas adversus pneumonorrhagiam ab haemorrhoidibus traditas (77), absolvitur. *Folia digitalis* in phthisi, de qua agitur, confirmata, non solum raro conducere, sed saepissime nocere solent (78). Idem de *acido hydrocyanico* vir prudens, et expertus comendit (79), et in genere de narcoticis valet. Contra effectus stupendos ex usu interno *acetatis plumbi* (80) observavi-

(77) Cap. IX. §. XLII. N. 2.

(78) Num propterea quod vim arteriarum infringunt, atque sic impetum a tergo imminuunt?

(79) Sibergundi *Einige Bemerk. uber d. Unzulassigkeit d. Anwendung d. Blausaure bei denjenigen Brustkrankheiten, welche v. gastrischen Reizen bedingt u unterhalten werden*. In Hufeland's *Journ*. 1821 *dec.* p. 15.

(80) Jam Ettmuller edixerat: « saccharum saturni est egregium in hectica remedium, in specie si ex ulcere interno oriatur ». Celebris tinctura antiphthisica Grammanni praeter sulphatem ferri, et acetatem lithargyri continet, v. Faschius de aegra febre hectica laborante. Jen. 1768 Ad recentiores spectant: Stark diss. de usu sacchari saturni in phthisi pulmon. confirmata. Marb. 1801. Hildebrand in

mus, saltem pluries nobis licuit illius ope phthisi haemorrhoidali confirmatae frenum injicere.

§. XLVIII.

DE PHTHISI PULMONALI SCORBUTICA.

Definitio.

1. Erosio pulmonum ex labe scorbutica phthiseos scorbuticae obtinet nomen.

Literatura.

2. Meminerunt hujus morbi Morton (81), et Sauvages (82).

Hufeland's *Journ.* 8. *B.* 4. *St.* Amelung in Hufeland's *Journ.* 22. *B.* 1. *St. p.* 12. *Journ. de méd. continué. Vol. XV.* p. 359. Horn *Archiv. f. med. Erfahr.* 1812 *april. p.* 366. *Confirmation de l'utilité de l'acétate de plomb contre la phthisie.* Graperou *Bulletin des sc. méd. T.* 2. p. 314. Kopp *Lettre sur l'emploi de l'acétate de plomb à l'intérieur, dans la phthisie pulmon.* Tartra *Bulletin des sc. méd. T.* 4. p. 396. Rang *Essai sur l'usage intérieur de l'acétate de plomb dans la phthisie* ib. *T.* 5. p. 49. Latham *obs. relating the Safety of the internal use of the super-acetate of lead in pulmonary consumpt. Med. Trans. Vol.* 5. p. 351. Exhibeo bis ter de die a grano semis ad grana duo cum pulvere gummi arab. et saccharo albo. Contigit inde colicas observare, unde caute incedendum.

(81) L. c. Cap. 2.

(82) L. c. species 4.

Stadium latens.

3. Suspicamur scorbuticam labem pulmonibus insidias struere, dum homines aetate provecti, ab animi pathematibus vexati, fumo nicotianae (83), liquoribus fermentatis dediti, mercurio imbuti, erysipelati, psydraciae (84), ecchimomatibus obnoxii, squallidi, gingivis spongiosis, halitu foetente instructi, salivam multam horis matutinis excreare soliti, in tussim saevam, aridamque (quam saepe consulto scopo sese a pituita tenui, viscida, salsa fauces, et guttur vellicante liberandi provocant), atque in respirandi difficultatem cum sybilo, constrictione, et gravedine pectoris incidunt.

Stadium evolutionis.

4. Mala haec, quominus vita sat diu protrahi possit, non impediunt (85), nisi pneumonorrhagia inopinate superveniat, aut aeger gravem

(83) « Etiam fumi tabaci multus usus in hac phthisi non immerito suspicandus est ». Morton l. c.

(84) « Instar herpetis miliaris ». Morton l. c.

(85) Portal exemplum viduae Senaci narrat, quae licet per triginta annos phthisi scorbutica laboraverat, attamen annum nonagesimum aetatis suae attigit. (In *méd. éclair. par les sc. phys. T. I.* p. 202, et *Abh. f. pr. Aerzte.* 15. *B* 4. *St.* p. 593). Vidi exemplum sat simile in vidua chirurgi Vilnensis Schlegel.

aliquem in diaeta errorem committat. Ocyus serius tamen, praevia diuturna anorexia, et indelebili siti, macies in dies crescit, et febricula hectica ingruit.

Stadium confirmatum.

5. Rebus huc perductis, sputa rejiciuntur ichorosa, subcruenta, atque ita foetentia, ut cum aegroto cohabitare possibile non sit (86). Accedunt tandem oedema extremitatum inferiorum (aliunde saepe induratarum, lividarum, exulceratarum), et diarrhoea, interdum cruenta quidquid virium supererat destruens. Sic demortuorum hominum cadavera non secuimus.

Caussae.

6. Patet caeterum morbi, et mortis caussa. Quemadmodum enim labes scorbutica partes corporis externas, etiamsi firmas, exedere valet, ita longe adhuc facilius tenuem textum pulmonum.

(86) Monuit Galenus: « periculosum praeterea est, consuescere his, qui tabe tenentur, atque in totum cum omnibus, qui putridum adeo spirant, ut domicilia, in quibus decumbant, graviter oleant ». (De febrib. L. I. C. 3. Charter T. VII. p. 108.). Tulpius fatetur, quod in phthisici cadavere lubens conspexisset consumti pulmonis vitium, sed deterruit a sectione foetor tabidus, noxius forte non minus medicis, quam ipsis consanguineis (L. II. C. 11).

Diagnosis.

7. Duo in *diagnosi* phthiseos scorbuticae monita sese obtrudunt: alterum ne alias phthises, quae ob diuturnam aegrorum in nosocomiis, in locis humidis, et impuris moram quid scorbutici contrahunt, pro *primitivis* scorbuticis declaremus; alterum ne ex solo *foetore sputorum* praesentiam phthiseos scorbuticae arguamus. Foetorem enim istum in phthisi ab omni labe scorbutica aliena observavimus.

Prognosis.

8. Quo diuturnior morbus, quo annosior aegrotus, quoque pejor illius conditio tum physica, tum moralis, eo majus proximi interitus periculum, et vice versa. Felicissimo in casu, solum stadium morbi latens curam admittit.

Cura.

9. Cura in regimine antiscorbutico, alibi fusius describendo (87), consistit. Aër purus, et montanus hic non ut in alia phthisi evitandus. Conducit inprimis de ambulatio in sylvis abietum, et pinorum. Illarum sylvarum exhalationes *subfumigia balsamica* (88) aemulantur. Cibi ve-

(87) P. III. Cap. de scorbuto.

(88) Vide infra §. LI. N. 18.

getabiles ex classe tetradinamiae cum carne juniorum animalium jungendae sunt. *Fragaria vesca* maxime eaque cum jure celebratur (89). Pro potu inserviunt *succus pomorum aurantiacorum* cum saccharo, aqua (90), *poma* in aqua decocta (91), *hydromel* (92), et *cerevisia* gaz acido carbonico abundans, vel illa, in qua aut *turiones pini*, aut *radix cochleariae armoraciae* in sacculis suspensae infusa fuere, Tempore vernali, praeter succos expressos herbarum indicatarum, et illi *veronicae beccabungae*, *nasturtii aquatici* (93), et *scandicis chaerefolii*, aut harum herbarum *conservae*, propinandi sunt. Laudem promeruit et *serum lactis* tum *vinosum*, tum *rosaceum* (94). Caeterum vix lacti hic locus est. Quo magis aeger omni febrili motu expers, eo securius pro re nata praescribuntur *aqua picea* (95), *myrrha*,

(89) Raulin op. c. 2. p. 216. Vogel ib. in nota.

(90) Raulin l. c.

(91) Floyerus *hist. of cold bathing* p. 314. Lobb de dissolv. calc. p. 136.

(92) Morton l. c.

(93) Mosche a Moschau de phthisi curata nasturtio aquatico et lacte ebutyralo. (Misc. Acad. N. C. Dec. II. An. 8. p. 301).

(94) Germ. *Molkenrosen.* Infunduntur flores rosarum rubrarum recentes cum sero lactis fervido et colatura exhibetur.

(95) *Pix praecoqua, aqua picis viscosa.* Germ. *Theerwasser.*

balsamus peruvianus, *copaïvae*, *therebinthina*, *flores benzoë*, *baccae juniperi communis*, *radix acori calami*, *semina anethi foeniculi*, *phellandrii aquatici*, de quorum pharmacorum usu infra fusius quaestio erit (96). MORTONUS *aquas minerales chalybeatas* omni alii auxilio anteponit (97). Ratio, et experientia usum narcoticorum, et ulcerum artificialium proscribunt. Phthisis scorbutica confirmata, aut, quod idem est, conclamata, juxta regulas generales (98) curatur.

Praeparatur duas libras picis nigrae liquidae cum octo libris aquae miscendo, et post duodecim horas filtrando. Dosis quotidiana libra. Lege de hoc memorabili auxilio I SIRIS *or inquiries concern. the virt. of Tar-water. Lond.* 1744. Habetur versio germanica sub. 1745 Lipsiae edita. PRIOR *an authent. narrative of succes of Tar-water. Lond.* 1745. S. TH. QUELMATZ progr. quo infusum picis liquidae aquosum expendit. Lips. 1745 in HALLERI disp. pathol. T. 7. N. 241.

(96) §. LI. N. 8.

(97) « In omni vero scorbutica phthisi, *aquae minerales chalybeatae* cuivis artificiali praeparationi, tempestate aestiva praeferendae sunt (modo phthisis tertium suum stadium non attigerit), quoniam viribus egregiis dotantur . . . ad sitis extinctionem, appetitus restitutionem, et hilaritatem animi conciliandam; quarum efficaciam in hujusmodi phthisibus curandis supra quamvis aliam methodum medicaminum thoracicorum saepissime magno cum fructu sum expertus ». L. c.

(98) §. LII. N. 8.

§. XLIX.

DE PHTHISI PULMONALI SYPHILITICA.

Definitio.

1. Erosio membranae mucosae bronchiorum, parenchymatis, glandularum pulmonis ex lue venerea orta *phthisin pulmonalem syphiliticam* constituit.

Literatura.

2. Hujus phthiseos doctrinam illustrarunt MORTON (99), FR. HOFFMANN (100), MORGAGNI (1), SAUVAGES (2), et TANDON (3).

Stadium latens.

3. *Latens phthisis syphilitica* arguitur, dum aeger venereus de dyspnoea, tussi cum sputis modo exiguis purulentis (4), modo multis mucosis conqueritur, simulque marcescit.

(99) Op. c. Cap. 8.

(100) De lue venerea. Obs. 5. Op. T. III. p. 424.

(1) De sedibus, et caussis morb. Epist. XXII. Art. 11.

(2) L. c. species 8.

(3) *Traitement et guérison d'une phthisie vénér. par la méthode de* HAGUENOT (*Annal. de la soc. de méd. prat. de Montp. T. I. P. I.* p. 176).

(4) In schedis Patris mei sequentem morbi historiam de-

Stadium evolutionis.

4. *Evolvitur* morbus, superaccedente raucedine, febricula lenta, reliqua symptomata, horis praecipue vespertinis, adaugente.

Stadium confirmatum.

5. De phthisi syphilitica *confirmata* testantur, macies in dies crescens, febris hectica, tussis cum sputis purulentis, cruentis, et extinctio vocis.

Autopsia cadaverum.

6. « Cadaver adeo extenuatum, ut mammarum neque vestigia exstarent, solae autem papillae cernerentur. Ex integumentis, et carnibus, dum scalpello via fieret ad interiora, serum distillabat. In thorace sanguis solito fluidior. Pulmonis si-

scriptam invenio: « an 1785 virum Placentinum curavi, qui herpete venereo ad perinaeum laborans, simul ad pectus dextrum de dolore conquerebatur, et post praegressa jam sputa sanguinis, cumque febri lenta, et emaciatione, *sputabat exigua sputa purulenta* cum punctis sanguineis saepe remixta. Credidi eandem herpeticam materiem pulmones exedere in parva licet superficie: neque huic caussae est multum puris fundere, sed in superficie potius divagari amat. Curam mercurialem adhibui, et sputa, et dolores pectoris plurimum diminuebantur, febris lenta disparuit successive, et vires, et naturalis forma emaciato corpori satis bene iterum restituebantur ».

nisiri pars superior dura, carnea, inflammatione detenta: inferior vero in frustula erat divisa in sanie innatantia, quae substantiam referebant quasi gelatinosam (5) ». Nos in plurimis cadaveribus hominum e phthisi syphilitica defunctorum invenimus sternum carie detentum, bronchia, asperam arteriam, praesertim cartilagines cricoïdeas, et glandulas lymphaticas pulmonis multis in locis exesas.

Caussae.

7. Si perpendamus, luem veneream peculiarem cum membrana mucosa narium, faucium, et tracheae alere affinitatem, universis glandulis lymphaticis insidias struere, et firmissimo licet ossium systemati haud parcere, phthisin ex illa lue nasci posse non mirabimur; mirabimur vero (sunt verba MORTONI), syphilidem neglectam, aut male curatam unquam existere, quin aut membrana mucosa bronchiorum, aut glandulae pulmonum, aut delicatum hujus visceris parenchyma afficiantur.

Diagnosis.

8. Diagnosis phthiseos syphiliticae, habita ratione ulceris venerei primarii praegressi, symptomatum generalium luis plus, minusve obvio-

(5) MORGAGNI l. c.

rum, curae nullae, aut imperfectae hucusque adhibitae, et indicatae affectionis pectoris instituitur. Haec saepe rationem inversam cum reliquis symptomatibus venêreis tenet. Preterea reconditae luis sat fida signa ėsse solent dolor ad cartilaginem unam, alteramve costalem (6) superiorem vespere, et ab attactu auctus, atque pustulae ulcerosae in facie, et ad partem capillatam capitis. Raucedo etiam citius in phthisi syphilitica, quam in aliis phthiscos specicbus ingruere solet. Nec rarum est, phthiseos pulmonalis syphiliticae cum phthisi tracheali connubium. Alias hi morbi probe inter se distinguendi sunt (7). Distingui porro debet phthisis syphilitica *originalis* ab aliis phthisibus *fortuito* in corpore venereo nidulantibus, aut, quod frequentissime contingit (8) in praedispositis a superveniente syphilide excitatis. Maxime quoque refert, phthisin, quae a syphilide oritur, aut eam sociam habet, ab illa distinguere *phthisi*, cui *mercurius* ansam dedit, quaeque ideo *mercurialis* dici posset. Ingrùit ista cum ardore sub

(6) Cap. VII. §. XXVIII. N. 22.

(7) Vide §. LII. N. 6.

(8) « Verum, ut rem ipsam loquar, rarissime, sin unquam phthisin pulmonalem veneream observavi, praeterquam, ubi pulmones jam prius obstructi, et ad phthisin dispositi fuerant ». MORTON l. c.

sterno, quem tussicula, et sputum sanguinis (9) excipiunt. Haemoptoë repetitis vicibus urgente, en febris hectica cum reliquis phthiseos conclamatae indiciis. Nullibi enim decantatum istud medicorum adagium, *quod pus sequitur sanguinem*, magis confirmatur, quam in pneumonorrhagia, et phthisi a *mercurio*, praesertim *muriatico oxygenato*. Illi enim potissimum vis glandulas pulmonum stimulandi, inflammandi, exulcerandi inesse videtur.

Prognosis.

9. *Phthisis syphilitica originalis*, etiamsi confirmata, dummodo aeger antea mercurio abusus non sit, miraculose interdum debellatur. *Phthises* vero alterius generis, et *dumtaxat cum syphilide complicatae*, omnium difficillime sanantur, citiusve morte terminantur. Qui exitus et in phthisi mercuriali, nisi illico succurratur, timendus est.

Cura.

10. *Curam phthiseos syphiliticae originalis* in aegrotis de plethora suspectis cum *phlebotomia* ordimur, alvumque ope *electuarii lenitivi* sollicitamus. Revulso sic sanguine nimio

(9) Cap. IX. §. XL. N. 19.

a pulmone, sine mora (10) *unguentum hydrargyri griseum* extremitatibus illiniri curamus. Quo gracilior aegrotus, quo diuturnior morbus, quoque evidentior febricula, eo minor laudati unguenti dosis (11) quotidie ad lenem salivationem usque (12) administranda est. Simul quotidie mane *decoctum radicis sarsaparillae cum lacte*, alternis diebus vespere *balneum tepidum*, et noctu lene *narcoticum* (13) propinanda. Quorum auxiliorum vim, diaeta nutriente, inprimis gelatinis, temperatura modica,

(10) Tempus enim sine fructu cum quacumque alia methodo, nisi mercuriali, tereretur, unde sapienter MORTON: « ad curationem hujus phthiseos perficiendam, omnia mere thoracica, et pulmonaria medicamenta sine admixtione *antivenereorum* nequicquam valere ». L. c. Cfr. WATSON *traitement de la phthisie par le mercure* in *Bulletin des sc. méd. T.* 2. p. 376.

(11) E. c. scrupulus unus.

(12) « Ideoque nil melius excogitari possit, quam ulcerum pulmonalium sanationem, et crasis sanguinis a fermento venereo eversae restitutionem *mercuriali* aliqua *salivatione* tentare, priusquam vires a longa morbi protractione jam fractae fuerint, quo tam perpetuae, et profusae evacuationi ferendae impares fiant ». MORTON l. c. Cfr *Expériences sur l'avantage de la salivation mercurielle dans la phthisie.* (In *Annuaire de la soc. de méd. du Départ. de l'Eure an.* 1810. p. 90).

(13) R. massae pilularum de cynoglosso grana quinque. F. bolus. Capiat.

sustinenda. Quodsi de syphilidis diagnosi omnino non simus certi, morbi indoles ope *muriatis hydrargyri mitis* (14) parva dosi porrecto (15), primum exploranda. Pharmaco hoc potissimum in phthisi scrophulosa cum *complicatione* venerea utimur, quo in casu feliciter, et minimas *sulphureti stibiati, et hydrargyri doses* (16) adhibuimus. Cavendum, ne aegroti phthisi syphilitica detenti inceptam curam mercurialem interrumpant; repetita enim hujus generis conamina illos certissime praecipitarent. *Phthisin mercurialem* ab initio antiphlogistice, et eccoproticorum ope curamus. Dein ad *balnea tepida*, primum *simplicia*, dein leniter *sulphurea* devenimus. Tandem si febris id permittit, *decoctum radicis inulae helenii* cum speciebus sic dictis *pectoralibus* exhibemus.

§. L.

DE PHTHISI PULMONALI METASTATICA.

Definitio.

1. Phthisis ex aliorum morborum praepostera

(14) Connubium *calomel* cum *lichene islandico* (certe separatim) in phthisi cum fomite venereo commendat inprimis Tode (Coll. soc. R. Havn. Vol. I. p. 74).

(15) R. pulveris calomel gran. un. Pulv. gummi arab. et sacchari albi aa grana decem. M. D. S. Cap. ad vesperas.

(16) §. XLIV. N. 13.

fuga, aut ex evacuationum habitualium suppressione orta *metastatica* (17) audit.

Exempla.

2. Visa enim est phthiseos evolutio post fugam, et suppressionem blennorrhoeae (18), fluoris albi (19), fistulae ani (20), ulcerum ex-

(17) Ranoe obs. medico-practicae subcaesivae. Acta R. soc. med. Havn. Vol. II. p. 9. Pelargus de morbis quibusdam consequentibus, et in phthisin terminatis. (Act. acad. N. Cur. Vol. 5. p. 500).

(18) Morton l. c. C. 8. Acta med. Berol. Dec. II. Vol. 3. p. 77. Ritter *Darstellung d. scheinbaren Aehnlichkeit u. wesentl. Verschiedenenheit, welche zwischen d. Schanker- u. Tripperseuche wahrgenommen wird. Leipz.* 1819. p. 58, 68, 302, 354.

(19) Eph. N. Cur. Dec. I. An. 2. obs. 26. Schol. an. 6, et 7. Obs. 103. Raulin op. c. 1. Th. p. 205, 210. Vogel ib. in nota. Plurima exempla propria suppeditat praxis, feminarum scilicet fluore albo, praesertim indolis scrophulosae, et arthriticae laborantium, quae cum a medicis caussam fluoris albi in debilitate quaerentibus injectionum adstringentium ope curatae fuissent, illico in phthisin pulmonalem inciderunt.

(20) Morton l. c. histor. Hoffmann de affect. phthisica Obs. 3. Op. T. III. pag. 295. Raulin l. c. p. 176. Lombart in *Recueil périod. de la soc. de méd. de Paris. N.* 33. Interea vidi a. 1819. in viro nobili gubernii *Minsk*, connubium fistulae ani cum phthisi pulmonali, unde morbi hujusmodi societatem inire possunt, quin alter ab altero repetendus sit.

tremitatum inferiorum (21), abscessus peritonaei (22), herpetis (23), tineae capitis, et faciei (24), erythematis guttae rosaceae (25), ophthalmiae (26), psorae (27), lactis (28), fonticulorum (29), sudoris axillarum (30), et pedum (31).

(21) Jam HIPPOCRATES dixerat: « si habenti ulcus in una ex tibiis sordium serosarum fluxu privetur, ac purum et aridum evadat, deinde lateris et pectoris dolor e directo tibiae affectae superveniat, lethale ». (*De morb. popularibus*. L. IV. in principio). Post sanatum ulcus pedum et tibiarum, sanguinis sputum supervenit apud RODIUM (Obs. Cent. II. Obs. 84). Similia leguntur apud HILDANUM (Obs. med. chir. Cent. III. Obs. 39), BAGLIVIUM (Prax. med. L. II. §. 5) et REUSNERUM, phthisis pulmonalis ex ulcere tibiarum (Eph. N. C. Cent. 5 et 6 p. 27).

(22) MUZELL *Wahrnehmungen*. 2. *B. N.* 4.

(23) MORGAGNI op. c. Epist. XXII. Art. 31.

(24) RAULIN l. c. p. 230.

(25) PELARGUS *Med. Jahrgange*, p. 98.

(26) VALENTIN ex ophthalmia suppresas phthisis (Misc. N. C. Dec. II. An. 7. p. 114).

(27) SPENER Diss. de aegro febre maligna phthisi complicata laborante. Giess. 1697. AUTENRIETH diss. de morbis ex scabie orientibus. Tub. 1807. p. 18. PELARGUS l. c. 6. *Jahrg.* p. 742. RAULIN l. c. p. 239. Multique alii (Cfr. P. I. Vol. II. Cap. XXX. §. CXV. 2).

(28) RAULIN, l. c. p. 196 — 204. POUTEAU *Oeuvr. posth. T. III.* PASCAL in *Journ. de méd. T. LXXV.*

(29) MORTON l. c. C. 8. GOHL compend. pract. p. 183.

(30) PORTAL *Cours d'anatomie méd. Vol.* 5. p. 53.

Curriculum morbi.

3. Quod ex morbo quodam fugato, aut ex evacuatione quadam habituali suppressa, grave aliquod malum immineat, cognoscitur ex horrore, inquietudine artuum, et pulsu irregulari. Malum sibi pulmones eligere, et tussi, dyspnoea, dolore pectoris, et decubitu impedito, patet. Hisce malis, nisi illico rite curentur, symptomata phthiseos pulmonalis confirmatae superveniunt.

Autopsia cadaverum.

4. Cadavera ea ipsa phaenomena, quousque licet, in pulmonibus exhibent, quae in morbis fugatis in aliis locis animadvertebantur. Post blennorrhoeam suppressam pulmones tumores cerebriformes exhibuerunt, postque fugam lactis, si credere oportet, lac (32).

(31) Loder *Journ.* 2. *B.* p. 314. Lentin memorabilia p. 114. Piderit *Prakt. Annal.* 2. *St.* p. 173.

(32) Ritter l. c. p. 68. « *Man machte eine Menge Einschnitte in die Lappen dieses Eingeweides (die Lungen); aus jedem floss eine Quelle von Milch hervor, die ein ganz verandertes Ansehen hatte* ». Raulin l. c. p. 203. — Notum autem est, lympham coagulabilem saepe vix a lacte distingui posse. Porro casus allatus, utpote mortis repentinae, non omnino ad phthisin spectat.

Diagnosis.

5. Quo pacto *metastases*, de quibus loquimur, contingant, ignoramus. Utut sit, parenchyma pulmonis, et membranae bronchiorum vices textus cellulosi, et membranarum mucosarum aliarum partium agere videntur. Quod vero fugata aegritudo pulmones aggrediatur, praeviam hujus visceris dispositionem morbosam denotat. Verisimile porro est, morbum in organo respirationis primum per *inflammationem* incipere, ac dein tantum in *erosionem* transire.

Prognosis.

6. Intelligitur hinc, sanationis spem solum in primo morbi limine affulgere, illamque eadem ratione, qua morbus senescit, descrescere. Praeceps vero est periculosissimi hujus mali curriculum (33).

Cura.

7. Cum de praeceptis morbos ex praepostera fuga blennorrhoeae urethralis, impetiginum, et evacuationum habitualium ortos, curandi, jam

(33) » . . . Ut plurimum tamen acuta est (phthisis metastatica), imo non raro secundum genium, atque indolem ulceris pulmonaris eam efficientis, *peracuta*, fere semper etiam incurabilis, et lethalis ». Morton l. c.

pluries locuti simus (34); cumque iisdem plane praeceptis phthiseos metastaticae superstruatur therapia: de ista in specie disserere supervacaneum foret. Nunquam vero satis Mortoni monita inculcari possunt, quod: « in primo hujus phthiseos insultu *venaesectio* celebrari, imo, si opus fuerit, repeti debet », — quod: « semper pulmonaribus medicamentis addenda sunt etiam illa, quae genium peculiare ulceris, seu morbi primarii, respiciunt », — quodque: « priora jam consueta ulcera, quantum possibile est, revocanda sunt, quo humor a pulmonibus divertatur, et per solitas minus periculosas partes evacuetur, utut videatur molestum ».

§. LI.

DE PHTHISI PULMONALI EX VOMICA.

Definitio.

1. Abscessus pulmonum a peripneumoniis relicti *phthisin ex vomica* (35) constituunt.

(34) P. I. Vol. II. Cap. I. § VI. N. 35. P. II. Vol. I. Sect. II. §. CI. N. 4.

(35) Vomica ob id quod virulenti quid vomat (Galenus). Octavius Caesar Augustus quoties nefanda suaeque familiae indecora probra, quibus Agrippa et Juliae, filia nempe et neptis, contaminabantur, inter gemitus et suspiria ad vivum exprimere satagebat, illas tres *suas vomicas* nominare consuevit.

Literatura.

2. Notio phthiseos ex vomica omnium antiquissima est. Circa illam maxima pars laudatorum (36) auctorum tum Graecorum, tum posteriorum versatur. Contra recentiores phthisin ex vomica aut silentio praeteriverunt (37), aut saltem minus quam par fuisset aestimarunt (38).

Origo.

3. Signa, quae transitum peripneumoniarum in vomicam indicant, jam descripsimus (39). Communissimus est iste exitus in *pneumoniis* ex violentiis externis (40), et ex *bronchitide*

(36) §. XVIII. N. 2.

(37) E. c. Raulin op. c.

(38) Cap. VIII. §. XXXII. N. 2.

(39) Cap. VIII. §. XXXV. N. 10.

(40) Non satis commendare possum, ut in examine phthisicorum, praecipue si agatur de *vomica*, respiciatur ad *violentias externas*, quarum aegroti saepe aut non recordantur, aut recordari nequeunt. Haud rarae enim sunt, mihique pluries visae phthises ex contusione pectoris, fractura costarum, vulneribus pulmonis etc., ac casus similes describuntur a Borello Cent. II. Obs. 59, Salmutho Cent. II. Obs. 72., Platero Obs. L. III. p. 735, Hallero opusc. pathol. 20., Vigné v. *Journ. de méd. continué. Vol. VI.* p. 107., Oberkampio Diss. idiopathia vomicae pulmonum lapsum excipientis. Heideb. 1759., Wangh *a consumption from a wound too hastly closed.* (*med. Essays and obs*

ortum ducentibus. Seculorum enim experientia comprobatum est, vomicas facillime gigni ex *coryza*, et *affectionibus catarrhalibus* (41)

by a soc. in Edinb. Vol. 2. p. 316. Ratger de phthisi et morte ex vulnere pulmonum) Misc. Ac. N. C. Dec. I. A. 8. p. 102. Cent. I. et II. Append. p. 208. Broussais *obs. d'une phthisie occasionnée par une balle, qui a séjourné sept ans dans le poumon* (Grapeeon *bulletin des sc. méd. T. II.* p. 4). Violentiis externis peculiarem caussam adscriberem, ex qua pluries phthisin in hominibus ad hunc morbum minime dispositis ortam vidi. Loquor de more cellariorum *vinum ope syphonis ex dolio trahendi.* Periit ex hac caussa a phthisi a. 1818 mense martii vir athleticae constitutionis.

(41) Ait Hippocrates: « Prima quidem (phthisis) a pituita oritur, cum caput pituita plenum aegrotaverit, et calor accesserit, in capite pituita computrescit, ut quae moveri nequeat, ut secedat. Deinde cum crassior evaserit, et computruerit, et venulae supra modum impletae fuerint, *fluxio in pulmonem contingit*, quam ubi pulmo susceperit, statim morbo afficitur, cum a pituita salsa, et putrida mordeatur » (De intern. affect. C. 2. Charter. T. VII. p. 645). Phthiseos caussam catarrhalem adhuc latius extendisse videtur Galenus dum dicit: « duae namque sunt ejus differentiae maximae, una quidem ex capitis defluxionibus constat; altera vero, quae ex ipsius pulmonis affectionibus ortum ducit, prorsus quidem ex cruentis sputis, maximeque rupto vase, saepius vero et *rheumate* affecto viscere, ob aliam quandam ex aliis partibus, non ex capite caussam » (Comment. in I. Lib. Epid. Charter. T. IX. pag. 23). Caelius Aurelianus de phthisi agens dicit: « Fit Fre-

(praesertim ex illis quae ab humiditate domuum recenter constructarum, vel cubiculorum haud

quenter antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive *catarrho*, quo thoracis altiora lacerantur: et primo levius: tunc ulcerata, facientia collectionem intrinsecus, quae cum siccata non fuerint, citius sumit passio initium ». (De morb. chron. Lib. II. Cap. 14. p. 410). Et Benedictus monet in *catarrho* delitescere antecedentem absit caussam. (Tabid. theatr. p. 9). Fothergill (l. c. p. 305) eloquenter ait: « *With what ease would many of the most incurable consumptive cases have been prevented, or cured, at their first commencement? a person whose emaciated figure strikes one with horror, his forehead covered with drops of sweat, his cheeks painted whit a livid crimson, his eyes sunk, all the little fat that raised them in their orbits, and every where else being vasted; his pulse quick and tremulous, his nails bending over the ends of his fingers, and the palms of is hands as dry as they are painfully hot to the touch; his breath offensive, quick, and laborious; his cough incessant, scarce allowing him to tell us, that some months ago he got a cold, but he knew not, perhaps, how he got it; he neglected it for this very reason, and neglected every means of assistance, till the mischief was become incurable* ». Videatur et Büchner Diss. de neglecta benigna febre catarrhali, frequenti morborum pulmonalium caussa. Hal. 1761. Hayes *Warnung f. d. gefahrl. Folgen vernachlassigter Catarrhe. Leipz.* 1787. Horn diss. de mutatione atque transitu catarrhi in phthisin pulmonalem ejusque prohibitionem. Goett. 1797. Hufeland *u.* Himly *Journ.* 1810. *Febr.* p. 61. J. J. Busch *Ueber d. Natur u. Heilart d. Lungenschwindsucht u. d. gefahrvollen Ka-*

dudum dealbatorum (42) oriuntur), ex *morbillis* (43), *variolis* (44), *coqueluche* (45), aliisque morbis bronchiis valde infensis. Neque hic silentio praetereunda sunt tum *corpora peregrina* bronchiis illapsa (46), e. c. ossicula (47), nuclei cerasorum (48), pomorum, pru-

tarrhfieber. Strasb. 1806. Miror hinc, CULLENIUM hanc frequentiam exitus catarrhi in phthisin negare ex eo quod tussis sit affectus glandularum mucosarum bronchiorum, quae, uti in coryza videmus, tam facile in suppurationem non abeunt. (*First lines*. §. 859 — 871).

(42) Medicus Nowo-grodckensis, OEHME, „vir quadraginta octo annorum, semper optima fruebatur sanitate, donec vere a. 1821. in urbe Minsk, domum recenter constructam, valdeque humidam inhabitaret. Incidit enim ex hoc in catarrhum tam saevum, ut eo haud illico curato, statim phthisis, et postea hydrops pectoris lethalis supervenerit. Unde sapienter monuit HOFFER (Heracles medic. T. I. L. 2 C. 2. p. 100): « propterea in conclavi nuper dealbato dormire, aut habitare periculosum, cum halitus iste calcis pectori inimicissimus pulmones exulceret ».

(43) P. I. Vol. II. Cap. XII. §. LVIII. 2. 3.

(44) Ib. Cap. XIII. §. LXVIII. 3.

(45) Cap. XV. §. LXIX.

(46) Cap. VIII. §. XXXIII. N. 2. MARTIN *an account of the case of an extraneous body forced into the lungs. Phil. trans.* 1765. p. 39.

(47) BANG in Act. R. Soc. med. Havn. Vol. I. p. 23. *Hamburger Magaz.* 15. *B.* 4. *St. N.* 4. *Journ. de méd. T.* 75. *Edinb. Versuche.* 5. *B. N.* 57.

(48) Eph. N. C. Dec. II. An. 10. Obs. 66. DESSAULT *Chir. Nachlass.* 2. *B.* 3. *Th.* p. 271.

norum (49), avellanae (50), frustulum nucis myristicae (51), semen phaseoli minoris (52), spica graminis (53), frumenti (54), acus (55), globulus plumbeus (56), clavus (57) tum *pulveres inspirati*, sicuti contingere solet in acutiatoribus forficum (58), lapicidis (59), textoribus (60), et incolis urbium (61), vel sub-

(49) Bouzel in Siebold *chir. Beobacht.* 3. *B.* p. 110.

(50) Eph. N. C. Dec. III. An. 3. Obs. 18.

(51) Bonellus Cent. IV. Obs. 63.

(52) Sommer in Misc. Acad N. C. Dec. 3. A. 5 et 6. p. 588.

(53) *Histoire et mémoire de Toulouse T.* 2.

(54) Acta mea clin. T. I. pag. 92. Hufeland's *Journ.* 1819. *May.* p. 74.

(55) Salvadori op. c. Keraudren v. Tartra *Bulletin des sc. med. T* 5. p. 319.

(56) J. M. Nooth in *Transact. of. a soc. for the improvement of méd. and. chirurg. Knowledge. Vol.* 3. 1812.

(57) Eggerdes in Misc. N. C. Dec. 2. A. 10. p. 124.

(58) Kirkland *Treatise on child bed fever (Grindersrot).*

(59) De-Pré diss. de phtisi pulmonali samiatorum vulgo *von der Schleifferkrankheit. Erf.* 1719. Coschwiz Diss. de spadone Hippocratis lapicidarum Seebergensium haemoptoëu et phthisin praecedente. Hal. 1721. *Mém. de Dijon. T.* 2. *Hist.* p 60. Thilenius *med. chir. Bemerk.* p. 15.

(60) Montjoye *Ueber d. Krankheiten d. Wollweber u. der Walkmuller.* v. Horn's *Archiv. f. med. Erfahr.* 1814. p. 231. Schmidt in *Gesundheits-Taschenbuch v. einer Gesellch. Wiener Aerzte.* 1. *B.*

(61) E. c. *Odessa.*

urbium (62) quarum plateae saxis stratae non sunt (63). Allatae enim caussae diuturnam in bronchiis irritationem excitant, quae tandem ad pulmones propagata hujus visceris inflammationem, et abscessum post se trahit. Et *pleuritidem*, quatenus in pneumoniam transit, vomicae pulmonum ansam porrigere posse, per se patet.

Signa vomicae.

4. Qualiscunque demum fuerit phthiseos ex vomica origo, illius praesentia cognoscitur tum ex signis praegressae peripneumoniae transitum in suppurationem designantibus (64), tum « ex

(62) E. c. *Vindobona*, fodina phthisicorum, cujus tamen caussa non in solo pulvere arenae quaerenda est. Video enim jam ex Hoefero (Herc. med. L. II. C. I) quod et ejus tempore, in Austria praesertim inferiori, quotannis aliquot millia hominum phthisi tanquam endemico, et populari morbo interibant. Ejusdem rei caussam esse existimat vini generosioris abusum.

(63) Cum ex observationibus Savary (*Zustand d. alten u. neuen Aegypt.* p. 115), Ludov. Frank (*Collect. d'opusc. de méd. prat. Paris* 1812. p. 7), et Browne (*Travels in Africa, Egypte and Syria* p. 331) constet, phthisin pulmonalem in Aegypto rarissimam esse; constet vero etiam nullibi quam in Aegypto atmosphaeram magis arena abundare, dubitare adhuc liceret, ait Pater meus (in schedis relictis), num pulvis arenaceus adeo pulmonibus sit infensus, ut vulgo docetur.

(64) Cap. VIII. §. XXXV. N. 19.

tussi pertinaci, sicca, ad pastum, motumve aucta, ex respiratione parva, anhelosa, strepente, febricula continua, periodica, a cibo, potu, motu exacerbata cum rubore genarum, et labiorum; ex appetitu prostrato, siti magna, sudore nocturno, macie circa jugulum, et frontem, urina spumosa, debilitate summa (65) ». Praeterea si vomica in uno tantum pulmone haereat, isque pleurae non fuerit accretus, atque alter pulmo sanus sit, cavitasque thoracis illum continens ab extravasato libera, aegrotus facilius in latus affectum decumbit; decumbente enim illo in latere sano, premitur mediastinum versus alterum thoracis latus; adeoque angustatur locus, in quo pulmo non affectus haeret, ergo et ille difficilius ab aëre inspirato dilatari potest (66). Visa est dyspnoea in uno tantum thoracis latere, altero pure repleto quiescente (67).

(65) Boerhaave Aph. §. 835.

(66) Unde monuit Hippocrates: « Si vero suppuratio fuerit in alterutro latere tantum, et vertere (aegrum), et condiscere oportet in his, num aliquem habeat dolorem in altero latere, et an calidius sit alterum altero, et aegro in latus sanum decumbente interrogare, si quod ipsi pondus desuper impendere videatur. Si enim hoc fuerit, in altero latere suppuratio est, in quo pondus adfuerit ». (In prognost. Charter. T. VIII. p. 650).

(67) Wistar in *Transact. of the Americ. philos. society. Philadelphia* 1818. *Vol. I.*

Terminus vomicae.

5. Nisi vomica aegrum *suffocet*, antequam illa crepet, rumpitur, aut in *bronchia*, aut in *parenchyma pulmonis*, aut in *partes* cum hoc viscere *concretas*, aut in *cavitatem pleurae*, aut in *plura loca simul*. Nec, rarissima licet, *puris absorptio* silentio praetereunda.

Vomica non rupta.

6. *Suffocatur aeger* a vomica, si pure plena mole sua angustat cavum aëreum pulmonis, impeditque ejusdem dilatationem. Praeviis enim tussi pertinaci, sicca, aut cum sputis mucosis, sapore oris depravato (68), paralysi linguae, vel artuum (69), dyspnoea, et summa anxietate (inprimis post pastum, aut motum), stertor accedit, et aeger moritur (70).

(68) Zimmermann *von der Erfahrung.* 1. *Th.* 3. *B.* 8. *St.* p 406.

(69) Vogel de cognoscendis et curandis morbis. §. 643.

(70) » Si vero non possit multo tempore rumpi, neque sponte, neque a medicamentis, contabescit aeger a vehementissimis doloribus, et inedia, et tussi, et febribus, et plerumque perit ». (Hippocrates de morbis. L. I. C. 8. Charter. T. VII p. 541). « Vidit in cadavere hoc morbo defuncti Boerhaavius unius lateris pulmonem in saccum pure plenum conversum adeo prodigiosae magnitudinis, ut non tantum cor ex situ suo dimoverit, et alterius lateris pul-

Ruptura in bronchia.

7. Si in *cavum bronchiorum* rumpatur abscessus, tunc vel parva, ac per tracheam facile expellenda copia, vel majori quam quae ejici queat, pus prorumpit. Ibi aeger, saltem ab imminenti vitae periculo salvatur (71); hic, impletis bronchiis, et aspera arteria (72), ut nulla via supersit aëri inspirato, anxietas magna, vertigo, tremor, lipothymia, suffocatio ipsa sequuntur (73). Ruptura contingere potest, aut

monem in minimum spatium compresserit, verum etiam diaphragma in abdomen protruserit et prominere fecerit ». Swieten Comment. §. 836.

(71) Plura exempla propria praxis offert, alia enarrantur a Rademacher in Loder's *Journ.* 4 *B.* 1. *St.* p. 66. Vogel *Samml med. u. chir. Falle.* 1. *B.* p. 125.

(72) Etiamsi vomica in *uno* tantum pulmonis lobo haereat, potest nihilominus et bronchia pulmonis sani inundare. Sic vidit Pater meus in cadavere filiae novemdecim annos natae Principis a H. Sch. F. Viennae 1802. defunctae. Latebat enim vomica in lobo superiori pulmonis sinistri, ac reliqui pulmonum lobi sani erant, sed illorum bronchia pore repleta (ex schedis ejus). Caeterum bronchia potuissent lympham coagulabilem continere, secretam per irritationem a vomica illis illatam. Talem rerum statum pluries ibi suspicatus sum, ubi copia sputorum ab aegris rejectorum, nullo pacto cum amplitudine vomicae in cadavere reperta, cohaerebat.

(73) Notavit funestum hunc vomicae exitum Aretaeus, dicens:

sponte, aut ex terrore (74), ex pandiculatione (75), ex certamine (76), ex emetico (77), atque ex lapsu (78).

Ruptura in parenchyma.

8. Si pus in *parenchyma pulmonum* effundatur, tunc, praeter auctam mox respirandi difficultatem, sequuntur novae quasi ad pulmones inflammationis symptomata.

Ruptura in partes cum pulmonibus concretas.

9. Si vero vomica sibi viam in *partes cum pulmonibus concretas* parat, tunc mox *ad pleuram* haerens, abscessum istius inter costas refert (79); mox in *pericardii* cavum depleta,

» si vero in pulmonem cum *impetu* pus prorumpat, sunt qui suffocentur, et ob confectam effusionem et rejectionis angustiam ». (De caus. et signis morb. L. II. C. I. p. 11). Cfr. Bonet Sepulchr. L. II. Sect. 9. Obs. 29, et Horn's *Archiv. f. med. Erfahr.* 2. *B.* p. 324.

(74) Bohn de officio medici duplici p. 25.

(75) Bartholinus hist. anat. Cent. VI. Hist. 12.

(76) Bartholinus l. c. Obs. 14.

(77) Stark *klinisches Institut* p. 85.

(78) Vateri Diss. de pulmonum vomica. Thes. XIII.

(79) Acrel *chirurg. Vorfalle.* 1. *B.* p. 302. Soemmerring *Anmerk.* 69. *zu* Baillie *über d. krankhaft. Bau* pag. 34. Weisberg Comment. Goetting. Vol. 6. N. 3. Pluries vidi, et nuperrime in phthisica foemina suburbium Zarzecz inha-

hydropis in eodem symptomata producit; mox per *diaphragma* ad hepar (80), ventriculum, lienem, abdomenque pergit; mox vero ad *mediastini* anterius, posteriusque cavum penetrans propria cuivis loco phaenomena excitat.

Empyema.

10. Si vomica in *cavitates pleurae* crepet, oritur *empyema* (81). Pus tunc vel libere in

bitante. Abscessus in latere dextro thoracis inter costam octavam, et nonam comparuit. Facta sectione a Dr. Wroblewski plurimae unciae puris exiere, et quidem cum magno levamine; sed nihilominus aegra serius periit. Felicior videtur fuisse Khernii casus, ubi materia purulenta per ulcus intra primam et secundam costam spuriam generatum excreta est. (Misc. Acad. N. C. Dec. III. A. 5 et 6. p. 103). Dubito autem veram latitasse phthisin pulmonalem.

(80) Lichtenstein in Hufeland's *Journ.* 27. *B.* 2. *St.* p. 83. *Medical Essays. T. I.* p. 273. Bell *Zergliederung d. menschl. Korpers.* 1. *B.* p 44. Vidi et ego bis in nosocomio civico Vindobonensi; aegrorum alter, praevio singultu, sputa amara bilem exhibentia rejiciebat: unde diagnosis, communicationis morbosae inter lobum inferiorem pulmonis dextri, et hepar, per erosum diaphragma, et vitae tempore, instituere licuit.

(81) Pulchre *empyema* ab Aetio definitur: « *Empyici*, hoc est pectore suppurati vocantur, quibus abscessus in succingente costas extrinsecus membrana, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, acervatim ruptus est, ac in vacuum pectoris locum effusus, inter pulmones, et membranam costas succingentem ». (Serm. VIII. C. LXV. p. 85).

cavitate fluctuat, vel inter subtensas pseudomembranas pulmonem cum pleura jungentes diffunditur. Id pondus undecim librarum adae-

De empyemate (neglecta saepe distinctione ab hydrope purulento cavitatum pleurae) scripsere: WOBENIUS (Diss. de empyemate et phthisi. Ros. 1603), ARNISAEUS (Diss. de empyemate. Leid. 1620), SCHALIER (Diss. de empyemate. Viteb. 1622), SLEGELIUS (Diss. de empyemate. Jen. 1639), BALDI (Diss. de empyemate. Leid. 1646), CRAMPFER (Diss. de empyemate. Leid. 1647), AEDES (Diss. de empyemate. Ultr. 1653), STEINFELS (Diss. de empyemate. Marb. 1662), FLORIANUS (Diss. de empyemate. Lugd. Bat. 1664), ISRAEL Diss. de empyemate. Heidelb. 1665), KELNER (Diss. de empyemate. Helmst. 1670), BARTHOLOMAEUS (Diss. de empyemate. Leid. 1672), VAN RUYMAN (Diss. de empyemate. Leid. 1674), KERMANN (Diss. de empyemate. Leid. 1674), HARDERUS (Diss. de empyemate. Basil. 1675), HURTER (Diss. de empyemate. Argent. 1679), DRELINCOURT (Diss. de empyemate. Ultr. 1683), WALDSCHMID (Diss. de empyemate. Marb. 1683), RIVINUS (Diss. de thoracis empyemate. Lips. 1686), WEDEL (Diss. de empyemate. Jen. 1686. Diss. de peripneumonia, empyemate etc. Jen. 1717), SPERLING (Diss. de empyemate Witeb. 1702), BOLLMANN (Diss. de empyemate. Lugd. Bat. 1703), KRAUSIUS (Diss. de empyemate. Leid. 1706), DE LITH (Diss. de empyemate. Lugd. Bat.), HOLDTHENIUS (Diss. de empyemate. Ultr. 1704), MULLER (Diss. de empyemate. Altd. 1707) VESTI (Diss. de empyemate Erf. 1707), VAN ECKHOUT (Diss. de empyemate. Lugd. Bat. 1709), HERTOGH (Diss. de empyemate Lugd. Bat. 1719), VAN LEEUWEN (Diss. de empyemate. Lugd. Bat. 1719), COSCHWIZ (Diss. de

quasse repertum est (82). De *vomica rupta* testantur ipsa aegri perceptio, praesertim illa fluctuationis, dum sese in lecto circumvertit (83), levamen repentinum, ast breve sympto-

empyemate spurio. Hal. 1725), Fischer (Diss. de empyemate. Erf. 1728), Van Overschver (Diss. de empyemate et paracentesi. Lugd. Bat. 1729), Vater (Diss. febris tertiana ab empyemate vomica pulmonis rupta. Witeb. 1732. Diss. qua febris tertiana, ob empyema, e vomica pulmonis rupta, in cavitatem pectoris dextram effusum, indeque pulmonem ejusdem lateris compressum, penitusque ab officio remotum mortem post se relinquens exponitur. Witeb. 1731), Goelicke (Diss. de empyemate. Francf. 1732), Charlevix (Diss. de empyemate. Ultraj. 1733), Le-Maire (Diss. de empyemate. Lugd. Bat. 1735), Juch (Diss. de empyemate. Erf. 1748), Garre (Diss. de empyemate. Paris. 1760), Aselmayer (Diss. de empyemate singulari. Erl. 1765), Keller (Diss. de empyematis singularis hist. et ipicrisi. Argent 1769), Van Rossum (Diss. de empyemate. Lovan. 1783), Groschke (Diss. de empyemate. Goett. 1784), Koehler (Diss. de empyemate. Giess. 1789), Zernentsch (Diss. de empyemate. Erf. 1796), Boehmer (Diss. de empyemate Viteb 1801).

(82) Soemmerring *Anmerk.* 71. ad Baillie *über den krankhaften Bau*, p 34.

(83) Ob hanc rationem jussit Hippocrates, ut aegri in firma sella collocati alter humeros teneat, medicus vero aegrum concutiat, simul lateri aures prope admoveat et strepitum puris in alterutro thoracis cavo collecti audiat. Simul tamen monet, vel ob puris crassitiem, vel ob magnam copiam, nullum audiri quandoque strepitus, quamvis thorax pure

matum (84), a novis malis exceptum (85), a tussi scilicet modo sicca, modo cum sputis mucosis absoluta, a dolore lateris affecti, a sensu ponderis ad epigastrium, et ad hypochondria (sub corporis erecta positione (86) protrusa), a dyspnoea per expirationem, et decubitum in latus oppositum adaucta (87), a febre hectica

plenus sit : « quibus suppuratis dum concutiuntur humeri, multus fit strepitus, minus puris habent, quam illi, quibus paucus (strepitus), si difficilius spirent, et minus colorati fuerint. Quibus autem strepitus quidem nullus fit, verum difficultas spirandi fortis, et ungues lividi, hi pleni sunt pure, et perniciose habent ». (Coac. praen. 877. Charter. T. VIII. p. 877).

(84) Audiatur iterum Hippocrates : « at si per infusum pus minime educatur, *id ex pulmone in thoracem erumpit;* postque ruptionem sanus videtur, quod pus ex angustia in ampliorem locum venerit, et spiritus, quem respiramus in pulmone sedem habeat. Sed procedente tempore, pure pectus impletur, tussis, et febres, aliique dolores omnes magis ipsum vexant, morbusque declaratur. (De morb. L. III. C. XV. Charter. T. VII. p. 592).

(85) « . . . a pure diaphragma deprimente viscera thoracis alluente, macerante ». Swieten l. c. §. 1187. p. 672.

(86) Observavit Saviard evidentem fluctuationem sub cartilagine ensiformi; ad ejusdem latus tumor sentiebatur sat magnus, qui disparebat facta thoracis paracentesi. (*Obs. chirurgicales*)

(87) « Quum longius tempus progressum fuerit, febris vehemens ac tussis prehendit, latus dolet, neque in sanam

de die in diem iuvalescente, et ab oedemate ad musculos dorsi, quadratum lumborum, et ad brachia (88), nec non ab aliis phthiseos conclamatae signis.

Absorptio puris.

11. Posse verum pus vomicam, aut empyema constituens absorberi, et potissimum per mictionem evacuari (89), propria quoque experientia docere *videtur* (90).

quidem partem decubitum ferre potest, sed in dolentem ». Hippocrates de morb. L. II. C. XVI. Charter. T. VII. p. 568.

(88) Pulchre hoc explicat Vincentius Onoffrio: « In pectoris, inquit, hydrope, et *empyemate* oedema observatur, interdum in uno tantum, interdum in utroque brachio, prout in una, aut altera thoracis cavitate morbifica aliqua substantia colligitur. Hoc enim in casu semper pulmo elevatur, quia in imo pectoris stagnans materia inferiorem dilatationem impossibilem reddit, ideoque ob pulmonem sursum evectum artuum superiorum oedema generatur, simulque rubicundus faciei color nunquam deficit: oritur enim (a compressa per pulmonem elevatum subclavia vena illius lateris) a difficili transitu sanguinis ab arteriis superioribus in venas ». (De narium haemorrh. Comm. 1779. pag. 38.

(89) Sic testantur observationes Langii (op. T. II. Ep. 40), Zacuti Lusitani (Prax. med. admirab. L. I. Obs. 118), Diemerbroeckii (Anat. l. I. C. 18). Cfr. et Acta N. C. Vol. II. Obs. 16.

(90) Jacobus Worek, famulus octodecim annos natus, matre

Diagnosis.

12. *Videtur*, inquam, nam nisi *diagnosis*

phthisi pulmonali demortua genitus, a. 1817. mense aprilis, gravis pneumoniae inflammatorio-rheumaticae neglectae die quinto ad clinicum Vilnense deportatur. Prima phlebotomia malum exasperat; secunda, tertia, atque cucurbitulae scarificantes thoraci applicitae simul cum reliquis auxiliis antiphlogisticis levamen afferunt, sed morbum non tollunt. Quarta venae sectio vires frangit, pneumoniae symptomatibus ita recrudescentibus, ut aegrotus suffocationi fiat proximus. Praescribuntur vesicatorium ad pectus, infusum foliorum digitalis purpureae, calomel, et inspiratio vaporum. Sub hac methodo evanescit quidem suffocationis periculum, at vero nulla sequitur crisis, et aeger, tertia morbi hebdomade elapsa, pomeridianis horis saepe horret, calet noctu, sudatque mane, somno destituitur, marcescit, tussit continuo, sputa pauca mucosa rejicit, ac maxime de oppressione pectoris, respirandi difficultate, dolore lateris dextri thoracis, et decubitu impedito conqueritur. Viget interea ciborum desiderium; urina pauca, clara. Diagnosis vomicae instituitur, ordinatis diaeta lactea, aqua selterana, seminibus phellandrii aquatici, lichene islandico, et radice polygalae senegae. Vix praescripto hoc pharmaco (vigesima septima erat morbi dies) en urinam copiosam adeo puriformem ut pus ex abscessu te coram habere dixeris. Protrahitur haec evacuatio per hebdomadis circiter curriculum. Interea symptomata vomicae quotidie decrescunt, et tandem fugantur. Restauratis cinchonae, et myrrhae ope viribus, juvenis omnino sanitati restitutus die quinquagesimo morbi clinico valedixit. Optima et nunc (1822) fruitur valetudine.

vomicae per cadaveris autopsiam confirmetur, illam in dubium vocare (91) semper licebit. Quamvis enim multa fuerint doctorum virorum conamina circa *distinctionem puris a lympha coagulabili* (92), nihilominus criterium, cujus ope talis distinctio operari posset, adhuc desideratur. Nemo saltem nostris temporibus sputum suspectum pro pure ob id declarabit, quod aut in aqua salsa ad fundum tendat (93), aut prunis impositum male oleat (94), aut cum oleo tartari per deliquium in gelatinam coalescat (95), aut globulos annulis coloratis circumdatos contineat (96), aut adspectum purulentum habeat.

(91) Tulpius dixerat: « vomicam pulmonum non multo difficilius cognoveris quam curaveris ».

(92) Praeter auctores allatos in P. I. Vol. I. §. XXXVIII. N. 8. commemorari meretur Titius dissertatio de diagnosi sputorum in phthisi. Rizzetti de phthisi pulmonali specimen chemico-medic. Fascic. secundus in *Mém. de l'acad. de Turin. A.* 1805 — 1808. *T.* 9. *scienc. phys. et mathem. Hist.* p. XXXII.

(93) Dixerat Hippocrates: « Phthisicorum, in aquam salsam exspuentium sputa: si ad fundum tendant, cito pereunt ». (Coac. praenot. N. 435. Charter T. VIII. p. 877).

(94) Inter lethalia signa in phthisicis Hippocrates, gravem sputorum odorem numerat (Aph. II. Sect. V. Charter. T. IX. p. 200).

(95) Grasmeyer *Abhandl. v. d. Eiter u. d. Mitteln. es v. allen ahnlich Feuchtigkeiten zu unterscheiden. Gott.* 1790.

(96) Young *an introduct. to medical Literature. Lond* 1813

Eo magis periculum pus cum lympha coagulabili confundendi urget, cum *phthisis ex vomica* similitudinem magnam cum nonnullis morbis alat, in quibus *secretio morbosa* lymphae coagulabilis aut *inflammationi chronicae bronchiorum*, *et pleurae*, aut *vitiis cordis*, *et aortae* ortum debet.

Distinctio vomicae a bronchitide chronica.

13. *Inflammatio chronica bronchiorum* interdum sub nomine *phthiseos pituitosae* (97), seu *tabis spuriae* (98) descripta, jam dudum a legitima phthisi, utpote pulmonibus devastatis insignita (99), distinguebatur. Quanta illius cum phthisi ex vomica sit similitudo, ex

(97) Roederer diss. de catarrho phthisin mentiente. Goett. 1758. Westphal Pr. de symptomatibus tabis pulmonalis non semper ab exulceratione pulmonum oriundis Gryphiswald. 1774 Murray Pr. de phthisi pituitosa. Goett. 1776. Stoll rat. medendi. Vol. II. p. 10. May diss. phthisis pituitosae constructio et medela. Jen. 1803. Wichelhausen *Ueber d. Erkenntniss*, *Verhütung u. Heilung d. schleimigten Lungensucht Mannh.* 1806. Chalmer *account of the weather and diseases of South-Carolina* 1776. Haen Rat. medendi. T. I. p. 116. Cfr. Cap. XII. §. LIX. N. 9.

(98) Badham *an Essay an bronchitis with a suplement containing Remarks on simple pulmon. Abscess. Lond* 1814.

(99) Plorima cadavera, praesertim infantum, a bronchitide chronica demortuorum secavi, nihilque aliud in thorace

sequenti bronchitidis chronicae descriptione palam fiet. Praeviis catarrho, scarlatina, morbillis, variolis, *coqueluche*, aeger post pastum frigus, a calore, praesertim volarum manuum, et a profusis sudoribus nocturnis exceptum patitur. Conqueritur simul de difficultate spiritum ducendi, de anxietate, et tensione totius pectoris, et maxime de dolore sub sterno, atque de sensu titillationis ingratae ex eo loco ad guttur ascendentis. Sunt qui raucedine rebelli laborant. Praeterea respiratio, saepe determinatis diei, aut noctis horis, est sanae velocior, et sibilo, seu strepitu peculiari insignita. Tussis in recenti morbo noctu, in malo provecto summo mane maxime urget. Excitatur quocumque tempore a profunda inspiratione simul dolorem augente. Decubitus in utroque latere concessus; supinus tamen haud raro mala adauget. Ad illa vix pertinet lateris dolor. Sputa ab initio nulla, vel pauca sunt; sed sensim, sensimque adeo copiosa evadunt, ut aeger inde non solum rece-

invenire potueram, quam inflammationem membranae mucosae superficiem internam bronchiorum investientis, et liquorem serosum in cavitates pleurae extravasatum. BAYLE (l. c. p. 395) de aegro narrat, in quo sectio cadaveris nequidem *inflammationem bronchiorum* confirmabat, quamvis praesentia effectus illius, lymphae scilicet coagulabilis, de praegressa inflammatione dubium non reliquerit.

ptaculum illis excipiendis dicatum adimpleat, sed simul et strophiolum, mappas etc. conspurcet. Sunt autem sputa haec flava, flavo-viridia, tenacia, ductilia, verbo puri simillima, interdum pseudo-membranis intermixta (100). Utplurimum eadem materia, quam sputa referunt, simul e naribus emungitur, perstantibus capitis gravedine, lingua alba, anorexia, urina sedimento lateritio insignita, et succedente, nisi macie, saltem carnium flacciditate. Morbus a tribus hebdomadibus (praesertim tempore autumnali, et hyemali) ad tres, et ultra protrahitur menses. Hoc in casu distinctio a phthisi aliter fieri nequit, nisi ad trutinam vocatis constitutione aegri, morbis praegressis, et praesertim curriculo praesentis aegritudinis (1). Citius enim iste morbus

(100) Huc saltem *frustulum* illud *membranaceum* revocarem, quod aeger ex ore traxisse dicitur, quodque pro *cystide vomicae* habitum fuit a REVOLAT; v. *Journ. de méd. T.* 33. 1808. *Nov.* p. 252. Cfr. CONSBRUCH de membranosis concrementis cum purulentis sputis ejectis (Nova Acta Ac. N. Cur. Vol. VI. p. 165) MARCORELLE, *Obs. sur un corps organisé ou ramifié, rendu par l'expectoration* (*Mém. de Paris a.* 1762. *Hist.* p 53).

(1) Mense Septembr. 1815. domina C. W., ut phthisica, Vilnam delata est. Medicus senex Dr. VIRIO. morbum pro omnino conclamato declaraverat; quod judicium plurimi alii confirmaverant. Ego vero cum audiverim morbum dumtaxat a tribus mensibus durasse, aegrotam antea omnino

decurrere solet ipsa phthisi ex vomica, hinc citius omni alia; immo in ea versamur opinione *phthises* sic dictas *cursus citati* (2), nisi ad phthisin tuberculosam, cui morbus aliquis acutus male curatus superveniat, pertinuerint, *bronchitides chronicas* stitisse. Praeterea hic morbus cum inconsueta phthisicis virium prostratione decurrit, saepe symptomatibus febris lentae typhoideae insignitur (3), atque nonnunquam cum

sanam, atque nunquam morbis pectoris obnoxiam fuisse, cumque originem aegritudinis praesentis ex catarrho neglecto, calefacientibus remediis tractato perpenderim, atque viderim brachia illustris feminae necdum ita emaciata esse, uti sub tanta febre (pulsus enim 146 in sexagesima horae parte micabat), sub tantis sudoribus (plura scilicet indusia unius noctis curriculo mutare coacta erat), tantisque pectoris malis (continua nempe tussi cum sputis puriformibus excruciabatur) expectandum fuisset, me non solum morbum istum (bronchitidem chronicam) neutiquam pro conclamato habere, sed imo non parum recuperandae salutis spei alere declaravi. Ac re quidem vera, rejectis calefacientibus, adhibitisque digitali purpurea, nitro, aqua selterana et fonticulis, aegrota, sex hebdomadum spatio, perfectae sanitati restituta est, atque adhuc plurimorum infantum mater sanissima vivit. Similes casus ultra decem numero.

(2) Gall. *phthisie galoppante*. Germ. *Gallopirende Lungensucht*. Cfr. Portal *von d. Lungensucht*. 2. *Th*. p. 100. Percival in *Mem. of the medic. soc. of Lond. Vol*. 2. p. 288.

(3) P. I. Vol. I. Cap. IV. §. LIII.

plica latente nexum habet (4). Cum bronchitide chronica magnam affinitatem alit *catarrhus chronicus pulmonum*, aliis *asthma pituitosum*, nobis *blennorrhoea bronchiorum*, de quo morbo alio loco (5) sermo instituitur.

Distinctio vomicae a pleuritide chronica.

14. Sicuti *pleuritis acuta* pseudo-abscessui ansam praebet (6), ita et *chronica*. Morbus iste (cujus exempla narrant Bayle (7), Manoury (8), et nonnulla ipsi observavimus) prae

(4) Mense novembris a. 1819 uxor civis Vilnensis musicae operam navautis post febrem catarrhalem neglectam, praecipua vomicae exhibuit signa. Horrores enim pomeridianos calor urens excipiebat (accedente delirio, et tendinum subsultu), subsequentibus sudoribus copiosissimis nocturnis. Aegra emaciata respirationis difficultate, et crebra tussi cum sputis copiosissimis puriformibus vexabatur. Instituto consilio, medicorum unus de vomica haud dubitandum esse asseruit, alter vero mecum, fortasse vomicam latere posse, verisimiliter vero morbum ad *bronchitidem chronicam* pertinere asseruit. Sexta morbi hebdomade ad finem vergente en *trichoma*, quo evoluto, totus morbus cessavit.

(5) Cap. XII. §. LIX. N. 9.

(6) Cap. VIII. § XXXII. N. 2.

(7) Op. c. Sect. VII. *Obs. de pleurésies chroniques qu'on aurait pu prendre pour des phthisies*, p. 355 — 364.

(8) *Annuaire de la soc. de méd. du départem. de l'Eure* 1807. p. 87. 161. Cfr. Perreymond *fils*, *Réponses à ces questions I. Comparer le diagnostique de la phthisie*

omni alio symptomate *dolore lateris cujusdam thoracis*, eoque constanti insignitur; qui dolor ab omnibus rerum positionibus motum pectoris accelerantibus, nec non a decubitu in latus affectum invalescit. Accedit tussis utplurimum saeva, inanis, cum sputis mucosis, albumini ovi similibus, saepe admodum copiosis. Percussus lege artis thorax lateris affecti obscure resonat. Evolvitur tandem febris veluti hectica, quin tamen corpus multum emacietur. Enarrata symptomata, praeter pectoris dolorem, pro tempore evanescere, ac concessis intervallis plus minus longis, redire solent. Morbus sic per plures annos trahitur, donec febris, macies, oedema brachii lateris affecti, vel etiam apparitio pseudo-abscessus inter unam, et alteram costam, superveniunt, et aeger cum omnibus signis phthiseos pulmonalis conclamatae moriatur. Secto cadavere, pulmones nec quidquam laesi inveniuntur (9); ast aliquando deficere videntur.

pulmonaire avec ceux du catarrhe pulmonaire et de la pleurésie chronique. v. Sédillot *Rec. périod. de la soc. de méd. de Paris. T.* 53. p. 345.

(9) « In cadavere hominis, cujus morbum non noveram, cum a vespillone furtim ablatum redemissem in usus anatomicos, inveni pulmonem sinistrum firmiter accretum pleurae lata admodum plaga, dum scalpello solvebam hanc, ut pulmonem educere possem, ingens copia puris effluxit: interim tamen patuit, examine instituto, *pulmonem non*

Apparens iste pulmonis defectus pseudo-membranae illum involventi, atque in angustum interdum spatium comprimenti, ita ut parenchyma aëre orbatum, firmumque sit, debetur. Alias pulmo, etiamsi nulla membrana obductus cum superficie sua pleurae costali (10), mediastino, pericardio, diaphragmati adhaeret. Membranulae hujusmodi adhaesiones efficientes nonnunquam saccum lympha coagulabili repletum constituunt, qui saccus, dum vicinum pulmonem comprimit, in illo foveam relinquit. Pleura costalis saepe crassa est. Cavum lateris thoracis affectum fere semper serum purulentum continet (11). Ex dictis abunde colligitur, pleuritidem chronicam, utpote pulmones non destruentem, ad phthisin, stricte loquendo, neutiquam pertinere. Utinam aeque clare eluceret, quo

fuisse purulentum, sed tantum accretum firmiter huic *sacco purulento ex suppurata pleuritide nato* ». Swieten Comment. §. 893. Cfr. Bleuland observatio, sacci pure repleti, qui prope pericardium ortum ducens inter pulmones usque ad columnam vertebralem descendebat. Pulmones erant sani, sed versus costas depressi. (Diss. de difficili aut impedita alimentorum depulsione. Lugd. Bat. 1780. et *Abh. f. pr. Aerzte.* 9 *B.* p. 732. Dolaeus. L. II. Prax. C. 4).

(10) Cfr. casus vix allatus Swietenii.

(11) Ob hanc rerum complicationem coactus sum partem doctrinae pleuritidis chronicae ad illam hydropis cavitatum pleurae remittere.

pacto istiusmodi morbi a se invicem ad lectos aegrorum sint distinguendi! Talem distinctionem solum in primo morbi limine, habita ratione doloris pectoris fixi reliqua symptomata obfuscantis locum habere posse, credimus.

Monitum.

15. Atque hic praeterea monere juvat, aut *pseudo-abscessum pleurae*, qui inter costas comparet, aut *vomicam ipsam*, quae ex pulmone cum pleura concreto sibi extus viam parat, confundi posse vel cum *abscessu musculorum thoracis*, vel cum *aneurysmate arteriarum intercostalium*, vel cum *hernia pulmonum*. *Abscessus musculorum thoracis* praegressi rheumatismi acuti (12), aut, ut loquuntur, pleuritidis spuriae effectus non admodum rarus est. Cognoscitur ex morbo praegresso, ex fluctuatione superficiali, ex volumine tumoris ab inspiratione, exspiratione haud mutato, et ex dolore majori sub elevatione brachiorum, aut conversione corporis in latus oppositum. Sedes puris inter musculos, et pleuram. Haec cum interdum in cavitatem pectoris promineat, saccumque efformet, facta extus aut spontanea, aut artificiali ruptura, exploratoque vulnere ope specilli, contingere potest, ut medicus illud ad ipsam tho-

(12) P. I. Vol. II. C. XLIV. §. CLXXXIV. N. 5.

racis cavitatem penetrasse credat, cum tamen reipsa nonnisi ad spatium inter musculos externos, et pleuram relictum pervenerit. *Aneurysma arteriarum intercostalium* commune quidem non est, at vero casus memores sumus, ubi expertus caeterum chirurgus illud pro abscessu habuit, atque secavit, aegro extemplo demortuo. Juvabit hinc ex chirurgicis signa istiusmodi aneurysmatis ad memoriam revocare; item doctrinam *herniarum pulmonis* (13).

Distinctio vomicae a vitiis cordis, et aortae.

16. *Vitia cordis*, et longe adhuc magis illa *aortae* per mechanicam in pulmones, et tracheam, caeterum illaesas, actionem, cum haud raro dyspnoeam, pondus sub sterno, tussim cum sputis puriformibus gignat; facile cum phthisi ex vomica confundi possunt, quod memorabile argumentum alio loco (14), additis stupendis nostris observationibus, dilucidabimus.

(13) Legatur de hoc argumento: PELARGUS *medicinische Jahrg.* 3. *B.* p. 85. BRUND's *Sendschreiben an* HENKEL. *Hann.* 1771. MICHAELIS RICHTER's *chir. Bibl* 6. *B.* p 728. SABATIER *médecine opératoire. T.* 2 p. 301. RICHERAND *nosographie chirurgicale. T.* 3. p. 167. GRATELOUP in *Journ. de méd.* (*ancien*). *T.* 33. p. 116 MERCIER in *Journ. gén. de méd. T.* 34. *Avr.* 1809. CHAUSSIER ib. 1814. VOIGTEL *Handb. d. path. Anatom.* 2. *B.* p. 169.

(14) Cap. de aneurysmate aortae.

Prognosis.

17. *Prognosis phthiseos ex vomica* a via, quam haec ipsa init, pendet. Vomica in bronchia ita depleta, ut aeger pus omne rejici possit, sique ipse aliunde sanus fuerit (15), non desperandum est, unde ait HIPPOCRATES (16): « quicunque ex peripneumonia, aut pleuritide suppurati fiunt, minime moriuntur, sed sani fiunt ». Et MEAD (17): « is morbus, etsi gravis sit, et in tabem saepe desinat, haud tantum periculi affert, quam minores illae exulcerationes (18) ». Posse enim ulcera pulmonum aliquando sanari, et visceris substantiam consolidari, ipsae cadaverum sectiones, hominum quondam phthisi affectorum, dein ex aliis morbis demortuorum, ac cicatrices in pulmonibus exhibentium, docere videntur (19). Majorem adhuc

(15) Legisse non poenitebit de hoc argumento SWIETENII comment. §. 1206. p 64.

(16) De locis in homine C. 7. CHARTER. T. VII. p. 386.

(17) Monita, et praecepta, p. 53.

(18) De tuberculis quaestio est. Et HIPPOCRATES, ubi non post validas inflammationes, sed ob alias causas vomica parva in pulmone nascebatur, pejora metuebat.

(19) MUDGE *medical cure of the catarrhous cough* p. 76. VETTER *Aphor. aus. d pathol. Anatom.* p. 122. *Anmerk.* (Narrat exemplum medici primarii nosocomii Vindobonensis, quondam collegae mei SALLABA, qui primum sym-

salutis spem affert puris rejecti conditio laudabilis (20), unde iterum HIPPOCRATES (21): « oportet enim eum, qui probe liberari volet, facile sputum per tussim rejicere, et id esse album, et aequale, et ejusdem caloris absque pituita ». Et BENEDICTUS (22): « si artis adminiculo sputum variegatum fit concolor, si a foedato optime depuratum, si ab inaequali optime subactum, si a salino insipidum, si a foetente inodorum, si denique facilius provenerit, sanitatis futurae indicium est ». Addit adhuc: « Si interdiu sputa semper depurata proficiscantur, licet noctu male colorata, et constituta videantur, nil desperandum: de die etenim sputa bene subacta, et alba sanitatem reducem pollicentur. Cave vero, ne in nimia spe sis, nisi facta rupturae vomicae, illico omnia in melius mutentur ». Aurea hic verba retulit HIPPOCRATES (23), dicens: « superstites evadunt ex his potissimum, quos febris eodem post eruptionem die dimiserit, et qui cibos celeriter appetant, et siti liberati sint; et

ptomatibus phthiseos pulmonalis laboraverat, ac dein ex typho nosocomiali obiit. Pulmones plures cicatrices exhibebant, cum evidenti jactura substantiae).

(20) P. I. Vol. I. Append.

(21) Praedict L. II. C. 6. CHARTER. T. VIII.

(22) Tabid. theatr. p. 112.

(23) In prognosticis.

venter tum exigua, tum compacta dejiciat, et pus album, et leve, et ubique ejusdem coloris sit, et a pituita liberum, et citra dolorem, et vehementem tussim expurgetur. Sic quidem optime, et celerrime liberantur: sin minus, hi, quibus proxima his contigerit. Intereunt vero, quos et febris eodem die non dimiserit, sed quum videtur dimisisse, iterum recalescens appareat; et sitim quidem habuerint, cibos vero non appetiverint, et alvus liquida fuerit, pusque ex viridi pallidum, et lividum exspuerint, aut pituitosum, et spumosum. Si haec omnia contigerint, intereunt. At quibus ex his quaedam accesserint, quaedam non, illorum quidam intereunt, quidam etiam multo post tempore superstites evadunt. Verum ex omnibus signis, quae adsunt, tum in his, tum in aliis morbis, conjecturam facere oportet ». Cur vomicae sanatio tot prematur difficultatibus, haud arduum est intelligere. Enim vero, observantibus jam Galeno (24), et Aretaeo (25), ad vomicam deplendam requiritur tussis, haec vero altera ex parte consolidationi ulceris obstat.

(24) Method. med. L. V. C. 8. Charter. T. X. p. 116.

(25) Lib. VIII. C. 67. p. 88. ait: « quasi in circulum revolvi mala, cum a tussi lancinatum pulmonis ulcus denuo inflammetur, inflammatum rursus maturatione opus habeat, maturum pus iterum per tussim repurgari debeat ».

Interea cadaverum sectiones virum expertum (26) edocuerunt, pulmonum ulcera non per cicatricem sanari, sed ab illis *cavum clausum* relinqui. Utut sit, experientia Galeni (27), Schenkii (28), Willisii (29), Swietenii (30), et nostra (31) compertum est, dari *ulcera an-*

(26) Autenrieth in *Tübing. Blatter f. Naturwissenchaft u. Arzneyk.* 1 *B.* 1. *St.*

(27) « Quae vero in pulmone jam longo tempore remanserunt, quamvis aliquando curentur, relinquunt tamen in ipso *callosum quid* et fistulosum, quod tractu temporis levi occasione excoriatur ». (De loc. affect. L. IV. C. 8. p. 467).

(28) Observat. rar. p. 260.

(29) « Accidit interdum, foveam quandam, aut forsan binas in pulmonibus efformari, easque circum circa *parietes callosos* obtinere, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur, sed quotidie tota copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodo *fontanellam* in pulmone haberent, sputum etsi multum, et crassum, immo flavum, et purulentum quasi, omni mane, aliquantulum in toto die rejiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt, et dormiunt ». (De medicam. operat. Sect. I. C. 6. p. 16).

(30) « Vidi per quadriennium ante mortem virum, qui septuagenario major obiit, quotidie mane uncias aliquot puris albi cocti exspuere cum magna facilitate, et deinde saepius per diem similia sputa educere, sancte asseverabat, se jam a triginta annis similem puris copiam ejicere ». (Comment. §. 1206).

(31) Uxor praesidis L . . . . . a decem annis omni mane quatuor, et ultra uncias sputorum purulentorum non dicam

tiqua callosa pulmonis, quae sanitati magnum detrimentum non afferunt, sed veluti cauteria, quorum vices agunt, quodammodo conducunt. Nisi autem vomica ita depleatur, ut pus debito modo evacuari possit, aeger, ut diximus, extemplo suffocatur. Oportet igitur in prognosi eo cautiores esse, cum vomicae symptomata aliquando ita ambigua sint, ut aeger, quem solum catarrho, seu dyspnoea laborare dixeris, dum id minus expectaveris, e medio tollatur (32).

rejicit, sed sine omni vi effundit. Interdiu parum tussit cum sputis sibi consuetis. Caeterum sat bene valebat, donec anno elapso in scirrhum uteri inciderit.

(32) Jam Galenus (L. I. de locis affect.) conquestus est, malum hoc non raro prius se non prodere, quam aegrum interimat. Et Fernelius (L. V. Pathol. C. 10) multos eorum observavit, qui omnia munia rite exercebant, rupta derepente vomica e medio sublati sunt, in quorum numero etiam duo medici reperiuntur, qui nullis signis impendens periculum praevidere potuerant. Unde Swieten ait (Comment. §. 1185): « in historia medica numerosi casus leguntur illorum, qui subito extincti fuerunt catarrho suffocativo, uti credebatur, in quorum cadaveribus omnia vasa aërea pulmonis pure plena inventa fuerunt, quibus etiam per os, et nares magna vi erupit ». Cum Pater meus a. 1784 officio professoris praxeos medicae in Universitate Goettingensi fungi incepisset, ad comitissam a H..o, in distantia nonnullarum milliarium ab illa urbe habitantem, vocatus est. Vix aegrotat uxor mea, ajebat comes, teque solum ut familiaritatem pro temporibus futuris ineamus,

Si vomica conspicua in parenchyma pulmonum irruat, de vita actum est. Idem de *empyemate*

accersiri curavimus. Revera Pater meus uxorem comitis prope examinans invenit illam quidem de phthisi suspectam, caeterum vero vix aegrotantem. Datis nonnullis monitis, postridie jam veniam abeundi petebat, cum aegram plus praegresso die rubentem, atque dyspnoea laborantem, pulsu simul tenso reddito, viderit. Haec perpendendo, venaesectionem suasit. Antequam vero chirurgus advenerit, en misera cjulatum edit, nonnullos rhonchos stertentes ducit, ac convulsa, sine pulsu, et halitu, in latus conjicitur frigida. Maritus terribili huic scenae praesens, imprecationibus Patrem meum obruebat. Tu, professor praxeos (exclamabat)? Per nychthemerum aegrotae adstitisti, et periculum, in quo versabatur, neque ex longinquo suspicatus es . . . . Quibus injuriis Pater meus nonnisi diagnosin vomicae pulmonis inopinate ruptae opposuit, affirmans, sectionem cadaveris illum ab omni culpa liberaturam fore. Interea corpus jamjam exanime undique pannis laneis calefactis perfricare jussit. Post decem circiter minuta, ictus cordis percipiebatur, cui brevi post alter et tandem pulsus in carpis, irregularis licet, atque exilis subsequebantur. Tandem et respiratio, stertorosa quidem, locum obtinuit. Porrigam emeticum, exclamavit Pater meus, sed quod sub vomendi actu aegra non moriatur, haud spondeo. Age, respondit maritus, in genua procumbens jamque deprecatum pro se faciens. Exhibetur ipecacuanha, succedit vomitus, ac illius ope quatuor librae puris rejiciuntur. Quo vix facto, aegra subridens ait: « *je vous ai fait peur, n'est-ce pas* » ? Decem adhuc circiter annos vixit, ac dein lenta phthisi obiit.

mittere, et patientia uti malimus. Propositum hoc non impedit, quominus ad vomicae in bronchia rupturam sollicitandam, *inspirationem vaporum* ope machinae *Mudges* suadeamus. *Subfumigia*, eodem fine adhibita (35), utpote nimis irritantia (36) solum in seniori hujus morbi periodo locum inveniunt. Si ante vomicae rupturam dispnoea, et angustiae maximae forent, atque febris vehemens, *venae sectio* modica indicatur. Verum si difficultas respirandi potius a liquore in cavitates pleurae extravasato, quam a vomica pendeat (quod arguimus inprimis, si oedema extus compareat, et urina pauca sit), phlebotomia parum boni praestare solet, ac maxime indicatio urinam promovendi coram oculis habenda est. Optima hac sub rerum positione diuretica sunt *nitras potassae*, *stipites dulcamarae*, *radices ononidis spinosae*, et *polygalae senegae*. *Folia digitalis purpureae* tum maturationi abscessus, tum rejectioni puris obstare videntur. Caeterum si necessitas illa quatenus diureticum tentandi urgeret, effectus pravi per connubium cum parvis dosibus *radicis ipecacuanhae* (37), aut *scillae marinae* (38) cor-

(35) Swieten Comment. §. 1210.

(36) Cfr. (69) infra.

(37) §. XLIV. N. 16 Monet Duncan (l. c. p. 91): *»after a rupture of the apostema has taken place, whether*

riguntur. At diuturnum hujusmodi pharmacorum usum ventriculus, praesertim aegroti sensilis, haud sustinebit (39). Quodsi *digitalis purpureae* usum in cura vomicae restringimus; contra illi amplum spatium in therapia *bronchitidis chronicae* (in quo morbo et *acidum hydrocyanicum* commendatum fuit (40)) concedimus. Mirifice sane hîc agere solet! Sustinemus digitalis virtutem ope *aquae selteranae* cum *lacte* tepido epotae, et *fonticulorum* lateribus thoracis admotorum. Quod ultimum auxilium, neque in *vomica*, neque in *pseudo-abscessu pleurae*, neque in *hydrope acuto cavitatum pleurae* negligendum est. Primo enim in casu non nocet, et in reliquis, inprimis si aegrotus

spontaneously or by artificial means, emetics may be of great service, as promoting the evacuation ».

(38) R. Foliorum digitalis purpureae scrupulum un. Infunde c. s. q. aquae fervidae per quart. horae partem. Colat. librae unius adde Oxymel scillae unciam un. M. D. S. Tertia hora quaque uncias duas capiat.

(39) Sapienter Benedictus monuit: « medicamenta acria, et stimulantia torpidis, eaque de caussa congestionem nimis tolerantibus, solummodo concedenda, quae per intervalla quaedam tantum usurpanda. Exceptis enim quibusdam intervallis, in quibus acria, et stimulantia conveniunt, medicamentis prius dictis (nutrientibus et demulcentibus) toto morbi decursu insistendum ». (l. c.)

(40) Cerutti apud Roch op. c. p. VII.

de dolore fixo ad aliquod thoracis latus conqueratur, quammaxime prodest (41), quod et de *setaceo* eo magis valet, quo firmior aegroti constitutio (42). *Moxam* ad locum dolentem (43) nunquam applicuimus. Dum aut ipsa vomica, aut pseudo-abscessus pleurae inter costas in conspectum venit, ille secundum chirurgiae praecepta sine mora aperiendus est. *Paracentesin thoracis* in cura hydropis cavitatum pleu-

(41) Mense januario an. 1814 judaeam octodecim annor. curavi, quae vix absoluto puerperio, balneum frigidum adhibuit, ac inde in febrem catarrhalem (forte pneumoniam) incidit, quam neglexit. Tertia morbi hebdomade advocatus aegram cum omnibus symptomatibus empyematis (aut saltem hydropis acuti purulenti cavitatis pleurae dextrae) suffocationi proximam inveni. Digitalis purpurea incassum praescribebatur. Miraculi vero instar *cauterium* parti inferiori thoracis dextri applicitum, exhibito simul nitro cum emollientibus egit; aegra enim perfectae sanitati restituta est.

(42) A. 1821. D. Bohdanowicz, qui, post febrem catarrhalem neglectam, empyematis signa exhibebat, setaceo lateri thoracis dextro admoto et lacte perfectae sanitati restitui. Cfr. Fabr. Hildanus. C. 2 Obs. 38. Meibomius Diss. de phthisi.

(43) Vaidy, *faits constatant l'efficacité du moxa, dans le traitement des phlegmasies chroniques des organes de la respiration.* v. *Journ gén. de méd. franç. et étrangère.* 1820 *Juill.* p. 55. Saissy in *Annal. de la méd. prat. de Montp. T.* 32. p. 221. Schlegel *d. Brenncylinder, ein Rettungsmittel in d. eiternden Lungensucht.* in Hufeland's *Journ.* 1822. *Jan.* p. 3.

rae suo loco commendandam in illa genuini empyematis rejicimus; enimvero educto feliciter e thoracis cavo alterutro pure, quid cum ulcere pulmonis nunc plus quam antea aëris contactui exposito, continget. Inficias quidem non ibimus, posse paracenteseos thoracis ope suffocationis periculum pro tempore ab aegro empyemate laborante averti, ideoque ipse quodammodo sublevari; verum tale temporarium levamen, utpote brevi post a funere exceptum, in praxi quidem nosocomiali, vix unquam vero in civili, cujusdam ponderis est. Rupta quocumque demum modo vomica, nisi symptomata inflammatoria continuationem methodi antiphlogisticae exposcant, indicatio est vires sustinendi, bonam suppurationem, et facilem sputorum rejectionem obtinendi. Esto hinc *victus*, ut supra indicavimus (44), *nutriens. Lactis* virtus hic magis adhuc, quam in phthisi scrophulosa eminet. Inter alimenta laudem promeruerunt: *marmotta alpina* (45), *helix limacea* (46), *cancer astachus* (47), *ostrea*

(44) §. XLIV. O. 16.

(45) Oken *Isis vom J.* 1819. p. 1310.

(46) Serenus Samonicus cochleas contusas cum vino exhibebat:

« Si vero phthisis annoso sedet improba morbo
Intritas vino cochleas hausisse juvabit ».

Paulini in Misc. Ac. N. C. Dec. II. Ann. 6. Append. p. 28.

edulis (48) et *clupea harengus* (49), ipsaque *adeps* (50). Ad pharmaca quod attinet, quondam virtus *herbae nicotianae tabaci* magni fiebat in cura vomicae (51). Tandem virtus *corticis cinchonae officinalis* (52) sub forma de-

Röde *pharmaceut. Erfahr. Leipz.* 1815. p. 113. *Gründl. Heilart d. Lungenschwindsucht. Wien* 1820. p. 159.

(47) Cardanus jussit aegroto, ut sola ptisana pro cibo uteretur, aquaque cum saccharo confecta: acciperet autem singulo mane uncias quatuor *decocti caudarum et chelarum cancrorum* in aqua hordei cum drachmis duabus sacchari (De curat. admir. Curat. 8. T. VII. p. 254).

(48) Tulpius de femina narrat ex catarrho neglecto in phthisin conjecta, quae cum omnino desperata videretur, incepit *ostrea cruda* appetere, quae avide comedit tali cum effectu, ut convaluerit (Lib. II. Cap. 8).

(49) Jam Hippocrates in suppuratis, ut exscreationem promoveret, *cibos salsos* dari jussit. (De locis in homine Cap. 8. Charter. T. VII. p. 367).

(50) *Die Lungenkrankheiten, insbesondere d. Lungenschwindsucht, aus physischen, patholog. u. therapeut. Gesichtspunkten betrachtet. Eine akad. Vorles. v.* Hergoldt. *A d. Dänisch. übers. Nürnb.* 1813. Cfr. *Salzburger med. chir. Zeit.* 1816. *N.* 494. Narratur quod Lentilius jam dudum adipem caninum adversus phthisin adhibuerit. (Eteodromus med. pract. an. 1709. Sturg. 1711. p. 195).

(51) In expectoranda vomica, inquit Etmüller (Comment. in Schroeder p. 68.) expertissima est *nicotiana*, et ex eo paratus syrupus, de quo legi meretur Epiphan. Ferdinandus. Hist. 32. et 45.

(52) Jaeger Diss. corticis peruviani in phthisi pulm. histor.

cocti (53), tum extracti (54) plus (55) minusve (56) celebrata est. Anteponere illi so-

et usum exhibens. Tub. 1779. v. BALDINGER Sylloge opusc. Vol. 6. MACHTHOFF Diss. annotationes circa usum corticis peruviani in phthisi pulmonali. Stutg. 1792.

(53) R. Corticis peruviani unciam semis. Radicis salep scrupul. unum. Coque c. s. q. aquae per quartam horae partem, Colaturae librae un. adde syrupi althaeae unciam un. M. D. S. Cap. quatuor vicibus spatio nychthemeri.

(54) R. Extracti chinae drachmas duas. Mucilaginis gummi Arab. Syrupi simplicis aa unciam unam. Aquae fontis uncias sex. M S. D. Vase probe agitato. Cap. omni tertia hora unciam un. Cfr. METTERNICH *Mém. sur les heureux résultats obtenus de l'extrait de quinquina administré à très-hautes doses dans la phthisie pulmon.* v. SÉDILLOT l. c.

(55) MORTONUS (l. c. Lib. II. p. 75.) cinchonam inprimis ad febrem hecticam temperandam maximi facit, monuitque se « aliquorum phthisicorum pro deploratis jam habitorum vitam frequenti ejus usu non tantum per plures menses, verum etiam annos protractam » vidisse. Sed alibi (l. c. C. 8.) ait: « libere tamen fateor me *non* observasse corticem aeque certo et perpetuo in febre phthisica intermittente scopum suum attigisse, ac in intermittente simplici a mera morbida sanguinis diathesi orta: ubi autem minus proficere perspexi, semper suspicatus sum jam laedi cerebrum et genus nervosum, atque aegrum deliriis et spasmis magis obnoxium fuisse quam antea fuerat ». Cfr. SÉDILLOT *Obs. sur le bons effets du quinquina dans la phthisie pulmon. Recueil périod. de la soc. de méd. de Paris. T.* 36.

(56) Haud prodesse jure monent FOTHERGILL (l. c. p. 310.) « *I have seen the bark given in almost every state of the phthisis pulmonalis . . . What was the consequence? fre-*

lemus *lichenem islandicum* (57), *radicem symphyti officinalis* (58), et *viscum quercinum*

quently haemoptysis and all its worst attendants ». Cfr. Desault (*sur la phthisie* p. 373), De Meza (Act. R. soc. med. Havn. Vol I. p. 40); Simmons (*Pract. obs. on treatment of consumptions*) et Sigwart (Diss. histor. corticis peruviani, et usus in phthisi limitandus, Tub. 1782).

(57) Ebeling Diss. de quassia et lichene island. Tromsdorff Diss. de lichene island. Erf. 1778. Cramer Diss. de lichene island. Erlang. 1780. Stabiso de viribus lichenis island. Harderov. 1791. Primum in phthisi commendavit lichenem Linnaeus (Diss de usu muscorum IV. Amoenit acad. Vol. VIII. N. 145.); secutus est meus quondam in botanica Magister Scopoli (Hist. natur. An. I. 1769. p. 112 An. II. p. 141). Accesserunt Stoll (Rat. med. P. II p. 324.), Herz (*Briefe an Aerzte.* 2. *B.* p. 98.), Crichton (*Lond. med. Journ. Vol.* 10 v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 13. *B.* p. 437), Reece (*Obs. on the antiphthisic. properties of the lichen island. Lond.* 1804.), Schonheyder experimenta cum musco islandico in phthisi et tussi purulenta (Soc. med. Havn. Collectanea. Vol. I. p. 120.) etc. Exhibeo lichenem islandicum aqua fervida repetitis vicibus ablutum (ut omne principium amarum, utpote nimis irritans, extrahatur), coquendo dein unciam semis illius c. s. q. aquae ad colaturam librae unius D. S. Cap. spatio nychthemeri quatuor vicibus, cum aequali lactis portione. Potest lichen ablutum quoque in *pultem* cum *lacte* coctum ad libras duas de die porrigi. Mutandi gratia et lichenis tum *gelatinae*, tum *pastae* (Devilliers in *Journ. gén. de méd.* 1818. *Nov.*) locus est.

(58) R. Radicis consolidae majoris unciam semis. Coque c.

(59). *Corticem alcornoque* (60) sors omnium specificorum adversus phthisin commendatorum expectare videtur. A *balsamis* (61), *oleo asphalti*, utpote nimis irritantibus (62) abstinemus.

s. q. aquae per quartam horae partem. Colaturae librae unius adde syrupi capillorum veneris unciam unam. M. D. S. Cap. quatuor vicibus nychthemeri spatio.

(59) R. Visci quercini drachmas tres. Coque c. s. q. aquae per quartam horae partem. Colaturae librae unius adde syrupi althaeae unciam unam. M. D. S. Cap. omni tertia hora uncias duas. Pharmaeum istud virtute peculiari in nervos pulmonum pollere, ex alio hujus libri loco (Cap. XIV. §. LXV. N. 7) apparebit.

(60) Diaria medica ad nova pharmaca decantanda semper parata corticis *alcornoque* virtutem, ut specificum contra phthisin, populis Americae notum, celebrare inceperunt. Minus promptus istiusmodi encomiis aurem praebendi, aegrosque meos pharmacis mihi non probe notis obruendi, hoc pharmacum haud praescripsi. Ex aliorum experimentis apparet, virtute quadam tonica non carere. Legatur: *Rapport fait à la soc. de méd. sur un reméd. nouvellem. proposé contre la phthisie pulmon.* in *Annal. de la soc. de méd. prat. de Montpell. T.* 37. p. 367. *T.* 38 p. 91.

(61) Leuthner *Neue prakt. Versuche über d. besondern Heilkrafte d Besgols in d. Lungenschwindsucht. Augsb.* 1777. Courcelles in *Haarlem. Verhandl.* 8. *B.* 1. *St. Abh. f. pr. Aerzte.* 1. *B.* 2. *St.* p. 151. Siebold in *Museum d. Heilk.* 3. *B.* p. 219. Bang in Act. Soc. med. Havn. Vol. 2. p. 292. Ranoë ib. p. 306. Dosis a gutta una ad duodecim bis terve de die.

(62) « Fatebatur Boerhaave, se quondam talia frequenter

Item a *squilla* (63). Illorum pharmacorum vices longe securius agunt gummi resinae, maxime *gummi ammoniacum* (64), et *myrrha* (65), cui

adhibuisse in pulmonis, aliorumque, viscerum vomicis curandis; usu tamen didicisse, *quod nocuerint potius quam profuerint* ». (SWIETEN Comm. §. 858). Ait summus FOTHERGILL: « *an idea that all balsams are heeling, and that in all ulcers, not excepting those of lungs, they are indicated, has so greatly prevailed, that to doubt of its propriety, would seem to betray a want of physical knowledge. Yet I cannot but suspect, nay, more thant suspect, that this idea has been the means of precipitating too many of these unhappy invalids prematurely to their grave* (*Remarks of the use of balsams in the cure of consumptions* v. *Med. obs. and inquiries by a soc. of physic. in Lond. Vol.* 3 p. 231. *Vol.* 5. p. 345. *Works. Lond.* 1784. *Edit.* 4. p. 297).

(63) Damnat usum hujus remedii jure FOTHERGILL (*Works* p. 320) dicens: « *Under such circumstances, to give a medecine the most irritating of all others, seems highly improper* ».

(64) R. Gummi ammoniaci drachmam unam. Mucilaginis gummi arabici, syrupi simplicis ââ unciam unam. M. triturando affunde aquae fontis uncias novem. M. D. S. Capiat omni tertia hora uncias duas.

(65) *Extractum myrrhae aquosum: myrrhae in substantia* antepono. R. Extracti myrrhae aquosi drachmam semis. Mucilaginis gummi arabici, syrupi simplicis ââ unciam unam. Aquae hyssopi uncias octo. M. D. S. Cap. omni tertia hora unciam unam. Gaudeo DUNCANI (l. c. p. 117) experientiam relate ad usum myrrhae in phthisi cum mea convenire, hocque pharmacum et FORDYCEI, SAUN-

celebrata mixtura *Griffithii* (66) effectum suum praecipuum debere videtur. Omni alii vero pharmaco in cura phthiseos ex vomica palmam eripiunt *elixirium vitrioli Mynsichtii* (67), et

DERSI, SIMMONSI suffragia obtinuisse. Ait DUNCAN (l. c. p. 119): « *In more than one instance, if I have not been much deceived, it has contributed very considerably to bring about a complete recovery (of apostematous phthisis)* ». Exhibere solet myrrham ter de die ad grana viginti cum aequali dosi nitri, aut cremoris tartari; ne scilicet calefaciat. PERCIVAL myrrham cum minimis *camphorae* dosibus porrigit (*Mem of the med. soc. of Lond. Vol.* 2 p. 54).

(66) GRIFFITHS *Pract. obs on the cure of hectic and slow fevers and the pulmonary consumption. Lond.* 1776. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 6. *B.* 4. *St.* p. 579. « En formulam: R. Myrrhae drachm. un. Solve terendo in mortario cum aquae alexiteriae simplicis unciis sex cum semisse; aquae cujuslibet spirituosae drachm. sex, vel uncia una. Dein adde salis absynthii drachm. dimidiam. salis martis grana duodecim, syrupi simplicis drachm. duas. Fiat mixtura in haustus quatuor distribuenda, quorum unum capiat mane, hora quinta post meridiem, et hora decubitus. (Formula ista nimis complicata, et calefaciens est. Porro, rite monente SIMMONS (*Pract. obs. on the treatment of consumptions. Lond.* 1780) sal martis (quod aliunde a sale absynthii decompouitur) nocet.

(67) Ad guttas decem ter, quaterve de die cum aquae cochleare. Aut R. Decocti radicis salep libr. unam: elixirii vitrioli Mynsichtii a scrupulo ad drachm. semis: syrupi aut violarum, aut papaveris rhoeados unciam unam. M. D. S. Cap. omni tertia hora uncias duas.

semina phellandrii aquatici (68), quorum scilicet illud saepe febrem hecticam temperat, hoc vero utplurimum sputorum rejectionem adjuvat, viresque corporis quodammodo restaurat. Sunt porro aegroti qui usu *subfumigiorum* (69)

(68) Ernstingius Phellandrologia 1739. Lange *von Wasserfenchel* 1771. Berens Diss. de phellandrio aquat., ejusque in phthisi purulenta virtutibus. Francf. ad Viadr. 1802. Esinge Diss. de phellandrio aquat. Groning 1802. Cfr. Hufeland's *Journ.* 2. *B.* 1. *St.* p. I; 3. *B.* p. 187; 6. *B.* p. 257; 7 *B.* p. 35; 8 *B.* 1. *St.* p. 173; 9. *B.* 3. *St.* p. 125; 12. *B.* 2. *St.* p. 184, 4 *St.* p. 55; 25. *B.* 2. *St.* p. 85; 26. *B.* 2. *St* p. 161. *Reflex. sur les vertus du phellandre contre la phthisie pulmon.* (*Annal. de la soc. de méd. prat. de Mont. T.* 17 (*hist. T.* 5.) p 33). Dosis *pulveris* a granis decem ad viginti, quater de die. *Infusum* ex drachmis duabus ad colaturam unciarum novem paratur. Plebs seminis contusi cochlear unum majus pani butyraceo non salito inspersum jejuno ventriculo ingurgitat.

(69) Louis *Remarques, et obs. sur l'usage des fumigations dans la phthisie pulmon.* (*Mém. de l'acad. de chirurg. T.* 5. *Mém.* p. 549). Galenus jam suo tempore tabidos ad Fabias ablegabat prope Vesuvium, ut ibi lacte uterentur, et aërem vaporibus *bituminosis* scatentem inspirarent (Meth. med. L. V. C. 12. Charter. T. X. p. 122). Idem arte imitari conabatur Benedictus ajens: « inter praesidia, *evaporationes*, *et suffitus* tamquam nobiliora, et quibus unice in extremis angustiis confidamus, pensitanda etc. ». (l. c. p. 76). Addit: « Cujuscumque sint generis suffumigationes, et halitus, penitius viceque ipsius aëris in parte spirabiles suscipiantur, in conclavi, aut cu-

delectantur. Quae ex *pice navali* parantur subfumigia (70) aliis anteponimus, nam facilius

biculo, clausis fenestris, ut vitetur omnis aëris frigidioris afflatus, ibique diu perduret aegrotus; secus enim incassum exercentur (l. c. p. 125). Commendarunt *subfumigia ex thure; styrace*, MEAD (Monita, et praec. med. p. 52) ex *succino*, et *benzoë*; SWIETEN (Comment. §. 1210) ex *resina*, et *cera*; BILLARD (in *Mém. de chir. T.* 5. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 2. *B.* 4 *St.* p. 107), et MOSQUE (*chirurg. Novellen. N.* 5). Propositi fuere, et *vapores plumbei* (v. HUFELAND's *Journ.* 8. *B.* 4. *St.* p. 3.), et illi, securiores sane, *terrae recentis* (ibid. 1. *B.* p 387). De his legisse non poenitebit REAUMUR (*Acad. des sc. l'an* 1730. *Mém.* 403. etc.), et SWIETEN (Comment. §. 1210). Atque hic recordor D. KUBICK, medici quondam primarii nosocomii Vindobonensis, qui, ut se honeste ab aegrotis phthisi conclamata laborantibus (tabulam suam mortuariam, aliunde jam limites excedentem, augentibus) liberaret, illis suadebat, ut rus peterent, ibique aratrum terram vertens sequerentur, vaporemque ex sulcis ascendentem inspirarent! Balneum terrae adversus phthisin adhibitum fuisse apud SWIETENIUM legitur ex SOLANO DE LUQUE (*Origen morboso.* C. II. p. 174, et lapis Lydius Apollinis p. 231).

(70) CRICHTON *Relation de quelques expériences faites avec la vapeur du goudron dans le traitement de la phthisie pulmon. Petersb* 1717. Cfr. HUFELAND's *Journ.* 50. *B.* 1820. 1 *St.* p. 90. NEUMANN *Bericht über d. zur Prufung d. Wirkung d. Theerraucherungen bei d. Lungensucht angestellt. Versuche.* v. HUFELAND's *Journ.* 1820. 1. *B.* p. 90. Fatetur DUNCAN (l. c. p. 124): « *But I am in-*

saltem sine tussis augmento sustinentur. Inhalatio *aetheris sulphurici* (71) aut *simplicis*, aut *conio maculato* impraegnati (72), interdum sputa segniter procedentia elicit (73), saepe vero nimis irritat. Inhalationem *pulveris carbonum* (74), illamque *gaz hydrogenii sulphurati* (75) non tentavimus. Ab inspiratione

clined to think that they will seldom be attended with much advantage, and often with great inconvenience ».

(71) Haec methodus a Drc. Richard Pearson proposita fuit (*Edinb. Annals of med.* 1796). Applicatur os aegri super vasculum aetherem continens, eousque donec cochlear coffeanum illius ope inspirationis in pulmones attractum sit.

(72) R. Pulveris conii maculati drachm. semis. Infunde per triduum in aetheris sulphurici uncia una. D. usui indicato.

(73) « *I have found it particularly useful as promoting expectoration in those cases where viscid mucus, mixed with e large proportion of purulent matter, could not be discharged from the lungs without very distressing cough* ». Duncan l. c. p. 127.

(74) Beddoës *a letter on a new method of treating pulmonary consumpt. Bristol.* 1793. Piepenbring's *Archiv.* 3. *B.* 1. *St.* p. 77. Lagena vitrea ostio ita amplo instructa, ut illi os adaptari possit, usque ad dimidium pulvere finissimo carbonum vegetabilium repletur, ac concutitur, ac pollen ab aegro attrahitur donec subsideat.

(75) Gebhard *Ueber die neuen Einrichtungen der Gaspader bei den Schwefelquellen zu Eilsen.* v. Hufeland's *Journal.* 50. *B.* 1820. 2. *St.* p. 88. 90.

variorum *gaz* aut nihil, aut damnum expectare licet (76).

§. LII.

DE PHTHISI PULMONALI CONCLAMATA.

Definitio.

1. Phthisis pulmonalis, qualiscumque demum generis, illum attingens gradum, in quo febris hectica omnibus numeris absoluta, potissimum

(76) *Gaz oxygenium* in phthisi inspirare jussit Ferro (*Ueber d. Wirkung d. Lebensluft Wien* 1793). Quanto cum damno id factum fuerit, demonstravit Scherer (*Vond. Schadlichkeit d. d. Lebensluft in langwahrenden Brustentzundungen. Wien* 1793). Cum medici viderint gaz eminenter respirabile nocere, ad gaz indolis oppositae, pro respiratione scilicet non idonea confugere. *Gaz acidum carbonicum* adhibuerunt Percival (*Essays. Vol.* 2. p. 73. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 2. *B.* 1. *St.* p. 145.), Selle (*Neue Beytrage.* 1. *B.* p. 220. 2. *B.* p. 7. 111.), Girtanner (Hufeland's *Journal.* 1. *B.* p. 199.), Justi (Stark's *Archiv.* 1. *B.* 3. *St.* p. 123) aliique. Nil autem juvare jure declararunt Mohrt (Diss. de aëris fixi inspirati usu in phthis. pulmon. Goett. 1795.), et Osiander *Denkwürdigkeiten.* 2. *B.* p. 503). Ad *gaz hydrogenium* aut magis adhuc ad *gaz acidum carbonicum* aëri atmosphaerico mixtum confugit Beddoes (*Med. Schriften.* 1 *B.*) atque Bristolii seu potius Cliftonii huic scopo institutum, jam tempore itineris mei in Angliam, solutum, dicavit. Revera jure monitum fuit (in *Journ. d. Erfind.* 8. *St.* p. 22. 9. *St.* p. 129. 17.

macies summa, et evacuationes colliquativae observantur, *conclamata* dicitur.

Literatura.

2. Ut phthisis pulmonalis *literatura* omnibus suis partibus expleatur, auctores quoque *de febre hectica* super hac re consulendi sunt. Potioribus adnumerantur: CAESAR (77), MONTANUS (78), HAMBERGER (79), LIDDEL (80), VESALIUS (81), VARUS (82), RESCHULITE (83), LORIS (84), REHFELD (85), KEST (86), ROL-

St. p. 55.) methodo hujusmodi plane nil expectandum esse, atque ipse valdopere doleo, quod ab an. 1797 usque ad 1799 cum experimentis inspirationem variorum gaz in phthisi respicientibus multum temporis amiserim. Conabar medicinae limites in salutem generis humani extendere; ast juvenis adhuc medicus, tale negotium senioribus relinquere debuissem. Conduxisset mihi tunc magis tempus a praxi liberum, in studio veterum impendere, ac ante omnia quid antecessores praestiterint, addiscere.

(77) De hectica febre. Venet. 1517.

(78) Tract. de febre hectica. Lugd. 1560.

(79) Diss. de febre hectica. Tub. 1586.

(80) Diss. de febre hectica. Helmst. 1602.

(81) Consil. in exspuitione cruenta cum febre hect. Fr. 1605.

(82) Diss. de febre hectica. Jenae 1610.

(83) Diss. de febre hectica. Basil. 1614.

(84) Assertiones et controversiae de hecticae febris definitione. Basil. 1617.

(85) De hecticae cognitione et euratione. Erf. 1634.

(86) Diss. de febre hectica. Basil. 1635.

FINCK (87), CONRING (88), BROTBECKIUS (89), HIPPIUS (90), BEYER (91), FRANCUS (92), FASCH (93), PETRI AB HARTENFELS (94), CRAUSIUS (95), STAHL (96), DE VILLA NOVA (97), LUX (98), WEDEL (99), PLAUM (100), CAMERARIUS (1), SCHULZE (2), MICHIEL (3), BRENDEL (4), LONGFIELD (5), JOANIUS (6), NIETZKI (7), CURTIUS

(87) Diss. de febre hectica eto. Jen. 1638.

(88) Diss. de febre hectica. Helmst. 1655.

(89) Diss. Commentarius in duas Galeni historias de febre hectica complicata. Tub. 1661.

(90) Diss. de febre hectica. Lips. 1668.

(91) Diss. de febre hectica. Leid. 1669.

(92) Diss. hectices natura, et curatio. Heidelb. 1679.

(93) Diss. de febre hectica, Jenae 1688. Diss. aegra febre hectica laborans. Jen. 1678.

(94) Diss. de febre hectica. Erf. 1690.

(95) Diss. de febre heotica. Jen. 1695.

(96) Diss. de febre hectica. Hal. 1699.

(97) Consilium in febre hectica. v. Opp.

(98) Diss. de febre hectica. Lugd. Bat 1711.

(99) Diss. de febre hectica. Jen. 1718.

(100) Diss. de febre hectica. Duisb. 1732.

(1) Diss. de febre hectica complicata. Tub. 1634.

(2) Diss. de febre lenta, et hectica. Hal. 1742.

(3) Diss. de febre hectica. Duisb. 1753.

(4) Diss. de phthiseos hecticaeque discrimine, et setaceorum utrobique usu. Goett. 1754.

(5) Diss. de febre hectica. Edinb. 1759.

(6) Animadvers. med. pract. in febrem hectic. Lucca 1764.

(7) Diss. de febris malignae, et hecticae ortu, ejusque eventu. Hal. 1769.

(8), FOURNIER (9), TRNKA DE KRZOWIZ (10), BENEFELD (11), REID (12), YOUNG (13).

Symptomata.

3. Phthisi ad extremum perducta, *febris*, quae prius veluti intermittebat, nunc *continua* fit: agnoscit ea *exacerbationes*, quae utplurimum hora quinta pomeridiana, interdum et hora nona matutina, vel circa meridiem ingruunt. Viget in illis *aestus* adeo, ut a thermometro confirmetur (14). Solet ille praeterea id proprium habere, quod medico pulsum tangenti primo appareat lenis, sed si diutius tangendo moretur, tunc acer, et mordax percipiatur (15). Nonnunquam adstantes calorem ex aegro manantem, vel ex longinquo manum illi admo-

(8) Animadversiones in febrem hecticam. Dresd. 1781.

(9) *Beobacht. über d. schleichende od. auszehrende Fieber. Leipz.* 1782.

(10) Hist. febris hect. omnis aevi observationes continens. Vindob. 1783.

(11) Diss. de origine, et reditu febris. Jenae 1793.

(12) Op. c. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 10. *B.* 4. *St.*

(13) *Pract. and histor. treatise on consumtive diseases. Lond.* 1815. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 28. *B.* 1. *St.*

(14) YOUNG l. c. Duo, tres, quatuor gradus thermometri FAHRENHEITII normalem superare asserit.

(15) De pulsibus ad tyrones. C. 12. CHARTER. T. VIII. p. 10.

vendo percipiunt (16). *Pulsus* est contractus, durus, obscurus, tensus, et frequentissimus. Numeravimus illum in sexagesima horae parte ab ictibus centum viginti ad centum sexaginta. *Sitis*, praesertim horis vespertinis, inexplebilis. *Lingua* rubra, papillis prominentibus, cum marginibus coccineis, splendentibus insignitur. Ingenium in nonnullis acuitur (17) ita, ut aegri se adstantibus adhuc cariores reddere sciant. Noctes sunt insomnes, et, si misero quaedam conceditur quies, illico *sudore*, saepe specifico odore instructo (18), in guttas collecto undique, sed praesertim circa jugulum, et pectus prorumpente obtegitur. *Cutis* haud raro *pustulis rubris* (19) (*hydroa sudamen*) obsidetur: rubent etiam malae, veluti roseo fuco depictae, facie caeterum pallida, livida. *Urina* modo rubra, pauca; modo spumosa cum sedimento furfuraceo. *Vires*, obvenientibus interdum pollutioni-

(16) In judaea phthisica Vilnensi tantus erat aestus, ut, sine metaphora, mihi potius me fornaei quam aegrotae adstare videretur (anno 1816).

(17) Percival in *Mem. of the med. soc. of Lond. Vol.* 2.

(18) « Odor corporis, maxime inter sudandum, a consueto mutatur ». Benedictus op. c.

(19) Jam Hippocrates dixerat: « pustularum eruptiones, velut unguibus lacerata cute, habitus tabem significant » Coac. praenot. N. 444. Charter. T. VIII. p. 878.

bus nocturnis (20), magis magisque decrescunt. *Vox* fit rauca, aut extinguitur. Interdum sybilus sub opere respirationis in quadam thoracis parte non solum ab aegroto, sed ab adstantibus auditur; imo manu loco affecto admota, ibi quoque crepitus percipitur (21). *Fauces* leniter rubentes saepe *aphthis* obsessae, inprimis sub deglutitione, interdum tussim excitante (22), dolent (*angina phthisicorum*). Nec sphaceli oris desunt exempla (23). *Sputa* rejiciuntur saporis ingrati, dulcia, salsa, globosa, flava, viridescentia, foetentia, muscarum examen allicientia (24). Jam vero *crines* fere omnes defluunt, ungues incurvantur, et praecedente in-

(20) Quo scribo tempore tale exemplum in juvene centurione coram oculis habeo. ARISTOTELES (5. Problem. 35.) hoc phaenomenon haud ignorabat.

(21) Explicarem hoc phaenomenon ex transitu aëris per foramen aliquod communicationem inter bronchia, et vomicam sLens.

(22) Sic in egregia femina DY . . . SKA initio an. 1822. ex phthisi scrophulosa demortua vidi. Medicamenta, et potus accessum tussis, sicuti contingere solet, dum corpora deglutita ad tracheam perveniunt, excitabant.

(23) Dissectio puellae phthisicae ex sphacelo oris mortuae. (In Eph. N. C. Cent. III. et IV. p. 274).

(24) Dubito fidem habendam esse observationi DOMINICI PANAROLI (Iatrologism. Pentecost. 2. Obs. 40.) quod phthisicus quidam tam acre sputum rejiciebat, quod si leviter muscae libabant, statim moriebantur.

terdum pertinaci alvi obstructione, *diarrhoea* ingruit febrem quidem utplurimum pro tempore temperans, sed anxietatem, debilitatem adaugens, sputaque supprimens. Tussi sicca reddita, tanti sunt interdum rejiciendi conatus, ut emphysema (25) inde ortum sit, atque aeger varias corporis positiones pro rejectione sputorum magis idoneas quaerens (26), antequam illas obtinere possit, vomat. Ne quid miseriae desit, aeger in latere, in quod respiratio decubitum concederet, ob id quod coxa ibi a decubitu exesa est, jacere nequit. Sedere hinc vellet, sed debilitas erecto corporis situi obstat! Corpus, ciborum desiderio saepe perstante, aliquando aucto (27), exceptis extremitatibus inferioribus, utpote oedemate correptis, ita extenuatum, ut scheleti speciem referat (28). Facies

(25) Grimm descriptio emphysematis stupendae amplitudinis ex tussi phthisica obortae. (Nova Acta N. C. T. 3. p. 66). Vidi mense augusti 1822 juvenem judaeum, praevia sanatione fistulae ani, phthisicum factum. Sedata diarrhoea colliquativa, en *emphysema* totius colli, et brachii dextri, stupendam crepitationem exhibens. Tussis hujus aegri non erat adeo saeva, ut inde emphysema derivare potuissem.

(26) Vidimus aegrum, qui ex catarrho neglecto in vomicam inciderat, quique sputa aliter obtinere non poterat, quam supine decumbendo.

(27) Vidi aegros cum frustulo carnis in ore animam reddidisse.

(28) Dum famem depingere voluit Ovidius (Metamorph. L.

fit Hippocratica (29) atque aeger raro (30) de recuperanda sanitate desperans itinera, negotia

VIII. v. 805.), ait Swieten. (l. c. §. 1205.), videtur descripsisse consumtissimi phthisici tristem imaginem:

. . . . . . Cava lumina, pallor in ore;
Labra incana situ: scabrae rubigine fauces:
Dura cutis, per quam spectari viscera possint:
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
Pectus, et a spinae tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, et immodico prodibant tubera talo.

Cfr. imago phthisici conclamati a Fothergillio depicta. §. LI. N. 3.

(29) Notum est quod *facies* ideo dicitur *hippocratica*, quia ab Hippocrate in prognosticis graphice descripta fuit. Postquam enim monuerat, optimum signum esse in morbis, si facies aegrotantis sanorum faciei similis sit, et inprimis sibi similis manserit aeger, damnat quammaxime faciem penitus mutatam a naturali sua conditione, illamque sic describit: « Nasus acutus, oculi concavi, tempora collapsa, aures frigidae, et contractae, lobi aurium inversi, et cutis circa frontem dura, intenta, arida, colorque totius faciei pallidus, aut niger, et plumbeus ».

(30) *Raro*, inquam, nam habui aegros, qui adeo mortis horam praedicebant. Ad hoc spectabat heroica femina D. Kwinta an. 1818. mense martii, aetate 30. annorum ex phthisi defuncta; adstantibus deploratis praedixit, se non noctu, sed adventante diluculo morituram. Per totum morbi curriculum de certa morte, serena mente, interjectis facetiis, loquebatur.

sibi proponens, praeviis interdum haemoptysi, delirio (31), lipothymia, insultu asthmatico (32), extremitatum marmoreo gelu, et stertore, aut mentis plane compos miserrime suffocatur, aut soporosus extinguitur.

Autopsiae cadaverum.

4. Praeter phoenomena unicuique phthisi propria, *cadavera* (33), pulmones cum pleura, et illius propaginibus, saepeque inter se ipsos concretos exhibent. Pleurae cava interdum aërem (34), utplurimum serum sincerum, purulentum,

(31) In aegra, de qua supra locutus sum (§. LI. N. 7.) appropinquante morte, mania, cui pater quondam et duae avunculae subjectae fuerant, comparuit.

(32) Mense novembr. 1814. in consilium vocatus sum pro comitissa P. . . . . sexaginta annorum femina jam dudum phthisica, ac praeterea insultibus asthmaticis obnoxia. In gravissimum priorum modo inciderat post quatuor horas vitae finem imponentem. Angustiae a potu calido augebantur.

(33) Descriptiones sectionum phthisicorum inveniuntur in Miscell. N. C. Dec. I. An. 10. p. 62. Dec. I. An. 2. p. 335. An. 3. p. 190. An. 8. p. 102. Dec. II. An. 4. p. 90. Dec. III. An. 2. p. 23. An. 3. p 316. An. 4. p. 226. An. 5 et 6. p. 471. p. 6227. An. 7. 8. p. 276. An. 9. 10. p. 425. Eph. Ac. N. C. Cent. VII et VIII. p. 201. 231. Acta nat. Cur. Vol. V. p. 123. Nova acta nat. Cur. T. I. p. 141. *Hist. et mém. de la soc. R. de méd. An.* 1786. *hist.* p. 112. *Annal. de la soc. de méd. prat. de Montp. T.* 25. p. 379.

(34) *Pneumo-thorax* Gallorum. v. ITARD *Diss. sur le pneu-*

cruentum continent. Saepe totus pulmo nonnisi ulcus est, ut quacunque parte pungas, pus erumpat. Alias pulmonum substantia adeo consumpta est, ut pulmonis lobi alterutrius solum pars (35), aut vestigium (36) supersit. Ulcera

mo-thorax ou les congestions gazeuses qui se forment dans la poitrine. Paris 1803 LAENNEC op. c. T. I. p. 432. Jam RIOLANUS empyematis operationem perficiendo de explosione aëris e thorace loquitur. (Enchirid. Anat. L. III. C. 11. POUTEAU, *oeuvr. posth. T. III*). Bifariam esse hujus aëris indolem LAENNEC asserit; repetit nempe illud (dum hydrogenium sulphuratum redolet) a decompositione albuminis in pure contenti, alias (dum inodorum est) ab aëre atmosphaerico sibi per ulcera pulmonis ad cavum pleurae viam parante.

(35) Exemplis numerosis a me collectis apprime respondent illa, quae descripserunt SCHACHER Pr. incisio cadaveris phthisici hominis. Lips. 1776. LIEUTAUD hist. anat. med. L. II. Sect. I. Obs. 356. T. II. p. 113. Obs. 357. p. 114. Obs. 359. p. 115. HALLER opusc. pathol. Obs. 20. LOESEKE Obs. anat. chir. med. p. 6. MARTEAU DE GRANVILLIERS in *Journ. de méd. T.* 9. p 240. BÜCHNER in HUFELAND's *Journ.* 1. *B.* p. 246. FRITZE in EICKEN *Samml.* 1. *B* p. 18. GILIBERT adversaria medico-pract. prima p. 298. WATSON *Phil. Transact. Y.* 1741. p. 623. (*a case wherein part. of the lungs were coughed up*).

(36) MORGAGNI Op. c. Epist. XXII. Art. 6. *Précis analyt. des travaux de la soc. académique de Nancy pendant le cours de l'an XI, XII.* p. 38. (*Les poumons étoient tellement détruits qu'on ne trouva à leur place qu'une substance gélatineuse dans laquelle se distinguoient à peine quelques débris des vaisseaux sanguins et aëriens*).

pulmones depascentia continent pus album, viridescens (37), brunneum (38), atramenti instar nigrum (39). Vasa sanguifera utplurimum cruore vacua (40). Encephalo adaperto nonnunquam serum copiosum in ventriculis cerebri detegitur (41). Nec columna vertebralis semper liquore extravasato expers est.

Caussae.

5. *Caussam* phthiseos conclamatae in variis pulmonum morbis neglectis, aut male curatis quaerendam esse, sponte elucet; verum tanta interdum illorum morborum vis, et potestas observatur, ut, etiamsi rite curentur, nihilominus transitus in statum conclamatum impediri neutiquam potest. Re huc perducta facile quidem intelligitur, quod, destructo plus minusve viscere ad vitam sustentandam adeo necessario, ut pulmo, mors inevitabilis esse debeat. Difficilius intellectu est, quo pacto febris illa hectica primam in conclamato phthiseos pul-

(37) Goritz in Ephem. nat. Cur. cent. VIII. Obs. 19. Hahn *Heilungsmethode.* 14. *Th.* 6 *B.*

(38) Daniel Hoffmann in Act. nat. Cur. Vol. II. Obs. 2.

(39) Haller opuscul. pathol. Obs. 15. Cfr. Morgagni de sed. et caussis morb. Epist. XXII. N. 20.

(40) Portal in *la médecine éclairée p. les scienc. physiq.* *T. I.* et *Abh. f. pr. Aerzte.* 15. *B.* 4. *St.* p. 597.

(41) Vide infra N. 7.

monalis stadio scenam ludens, corpus depascat, vitaeque insidias struat, num per puris absorptionem? num per interceptum, vel auctum processum oxygenationis sanguinis, et evolutionis caloris? num per plures caussas simul? Peculiarem sanguinis conditionem in phthisi locum habere, illumque a pure magis solutum (42), minusve copiosum (43) esse, docent.

Diagnosis.

6. Symptomata phthiseos conclamatae, quamvis omnia non semper in conspectum veniant (44), attamen adeo evidentia sunt, ut morbum

(42) PORTAL *Ueber die Lungenschwindsucht.* 2. *B.* p. 111. 120.

(43) Idem in FOURCROY *médecine éclairée. T.* 3. *N.* 2.

(44) Cellarius (§. LI. N. 3.) quin aut oedema crurum, aut diarrhoea, aut multi sudores in conspectum venerint, accedente haemoptysi obiit. Dna. Dr . . ska, de qua supra, nec sudores, nec diarrhoeam, nec oedema pedum exhibuit. In schedia Patris mei iuvenio historiam morbi, et sectionis cadaveris Principissae M . . . . . ch, quindecim annos natae, ac Viennae mense maii 1820 ex phthisi defunctae. Pulcherrima quondam haec virgo, ait, per quatuor menses et ultra febricitans nullum sudorem nocturnum, nullamque diarrhoeam, ut vocant, colliquativam experta est. Sputa modo pauca rejecerat paucis ante mortem hebdomadis, tussis antehac semper sicca, quasi spasmodica fuerat. Antequam vero sputa purulenta comparuerint, sedimentum non multum, simile in urinis apparuit; cum vero sputa prodire coepissent, sedimentum illud album urinarum disparuit.

istum praetervidere plane impossibile videatur. Nihilominus fasti medici exempla haud pauca aegrorum pro phthisicis declaratorum continent, in quorum cadaveribus dein pulmones omnino sani reperti sunt (45). Nullius generis erroris ex propria praxi memores sumus (46). Caeterum si pus in visceribus abdominalibus, e. c. in hepate generatum sibi per diaphragma ad

Ulcera quamplura utrumque pulmonem corruperant: serum in utroque pectoris, et pericardii cavo haerebat. Ubera nulla conspiciebantur, ac deerant alia pubertatis externa signa. Nihilominus, utero exterius rubescente per medium dissecto, sanguinis tenuem grumum (prima menstrua) conspeximus internae illius superficiei adhaerentem. De phthisi pulmonali conclamata sine evidenti febre hectica legitur in *Mem. of the med. soc. of Lond. Vol.* 4. p. 133.

(45) Lieutaud op. c. Obs. 404. T. 2. p. 129. Vater diss. de scirrhis viscerum occasione sectionis viri tympanitide defuncti. Vitemb. 1723. in Halleri Collect. disp. pr. Vol. 4. p. 23. Haen *Heilungsmethode.* 3. *Th. Kap.* 5. 1. *B.* p. 328. 9. *Th. Kap.* 1. §. 9. 4. *B.* p. 202. Stoll *Heilungsmethode.* 1. *B.* p. 214. Cfr. Lospichler de diagnosi ulceris ac phthiseos pulmonum dubia. (Acta nat. Cur. Vol. III. p. 311).

(46) Recordor vero feminae in nosocomio Vindobonensi ex phthisi, ut tyronibus meis edixeram, demortuae, ubi facta, illis praesentibus, cadaveris sectione, pulmones sanissimos inveniмus. Jam erubescebam, cum inopinate vespillones occurrerent, exclamantes, nobis per errorem cadaver aliud exhibitum fuisse. Ex similibus erroribus facile in magnis nosocomiis facta falsa in medicinam introduci possunt.

pulmones viam pararet (47), error diagneseos eo magis condonandus foret, cum talis casus sine pulmonum majori minorive laesione locum invenire non possit. Frequentissime vero *peripneumoniae*, *febris catarrhalis*, et aliae in phthisicos fortuito incidentes pro phthisi conclamata imponunt, dum scilicet ex anamnesticis apparet, aegrotum jam diu tussisse, haemoptoë, et dyspnoea laborasse, nuncque febrem continuam cum sputis purulentis exhibere. Ad morbos adventitios in phthisico a phthisi conclamata distinguendos maxime ad *maciem*, utpote acerbissimum hujus morbi comitem, respicere refert. Cum *raucedo* in ultimo phthiseos pulmonalis stadio compareat, atque phthiseos laryngeae, et trachealis quoque sit symptoma; posset illa confusioni ansam porrigere; ad quam evitandam seqnens tabula juvabit.

Phthisis laryngea, seu trachealis.	*Phthisis pulmonalis.*
1. Raucedo scenam aperit.	1. Raucedo scenam claudit.
2. Nec dolor, nec oppressio pectoris obveniunt.	2. Pectus plus minus, aut dolet, aut oppressum est.

(47) Morgagni op. c. Ep. XXXVI. Art. 4. Rothrau *Observ. sur un abcès au foie communiquant dans le poumon. (Journ. de méd. chir. et pharm.* 1816. *Juillet. T.* 33).

Phthisis laryngea, seu trachealis.	*Phthisis pulmonalis.*
3. Decubitus undique concessus.	3. Decubitus saepissime in alterutrum latus molestus.
4. Sputa spumosa, serosa cum frustulis puriformibus fundum vasis petentibus.	4. Sputa multifaria, vix tamen illis phthiseos trachealis similia.

Posse vero phthisin laryngis et tracheae cum illa pulmonum societatem inire, dictum est (48). Utplurimum vero raucedo ultimo phthiseos pulmonalis stadio superveniens non ulceri laryngis, sed illius inflammationi, aut aphthis debetur.

Prognosis.

7. Ex ipsa phthiseos *conclamatae* denominatione prognosis satis superque elucet. Tam parum ars in hoc morbo curando lucrata est, ut effata medicorum omnis aevi, et nostris adhuc temporibus omnino valeant. En potissima: si ephemera, vel hectica per vices inaequales phthisicum diutius exercuerint, fatalem indicant eventum (49). Phthisicis, quibus materia pectus onerans labem febris putridae, aut malignae con-

(48) Cap. IV. §. XVI. N. 2.

(49) Benedictus l. c. p. 111.

traxerit, omnes fere periere (50). Rubores circa nasum alvi humescentis signa sunt, dolores circa hypochondria, aut pulmonem mala (51). Phthisici cibum avide appetentes, et exinde robur neutiquam acquirentes, desperati (52). Pinnarum narium contractio, thoracis collapsi angustatio, si brevi spatio contigerint, moriturum aegrum denunciant (53). Huic si jam capilli ex capite defluant, caputque veluti ex morbo jam nudetur, et super prunas exspuenti sputum graviter oleat, tunc intra breve tempus periturum asserito, et quod enecet alvi profluvium fore (54); si enim talibus aegris alvus perturbetur, desperatum (55). Pruriginosa corpora, post alvum oppressam in tabidis, malum (56). In phthisi diuturniore tumor pedum oedematosus funestus (57). Phthisis improvise fatigans, licet pectus minus gravet, cum extremarum partium, pedum praecipue inevitabili infrigi-

(50) Idem ib., p. 112.

(51) HIPPOCRATES Coac. praenot. N. 216, 217.

(52) BENEDICTUS l. c. p. 11.

(53) Idem ib., p. 111, 112.

(54) HIPPOCRATES de morbis. Lib. II. C. 17. CHARTER. T. VII. p. 569.

(55) ARETAEUS de caussis, et signis morb. Lib. I. C. 8. p. 37.

(56) HIPPOCRATES Coac. praenot. N. 440. CHARTER. T. VIII. p. 878.

(57) BENEDICTUS l. c. p. 111.

datione periculosissima (58). Accedit vero interdum, ut res accidentales, e. c. graviditas, *curriculum* phthiseos conclamatae *suspendant.* Certissimum hinc temporis futurae mortis praesagium non datur. Vidimus phthisicos suffocationi proximos, dum inopinate multa ex abscessu quodam pulmonis feliciter rupto rejecerint sputa, praeter omnem spem adhuc per mensem unum, alterumve vixisse, vidimusque alios, quibus totidem temporis vitae adhuc promisissemus, qui vero ex abscessu infauste rupto, aut ex errore in diaeta (59), dum id necdum expectavimus, e medio ablati fuerant (60). Non ignorandum denique, posse phthisicum ex morbo alio, quam illo pulmonis, mori. Accidit id non raro culpa *hydrocephali accessorii* (61). Anni

(58) Idem ib., p. 110.

(59) Ex errore in diaeta vidi phthisicos, qui adhuc per mensem, et ultra vivere promittebant, spatio unius alteriusve nychthemeri obiisse.

(60) Gerbez de phthisicis utrum diu vivant? (in Misc. nat. Cur. Dec. III. A. 3. p. 7). Furstenau phthiseos incerta prognosis. (Acta acad. nat. Cur. Vol. VII. p. 398).

(61) Vidi plus vice simplici in phthisi conclamata, praevia inconsueta cephalaea, et aliquando vomitu, pulsum frequentiam decrescere et sensim sensimque lentum evadere, sedatis simul tussi, aliisque pectoris malis. Accedebat lene delirium a sopore exceptum. Sectis cadaveribus, praeter pulmonis devastationem, extravasatum serosum in ventri-

tempora phthisicis perniciosissima sunt aequinoctia, et solstitia, ita ut nobis interdum licuerit plurimos hujus generis aegrotos quasi per miraculum diu in vita retinere, donec adventante tali epocha, ac si inter se convenissent, simul decederent.

Cura in genere.

8. In *phthisi conclamata curanda*, indicationes sunto: vitam procrastinandi, symptomata leniendi, et ab omni sanandi conamine illis indicationibus adversante abstinendi. Phthisi enim ad extremum perducta, qualiscumque illius character primitivus fuerit, occasio fontem morbi aggrediendi jam diu praeteriit. Scrophulae, arthritidi, carcinomati, syphilidi medendo, exesum, destructumque pulmonem non restaurabis: immo auxiliis intempestivis, ut itineribus (62), ulceribus artificialibus, conio maculato,

culis cerebri anterioribus, ac ad basin cranii, et interdum cerebrum veluti gelatina coopertum reperii. Stupendum hujus generis exemplum in viro triginta annorum in cliuico meo an. 1820. mense aprilis exhibui. Similes observationes collegerunt LIEUTAUD (hist. anat. med. Vol. II. L. 3. Obs. 380. 394. 1121.), et PERCIVAL (*Essays med. philos. and experimental. Vol.* 2. p. 339. 340. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 17. *B.* 2. *St.* p. 297).

(62) Sunt inter medicos, qui, ut se ab importuno aegroto liberent, impediantque quominus ille sub illorum cura de-

mercurio, corpus aliunde ruinae proximum citius praecipitabis, incassum excruciabis (63), atque auxiliorum aliis aegrotantibus jure commendandorum famam laedes (64), ne dicamus de supervacaneis expensis, pharmacopolo solo gaudente, familiae egenae ultimum obolum extorquentibus. Visne aegrorum phthisi conclamata laborantium, ac affinium plorabilium, medico plus, numen videlicet tutelare esse? Dic istis candide, de aegro actum esse, teque curam illius sine omni successus spe inchoare, aut continuare; dic quod si mortalium quis morbo ad tale extremum perducto auxiliari sciret, ille

mortuus esse dicatur, phthisicum conclamatum ad alienas regiones mittant. Medici ejusmodi sane non perpendunt, nil terribilius pro aegro dari, quam patriam, affines, et amicos derelinquere, et corpus semi-exanime ad longinquas terras trahere, ibique inter exteros animam reddere.

(63) Genus humanum jam multum lucratur, si medicus in cura phthiseos a pharmacis nocivis abstineat, unde FOTHERGILL (l. c. 309) pulchre ait: « *I take the liberty to lay before you some further remarks on the treatment of this disease; rather proposing to myself the prevention of harm, than contributing much to the cure of this dangerous malady* ».

(64) Vixit quondam Vilnae medicus ampliori praxi, quam doctrina instructus. Iste nonnullis phthisicis in mortis articulo degentibus nutricem suasit. Factum inde est, ut inter Vilnenses aegroto nutricem commendare, aut mortis sententiam pronunciare, fere idem sit.

jam Creso ditior foret; dic, te paratissimum esse cum omni alio medico aut consilium ineundi, aut illum in cura socium habendi. Aegrotanti ipsi (quod hic aliunde facilius, quam in omni alio morbo fieri licet) adde animum, erigeque spem. Hyeme solatium expectatur a vere, vere ab aestate, et autumno a reditu dierum longiorum. Praeterea, quousque fieri potest, symptomata in meliorem partem interpretanda sunt. Sic dicitur tussis inservire ad pulmonem a pituita liberandum, febris ad sputum maturandum, diarrhoea ad febrem temperandam, sudor ad diarrhoeam mitigandam etc. Vana autem haec forent verba, nisi simul aegroti, qui talia patitur, prae omni alio sanabili curam haberes (65), nisi illum variis diei noctisque horis visitares (66), nisi visitationes tuas diutius, quam alias soles, protraheres (67), nisi malorum narrationi attentas aures praeberes, nisi ipse, crescente quotidie sedulitate, in omnia symptomata

(65) Phthisicos conclamatos, antequam a visitatione aliorum aegrorum nimis sim defatigatus, visitare soleo.

(66) Audies qua hora aegrotus plus patitur; hoc tibi sufficiat ut quando visitandus sit, scias.

(67) Firma quidem resolutio requiritur, ut potius prope aegrum de inefficacia pharmacorum nostrorum conquerentem, quam prope convalescentem opera nostra ad sidera extollentem, sedeamus, sed quam dulcis est persuasio quod propriis officiis satisfecimus!

inquireres, nisi te historiae totius morbi probe memorem ostenderes, nisique pharmaca, quae, si non aliquod levamen, saltem nullum detrimentum afferunt, praescriberes. Haec pharmaca (ab actione musicae (68), conspectu vegetabilium visum recreantium, et modice suaveolentium, nec non a bonis parentum officiis (69)

(68) Reid l. c. provocat ad Armstrongium (*Art of preserving health*) qui ait:

« *There is a charm, a power, that sways the breast,*
Bids every passion revel or be still;
Inspires with rage, or all our cares dissolves,
Can soothe distraction, and almost despair.
That power is Music:.....
Music exalts each joy, allays each grief,
Expels diseases, softens every pain,
Subdues the rage of poison and the plague;
And hence the wise of ancient days adored
One power of medecine, melody and song ».

(69) En luculentum exemplum: Quidam ex Marchionibus Choiseul, minime dives, cum ditissima femina matrimonium inivit; conditione posita, quod si ista absque prole moreretur, non solum tota dos, sed etiam gemmae, aliaeque res pretiosae, quae apud illam invenirentur, familiae reverti debeant. Contigit, ut elapso biennio uxor marchionis in phthisin conclamatam incideret. Ipsa in adspectu perterriti mariti suam futuram sortem perlegens, desperabunda evasit. Maritus ut consolationem afferret, persuaderetque aegrotae, ut de recuperanda salute certitudinem aleret, unicam, quam possidebat, propriam terram pignoratus est, scopo pretiosum collare emendi uxorique dono, additis

suffulta) oportet, ut sint sensibus grata, diversae, saepeque mutatae formae, et molestissimis symptomatibus accommodata.

Contra tussim.

9. Ad *tussim leniendam* praesto sunt: *emulsiones* ex amygdalis dulcibus, ex seminibus tum quatuor frigidorum majorum et minorum, tum papaveris albi, *decocta* hordei distichi, radicum althäeae officinalis, orchidis morionis, tritici repentis, herbae malvae rotundifoliae, rasurae cornu cervi, micae panis albi (70), *linctus* ex mucilagine gummi mimosae niloticae, tragacanthae, oleo amygdalarum dulcium, quarum singularum formularum color, et sapor variantur, additis modo *melle*, tum puro, tum rosarum, modo radicis *glycyrrhyzae glabrae*, aut

sequentibus verbis, offerendi: « *mon amie, voilà une emplette que je viens de faire pour toi*; *ce collier ne m'a couté que deux mille louis*, *il vaut d'avantage*: *c'est pouquoi je me suis pressé de l'acheter*, *quoique nous ne soyons qu'au mois de septembre*, *et que je sache que tu ne pourras t'en parer que cet hiver; car tu n'as plus maintenant que la foiblesse inséparable d'une longue maladie*, *mais dans deux mois*, *j'en suis certain*, *tu seras en état de sortir*, *et ce collier sera une belle parure pour les bals de la cour* ». Rediit sic spes, et gaudium aegrae, quae tertia inde hebdomade obiit.

(70) *Decoctum album* Sydenhami.

succo inspissato, aut infuso, modo *syrupo* althaeae, capillorum veneris, mororum, rubi idaei, berberis, fragarum, cerasorum nigrorum, rosarum, violarum, emulsivo, papaveris albi, rhoeados. Nec usus *pastae* althacae, liquiritiae, et lichenis negligendus. Si aeger *oleum* non respuat, aut diarrhoea illius usui non obstet, illud vel *lini*, vel *olivarum*, vel *amygdalarum* aut purum, aut cum saccharo porrigitur. *Opium* ad tussim compescendam adhibere velle (71), nisi forte de *pulvere* Doweri agatur, imprudens foret auxilium, de quo argumento infra (72).

Contra sitim.

10. Emulsiones tenues, decocta mucilaginosa, et succi vegetabiles aqua diluti (nisi istis obstet diarrhoea) ad *sitim extinguendam* exhibentur. Exposcenti aegro, *aqua* concedenda. Maxime commendari merentur infusa parata ex floribus verbasci thapsi, papaveris rhoeados, aut decoctum ex speciebus pectoralibus cum fructibus pharmacopoeae Brandeburgensis.

(71) Walker (*on pulmonary consumption v. the medical physical Journal* 1814. *April May*) tussim pro impedimento praecipuo sanationis phthiseos agnoscit, illamque per opium debellare vult!

(72) N. 15.

Contra febrem.

11. *Febrem temperare* studemus aut ope *emulsionum*, addito (nisi diarrhoea id impediat) *nitrate potassae*, aut ope *elixirii acidi* Halleri cum aqua vel simplici, vel rubi idaei, vel cerasorum nigrorum, aut cum decocto quodam mucilaginoso, inprimis *amyli* (73) et syrupo. Potest, Mortoni consilio, pulvis ex *nitrate potassae, et saccharo* ad grana decem in cerevisia solutus porrigi (74). *Cerevisia* etenim, quae sine lupulo paratur, ideoque dici solet *illupulata*, recens et defoecata omnem utilitatem ptisanae habet (75). Venae sectioni hic amplius locus non est, etiamsi illa a febre, a rubore faciei, et a difficultate respirandi indicari videatur (76).

Contra sudores.

12. *Sudori* opponimus *foliorum salviae* vel infusum frigidum, vel pulverem (77); *elixirium vitrioli* Mynsichtii, maxime vero illius cum *laudano liquido* Sydenhami connubium (78).

(73) Cap. IX. §. XLII. N. 8.

(74) L. c. Cap. X.

(75) Swieten op. c. §. 1211.

(76) Legatur Portal l. c. vide supra (40).

(77) Ad scrupulum semis bis de die.

(78) Partes aequales. Cap. hora somni a guttis decem ad triginta.

Proposuere alii (79) et *extractum ligni campechensis* (80), pulverem *agarici albi*, seu *boleti laricis* (81). Consilio Mortoni (82) « ut somni sint breves, et (si opus fuerit) aeger adstantium diligentia e somno excitetur, antequam vires a longis sudoribus nimis elanguescant » non adhaeremus, cum crudele foret, unicum quod misero restat solatium auferre, quodque vigiliae sudoribus magis adhuc debilitarent. Potius alia summi viri arrident monita, ut: « stragula etiam minorentur, nec non removeatur aeger in aërem tenuem apricum, et perflatilem; somnum semper capiat in cubiculo amplo, et quoties vires languere incipiunt, sudores statim linteis aridis moderate calefactis abstergantur, atque aeger in alteram lecti partem removeatur ». Adde usum indusii ex gossypio, vel alterius prius in decoctum corticis cinchonae tincti, et exsiccati (83).

Contra diarrhoeam.

13. Cum *diarrhoeam colliquativam* haud

(79) Reil *Fieberlehre*. 3. *B*. 12. *Kap*.

(80) Grana quindecim cum aqua cinnamomi omni quarta hora.

(81) Ad grana duo.

(82) Op. c. Cap. XI.

(83) Percival in *Memoirs of the medical Soc. of London*. *Vol*. 2. p. 288.

raro alvi obstructio praecedat (84), cave ne istam purgantibus tollere tentes; vidimus enim a simplici eccoprotico hac sub rerum positione porrecto alvi profluvium amplius non cohibendum locum obtinuisse, omnemque culpam in medicum rejectam fuisse. In diarrhoea phthisicorum sponte oborta sananda non festinamus: etiamsi nempe illa vires frangat, ex altera tamen parte plurima inde mitigari solent symptomata, ut febris, sudor, oedema. Sufficiat hinc primum ex victu omnia rejicere, quae intestina nimis lubrica reddere possent, e. c. fructus horaeos, cerevisiam (85), et quandoque lac (86). Contra suadenda sunt juscula avenacea, inprimis illa ex oryza. Ex oryza paratur et potus, addito saccharo. Ad pharmaca quod spectat, sibi succedant sequenti circiter ordine *decoctum amyli cum syrupo diacodii* (87), *infusum foliorum rosarum rubrarum cum syrupo ejusdem, de-*

(84) N. 3.

(85) «.. aeger a cerevisia omnigena abstineat». MORTON. l c.

(86) Lac sane non semper diarrhoeam phthisicorum auget, immo commendaretur cum aqua decoctum, ut auxilium contra eam a MORTONO l. c.

(87) Vilnae, uncia una syrupi diacodii granum unum opii continet, hinc pro libra decocti amyli raro ultra unciam semis syrupi illius praescribo.

coctum radicum columbo (88), *pulvis radicis arnicae* (89), *extractum mimosae catechu* (90), *syrupus balsamicus cum laudano liquido* SYDENHAMI (91), *pulvis* DOWERI (92), *clysteres opiati* (93), *ex terebinthina* (94), aliique (95),

(88) R. Radicis columbo scrupulos duos: salep scrupulum un. Coque c. s. q. aquae per quartam horae partem colat. unc. novem. D. S. Capiat omni tertia hora unciam unam.

(89) STOLL rat. medendi. T. II. p. 301. 311. 422. 423. (Ad drachmam omni secunda bora adhibuit; minoribus dosibus at sine conspicuo successu usus sum).

(90) DUNCAN l. c. p. 155. « *I have found nothing better than the extractum mimosae catechu, either under the form of electuary or in infusion adding such a proportion of the tincture of opium, as the circumstances of the case may admit or require* ».

(91) R. Syrupi balsamici uncias duas. Laudani liquidi SYDENHAMI guttas duodecim. M. D. S. Capiat omni tertia hora cochlear coffeanum.

(92) Grana duo ter de die cum pulvere gummoso.

(93) R. Decocti amyli uncias quatuor, vitelli ovi unum. Laudani liquidi SYDENHAMI a guttis decem ad viginti. M. D. S. clyster.

(94) Ait SWIETEN (l. c. §. 1213): « unicum fere quod tentare solent medici, ut ultimam hanc morbi brevi finiendi molestiam leniant, est *clysma*, quod tali modo parari posset. Drachma purissimae terebintbinae vitello ovi per trituram in mortario vitreo miscetur intime. Additur uncia semis (nunquam ego tam magnam dosin praescribere ausus sum) theriacae Andromachi, deinde haec diluuntur

ne dicamus de *emplastris*, et *unguentis aromaticis*, et *narcoticis* abdomini imponendis.

Contra vomitum.

14. « Licet in hujus symptomatis extremitate multum ab arte non possit praestari, medicum tamen cautis consiliis, si non medicamentis, manum adjutricem porrigere decet. Primo igitur jubeatur aeger cibum (licet frequenter) admodum tamen parva quantitate invicem sumere. Secundo, indulgeantur cibi ventriculo gratissimi, modo euchymi, et coctioni apti fuerint. Tertio tussim (quantum in re est), et profundam phlegmatis exscreationem, atque etiam somnum, et decubitum a pastu devitet. Medicamenta vero vix aliquid opis in hoc deplorato statu afferre possunt (96) ». In morbi stadio non plane conclamato rebellem vomitum ope *foliorum atropae belladonnae* compescere potuimus (97). Profuit nobis et *subcarbonas sodae* cum *succo citri* sub actu effervescentiae haustum.

in unciis quatuor lactis recentis, et in anum injiciuntur. Monendus est aeger, ut clysma injectum retineat diu ».

(95) Morton clysterem ex lacte a frequenti extinctione candentis ferri chalybeati redditi rosis rubris simul infusis, additoque scrupulo theriacae, commendat l. c.

(96) Morton l. c.

(97) An. 1815. phthisica Vilnam dilata est, a vomitu hu-

Contra vigilias.

15. Somnum in phthisi conclamata narcoticorum ope promovendo, plerumque sputa supprimi (98), et vires dejici solent. Caro sic pretio quies horulae emitur. Interea veluti ad explorandum quid *massa pilularum de cynoglosso*, quid *extractum* aut *hyoscyami nigri*, aut *humuli lupuli*, quid *lactucarum* (99), quid *pulvis* Doweri valeant, prudenter tentare licet. Quodsi aeger (ut interdum accidit) ad paucos illos phthisicos, qui ab *opio* non solum nullum detrimentum accipiunt, sed potius inde recreantur, spectet; in hoc pharmaco unicum quaerendum foret auxilium. At vero non ignorandum, dari plurimos phthisicorum, qui per unam,

cusque omni auxilio rebelli excruciata. Suasi atropam belladonnam, et illico vomitus siluit. Attamen non ultra quartam partem grani pro dosi quater de die sumebat.

(98) « Plerumque enim ab ejus (opii) exhibitione, veluti pectus gravari solet, ita etiam respiratio, et expectoratio difficiliores redduntur, et ventriculus nausea afficitur ». Morton l. c.

(99) Coxe *Transact. of the american philos. soc. Vol. IV.* p. 387. Duncan *Obs. on the preparat. of soporific medecines from common Garden Lettuce.* Read in the *Caledonian Horticultular Society*, *and printed in the* 1. *Vol. of their mem.* p. 160, et op. c. p. 156. Aliquoties sine successu praescripsi.

alteramve hebdomadem opium, aliaque narcotica bene ferunt, serius autem, dum vires jam maxime fractae sunt, a parva istiusmodi pharmacorum dosi interficiuntur (100).

Contra pectoris dolorem, et dyspnoeam.

16. *Dolori pectoris* (si debilitas, et inanitio applicationi hirudinum obstarent) *unguentum* vel althaeae, vel spermatis ceti, vel nervinum; *oleum* hyoscyami nigri coctum; *fotum* ex fa-

(100) Mense junii 1819 virginem phthisi conclamata, maximaque virium prostratione laborantem cum aliis duobus medicis curaveram. Cum aegra maxime de vigiliis conquereretur, hi bolum ex massa pilularum de cynoglosso ad grana quinque vespere sumendum proposuerunt. Accessi proposito, quamvis non libenter; interea matri suasi, ut bolum istum solum in casu summae necessitatis exhiberet. Quod monitum effecerat, ut bolus, per tres noctes, prope lectum tantum manserit. Cum interea querelae de insomniis continuarent, socii medici veluti irati, cur bolus exhibitus non fuerit, objecerunt! Sumsit tandem; mane vero subsequente praeviis lipothymiis obiit. Haec aegra tamen vitam adhuc per nonnullas hebdomadas protrahere posse videbatur. Sapienter hinc Morton: « *Opium* tamen in languido hoc statu, caute manu parca, et debitis intervallis, exhibendum, neque quidem omnino absque urgente necessitate, *ne cum artis medicae opprobrio mors subita, et inexpectata succedat* » (l. c. C. X.). Cfr. Scharff de opio in phthisi sinistre exhibito. (Misc. Acad. N. C. Dec. I. A. 9, et 10 p. 261).

rina seminum lini et foenu graeci in aqua, aut lacte decocta, et post colaturam in vesica bubula, recenti, donec semiplena fuerit suscepta; *emplastra* cum opio, singula thoraci illiniendis, applicandisque opponimus. *Dyspnoea* urgente interdum *vesicatorium* sterno admotum, saepe illius fortis compressio (1) levamen affert. Juvat simul urinae secretionem ope decocti radicum *apii petroselini* promovere. *Aphthae*, et *angina* curantur *fotu faucium emolliente*, e. c. ex herba *malvae rotundifoliae* cum *lacte*, illinitione *mellis rosarum* cum *borace* (2), panno laneo duplicato, collo circumdato, a quo plus levaminis quam a gargarismis, et mucilaginosis expectare licet.

Contra debilitatem.

17. Ut *vires* sustineamus, praeter *juscula* carnea nutrientia (si febrem non augeant), et *posseta*, et *gelatinae* ex pedibus vitulinis (3), rasura cornu cervi, radice orchidis morionis, lichene islandico, porrigendae sunt. Cavendum ne forte ob *suppressionem menstruorum* hic

(1) Vidi plurimos phthisicos, qui ultimis vitae horis adstantes enixe rogabant, ut manus sterno admoverent, illudque fortiter comprimerent.

(2) Drachma una pro uncia una cum semisse mellis.

(3) « Et quidem in hoc deplorato statu, e culina magis quam e pharmacopolio petenda sunt remedia ». Morton l. c. C. X.

potius proficuam, quam nocivam (4), ad evacuationes cruentas (5), aut ad emenagoga (6) confugiamus. Re ad extremum perducta, vina dulcia mitiora, ut *Lunel*, *Frontignan*, *Tintillia di Rota*, item cerevisia anglicana, vulgo *porter* cum saccharo, maxime vero *hydromel lithuanicum* (7) concedi possunt. Itali liquorem paradisiacum, *alkermes*, ut morientium existentiam procrastinent, exhibere solent. Hac sub rerum positione inter pharmaca eligimus guttas

(4) Ait Fothergill (l. c. p. 319): « *This deficiency is often of no real disadvantage in these cases: in many it would be injurious, by lessening the strength, which is already insufficient for the purpose of life* ».

(5) Fothergill monet (l. c.) aures praeberi non debere amicis aegrorum, quae dum menstrua in phthisica cessare observant, omnia mala ab hac suppressione repetunt, ac phlebotomias obstinate a medico exposcunt. Venae sectio solum a *subitanea* catamoeniorum suppressione in primis morbi stadiis indicata est.

(6) Phthisica de qua supra (N. 3.) sese per id citissime praecipitavit, quod ingruente (sub sat tolerabili alias phthiseos provectae statu) menstruorum imminutione, illa vini et croci ope promovere tentaverit. Prius a suis tentaminibus non abstinuit, quam excitata suspicione posse graviditatem latere; qua cum consolatoria idea obiit.

(7) Jam Hoeferus (Hercul. med. L. II. C. 2.) monet, loco vini *hydromel lithuanicum* ad phthisicos refocillandos usurpari posse, ac re quidem vera, iste potus melius omni alio forti a phthisico sustinetur.

nonnullas *aetheris acetici* cum aqua melissae, et syrupo cinnamomi, aut *spiritum nitri dulcem* cum aqua cerasorum nigrorum, et syrupo alkermes, aut *spiritum salis ammoniaci* anisatum cum aqua, et syrupo foeniculi, atque haec omnia quantitate, quae circiter tempori vitae superstiti respondeat.

Caput XI.

DE HYDROTHORACE IN GENERE, DE HYDROPE SACCORUM PLEURAE, MEDIASTINI, ET OEDEMATE PULMONUM IN SPECIE.

§. LIII.

DE HYDROTHORACE IN GENERE

Definitio.

1. Seri modo sinceri, modo purulenti, modo cruenti in cavo a costis, vertebrarum corporibus, sterno, et a diaphragmate circumscripto, collectio, sociis dyspnoea (aucta sub incessu, decubitu, aut supino, aut in alterutrum latus) tussi, interdum excitatione spontanea e somno cum suffocationis metu, urina pauca, signis oedematis externi, et sonitu percussi thoracis obtusiore, *hydrothoracem* (1) constituunt.

(1) A Gr. ὕδωρ, aqua, et θώραξ, pectus. Lat. Hydrops pectoris. Gall. *Hydropisie de la poitrine.* Germ. *Brustwassersucht.* Angl. *Water in the chest; dropsy in the breast.* Ital. *Idropisia di petto.*

Literatura.

2. De hoc morbo, praeter auctores de hydrope in genere (2), scripsere: COPPENJAGER (3), BETHOLET (4), FÜRSTENAU (5), TEICHMEYER (6), SCHACHER (7), BERGER (8), BERGERAU (9), SCHULZE (10), BOVILLET (11), VOGEL (12), HIESINGER (13), TIUSSI (14), ITTNER (15), MAYER (16), HILL (17), ARNTZ (18), BOEHMER (19), GEHLER (20), GUTBER-

(2) P. I. Vol. II. Cap. XLI. §. CLXVII. N. 2.

(3) Diss. de hydrope pectoris. Patav. 1677.

(4) Diss. dirus pectoris hydrops. Basil. 1705.

(5) Diss. de hydrope pectoris. Rintel. 1721.

(6) Diss. de hydrope pectoris. Jen. 1727.

(7) Pr. de hydrothorace. Rostoch. 1730.

(8) *Diss. sur la hydropisie de la poitrine. Paris* 1736.

(9) *Diss. sur la hydropisie de la poitrine. Paris* 1736.

(10) Diss. de hydrope pectoris. Hal. 1742.

(11) *Sur l'hydropisie de poitrine, du péricarde, du médiastin, et de la pleura. Besiers* 1758.

(12) Diss. de hydrope pectoris. Goett. 1763.

(13) Diss. historia hydropis pectoris cum aneurysmate cordis. Vien. 1770.

(14) Diss. de hydrothorace. Vien. 1774.

(15) Theses de hydrope pectoris. Mogunt. 1776.

(16) Diss. exemplum hydropis pectoris in femina 71. ann. etc. Francof. ad Viadr. 1780.

(17) Diss. de hydrothorace. Edinb. 1783.

(18) Diss. de hydrope pectoris. Hal. 1784.

(19) Diss. de hydrope pectoris. Hal. 1784.

(20) Diss. de hydrothorace. Lips. 1790.

LAT (21), HAERING (22), HARGENS (23), SCHÜNEMANN (24), ZUCCARINI (25), JOHNSTON (26), KNEBEL (27), TITIUS (28), JAENCKE (29), CHARDEL (30), OTTO (31), KELLY (32), BROWN (33), DELBARRE (34), GENARD (35), DUCASSE (36), TIPALDO XIDIAN (37), LACROISADE (38), POIRSON (39), LEPREVOST (40), BLÜMM (41), DES-

(21) De signis hydropis pectoris.

(22) *Abhandl. v. d. Brustwassersucht.*

(23) Diss. de hydrothorace. v. VOGEL *kl akad. Schriften.*

(24) Diss. de hydrothorace. Goett. 1791.

(25) Pr. de quodam laboriosissimo exspirationis exemplo. Heidelb. 1792.

(26) Diss. de hydrothorace. Edinb. 1794.

(27) Diss. de hydrothorace. Edind. 1794.

(28) Diss. sistens hydrothoracem ejusque diagnosin. Vit. 179

(29) Diss. de hydrothorace. Hal. 1797.

(30) *Obs. sur l'hydropisie de poitrine, sur celle du péricarde, et sur les maladies organiques de coeur. Paris* 1799.

(31) Diss. de hydrothorace. Francof. ad Viadr. 1800.

(32) Diss. de hydrothorace. Edinb. 1801.

(33) Diss. de hydrothorace. Edinb. 1802.

(34) *Essai sur l'hydrothorax. Paris* 1802.

(35) *Essai sur l'hydrothorax. Paris* 1802.

(36) *Diss. sur l'hydropisie de poitrine. Paris* 1802.

(37) *Essai sur l'hydrothorax. Paris* 1803.

(38) *Dissert. sur l'hydrothorax. Paris* 1804.

(39) Diss. de hydrothorace primario. Paris. 1804.

(40) Diss. de hydrothorace. Paris. 1804.

(41) Diss. de hydrothorace. Würceb. 1806.

MAROUX (42), MACLEAN (43), MERCIER (44), MORICE (45), MICHELOT (46).

Divisio.

3. *Dividitur* hydrothorax I. quoad *sedem* — in *hydropem* (a) *cavitatum pleurae*, (b) *mediastini*, (c) *pulmonum*, et (d) *pericardii;* II. quoad *conditionem liquoris extravasati* — (a) in serosum, (b) in purulentum, (c) in cruentum; III. quoad *curriculum*, — in acutum, et in chronicum.

Ordo noster.

4. In tot paragraphis distinctis *pathologiam* hydropis tum cavitatum pleurae, tum mediastini, tum pulmonum trademus. Doctrinam autem hydropis pericardii pro tractatu de morbis cordis reservabimus. *Therapiam* singularum specierum hydropis pectoris una amplectetur paragraphus.

(42) *Diss. sur l'hydrothorax. Paris* 1810.

(43) *Inquiry into the nature causes and cure of hydrothorax etc. Edinb.* 1810.

(44) *Diss. sur l'hydrothorax. Paris* 1810.

(45) *Diss. sur l'hydrothorax. Paris* 1813.

(46) *Dissert. sur l'hydropisie en génér. et l'hydrothorax en particulier. Paris* 1815.

§. LIV.

DE HYDROPE CAVITATUM PLEURAE.

Definitio.

1. Hydrothorax ad cavitates pleurae pulmones includentes circumscriptus a sede sua nomen desumit.

Literatura.

2. Auctores hydrothoracem describentes, sub illo nomine, hydropem saccorum pleurae intellexerunt. Arrisit vero nobis nomen hydrothoracis pro morbi *genere* designando, illud vero hydropis saccorum pleurae pro *specie* indicanda in usum ducere.

Divisio.

3. Hydropem saccorum pleurae dividimus in *acutum*, utplurimum *purulentum*, aut *seroso cruentum*, et in *chronicum* fere semper *serosum*. De illo in tractatu de *peripneumonia* abunde locuti sumus. Restat ut hujus tradamus doctrinam.

Symptomata hydropis saccorum pleurae chronici.

4. Praeviis fere semper signis morbi aut pulmonum, aut cordis, vasorumque majorum, aut viscerum abdominalium, et renum; rarissime sponte *hydrops cavitatum pleurae chronicus*

sequentibus *symptomatibus* ingruere solet. Facies fit tumidula, aut saltem specifici quid exhibet verbis vix designandum, sed maxime ex oculorum, nasi, et labiorum conditione cognoscendum. Sunt enim oculi languidi, protrusi, vasisque sanguineis varicosis notati. Apex nasi ex rubro livescit. Labia apparent subalbida primum, dein livida. Venae jugulares turgent. Percipitur simul (nisi aliunde praesto sit hydrops anasarca, aut ascites) oedema aut scroti (47), aut dorsi, aut extremitatum inferiorum, aut brachii (dum serum in uno tantum pleurae cavo continetur, lateris affecti, interdum torpentis, quin imo paralytici (48). Hoc praeterea in casu in latere affecto conspicua animadvertitur thoracis convexitas, ita ut si hic filum a linea media sterni usque ad columnam vertebralem deducatur, major illius extensio demonstrari utplurimum possit. Ipse costae aliquando a se invicem magis dehiscunt. Percussus lege artis thorax obscure

(47) Animadverterunt medici Vratislavienses quod *scrotum* hac in hydropis specie attollatur in tumorem, antequam aliae partes intumescant. (Hist. morb. Vratisl. 1699, 1700. De hydrope pectoris. C. I. Sect. 8). Morgagni etiam *hydrops scroti solitarius*, magnum latentis in pectore aquae signum audit; interim saepius defuisse vidi.

(48) Aliquoties *paralysin* unius aut alterius brachii observavit Carolus Piso. (De morb. a colluvie serosa, Sect. III C. 7).

resonat. Respirationis saepe sybilosae ingruit difficultas insolita, sub tempestate humida major, quam sub sicca. Dyspnoea haec ut plurimum rationem inversam, cum oedemate partium inferiorum tenet (49). Vox sub longiori, clariore quidquam locutione, intersecta, anhelosa veluti clangosa evadit. Tussis viget modo arida, modo cum sputo seroso, spumoso, purulento, interdum cruento (50). Aeger decubitum supinum, vel in latus alterutrum respuit, situmque erectum quaerit. Urina copia de die in diem decrescens, brunnea, ex atro rubella est, et sedimento furfuraceo lateritio, saepe roseo instructa. Pulsus saepe vibrans, plenus, durus (51), utroque in brachio non semper sibi aequalis, sub majori pectoris oppressione parvus, inaequalis, ac haud raro intermittens. Progrediente morbo, liquidum morbosum in pleurae sacco reclusum (cujus fluctuationem interdum aegri ipsi, et

(49) Vera observatio Simsoni (*medic. Essays. Vol.* 5. *P.* 2. p. 820).

(50) Tale sputum cruentum in hydrothorace deesse monuit Haen; atvero Quarin jure contrarium testatur (Animadv. pract. in divers. morbos p. 126).

(51) Monuit et Stoll pulsum hic saepius durum vibrantem etiam esse, ut inflammationem, aut saltem plethoram adesse existimet medicus, et male venam secet (Praelect. in morb. chron.).

adstantes percipiunt (52)), pondere suo diaphragma deprimit. Oritur inde tumor epigastrii, et hypochondriorum, aut saltem hypochondrii, lateri thoracis affecto respondentis. Pars tumens quandoque dolet (53), atque interdum dolor ad lumbos (54), scapulas, ad dorsum (55) extenditur. Mala quotquot sunt versus noctem augentur, atque aeger sedili infixus, et prae tumore monstruoso hoc implens, saepe vix somno, pendente in pectus capite, frui incipit, cum

(52) Marcellus Donatus inquit: « Nos binos tractavimus pulmonum (thoracis) hydrope laborantes, in quorum thoracis cavitate, dum hinc inde moverentur, *aqua commota sonitum edebat*, quale in utre agitata fieri quotidie observamus ». (Hist. med. mirabilis. L. III. C. XI). Et apud Morgagni legimus, sonum ab aquis in pectore fluctuantem non ab aegris solummodo, sed ab adstantibus quoque interdum audiri (Op. c. Epist. XVI. N. 32, 33, 37).

(53) Dolorem istum non constantem esse monet haud immerito Monro (*on dropsy*. §. 122).

(54) Ex lumborum dolore ad pectoris hydropem concludere solet Valsalva, monens: se praecipue in illa parte *dorsi*, in qua mediam, et infimam corporis regionem dividit, immanem observasse; quem sensum attribuit sero in thorace collecto, et appendices septi transversi irritanti, aut prementi. (Morgagni de sed., et caus. morb. Epist. XVI. Art. 41). Videtur mihi tunc dolor aliquando posse oriri ex sero in ipso *cavo vertebrarum* collecto.

(55) Vogelius diss. de hydrope pectoris. Gott. 1764.

sponte et derepente perterritus expergefiat, atque aëris liberioris cupidus ad fenestras, januasque confugiat, manus pedesque frigidos, quandoque sudore viscido irroratos, ungues lividos, pulsum vix perceptibilem, irregularem offerat, quae terribilis scena utplurimum ad diluculum protrahi solet. Illa pluries repetita, aeger, superveniente aliquando hydrope ascite, anasarca, aut pneumonorrhagia, quotidie viribus magis fractus suffocatus perit.

Autopsia cadaverum.

5. Cadavera exhibent oedema textus cellulosi subcutanei, faciem, et extremitates lividas, *cutem* huc illuc ecchymomatibus notatam; *cartilagines costarum* interdum ossificatas (56); costas dimotas ut gibbus natus esset (57); *pleuram* erosam (58); *mediastinum* sinistrorsum pulsum (59); *pulmones* phthisicos (60), alias sanos, compressos (61), e loco remotos (62);

(56) Haen rat. med. T. VI. p. 87.
(57) Slevogt de infelici hydropis saccati curatione.
(58) Bonet sepulchr. L. II. Sect. I. Obs. 75.
(59) Morgagni op. c. Epist. XVI. N. 26.
(60) Cap. X. §. LII. N. 4.
(61) Camper pulmonem integrum ad tam parvam molem reductum vidit, ut placentam uterinam referret, et nullum aërem inter vesiculas reciperet; nam segmentum ejus aquae immersum fundum vasis petebat celerius, quam pulmo

vitia *cordis*, et *aortae*, frequentissime cordis dilatationem, illius cum pericardio concretionem, ossificationem valvularum, et aortae, nec non polyposos tumores vasa majora comprimentes, ut steatoma (63), sarcoma (64); *diaphragma* depressum (65); *hepatis* obstructiones (66), tubercula, steatomata (67), et abscessus (68); *vesiculam felleam* degeneratam (69); *renem* cum calculo (70); et *serum* a libra una ad libras tres (71), sex (72), septem (73), octo

infantis, qui nondum respiraverit. (Diss. XI. Opp. T. I. §. 3. p. 436).

(62) Haen rat. med. T. VI. C. 3. §. 2.

(63) Lettsom v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 12. *B.* p. 605. (Aortam et tracheam premens).

(64) La Motte, *traité complet de chir.* (venam cavam inferiorem comprimens).

(65) A seri copia in sinistro thoracis cavo accumulata diaphragma ex ea parte, qua oesophagus progreditur, instar sacci versus sinistrum renem protrusum fuisse, ut ventriculus hepati superjaceret, ex sepulchreto refert Morgagnius (op. c. Epist. XVI. Art. 27).

(66) Piso l. c. Obs. 55. Bartholinus Act. Havn. Vol. II. Obs. 118.

(67) Act. med Berol. Dec. I. Vol. 3. p. 36. Bader Obs. 45.

(68) Eph. N. C. Dec. II. An. 6. Obs. 194.

(69) Morgagni l. c. Epist. XVI. Art. 30.

(70) Eph. N. C. Cent. I. Obs. 27.

(71) Lieutaud hist. anat. med. L. I. Obs. 847. p. 275.

(72) Morgagni l. c. Epist. XVI. Art. 8.

(73) Hoffmann de hydrope. Obs 7.

(74), decem (75), duodecim (76), et ultra (77). Qualitas hujus seri, brunnei, subflavi cum illa seri sanguinis convenire solet (78). Visum tamen est illud limpidum (79), flavum (80), turbidum (81), cruentum (82), spumosum (83), mucosum (84), gelatinosum (85), lacteum (86),

(74) Lieutaud l. c. Obs. 854. p. 278.

(75) Lieutaud l. c. Obs. 860. p. 281.

(76) Lieutaud l. c. Obs. 876. p. 287.

(77) Larrey sexdecim seri pintas invenit (*mém. de la soc. méd. d'émul. T. VI.* p. 354).

(78) Baillie *Anatomie d. krankhaft. Baues* p. 34.

(79) Morgagni l. c. Epist. XVI. Art. 6. Epist. XVIII. Art. 2. Epist. XX. Art. 30. 32. Epist. XXXVIII Art. 22. Lieutaud l. c. Obs. 849. p. 276. Obs. 856. p. 280. Vidi pluries.

(80) Morgagni l. c. Epist. VII. Art. 11. Ep. XVI. Art. 12. 28. 38. Ep. XVII. Art. 25. Ep. XXIII. Art. 6. Ep. XXIV. Art. 34. Ep. XXVI. Art. 9. Ep. LVI. Art. 26. Lieutaud Lib. I. Obs. 847. p. 275. Obs. 856. p. 280.

(81) Morgagni Epist. XX. Art. 47. Ep. XXI. Art. 24. 34. Ep. LIII. Art. 4. Lieutaud L. I. Obs. 878.

(82) Morgagni Epist. IV. Art. 26. Ep. V. Art. 11. Ep. VI Art. 12. Ep. XI. Art. 11. Ep. XIV. Art. 35. Ep. XVII. Art. 23. Ep. XVIII. Art. 18. Ep. XXI. Art. 15. Ep. XXVI. Art. 21. 33. 35. Lieutaud l. c. Obs. 858. p. 280. Obs. 862. p. 282.

(83) Lieutaud l. c. Obs. 857. p. 280.

(84) Morgagni l. c. Ep. XVI. Art 25. Ep. XXI. Art. 34. Ep. XXXVIII. Art. 13. Ep. L. Art. 4. Lieutaud Obs. 872. p. 286

(85) Morgagni Ep. XVI. Art. 12. 17. 40. Ep. XX. Art. 30. Ep. XXII. Art. 8. Ep. XXV. Art. 12.

foetidum (87), salsum (88), urinosum (89). Nec exempla seri in sacco inclusi desiderantur (90).

Caussae.

6. Sicuti hydropi cavitatum pleurae *acuto*, pleuritis, pleuro-pneumonia (91), et bronchitis (92) acuta ansam porrigit; ita *chronico* in-

(86) Willis Pharmaceuticae rationalis P. II. Sect. I. C. 13. p. 113.

(87) Morgagni Epist. XXI. Art. 32. Ep. LXX. Art. 7. Lieutaud. Obs. 854. p. 278. Obs. 868. p. 284.

(88) Morgagni Ep. XVI. Art. 14.

(89) Morgagni Epist. LXIV. Art. 5.

(90) Schulz de hydrope pectoris saccato. Hal. 1742. Kaltschmidt diss. de hydrope pectoris saccato. Jen. 1765. Talis saccus octo libras seri continebat (Stork, annus med. I. p. 154).

(91) Cap. VIII. §. XXXV. N. 8. Ortus hujus hydrothoracis in peripneumoniis confirmatur observationibus enarratis in Act. med. Berol. Dec. I. Vol. III. p. 34. Vol. VI. p. 70. a Morgagnio Op. c. Ep. XVI. Art. 2. 4. 17. a Stollio Rat. med. P. II. p. 378., III. p. 55. VII., p. 216.

(92) Jam monui bronchitidem saepe hydrothoracem acutum ut comitem et sequelam agnoscere (C. VIII. §. XXXIV. N. 15. Valet id praeprimis de bronchitide *morborum exanthematicorum* socia. Legi merentur observationes de ortu hydropis pleurae post *morbillos*, in Hufeland's *Journ.* 17. *B.* 1. *St.* p. 69. 2. post *scarlatinam*; in J. P. Frank de cur. hom. morb. Vol. III. p. 74; et in Kühn *phys. med. Journ.* 1820. p. 416; et post *variolas*, in Eph. N. C. Cent. IX. Obs. 620. Nec *coqueluche* hic excludi debet.

flammatio pleurae costalis, et pulmonum lente decurrens. Porro ad hydropem cavitatum pleurae chronicum excitandum potissimum valent vitia pulmonum, cordis, aortae, hepatis (93), renum (94), violentiae externae (95), nisus (96), haemorrhagiae (97), fuga, et praepostera sup-

(93) Qui imperium quod hepar in excitanda pneumonorrhagia (C. IX. §. XL. N. 16.), et phthisi haemorrhoidali (C. X. §. XLVII.) exercet ad mentem revocat; ille ortum hydropis pleurae ex obstructione hepatis sibi facile explicabit. Duplex etenim hic est hepatis praemagni, et obstructi agendi modus: 1.° sanguinem ex arteria hepatica non rite admittendi, et hinc plethorae thoracicae ansam porrigendi, et 2.° diaphragma altius in pectus pellendi, pulmonesque comprimendi. Ac re quidem vera propria praxis docet, inter caussas communissimas hydrothoracis morbos hepatis locandos esse; hincque rerum positiones istis morbis ansam porrigentes, v. c. abusus potus liquorum fermentatorum, ira (Act. med. Berol. Dec. I. Vol. 10. Obs. 34).

(94) Bruckmann diss. de hydrope pectoris a renum calculo oriundo. Gies. 1724.

(95) Act. med. Berol. Dec. I. Vol. 10. p. 8. *Edinb Versuche.* 2. *B. N.* 22. (vulneratio thoracis). Eph. N. C. Dec. III. An. 4. et 5. Obs. 277. (fractura costarum). Cent. III et V. Obs. 141. (percussio equi). Cent. VII et VIII. Obs. 100. (allisiones in solo saxoso). Haen Rat. med. P. IX. p. 41. Morgagni Op. e. Epist. XVI. Art. 28.

(96) Act. N. C. Vol. V. Obs 34. (in elevatione ponderum).

(97) Ex haemorrhoidibus nimiis hydrothoracem describit Haen rat. med. P. VI. C. 4.

pressio psorae (98), ulcerum (99), sudoris (100), oedematis externi (1); refrigerium (2), potusque liquorum fermentatorum (3); haecque singula eo magis, quo magis agunt in homines, qui

(98) Act. N. C. Vol. V. p. 147. Morgagni l. c. Epist. XVI. Art. 34.

(99) Stoll praelect. p. 82. *Edinb. Versuche.* 2. *B. N.* 22. Archier in *Journ. de méd. T. LXVIII.* p. 280. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 12. *B.* p. 377.

(100) Bang in *Auswahl aus d. Tagebüchern. d. K. Krankenhauses in Kopenhagen.* 1. *B.* 1783. *Nov.* (in febre).

(1) Stoll praelect. Vol. 1. p. 81. Ex nefando more in salutari saepe arthritico pedum oedemate mox fascias applicandi, aliquoties hydrothoracem conspexi. Quid podagra retrograda in hydrothorace excitando valeat, legitur apud Hoff *Comm.* 3. *B.*, et Stoll l. c. p. 82.

(2) Morgagni Epist. XVI. Art. 40, 43 (ex potu frigido post hypercatharsin). Vidi saepius Vilnae hydropem cavitatum pleurae simul cum anasarca apud homines vulgi, qui hyemali tempore cauponas noctu derelinquendo, ebrii in plateis concidunt, ibique noctes transigunt. Similia refert Swieten (Comment. T. IV. §. 1219 p. 130). Moris est, inquit, apud Batavos, ut statutis horis, scaphae ab una urbe ad aliam tendant; cum autem ad ipsum campanae pulsum solvatur scapha, saepe veloci cursu peregrinantes illam jam jam abeuntem assequi conantur, et sudore madentes illam ingressi, per aliquot horas sedent quieti: si autem ventus validus, vel frigida hyemalis tempestas fuerit, tunc saepius contingit, ut a tali caussa asthmatici fiant, et copiam seri aquosi in pectoris cavis colligant ».

(3) Vide supra (93).

obesi, scrophulosi, gibbosi, aut thorace male constructo praediti sunt, aut hanc nobilissimam corporis partem fasciis constringere soliti erant; « aut qui exercendis flatu musicis instrumentis, aut vocis modulationibus vel cantui, vel concionatorum, oratorum officio per annos maxime intenti, qui noxiis fumis metallicis, acidorumque mineralium nimis frequenter expositi fuerunt, quorum guttur a strumis cingitur, opprimitur; quorum anima longa spiritus dejectione, curis, moerore, suspicionibus frequenter impedita est (4) ». Fertur quod in Catalonia hydrops cavitatum pleurae morbum endemicum sistit (5).

Diagnosis.

7. In *diagnosi* hydropis cavitatum pleurae instituenda, inquirendum, 1.° num revera liquor extravasatus in cavitatibus pleurae locum obtinuerit? 2.° num forte morbi symptomata hydropis cavitatum pleurae aemulantes, non lateant? 3.° num liquor extravasatus in sero, lympha coagulabili, aut cruore consistat? 4.° num in alterutro cavo pleurae, num in utraque ex-

(4) J. P. FRANK Epit. de cur. hom. morbis. Lib. VI. p. I. p 355.

(5) ROMERO in *Journ. de médecine, chirurgie, et pharm.* 1815 *mai.*

travasatum contineatur? et 5.° num hydrops sit effectus alterius morbi aut praegressi, aut praesentis? num constituat morbum per se? cujusque demum indolis sit iste morbus? — 1.° *Inquirendum, num revera liquor extravasatus praesto sit*, propterea nullo signo, quod aut hydrothoracis in genere, aut hydropis cavitatum pleurae in specie pathognomonicum dici posset, gaudemus; unde nil diagnosi hujus morbi incertius (6). Visi enim sunt hydropes cavitatum pleurae sine difficultate respirationis (7), sine impotentia in humili situ decumbendi (8), sine tussi, et pedum oedemate (9), sine excitatione

(6) Legatur de hoc argumento Reismann in Act. phys. med. Acad. N. C. Vol. I. Obs. 170. Placet inprimis ingenuitas, qua egregii in arte viri errores hoc sub respectu commissos fassi sunt, ut videre est apud Vieusseux (*Traité du coeur. Chap. I.*), Stoll (prael. in morb. chron.), Wisemann (*Chirurg. Treatise Vol. I.* §. 4. p. 200) etc.

(7) Roffius de virgine narrat, quae ad mortem usque libere respirans omnem thoracem sero viridescentem repletum habuit.

(8) Wepfer in adolescente (Sepulchret. Sect. VIII. Obs. 91, et in additamento. Obs. 48). Morgagni lanionis exemplum adnotavit, qui humili capite, et in utrumque latus assidue jacebat, neque ulla unquam difficultate spirandi laboravit, utrumque tamen pectoris cavum aquis impletum a morte exhibuit (Op. c. Epist. XVI. Art. 28).

(9) Morgagni l. c. Art. 33.

subitanea e somno (10), et quin thorax lege artis percussus, sonum solito obscuriorem ederet. Prima hujus percussionis idea Hippocrati tribuenda, utpote qui jam jusserat aegros humeris prehensos concuti, ac explorari, utrum strepitus aquarum discernatur (11). Accuratius percussionis genus, Auenbrugger (medicus quondam Vindobonensis, quem octuagenarium adhuc cognovimus), excogitavit (12). Ut adductis ad se mutuo, et in rectum protensis digitorum apicibus, thorax lente, atque leniter percutiatur, suadebat, atque sonum clarum (veluti dolium vacuum) statum hujus cavitatis normalem; obscurum vero (instar dolii pleni)

(10) In sepulchreto Boneti habetur observatio adolescentulae nobilis, cui somnus prolixus erat, et in multam lucem protractus (L. II. Sect. 2. Obs. 3. in Schol.); et senatoris Poloni, cui nulla erat somni cum periculo suffocationis interruptio, et plurimum tamen aquae in utroque thorace inventum est (Commerc. liter. a. 1733. hebdom. 11). Pluries hoc signum defuisse vidi, ac infra dicam quibusnam sub rerum positionibus id contigerit. Patet inde, Riverium (Prax. med. L. VII. C. 5), et Carolum Pisonem (Op. c. Sect. III. C. 7) excitationem subitaneam e somno immerito pro certissimo hydrothoracis indicio habuisse.

(11) De morbis L. II. §. 45. edit. Van der Linden.

(12) Inventum novum ex percussione thoracis ut signo, abstrusos interni pectoris morbos detegendi. Vindob. 1761.

latens extravasatum, aut aliud quoddam viscerum inclusorum malum indicare contendebat. Germaniae medici, excepto STOLLIO, hocce inventum minoris fecerant momenti; secus autem Galli, ut testantur opera ROZIÈRE DE LA CHASSAGNE (13), CORVISART (14), DESSANS (15), DOUBLE (16), et MERAT (17). Si perpendamus vero (rite animadvertente L'ŒUILLART D'AVRIGNI (18)), quod obesitas major minorve aegrorum, quod mammae, et scapulae plus minusve evolutae, quod ventriculus repletus, aut vacuus, quod hepar, aliaque viscera abdominalia voluminosa, aut parva (quatenus diaphragma magis minusve sursum pellunt), quod tempus inspi-

(13) Jam an. 1770. AUENBRUGGERI opus in sermonem gallicum converterat: *de la percussion de poitrine à la suite du manuel des pulmoniques.*

(14) *Nouvelle méthode pour connaitre les maladies intern. de la poitrine par la percussion de la cavité. Traduit* D'AUENBRUGGER *av. des commentair. Paris* 1808.

(15) *Essai sur la percussion de la poitrine dans le diagnostic de quelques affections du thorax* (Dissertatio inauguralis). *Paris* 1813.

(16) V. *Journ. général de méd. T. XXIX. p.* 241.

(17) *Remarques sur l'écrit précédent inséré dans le même Tome p.* 252., et *Dict. des sc. de méd. T. XL. p.* 288. *Article percussion.*

(18) *De la percussion dans les maladies de la poitrine (Mém. inséré dans le Tome LXVII. du Journ. génér. de méd. p.* 56)

rationis, aut expirationis, quod praesentia, vel absentia adhaesionum inter pleuram, et pulmones, quodque ipsa thoracis percussio, quatenus perpendiculariter potius, quam oblique super ipsas costas, vel super interstitia costarum cum majori minorive vi, nocte silente, vel die strepente, peragitur; si perpendamus, inquam, quod haec omnia in qualitatem soni ex percussione thoracis eliciti necessario imperium exercere debent, facile intelligimus, quot quantaeque difficultates judicium ex qualitate soni percussi pectoris desumendum circumdant. *Stethoscopium*, seu *pectoriloquium* (19) necdum adeo

(19) A pectore, et verbo loqui nomen a Dr. Laennec (*De l'auscultation médiate, ou traité diagnostic des maladies des poumons et du coeur, fondé sur ce nouv. moyen d'exploration. T. I. Paris* 1819.) instrumento quodam (op. c. tab. I.) impertito, quo ad varios rumores in cavo pectoris locum habentes scopo diagnosin morborum hujus cavi instituendi explorandos, utitur. Instrumentum auctor sequentibus describit verbis: « *Je me sers d'un cylindre de bois percé dans son centre d'un tube de trois lignes de diamètre, et brisé au milieu à l'aide d'une vis, afin de le rendre plus portatif. L'une des pièces est évasée à son extrémité, à une profondeur d'environ un pouce et demi, en forme d'entonnoir. Le cylindre ainsi disposé est l'instrument qui convient pour l'exploration de la respiration et du rale. On le convertit en un simple tube à parois épaisses pour l'exploration de la voix et des battemens du coeur, en introduisant dans l'entonnoir ou pavillon*

saepe, ut ad judicium ferendum opus foret, adhibuimus. Experti vero sumus, quod comprimendo sursum abdomen, si serum in cavitatibus pleurae jacet, inquietudo peculiaris oritur, quamobrem hoc criterium (20) libenter admittimus. — 2.° *Inquirendum num forte morbi, symptomata hydropis cavitatum pectoris aemulantes non lateant?* Ad hos morbos spectant: (a) *Collectio seri inter musculos intercostales, et pleuram*, qua saccus oritur, qui in cavitatem alterutram thoracis intrusus, pulmonem ejusdem lateris comprimit, magnamque respirationis difficultatem gignit. Quo pacto talis morbus (21) ab hydrope legitimo cavitatum pleu-

un en-bout de même bois qui le remplit exactement, et qui se fixe à l'aide d'un petit tube de cuivre qui le traverse, et entre dans la tubulure du cylindre jusqu'à une certaine profondeur ». Extremitas haec, pectori aegrotantis, altera vero auri medici admovetur « . . . . *en tous les cas, le cylindre doit être tenu comme une plume à écrire, et il faut placer la main très-près de la poitrine du malade à fin de pouvoir s'assurer que l'instrument est bien appliqué ».*

(20) Ph. Jos. Roux v. *Mélanges de chir. et de physiol. Paris* 1809. p. 196. 224. Et *Neue Samml. auserl. Abhandl. 1. B. 1. St* p. 31. *Ueber den auf d. Erkennung der Brustkrankheiten angewendeten Druck auf d. Unterleib.*

(21) *Hydrothorax spurius* J. P. Frank l. c. p. 225. Legi de hoc morbo merentur Bergerau *traité sur l'hydropisie de la poitrine*, Schulz l. c., et Haller (opusc. pathol. Obs.

rae distinguendus sit, determinare non audemus. (b) *Hydrops ascites*, qui diaphragma sursum pellendo, et costas inferiores plus justo elevando plurima symptomata, alias hydropi cavorum pleurae propria gignit (22). (c) *Collectio adipis in cavitate thoracis*, quae eo facilius in errorem ducit, cum obesi aliunde ad hydrothoracem dispositi sint (23). (d) *Asthma* (24). (e) *Empyema*, cujus distinctio ab hydrope pleurae fere impossibilis evadit, si iste morbus phthiseos pulmonalis ex vomica socius sit. — 3.° *Num liquor extravasatus, in sero, lympha coagulabili, aut cruore consistat*, habita ratione morborum praegressorum, et originis hydropis ca-

XIV. p. 15). Quorum ultimus narrat: « in cadavere pro hydropico habito ...... repertum est: aquam eam *inter musculos intercostales et pleuram* effusam fuisse, eamque membranam a costis avulsam, ut saccum nihilo pectoris ipsius cavea minorem efficeret. Quare compressus inter hunc saccum, dextramque thoracis caveam pulmo sinister ita elisus fuit, ut manus crassitie tenuior, neque id latus pectoris chirotheca amplius esset ». Cfr. Morgagni (op. c. Epist. LIII. N. 32). Et casus Chambon de Montaux (*Merkwürdige Krankengeschichten. Bemerk.* 13. p. 48), seri inter lamellas pleurae crassitudinis octo linearum collecti commemoratione dignus est.

(22) N. 6.

(23) Camper Diss. X. T. II. §. 5. p. 440.

(24) Cfr. Cap. XIII. §. LXII. N. 7.

vorum pleurae arguitur. Si ista lente, et sine signis praegressae inflammationis locum obtinuerit, de *indole serosa* liquoris vix dubitandum. Contra origo acuta, et inflammatoria morbi, signaque febris veluti suppuratoriae *extravasatum puriforme* designant. *Extravasatum cruentum*, si illud in sanguine sincero consistat, potius ad *haemorrhagias internas thoracis* (25), quam ad *hydropem cruentum* spectat, qui hydrops plerumque ortum acutum agnoscit (26). — 4.° *Num hydrops alterutrum cavum pleurae, vel utramque cavitatem contineat*, cognoscitur inprimis ex decubitu in unum latus concesso, aut in ambo latera denegato. Quod aeger primo in casu in latus affectum decumbat, vulgo docetur; interdum autem accidit, ut in sano tantum latere conquiescere, et respirare possit. Id tunc potissimum contingit, dum cavitas pleurae, quae lateri ab aqua immuni respondet, vitium contraxerit, quod respirationem adhuc magis, quam ipse liquor extravasatus (pulmonem caeterum sanum includens), laedit. Porro, ut ut sit, aegro in latus ab aqua liberum decumbente, aqua maxima e parte versus mediastinum revolvitur, quo fit, ut pulmo aquae innatans minus prematur, ideoque commodius

(25) Cap. IX. §. XL. N. 3.
(26) Cap. VIII. §. XXXII. N. 2.

ad aërem inspirandum explicetur (27). Et percussio thoracis, ad cavitatem pleurae, quae hydrope laborat indicandam valet; quamvis fieri posset, ut culpa alicujus vitii cordis thorax sinister sonum adhuc obscuriorem ederet, quam thorax dexter serum revera continens. — 5.° *Num hydrops cavorum pleurae sit effectus alterius morbi aut praegressi, aut praesentis? Numque constituat morbum per se? Cujusque demum indolis sit iste morbus?* Inter viginti hydropis cavitatum pleurae exempla vix semel morbum istum primarium invenies; enimvero fere semper ille effectum aliorum morborum sistit. Morbi hydropem cavitatum pleurae *chronicum* gignentes ex aetiologia (28) elucent. Ad illorum praesentiam detegendam exacta morbi historia requiritur. Porro saepius per ipsas undas recondita morbi caussa translucet. Sic hydrops cavitatum pleurae socius *phthiseos pulmonalis* lente, et post suppressionem diarrhoeae, aut sudorum, praevio oedemate pedum, ingruere solet. Aegri habitus tabem designat. Conspicitur rubor, et livor nasi, labiorumque, ac

(27) Legantur Lieutaud synopsis univers. med. T. I. p. 218. Borsieri Instit. T. IV. C. V. §. 168. p. 114.

(28) N. 6.

dilatatio vasorum oculi (29). Pulsus praeter frequentiam magnam, et debilitatem nil exhibet, urinaque puriformis est. Respirandi difficultas aequali circiter pacto perseverat, tussis continuo urget cum sputis segregatis, ac raro magni dyspnoeae nocturnae insultus obveniunt. Spectant enim hujusmodi dyspnoeae insultus quam maxime ad hydropem cavitatum pleurae, qui *vitia cordis, et aortae comitatur;* immo cl. Viri (30) illos insultus exclusive, et directe a vitiis istis derivant, cui tamen opinioni omnino subscribere nequimus. Experti enim sumus, vitia cordis, et aortae non facile *insultus nocturnos* exhibere, antequam oedema scroti, aut pedum de evolutione hydrothoracis testentur. Oedemata haec praeterea in corpore caeterum firmo, saepe athletico, a nulla evacuatione colliquativa exhausto sedem figunt; urina est profunde tincta cum sedimento lateritio. Pulsus plerumque fortis, durus, irregularis, intermittens, tremulus. Tussis per insultus, saepe cum sputis puriformibus, copiosis, confluentibus redit, ne de generalibus morborum cordis, et aortae signis

(29) Camper (Diss. X. T. II. §. 4. p. 438.) ait: « hydrops ex asthmate, vel pedetentim ex adfectis pulmonibus ortus cognoscitur certo certius ex rubore, et livore nasi, labiorumque, atque ex vasorum oculi admirabili dilatatione ».

(30) Corvisart, Portal etc.

debito tempore explanandis loquamur. Hydrops cavitatum pleurae ex vitio *hepatis* pullulans saepe ascitidem socium agnoscit. Aeger adspectum flavescentem exhibens quondam febribus intermittentibus, ictero mulctatus maxime de ciborum desiderio deleto, de vomitu, aut diarrhoea conqueritur. Urina profunde tincta cum sedimento roseo. Notari meretur, hydrothoracis speciem, de quâ agitur, facillime a morbis hepatis produci, si haec cum vitiis cordis, et aortae complicentur. Hydrops cavitatum pleurae *primarius* ex iisdem fontibus ac anasarca sua sponte ortum (31) pullulare solet. Quoties ille in hominibus caeterum sanis, potui liquorum fermentatorum deditis, aut post suppressionem haemorrhoidum, menstruorumque ingruat, *morbi indoles inflammatoria* admittenda. Nec complicatio *rheumatica*, inprimis si transpirationis opus simul laesum fuerit, praetervidenda. Ulcerum, impetiginum, evacuationum habitualium praepostera fuga, et suppressio, plerumque de secretione morbosa seri, caussae *metastaticae* adscribenda, testantur. *Atonia* sibi solum locum in hydrope cavitatum pleurae ex jactura sanguinis, aut ex alia inanitionis specie vindicat.

(31) P. I. Vol. III. Cap. XLI.

Prognosis.

8. *Prognosis* hydropis cavitatum pleurae chronici secundum rerum positiones plus minus anxia est. Si morbus phthisi pulmonali superveniat, cum id solum in statu conclamato hujus mali accidat (32), mors brevi expectanda; arti nequidem concessum notabile afferre levamen. Contra, superveniente hydrope illo morbis aortae, et organicis cordis (excepto visceris hujusmodi cum pericardio adhaesione universali, et complicatione cum scirrho hepatis), illum, si oedema necdum manus (33) detinuerit, saepe debellare licet, donec tandem redituro pluries eidem malo (34) aeger succumbat. Hydrops cavitatum pleurae *primarius* inflammatorius, rheumaticus, et atonicus interdum spem sanationis relinquit, quin ideo certi quid promittere liceat. Nec desiderantur exempla hydropis pectoris ab ipsa natura sanati (35).

(32) Cap. X. §. LII. N. 3.

(33) Quarinius inquit: « mali ominis sunt manus oedemate affectae, sputa cruenta, aut subcruenta; qui haec exscreant, etsi medicamentis interdum levari videantur, saepè inopinate pereunt » l. c.

(34) J. P. Frank inquit: « uberior hydrothoracis recidivi, atque citius tunc lethalis, quam alterius hydropis proventus est » l. c. p. 378.

(35) Mayer Diss. exemplum hydropis pectoris in femina 71.

§. LV.

DE HYDROPE MEDIASTINI.

Definitio.

1. Collectio fluidi morbosi in *cavitate mediastini* illius constituit *hydropem.*

Literatura.

2. Morbus iste, a SWIETENIO in dubium vocatus (36), descriptus est a RIVERIO (37), SCHENKIO (38), COLUMBO (39), HEISTERO (40), BLANCARDIO (41), MEADIO (42), HALLERO (43), LIEU-

ann. per naturae vires sanati. Fr. ad Viadr. 1780. Cfr. ENGELHARD diss. de hydrope naturae beneficio sponte curato Ingolst. 1780.

(36) « Ille mediastini locus, ubi thymus haeret, parvus est, nec memini me legisse quod ibi hydrops inventus unquam fuerit; a posteriore vero parte inter dehiscentes mediastini lamellas si colligeretur aqua, per tunicam cellulosam facile diffunderetur ». (Comment, T. IV. §. 1219. p. 135).

(37) Observ. Cent. I. Obs. 60.

(38) Observ. med. Lib. II. Obs. 254. p. 487.

(39) Anatom. Lib. II. C. 3.

(40) Anat. N. 39.

(41) Anat. pract. rational. Cent. II. Obs. 58. p. 274.

(42) Praecepta et monita med. Cap. 8.

(43) Opusc. pathol. Obs. 12.

TAUDIO (44), DONALDO MONRO (45), et WRISBERGIO (46).

Symptomata.

3. Cum nullum hydropis mediastini solitarii nobis obvenerit exemplum, hujusmet morbi descriptionem ab alio scriptore (47) desumemus; qui ait « in hydrope mediastini anterioris, sub corporis positione erecta, ingratus ponderis sensus diaphragmati propior videbitur, in supina anhelitus erit difficilior; in ventrem conversa anterior pars thoracis oppressa pondus omne ferret; in latus unum vel alterum electa, in illud, quod inferius est, aquae declinare sentientur ». Quod spectat hydropem mediastini posterioris, J. P. FRANK cum SWIETENIO consentit, dicens quod aquae in illud depositae, et a quibus tum oesophagus, tum aspera arteria, tum aorta tandem comprimi deberent, non posse facile diutius in illo stagnare, sed debere sibi viam aperire ad cellulosam musculorum dorsi (48).

(44) Hist. anat. med. Lib. II. Sect. I. Obs. 213. Tom. II p 71

(45) *Abhandl. von d. Wassersucht u. ihren besondern. Gattungen. A d. E. Leipz.* 1777. § 177.

(46) *Gotting. gelehrte Anzeig.* 1784. 5. *St.* p. 44.

(47) MONRO l. c.

(48) L. c. p. 252. 255.

Caussae.

4. Caussa hydropis mediastini plerumque in inflammatione quaerenda est. Sic inprimis casus a RIVERIO (49), MORGAGNI (50), et WRISBERGIO descripti docere videntur. Interea et de chronica morbi origine observationes testantur (51).

Diagnosis.

5. Quam ardua sit hydropis mediastini *diagnosis*; ex eo, quod haec cavitas plurimis aliis collectionibus morbosis, et vitiis (in vivente homine vix a lympha coagulabili, et a sero distinguendis) obnoxia est, intelligitur. De collectionibus *adipis* (52), *cruoris* (53), *puris* (54),

(49) « Mulier refrigerio exposita subito a dyspnoea, tussi, ponderis in medio pectoris gravis, ardoris interni, et doloris variis thoracis in locis sensu vexata fuit. Venae sectio haec symptomata mitigavit quamplurimum; vigesimo vero morbi die, cum optime se habere videretur, ac domestica negotia peragens in sellula sederet, ex improviso concidit exanimis. Aperto cadavere inventum est mediastinum plenum sero cruento » l. c.

(50) Op. c. Epist. XXI. Art. 30.

(51) BONET sepulchr. Lib. II. Sect. I. Obs. 26. Sect. IV. Obs. 5. HALLER l. c.

(52) VOIGTEL *Hand. d. path. Anatomie* 2. *B.* p. 187. LIEUTAUD l. c. Obs. 753. p. 236. Obs. 754. p. 237. *Medic. Obs. and Inquiries. Vol III.* p. 69. PORTAL in *Mem. de l'ac. R. des sc. Paris.* 1784. p. 51. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 2. *B.* p. 710.

aëris (55), nec non de conversione mediastini in massam tum *carneam* (56), tum *osseam* (57) loquimur.

Prognosis.

6. « Mediastini anterioris hydrops, modo certa sit ejusdem diagnosis, si aliis resistat, suppurationis hac in parte exemplo, a chirurgicis auxiliis levamen expectat (58) ».

(53) Morgagni Epist. XXVI. Art. 39. (Acerbissimus ad sternum dolor exortus est, quem divulsivum aeger vocabat. Sanguis ex disrupta aliqua arteria in mediastinum effusus, cor urgebat et pulmones). Lepbotti Bonon. Instit. Act. T. I. (De arteria bronchiali in mediastinum cavum disrupta agit).

(54) Blancard apud Lieutaud l. c. Lib. II. Sect. V. Obs. 759. Tom. II. p. 239. Bartholinus Hist. anat. rara. Cent. II. Obs. 59. T. I. p. 275. *Lond. medical Iournal* 1781. *Dec.* p. 405. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 7. *B.* p. 508. Fabrice diss. de empyemate mediastini anterioris, ejusque curatione ope trepani. Altd. 1796. Portal *Cours d'anat. méd. T. V.* p. 29.

(55) Baillie l. c. p. 61.

(56) Morgagni Epist. XVI. Art. 26.

(57) Metzger Prolusio de spina ventosa in vertebris dorsi visa. Regiom. 1787.

(58) J. P. Frank l. c. p. 378.

§. LVI.

DE HYDROPE PULMONUM.

Definitio.

1. Collectio seri in ipso *pulmonum* parenchymate (59), aut in saccis illis annexis (60) *hydropem pulmonum* constituit.

Literatura.

2. Dubium hujus morbi vestigium jam apud HIPPOCRATEM (61) obvenit. Luculenter illum descripsere MALVET (62), SCHENK (63), ALBERTINI (64), BARRERE (65), BARTOLETTI (66),

(59) Oedema pulmonum. Anasarca pulmonum DARWINII. Hydrops pulmonum cellulosus J. P. FRANK l. c. p. 258. *Hydropneumonia* ITARD *Dict. des sc. méd. T.* 22. p. 456.

(60) Hydrops pulmonum cysticus (J. P. FRANK l. c.).

(61) De intern. affectibus. C. 24. CHARTER. T. VII. p. 696, et L. II. de morbis. Credit quidem SENNERTUS (pract. med. L. II, p. 193) tunc locum HIPPOCRATIS potius de thoracis quam de pulmonis hydrope intelligendum esse, quod autem revera de pulmonis hydrope divus Senex loquatur, SWIETEN demonstrat (loco citando).

(62) Comment. Acad. Scient. Paris. an. 1732 p. 17.

(63) Obs. med. Lib. II. Obs. 62, 63. p. 120.

(64) Comment. Bonon. T. I.

(65) *Observations anatomiques. Perpignan* 1753.

(66) De hydrope pulmonum. Bonon. 1629.

Targioni-Tozzetti (67), Tozzius (68), Swieten (69), Haen (70), Mayer (71), Percival (72), Darwin (73), Sachtleben (74), Laennec (75).

Symptomata.

3. *Oedema pulmonum* in tribus, quos observavimus casibus (76) *symptomata* habebat sequentia: habitum scilicet corporis leucophlegmaticum (77), faciem tumidulam (78), subli-

(67) *Prima raccolta di osservazioni mediche* p. 83.

(68) Medic. pract. in tract. de morbis pectoris.

(69) Comment. T. IV. §. 1220.

(70) Rat. medendi. P. XV. C. 3. p. 105.

(71) Diss. de asthmate, ejusque speciebus. Goett. 1779.

(72) *Essays med. and Experiments. T. II.* p. 173. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 2. *B.* 1. *St.* p. 181.

(73) *Experiments establishing a criterion between mucilaginous and purulent matter. Lichtfield.* 1780. v. *Abh. f pr. Aerzte.* 6. *B* p. 304.

(74) *Klinik der Wassersucht.* p. 517.

(75) L. c. T. II. p. 9. (ait: « *parmi les observations* Albertini, et Barrère *sont les seuls* (sic?) *qui paroissent avoir fait quelque attention à l'oedème du poumon!* »).

(76) In Nosocomio civico Vindobonensi an. 1800, dein non amplius. Edoctus per autopsiam cadaveris in primo exemplo, in reliquis aegrotis diagnosin cum dilecto meo medico secundario Schmidt facili negotio institui, et sectione corporum demortuorum bis confirmavi.

(77) Albertinus (l. c. p. 392) inquit: « Oedema, quod ineunte morbo partibus corporis externis cum difficili

vidam, angustiam, et debilitatem magnam (79); pondus ad pectus (80), respirationem, a motu licet minimo, summopere difficilem; decubitum supinum (81); pulsum adeo oppressum, et exilem, ut tactu percipi vix possit. Alii febrem (82), aliique tussim parcam cum sputis

respiratione advenit, internis etiam, et praesertim pulmonibus advenire comperii ».

(78) SIMSON (*medical Essays. T. V. P. II.* p. 627) suspicatur pulmonis oedema, si vel facies turgida esset, vel circa malleolos etiam parum tumerent pedes, et respiratio difficilis esset, praecipue si simul pulsus adeo suppressus esset, ut vix tangi posset. Et PERCIVAL (l. c.) « Pulsus est parvus, et exilis, facies tumida, pallida, totumque corpus leucophlegmaticum ». Et in LAENNECII aegra secunda (l. c. p. 26) tumor circa malleolos observabatur.

(79) Addit PERCIVAL (l. c.): « Aeger de magna pectoris angustia conqueritur, et si profunde respirare conatur, impossibilem sentit ulteriorem pectoris dilatationem, sed quasi subito interrumpitur respiratio ».

(80) Observante MAURITIO HOFFMANN (Acta N. Curios. T. I. Obs. 213) in oedemate pulmonis respiratio difficillima est, cum sensu angustiae, et *ponderis a jugulo per medium thoracem deorsum porrecti.*

(81) PERCIVAL (l. c.) « constans est, inquit, respirandi difficultas, et a minimo motu augetur; *quin ex varia corporis positione differentia in respirationis difficultate oriatur* ». Aegroti mei nonnisi in dorsum decumbere poterant.

(82) HIPPOCRATES sic describit symptomata hydropis pulmonis:

spumosis (83), symptomatibus hujus morbi addunt. *Hydrops pulmonum saccatus*, quem nunquam observavimus, in duabus aegrotis, de quibus TARGIONI TOZZETTI loquitur (84), primum dyspnoea, dein sensu rupturae in pectore, et tandem rejectione fluidi plus minus tenacis per tussim stipabatur.

« febris, et tussis tenet, et acervatim respirat, et pedes tument, et ungues contrahuntur, et patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius, et diuturnius. Etsi quid infundas, aut fotum, aut suffitum adhibeas, pus non sequitur, atque ex hoc sane cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Etsi multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris, ebullit intus veluti acetum, et hoc quidem aliquando patitur, postea erumpit ad alvum, et statim quidem sanus esse videtur, ac a morbo liberatus. Verum progressu temporis alvus incenditur, eademque illa patitur, et adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, facie ». L. II. de morbis.

(83) LAENNEC l. c. p. 13.

(84) L. c. p. 83. Primus erat vir nobilis sexaginta annorum, qui dyspnoea laborans, subito sensum rupturae in pectore factae habuit, et immediate abhinc quatuor pintas materiae albumini ovorum similis ejiciebat. Sed renascebatur malum, et denuo eandem scenam ludebat, quin tunc melius haberet, donec tandem extingueretur. Secundus erat vir juvenis, qui, dum per undecim dies pondus, et anxietatem pectoris persensisset, sensum rupturae similem primo in hoc expertus est, atque post horam quatuor quoque pintas fluidi clari, et tenacis ejecit per tussim, et reconvaluit.

Autopsia cadaverum.

4. Praesentia hydropis saccati pulmonum, cujus jam HIPPOCRATES suspicionem aluerat (85), sectionibus cadaverum confirmata est a CAROLO PISONE (86), BONETO (87), BARRÈRE (88), et

(85) Gignitur etiam, inquit HIPPOCRATES, ubi tubercula in pulmonibus exorta fuerint, et aqua repleta in pectus eruperint. Quod autem etiam a tuberculis oriatur hydrops, mihi argumento sunt boves, canes, et sues. In his enim quadrupedibus maxime pulmonis tubercula oriuntur, quae aquam continent. Sectione namque facta, citissime cognoveris, num aqua effluit. Talia autem multo magis etiam in homine, quam in pecoribus fieri videntur, quanto morbosa magis etiam victus ratione utuntur ». (De internis affect. C. 24. CHARTER. T. VII. p. 696).

(86) De colluvie serosa p. 216. « In juvene orthopnoea inveterata, et febre funesta a multis annis adfecto, repente a vi morbi jugulato, praeter inflammatorium in hepate tumorem, repertus hydrops thoracis, sed in uno dumtaxat latere, et pulmo vesicis tumore consistente, lentoque, et pellucido, instar albuminis ovi praegnantibus refertus ».

(87) Sepulchr. Obs. 33 et 36. Describuntur tubercula modo aqua distenta, modo humorem albumini ovi similem continentia.

(88) L. c. p. 109 « Aperto cadavere, pulmones tumidi, pleurae agglutinati, maculis roseis hinc inde notati, a pressione digiti *fluctuatio*; remoto digito, fovea evanescebat illico, sectis diversis pulmonis locis *aqua copiosa* effluxit; nulla tamen erat in thorace effusa, nullum nullibi vitium, nec in corde, nec in pulmone ullum tuberculum ».

Malvet (89). Sectis tribus cadaveribus feminarum oedemate pulmonis solitarii laborantium, adaperto thorace pulmones non subsidebant. Color illorum erat normali obscurior. Extracti una cum trachea admodum erant ponderosi. Incisis undique serum effluebat, quod praeterea sub compressione parenchymatis, veluti e spongia aqua imbuta, manabat. Laennecii observationes cum nostris plane conveniunt (90). Minorem

(89) L. c. p. 350. « *J'ai trouvé dans les deux poumons du même sujet, dans chacun un kyste rempli d'eau, dont le grand diamètre était d'environ trois pouces. Je n'ai trouvé aucun épanchement d'eau dans la cavité de la poitrine. La tumeur était ovale. Le malade était un invalide. Il était tourmenté d'une difficulté de respirer considérable, accompagnée de fièvre lente ; il ne pouvait se tenir couché sur les côtés, ni à plat sur le dos qu'avec beaucoup de peine, ce qui l'obligeait à être toujours sur son séant. Ses bras et ses mains étoient enflés aussi bien que ses jambes, et ses pieds. Les urines étaient briquetées. Il n'avait aucune fluctuation dans la poitrine. Il mourut après avoir langui deux ans. Les deux tumeurs étaient d'une grandeur à peu-près égale, celle du poumon droit contenant plus d'un demi-septier de sérosité claire et limpide. Aussi dans le foie l'on trouva un kyste de la même nature.*

(90) « *L'oedème du poumon présente les caractères suivans : lorsqu'il occupe la totalité du poumon, et qu'il a une date un peu ancienne, le tissu pulmonaire présente la couleur légèrement rosée qui lui est naturelle, ses vais-*

morbi gradum, aut morbum vix ad oedema pulmonum revocandum exhibebant cadavera, quorum sectiones descripserunt BONET (91), et MORGAGNI (92).

seaux paroissent contenir moins de sang que dans l'état ordinaire. Le poumon, plus dense et plus pèsant que dans l'état naturel, ne s'affaisse nullement à l'ouverture de la poitrine. Il est cependant encore presqu'aussi crépitant que dans l'état naturel. L'impression du doigt y reste un peu plus fortement marquée que dans un poumon sain. Lorsqu'on l'incise, il en ruisselle une sérosité abondante, presqu'incolore ou très-légèrement fauve, transparente et à peine spumeuse » l. c. p. 11.

(91) Sepulchr. Anat. pract. L. II. Sect. I. Obs. 26. ex HILDANO Cent. I. Obs. 11. « Filius dom. ab HALTZEVELT, a commotione cerebri post casum asthmaticus factus est. Tandem, novo incidente catarrho in pulmonem, decessit ex vivis. Cadavere inciso, pulmo ubique pituitosis, et viscidis humoribus oppletus repertus ».

(92) Op. c. Epist. XXI. Art. 33. « Hominis pulmo dexter durus compactus ut jecur, et aquae sanguinolentae non modicam habuit, thorace vacuo ». Epist. XIII. Art. 3. « Cardinalis Barbadicus, catarrhis obnoxius, febre catarrhali epidemica moritur. Graves erant ipsi pulmones, sed a catarrhali materia, quam continebant, multa passim a bronchiis, quacunque incideres, erumpente ». Ad verum oedema pulmonis tamen spectare videtur casus in Epist. XXII. Art. 19. enarratus: « Pulmones ubique multo sero referti in homine, qui per biennium anhelus respiravit, maxime ad motum corporis ». Et ex HAESII (l. c. p. 117) observationibus parum aliud elici potest, quam quod spumosa aquosa sputa ac ‹i reddiderint.

Caussae.

5. Tria, quae observavimus, oedematis pulmonum exempla, totidemque a Laennecio tradita (93), in *foeminis* locum obtinuerunt. In nostris porro duabus aegrotantibus aliquid chlorotici latuit. Excitari videtur oedema pulmonum ab affectionibus catarrhalibus, a peripneumoniis (94), a scarlatina (95), et forte a morbillis (96).

(93) L. c. p. 19. Obs. 32. p. 26. Obs. 33. p. 32. Obs. 34.

(94) « *La péripneumonie terminée par résolution parait aussi laisser après elle une grande disposition à l'infiltration du tissu pulmonaire, et les sujets chez lesquels j'ai rencontré les oedèmes du poumon les plus universels et les plus intenses, étoient morts peu de tems après avoir éprouvé une péripneumonie grave, et pour ainsi dire dans la convalescence de cette maladie. Le catarrhe chronique y prédispose également, et beaucoup de sujets attaqués de cette maladie meurent suffoqués par le développement de l'oedème du poumon* ». Laennec l. c. p. 10.

(95) *Obs. on fever attended with ulcerated sore-throat, as it appeared at Newcastle upon Tyne the year 1778.* p. 210.

(96) « *L'orthopnée suffocante qui emporte quelquefois les enfans à la suite de la rougeole, n'est probablement autre chose qu'un oedème idiopathique du poumon. Je n'ai point eu occasion de vérifier cette conjecture, parce que j'ai été assez heureux pour n'avoir jamais perdu un malade parmi ceux que j'ai traité de la rougeole* ». Laennec. p. 11. Ego autem longe infelicior in triginta et quod excurrit hujusmodi cadaverum nec semel oedema pulmonis detexi.

Diagnosis et prognosis.

6. Quondam nomen *hydropis pulmonum* ad *hydropem thoracis* designandum adhibebatur (97). Nos illo tantum pro *oedemate pulmonum solitario* (ex peculiari pulsuum exiguitate, orthopnoea, et oedemate quodam externo maxime dignoscendo), et *pro saccis sero repletis pulmonibus annexis* utimur. Complicationem *oedematis pulmonum* cum *hydrope cavitatum pleurae* haud admodum raram (98), vix autem ante cadaveris sectionem, nisi forte ex pulsu exilissimo cognoscenda, nomine generali *hydrothoracis* comprehendimus. Et *hydatides pulmonum* (99) ad hydropem hujus visceris revocari possent. *Bronchia* quoque sero, seu lympha oppleri posse, non dubitamus, unicujuscunque

(97) Exemplum habetur apud Marcellum Donatum. De med. hist. mirabili. L. III. C. XI.

(98) Exempla complicationis hydropis pulmonum cum illo cavitatum pleurae habentur inter alios apud Herculem Saxoniam (Pract. Part. I. C. 26.) et Cardanum (De caussis et signis morborum. v. Boneti Sepulchr. Lib II. Sect. I. Obs. 77.), quorum ille ait: « hydrops pulmonis casus rarissimus est, cujus meminit Hippocrates (L. II. de morbis); et ego hunc hydropem vidi ante septem annos in quodam clarissimo ex familia Marcella, cui post mortem dissecto, inventae sunt librae multae aquae spumosae in *capacitate thoracis*, et in *pulmonibus* ».

(99) Cap. X. §. LIV. N. 9.

vero arbitrio relinquimus talem casum pro *hydrope bronchiorum* (100) admittere nec ne. *Prognosis* hydropis pulmonum ex ipsa morbi descriptione palam fit.

§. LVII.

DE CURA HYDROTHORACIS.

Generatim.

1. Hydrothorax primarius secundum regulas

(100) Quamvis in casu Cardinalis, quem MORGAGNI enarrat (Epist. XIII. Art. 13.) et de quo supra (92), dictum sit catarrhalem materiam multam e *bronchiis* incisis erupisse; nemo tamen ante Patrem meum (Epitome de curand. hom. morb. L. VI. P. I. p. 255.) de *hydrope bronchiorum* loqui ausus est. Provocat ad exemplum, a se ipso Ticini observatum, ubi post cynanchen laryngeam, homini icterico lethalem, liquidi serosi turbidi subflavi, cui pelliculae albescentes innatabant, *sex uncias et ultra ex discisso ramo bronchiali majori* cum impetu effluxit; atque addit: « quanta sit sputorum spumosorum, aquosorum, in permultis catarrhis, in asthmate, quod *humorale* vocarunt, ubertas, quanta illorum, quae pneumoniae sub initiis, saepe sanguine tincta, per tracheam expelluntur, abundantia sit, nemini medicorum ignotum est ». Memorabile hujus generis exemplum Dr. BAYNTON Bristoli in foemina observavit, quae post suffocationis insultum, tussis ope *quatuor ad quinque mensuras (pints)* seri spumosi rejecit (*Considerat. on the med. power of factitious airs by* Dr. BEDDOËS *and* M. WATT *P. IV.* p. 53).

generales in tractatu de hydrope expositas (1), curandus est. *Hydrothoracem* aliorum morborum *effectum*, habita ratione morbi primarii aggredimur.

Cura hydrothoracis acuti.

2. Si morbus primarius fuerit *inflammatorius*, et *acutus*, secundum principia in tractatu de peripneumonia tradita (2) incedendum, atque, nisi methodus antiphlogistica jam fuerit satis adhibita, quid illa adhuc valeat experiendum. Caute interea cum venae sectione incedere oportet, quae, nisi plane a peripneumonia latente indicata sit (3), etiamsi pro tempore levamen afferre soleat, re tamen ipsa aegrum praecipitat (4).

Cura hydrothoracis phthiseos pulmonalis socii.

3. Nisi pleuritis fortuito phthisicum invadat,

(1) P. I. Vol. III. Cap. XLI. §. CLXXII.

(2) Cap. VIII. §. XXXVI. N. 2.

(3) Lege STOLLIUM Rat. med. P. III. p. 315.

(4) Ait QUARINIUS : « Nihil venae sectione perniciosius fieri potest. Vidi, cum sanguis, improbante me ac invito, extraheretur, aegrotos ad breve tempus levatos quidem, at iidem, ingravescente spirandi difficultate, paucos post dies extincti sunt ». Animadvers. pract. p. 130). Hieque effatum CELSI memoriae se exhibet : « sanguinem incisa vena mitti, novum non est, sed nullum pene morbum esse, in quo non mittatur, hoc novum est ».

ac in morbo etiamsi necdum valde provecto hydropem cavitatum pleurae excitet, hydrothorax dumtaxat in phthisi conclamata expectandus est. Hoc in casu, nisi forte *decocta stipitum solani dulcamarae*, *radicis ononidis spinosae*, *polygalae senegae* (5), et *specierum radicum quinque aperientium*, atque *kermes* (6) quodammodo miserias imminuere valeant, omnia incassum adhibentur. Crudele hic est scillam marinam, aut digitalem purpuream praescribere, quae urinae copiae nec guttam addunt et febrem, vomitum, diarrhoeam, ac debilitatem adaugent.

Cura hydrothoracis vitiorum cordis, et aortae socii.

4. *Hydrops cavitatum pleurae socius morborum cordis, aortae*, saepius pro tempore debellatur (7). Tale miraculum *diureticorum* (8) est opus. Inter haec excellunt: 1.° *Nitras potassae* cum *infuso baccarum juniperi com-*

(5) Milman valde commendat. Op. c. p. 120.

(6) Fatetur Lieutaud (Synopsis univers. prax. med. P. I. p. 192) sibi par remedium in hydrothorace non habere. Contra monet Quarin (Animadv. P. 131) illud saepe spiritus angustias, tussimque augere; itaque non convenire, nisi sputa purulenta simul pectus occupent.

(7) §. LIV. N. 8.

(8) Unicam fere in hydrope pectoris ad salutem viam in diuretica ponendam esse, experientia se edoctum esse testatur Quarin (l. c. p. 132).

munis, et *oxymelle scillae*; 2.° *Foliorum digitalis purpureae infusum* (9), additis aut *nitrae potassae* aut *acetate potassae liquidae* (10), et *syrupo scillae*; 3.° *Subcarbonas potassae aceto scillae saturatus cum aqua destillata baccarum juniperi*, aut *radicum apii petroselini* (11); 4.° *Pulvis radicis scillae marinae* tum simplex (12), tum ad mentem FRIDERICI

(9) DARWIN loquitur non de drachmis, sed de unciis foliorum digitalis purpureae, et quidem minime infusis, sed coctis (*Abh. f. pr. Aerzte.* 6. *B.* 2. *St.* p. 303). Talis digitalem exhibendi modus incongruus est, nam citissime inde oriuntur effectus venefici remedii, quibus comparentibus, actio illius diuretica constanter cessat. Porro coctione principium amittitur digitalis narcoticum, et huic forte caussae doses magnae, quae indicantur, adscribi debent. Ego a scrupulo ad drachmam un. foliorum pro libra infusi adhibere soleo.

(10) Ab uncia semis ad unciam unam pro libra infusi.

(11) R. Salis tartari drachm. un.: aceti scillae q. s. ut saturetur: aquae juniperi, aut petroselini uncias octo: syrupi simplicis unciam un. M. D. S. omni bihorio unc. un. Formula haec Patri meo familiaris fuit, mihique hinc cura. Fateor tamen illam ob id minus idoneam esse, quod acetum scillitícum variae prorsus est vis in variis pharmaciis. Contingit hinc ut si fuerit debilis, unciae tres pro saturatione requirantur, quae nimiam tunc continent scillae dosin.

(12) R. Pulv. radicis scillae granum un. (ad grana tria, quatuor): sacchari albi grana sex. M. D. S. Ter de die dosin. (Potest loco pulveris extractum praescribi).

Hoffmanni compositus (13); 5.° *Remedium* sic dictum *Seckingense* (14); 6.° *Gummi heraclei gummiferi* vel sub forma *emulsionis* (15), vel aliis *diureticis nuptum* (16). Pharmacis allatis utplurimum proclivitas ad vomitum, et ad diarrhoeam obstant, ad quam imminuendam paucae *guttae tincturae* cujusdam *opiatae*, si revera opus sit, addi possunt; quale connubium aegri valde sensiles, ac needum viribus omnino fracti, per breve saltem tempus, nisi alvina evacuatio nimis inde cohibeatur, perbelle ferunt.

(13) R. Pulv. radicis scillae marinae, radicis asclepiades vincetoxici ââ grana tria (ad grana sex) nitri grana octo. M.

(14) R. Roob sambuci, ebuli, juniperi ââ drachmas sex, pulveris scillae compositi, radicis bryoniae, extracti elaterii ââ scrupulum unum (ad drachm. semis), theriacae Andromachi drachm. unam. M. f. c. s. q. Syrupi rosarum solutivi electuarium. D. S. ter de die ad castaneae magnitudinem, superbibendo decoctum radicum aperientium uncias tres. (J. P. Frank Epitome de cur. hom. morb. l. c. p. 446).

(15) R. Gummi ammoniaci drachmam un.: mucilaginis gummi Arabici, syrupi simplicis ââ unciam semis: aquae fontis libram un. M. D. S. Omni bihorio unciam un. capiat.

(16) R. Gummi ammoniaci drachm. un. Pulpae squillae marinae recentis grana viginti Solve in liquore terrae foliatae tartari, adde aquae petroselini, et juniperi ââ uncias tres aetheris vitriolici, drachm. dimidiam. Syrupi cinnamomi unciam un. M. D. S. omni bihorio cochlear unum (J. P. Frank l. c. p. 44).

Porro *opium*, *spiritus nitri dulcis*, *aqua cinnamomi*, sub ipsis suffocationum paroxysmis nocturnis, levamen afferre solent. Aliorum experientia docere videtur, posse interdum evacuationem liquoris in cavitatibus pleurae retenti obtineri per *vesicatoria* (17), et *purgantia* (18).

Cura hydrothoracis ex morbo hepatis.

5. Non nisi purgantia, saltem *eccoprotica*, in hydrothorace morborum hepatis effectu indicantur. Atque hic iterum *nitras potassae*, cum *supertartrate potassae*, *acetasque potassae liquida* sese commendant, non neglectis decoctis ex *radicibus quinque aperientibus*, *tritici repentis*, *cichorei intybi*, et *leontodontis taraxaci*. Omnibus tamen hoc in hydrothorace auxiliis palmam praeripit *mercurius*, sive sub forma *unguenti* abdomini illinitus, sive sub illa *calomel* intus (potissimum cum *radice scillae*

(17) Plura, curationis per vesicantia, tumori pedum manuumque oedematoso in hydrothorace applicata, obtentae exempla refert Dr. Arehiir (*Abh. f. pr. Aerzte.* 12: *B.* 2. *St.* p. 375), quam tamen methodum nemini commendarem.

(18) Dr. Percival purgans forte ex mercurio commendat, quo non tantum primae viae evacuantur, sed et resorptio aquae in cellulas pulmonum extravasatae promoveatur (*Essay Vol. II*). Sed constat quoque plures ab importuno purgantium usu in lethalem marasmum incidisse.

marinae (19)) porrectus, qui calomel, et in *oedemate pulmonum* (ubi et pediluvia commendata fuere (20)) profuisse legitur (21).

Paracentesis thoracis.

6. Pharmacis in hydrope cavitatum pleurae incassum adhibitis, licetne ad thoracis *paracentesin* pervenire? Quamvis in ea versemur opinione, quod casus, ubi antiquissima (22) haec operatio profuit, potius ad *collectionem seri inter musculos intercostales et pleuram*, quam

(19) R. Pulv. Calomel grana sex: radicis scillae marinae grana duodecim: sacchari albi drachmam unam. Divide in duodecim partes aequales Cap. ter de die pulverem unum.

(20) Lieberkühnius aquam in cellulari pulmonum congestam ad crura pediluviis descendere per cellulosam telam cogebat, deinde roborantia adhibebat. (Tissot Epit. Var. argum. p. 146).

(21) Monuit Simson, quod ubi viderit ex facie turgida, ex tumore aliquo circa malleolos, et respiratione difficili, praecipue vero eum pulsu adeo depresso, ut vix tangi potuerit, *oedema pulmonis* adfuisse, se *calomel* dedisse. Sic mulierem feliciter sanavit, quae jam jam suffocanda videbatur.

(22) Jam Hippocrati nota fuit paracentesis thoracis, et oportet divo Seni, in hac ipsa, magnam satis experientiam fuisse, cum prognosin pronunciet: « si quinto die (post operationem) linamentum pure obductum fuerit, plerumque evadit; sin vero hoc non contigerit: postquam aquam exhauseris, sitis corripit ac tussis, et morietur ». (De morb. L. II. C. 24. Charter. T. VII. p. 576). Videatur super his Swieten (Commentar. T. IV. §. 1219).

ad legitimum hydropem cavitatum pleurae pertinuerint (23); quamvis paucis illis exemplis curae radicalis ope hujusmet operationis obtentae (24) plurima morte terminata opponere possemus (25); quamvis exempli memores si-

(23) Hujus opinionis me participem reddidit vir amicus Franciscus Pajola, celebris quondam Venetorum chirurgus atque Lithotomus. Exemplis plurimis in diuturna atque ampla sua praxi collectis opinionem istam mihi confirmavit, Vilnae an. 1807. Confirmare illam videtur et sequens Senacii casus (*Traité sur la structure du coeur. L. IV. Chap.* 5. p. 366): « Equarius curator regius curatus fuerat a pleuritide, sequebatur respirationis tanta oppressio, ut non nisi sedens potuerit animam ducere, et ut vix quatuor horas supervicturus videretur. In tanto periculo pectus adapertum est. Effluebant sex pintae aquae clarae et flavae, quae per aliquot dies fluere continuabant. Post mensem demum integre curatus erat aeger, ut regem ipsum in venationibus institutis ultra duos annos sequi potuerit ».

(24) Memorabile exemplum hydropis cavitatis pleurae sinistrae ope paracenteseos sanatae refert Morand (*Mém. de l'acad. R. de chir. T.* 2. p. 545). Aliud narratur a Duverney *le jeune* (*Mém. de l'ac. R des sc. an.* 1703, p. 225), aliud a Bütter (*funfzig chir. Observat aus eigenen Erfahrungen. Rost.* 1718. Obs. 35. p. 313); aliud ab Archer (*Transact. of the associat. of the Queen College of Physicians in Ireland. Vol. II. Dublin* 1818).

(25) Duas thoracis paracenteses instituit Fordyce: in utroque casu vita per sex adhuc hebdomadas protrahebatur, sed evidenter ab aëre ingresso ad pectus plus mali, quam antehac a febre, aut ab aqua, passi sunt aegri (Fragmenta

mus, ubi vir expertus, postquam paracentesin thoracis (cum successu licet) instituit, se hancce operationem nunquam amplius repetiturum fassus est (26); quamvis non ignoremus expertissimos medicos illam plane reprobare (27); quamvis periculi in diagnosi morbi errandi recordemur (28), et quamvis si pulmo pleurae adhaereat (quae res a nemini, quidquid dicant (29), praevideri potest) illius laesio necessario sequi debeat; nihilominus paracentesin thoracis non omnino rejicimus, dummodo hydrops pleurae

chir. et med.). Etiam a Mohsenheimio instituta pectoris in hydrothorace paracentesis funestum tandem eventum impedire non potuit (*Beobachtungen* 1. *B.*

(26) Bianchi historia hepatica. T. I. p. 662.

(27) Celebris quondam chirurgus La-Motte (*traité compl. de chir. T. II.* p. 189) omnes pectoris hydropes absolute lethales esse asserit, et paracentesin pectoris omnino rejicit, tanquam rationi, et experientiae adversarism.

(28) Aegra Nosocomii Vindobonensis, de qua alibi locutus sum (P. I. Vol. III. C. XXIX. §. CX. N. 3.) empyematis, seu potius signa hydropis purulenti cavitatum pleurae tam evidentia exhibebat, ut tum Pater meus, tum reliqui Nosocomii medici, et chirurgi de diagnosi, et de necessitate instituendae paracentesis thoracis, a me propositae, uno ore convenerint. Jam apparatus instrumentorum praeparabatur, cum aegra inopinate in vehementes convulsiones, evanescentibus simul extemplo singulis hydrothoracis signis, inciderit.

(29) Duverney l. c.

(ut post morbum acutum absentibus vomicae signis, interdum expectare licet) sit morbus per se, dummodo operatio, vigentibus adhuc viribus aegri, eo annuente, et annuentibus plurimis expertis in arte nostra viris, non quidem tricuspide, sed cultro secundum regulas a chirurgia tradendas suscipiatur.

Terebratio sterni.

7. *Ossis sterni* ob hydropem mediastini anterioris *perterebratio* puris sub eo latentis educendi ratione jam diu celebrata (30), si modo de diagnosi certi essemus, reformidanda non foret.

(30) Linguet Ergo in abscessu mediastini celebranda sterni terebratio. Paris. 1742. Vicq d'Azyr Ergo in abscessu mediastini celebranda sterni terebratio. Paris. 1774. Fabricz diss. cit. Columbus v. Schenk Obs. L. II. N. 254. Jussieu Ergo in abscessu mediastini celebranda terebratio. Paris. 1778. Petit *Oeuvres posthum. T. II.* p. 27.

Caput XII.

De laesa respiratione generatim, et de dyspnoeis.

§. LVIII.

De laesa respiratione generatim.

Doctrinae momentum.

1. *Laesa respiratio*, omnium malorum maxime intolerabile (1), ipsique legumlatori commiserationem eliciens (2) tum ob multiplicem formam (3), tum ob diversam originem (4), objectum pathologiae, et therapiae aeque memorabile, ac intricatum sistit.

(1) Seneca ait: « Omnia corporis aut incommoda, aut pericula per me transierunt, nullum mihi suspirio videtur molestius; aliud enim, quidquid est, aegrotare est: hoc animam reddere » (Epist. LIV).

(2) Asthmatici a quaestione criminali absolvebantur, testantibus Amman (med. crit. C. 19., et Paulo Zacchia. (Quaest. medico-legales. L. II. T. 2).

(3) Cfr. N. 5. ubi modi respirationis laesae exponuntur.

(4) Boerhaave (Praelect. ad Instit. §. 601) monuit: « summam in morbis difficultatem facere magnum numerum organorum, quae ad actionem concurrunt, et quorum aliquod laesum totam functionem turbat, cum interim difficillimum sit scitu, quae ex toto numero proprie laesa sit ».

Literatura.

2. Praeter auctores de morbis pectoris in genere, illustrarunt objectum istud ARETAEUS (5), LUDOVICI (6), CHAPELAIN (7), PEUCER (8), FABRI (9), WILLEBROCH (10), ARTOCOPHINUS (11), FLACH (12), HELTENBACH (13), TRISCOV (14), GRISCOVIUS (15), RUBEUS (16), PARCOVIUS (17), WEICK (18), HEURNIUS (19), OPSOPOEUS (20), VASCUS CASTELLUS (21), CLETUS

(5) De caussis, et signis morborum diuturnorum. Lib. I. Cap. 2.

(6) Erotemata de difficili spiratione. Olysipp. 1543.

(7) Ergo pulmonum, et thoracis affectum spirandi sequitur difficultas. Paris. 1565.

(8) Diss. de asthmate. Witeb. 1572.

(9) Diss. de dyspnoea vulgari, ejusque gradibus. Witeb. 1585

(10) Diss. de asthmate. Witeb. 1586.

(11) Diss. περὶ τοῦ ἄσθματος. Basil. 1595.

(12) Diss. περὶ δυσπνοίας, ἄσθματος, καὶ ὀρθοπνοίας assertiones medicae. Jenae 1598.

(13) De dyspnoea. Fr. ad Viadr. 1601.

(14) Diss. de dyspnoea. Basil. 1606.

(15) Diss de dyspnoea. Basil. 1606.

(16) Respons. pro asthmate ad tract. de melonibus. Ven. 1607

(17) Diss. de asthmate. Helmst. 1608.

(18) Diss. de asthmate. Basil. 1608.

(19) Diss. de respirationis vitiis, dyspnoea, orthopnoea, et apnoea. Lugd. Bat. 1613.

(20) Diss. de asthmate. Heidelb. 1615.

(21) Exercitationes ad omnes thorac. affect. Tolos. 1616.

Aetius (22), Scaller (23), Wolff (24), Fabricius (25), Salzmann (26), Helmont (27), Michaelis (28), Conringius (29), Becker (30), Cladius (31), Tappius (32), Schobinger (33), Schrizmeyer (34), Agevado (35), Sebiz (36), Tschientschi (37), Friderici (38), Faber (39), Macasius (40), Hellenius (41), D'Orell (42), Dorelle (43), Rupiz (44), ab Hoolwerf (45),

(22) Opus de morbo strangulatorio. Rom. 1620.
(23) Diss. de asthmate. Viteb. 1622.
(24) Diss. de asthmate. Helmst. 1622.
(25) Diss. de asthmate. Rostoch. 1626.
(26) Diss. de difficultate respirationis. Arg. 1631.
(27) Ortus medicinae. Amstel 1648. De asthmate et tussi p. 363.
(28) Diss. de asthmate. Lipsiae 1636.
(29) Diss, de difficili respiratione. Helmst. 1639.
(30) Diss. de asthmate. Regiom. 1642.
(31) Diss. de respiratione laesa. Opp. III. p. 176.
(32) Diss. de asthmate. Helmst. 1649.
(33) Diss. de morbo strangulatorio. Basil. 1650.
(34) Diss. de asthmate. Lugd. Bat. 1662.
(35) Diss. de asthmate. Lugd Bat. 1662.
(36) Diss. tres de respiratione. Argent. 1664.
(37) Diss. de asthmate. Basil. 1664.
(38) Diss. de asthmate. Jen. 1666.
(39) Diss. de asthmate. Giess. 1667.
(40) Diss. de asthmate. Lips. 1668.
(41) Diss. de asthmate. Leid. 1668.
(42) Diss. de asthmate. Lugd. Bat. 1669.
(43) Diss. casus de asthmate. Leid. 1669.
(44) Diss de asthmate. Lugd. Bat. 1670.
(45) Diss. de asthmate convulsivo. Lugd. Bat. 1673.

MEIBOMIUS (46), COUSIN (47), WEDEL (48), MOEBIUS (49), VESTI (50), WALLICH (51), BAUHINIUS (52), HARDERUS (53), CAESAR (54), HOFFMANN (55), CAMERARIUS (56), ALMELOVEEN (57), CRAUSIUS (58), FASCH (59), GEORGI (60), PERTSCH (61), RIVINUS (62), VATER (63), LOEW (64), VLARFELD (65), BOHN (66), WORMS

(46) Diss. de respiratione ejusque difficultate. Helmst. 1673.

(47) Novum asthma, novis signis, novam caussam arguentibus detectum. Parisiis 1673.

(48) Diss. de tussi, difficultate respirationis, et pleuritide. Jen. 1674.

(49) Diss. de asthmate. Lugd. Bat. 1674.

(50) Diss. de asthmate. Erf. 1675.

(51) Diss. de respiratione difficili. Leid. 1675.

(52) Diss. de asthmate. Basil. 1676.

(53) Diss. de asthmate. Basil. 1679.

(54) Diss. de asthmate. Altd. 1680.

(55) Diss. aeger asthmate laborans. Altd. 1681.

(56) Diss. histor. et cur. asthmatis rarioris. Tub. 1681.

(57) Diss. de asthmate. Ultraj. 1681.

(58) Diss. de asthmate. Jenae 1683.

(59) Diss. de asthmate. Jenae 1684.

(60) Diss. de asthmate. Witeb. 1684.

(61) Diss. de asthmate. Lips. 1684.

(62) Diss. de asthmate. Lips. 1684.

(63) Diss. de dyspnoea. Viteb. 1684.

(64) Diss. de pectoris tyranno asthmate. Paris. 1685.

(65) Diss. de asthmate. Leid. 1685.

(66) Diss. de dyspnoea. Lugd. 1686.

(67), Kisselius (68), Schuilmann (69), ab Hildernis (70), van Thal (71), Unger (72), Sperling (73), Croizé (74), Loenius (75), de Berger (76), van Ee (76), Michel (78), Franckenau (79), Sauvage (80), Wagner (81), Ettmüller (82), Zwinger (83), Lavater (84), Ludolff (85), Alberti (86), Arluni (87), Zeidler (88), Burmester (89), Gloxin (90),

(67) Diss. de asthmate. Lugd. Bat. 1687.
(68) Diss. de asthmate. Leid. 1688.
(69) Diss. de asthmate. Fr. 1688.
(70) Diss. de asthmate. Leid. 1692.
(71) Diss. de asthmate. Harderov. 1692.
(72) Diss. de asthmate. Leid. 1693.
(73) Diss. de respiratione laesa. Witeb. 1694.
(74) Diss. de asthmate. Leid. 1696.
(75) Diss. de asthmate. Ultraj. 1696.
(76) De difficultate respirationis. Witeb. 1700.
(77) Diss. de asthmate. Ultraj. 1702.
(78) Diss. de orthopnoea. Leid. 1702.
(79) Diss. de asthmate. Regiom. 1706.
(80) Diss. de asthmate. Leid. 1706.
(81) Diss. de asthmate. Hafn. 1706.
(82) Diss. de asthmate. Lips. 1710.
(83) Diss. nosographia anhelantium. Basil. 1714.
(84) Diss. de dyspnoea. Basil. 1715.
(85) Diss. therapia anhelationis. Erf. 1721.
(86) Diss. de spirandi difficultate. Hal. 1726.
(87) De asthmate v. Haller Bibl. med. P. I. p. 535.
(88) Diss. de dyspnoea. Lugd. Bat. 1736.

SENDEL (91), JUNCKER (92), CARTHEUSER (93), DE SAUVAGES (94), AURIVILLIUS (95), STERN (96), MILLAR (97), BOEHMER (98), BOST (99), RIDLEY (100), MEYER (1), COOKSON (2), FLOYER (3), VAN ROSSUM (4), RONSTORFF (5), WITHERS (6), DUBOURDIEU (7), KENNEDY (8), RYAN (9),

(89) Diss. de asthmate. Lips. 1729.

(90) Diss. quaestiones medicae Monspel. 1742.

(91) Diss. de respiratione difficili. Erf. 1743.

(92) Diss. de asthmatis vera pathologia, et therapia. Hal. 1752.

(93) Diss. de diversissima dyspnoeae origine, et curatione. Franc. 1753.

(94) Diss. de respiratione difficili. Monspel. 1757.

(95) Diss. de asthmate. Upsal. 1763.

(96) *Medical advise to the consumtive and asthmatic people of England. Lond.* 1767.

(97) *Observ. on the asthma, and on the hooping cough. Lond.* 1769.

(98) Diss. de asthmate. Hal. 1774.

(99) Diss. sistens historiam asthmatis. Erf. 1774.

(100) Observationes quaedam med. practicae, et physiol. de asthmate, et hydrophobia. Lugd. Bat. 1778.

(1) Diss. de asthmate, ejusque speciebus. Goett. 1779.

(2) Diss. de asthmate infant. suffocativo. Edinb. 1780.

(3) *Traité de l'asthme. Paris* 1782.

(4) Diss. de asthmate. Lovan. 1782.

(5) Diss. de asthmate. Duisb. 1788.

(6) *Treatise on the asthma. Lond.* 1786.

(7) Diss. de asthmate. Edinb. 1792.

(8) Diss. de asthmate. Edinb. 1794.

(9) *Observations ob the history and cure of the asthma etc. Lond.* 1793.

Dick (10), Schmidt (11), Kreysig (12), Bree (13), Besnard (14), Fleischer (15), Lipscomp (16), Pott (17), Castell (18), Laubender (19), Aubert (20), Zallony (21), Hecker (22), Hebert (23). Quibus auctoribus grati animi tributum sincere persolvendo, reticere tamen nequimus, vix fieri posse, ut tiro in arte medica ex illorum operibus ideas claras de morbis cum laesa respiratione accipiat, quod inprimis sensu diverso vocabulis technicis alligato, et defectui debiti ordinis adscribendum est. Conveniamus hinc primum de utrisque.

(10) Diss. de asthmate. Edinb. 1797.

(11) Diss. sistens asthmatis pathologiam. Jen. 1797.

(12) Diss. de tussi convulsiva et asthmate acuto infantum Millari. Viteb. 1798.

(13) *Practical inquiry on disordered respiration distinguishing convulsive asthma, its specific causes and proper indications of cure. Birming.* 1797.

(14) Diss. de asthmate. Edinb. 1800.

(15) Diss. de asthmate Millari. Marb. 1800.

(16) *Obs. on the history and cause of asthma. Lond* 1800.

(17) Diss. notiones quaedam de asthmate. Jenae 1800.

(18) Diss. de asthmate. Paris. 1803.

(19) *Ueber die Erkenntniss u. Heilung der Engbrüstigkeit. Nurnb.* 1804.

(20) *Dissert. de l'asthme. Paris* 1809.

(21) *Traité de l'asthme. Paris* 1809.

(22) *Von den Entzündungen im Halse besonders dem Astma Millari. Berlin* 1808.

(23) *Diss. sur l'asthme convulsif. Paris* 1812.

Vocabula technica.

3. *Dyspnoea* (a graecis vocabulis δὺς *difficile* et πνέω respiro) nobis est, non ut multis aliis, minor respirationis laesae gradus (24), sed potius, cum Cullenio (25), respirandi difficultas *continua*. *Asthma* (a graeco vocabulo ἄω, vel ἄζω, flo, spiro) non habetur solum pro respiratione cum sibilo, sed exposcit, ut simul *periodice recurrat*, atque nullius alterius evidentis morbi sit symptoma. Vocabulum *Orthopnoea* (a graeco ὀρθὸς, erectus, et πνέω respiro) ad summum gradum (26) tum dyspnoeae, tum asthmatis designandum inservire posset; re ipsa superfluum est. *Apnoea* (a particula ne-

(24) Celsus (L. IV. C. 4.) ubi agit de difficultate respirandi, ejus *triplicem* fecit differentiam, nempe, dum modica est, inquit, neque ex toto strangulat, *dyspnoea* appellatur. Quum vehementior est, ut spirare aeger sine sono et anhelatione non possit, *asthma*. Quum accessit id quoque, ne nisi recta cervice spiritus trahatur, *orthopnoea*. Poeta ait: « Dyspnoea se celat, canit asthma malumque revelat ».

(25) Synopsis nosologiae method. Edit. J. P. Frank. Ticin. 1787. Genus 56 Dyspnoea est *difficultas perpetua*, sine angustiae, et potius cum repletionis et infarctus in pectore sensu; tussis per totum morbi decursum frequens ».

(26) Burserius (Instit. med. pract. Vol IV. Cap. 6. §. 196). Orthopnoeam sic definit: « dum respiratio ita difficilis est, ut aeger non modo residere, et magno conatu, erectaque cervice inspirare debeat, sed etiam rhonchos ducere et stertere ».

gativa *α*, et *πνέω respiro*) statum illum indicare potest, ubi respiratio *deficere videtur*. Nomen *catarrhi suffocativi* (27) ob id, quod morbos, quotquot suffocatione terminari possunt, amplectitur (28), ut absurdum rejicimus (29). Ad

(27) Germ. *Steckfluss.*

(28) Sub nomine catarrhi suffocativi, apoplexiam (respirationem ferientem), *croup*, bronchitidem, pneumoniam, pneumonorrhagiam internam, rupturam cordis, et aneurysmatum sortae etc. descripta fuisse intelliges, si auctores de illo morbo scribentes adeas. Potiores sunt: Roth (Diss. de caussis, signis, cura catarrhi suffocativi. Lips. 1548), Michaelis (Diss. de catarrho in genere, et in specie suffocativo. Lips. 1636); Bardili (Diss. de catarrho suffocativo. Tub. 1645), Hoppius (Diss. de catarrho suffocativo. Lips. 1655), Rolfinck (Diss. de catarrho suffocativo. Jen. 1655), Hert (Diss. de catarrho suffocativo. Giess. 1673), Metzger (Diss. de catarrho suffocativo sciagraphia. Tub. 1675), Bruno (Diss. de catarrho suffocativo. Altd. 1690), Horlacher (*von d Steckflüssen. Nürnb.* 1691), Tulleni (Diss. de catarrho suffocativo. Leid. 1694), Coschwiz (Diss. de differentiis asthmatis convulsivi et catarrhi suffocativi. Hal. 1721), Duisino (Diss. de catarrho suffocativo. Marb. 1734), Juch (Diss. de catarrho suffocativo. Erf. 1734), Stahl (Diss. de catarrho suffocativo. Erf. 1738), Brendel (Diss. de catarrho suffocativo. Goett. 1746), Gutslaff (Diss. de catarrho suffocativo in morbis acut. malign. Hal. 1760), Kaltschmidt (Diss. de catarrho praefocante. Jen. 1763), Nicolai (Diss. de catarrho suffocativo. Jen. 1763), Mauclerc (*sur le catarrhe suffocant ou l'apoplexie pulmonaire. Monsp.* 1803).

laesam respirationem praeterea spectant *oscitatio* (30), et *suspirium* (31). Est enim *oscitatio* inspiratio profunda, et lenta maxillis a se invicem valde diductis, instituta, quam sequitur exspiratio protracta, saepe obscure sonora. *Suspirium* est lenta inspiratio thorace dilatato, et sursum deducto, cui exspiratio sua sponte collapso succedit; utrisque motibus sonoris redditis.

Ordo noster.

4. De dyspnoea *morborum acutorum symptomate* dumtaxat respectu *semiotico* loquimur. Dyspnoeae in *morbis chronicis* obvenientis aetiologiam ob id tradimus, ut hujus phaenomeni nexus cum morbis illud producentibus magis magisque elucescat. Praeterea *dyspnoeae* vocabulum ad *respirandi difficultatem* designandam requiritur, dum morbus primarius illam

(29) De scriptoribus doctrinam catarrhi suffocativi exponentibus monet Lieutaud (Synopsis universae prax. med. Amstel. 1765. P. I. p. 166): « vix quid certi ex libris eruere licet: cum de hoc argumento tradita lascivientis potius ingenii, quam sedulae observationis opus sapiant ».

(30) Gall. *Baillement.* Germ. *Gahnen.* Pol. *Poziewanie.* Lossius diss. de oscitatione. Lips. 1664. Walther diss. de oscit. Lips. 1738. Roederer, diss. de oscit. Goett. 1758. Savary *dict. des sc. méd. T.* 2. p. 518.

(31) Gall. *Soupir.* Germ. *Seufzer* Pol. *Westchnienie.* Veer diss. de suspirio et suspirioso. Fr. 1689. Bredot diss. de suspirio. Basil. 1756.

excitans, sine cadaveris sectione, certe determinari nequit. Praemissa dyspnoeae doctrina, nos ad asthma *periodicum* convertimus. Praecepta ad illud curandum dyspnoeis quoque adaptari possunt (32).

De respiratione ut signo.

5. Respiratio boni ominis, si facilis, magna, plena, aequalis, nec interrupta est, si neque cum vi, ac impetu quodam, stridore, aut sybilo, dolore, anxietate aëris reciprocatio fit, si paulo post, ubi nimis intenta est, lentior, et pacatior deprehenditur. Peccare potest respiratio (a) *ratione temporis* — quo peragitur — velox, celer, tarda (33); (b) *ratione spatii*, seu dilatandi thoracis et pulmonis — magna, parva; (c) *ratione vehementiae* — fortis, debilis; (d) *ratione sensus* — facilis, indolens, difficilis, dolens, anxia, suspiriosa, luctuosa, suffocans; (e) *ratione modi* — aequalis, inaequalis, interrupta, intercisa, intermittens; (f) *ratione qualitatis aëris spirabilis* — calida, frigida, olens; quae formae mirifice inter se conjungi possunt, uti videre est apud GALENUM (34),

(32) Cap. XIII. §. LXIII. N. 7.

(33) Homo sanus adultus quietus spatio sexagesimae horae partis circiter viginti duo respirationes absolvit.

(34) Difficult. respirandi l. 20. p. 241. III.

Junckerum (35), et Grunerum (36). *Respiratio velox, et magna* non timenda (37); secus autem quae simul parva, et brevis est, denique celerrima fit, nam mortem imminere docet. *Respiratio tarda, seu lenta libera*, nisi extrema frigeant, aeger debilis sit, bonum signum constituit. *Respiratio crebra*, et *parva* index doloris; et inflammationis pectoris, itemque viscerum vitalium esse solet (38). *Respiratio rara*, et *laboriosa* vires prostratas denotat, et in hystericis animi defectionem (39). Ab *respiratione magna, et longo quasi intervallo interjecto revertente* delirium expectatur (40); a magna, et *diu consistente*, delirium, et convulsiones (41). *Respiratio parva* est semper morbi mali testimonium, et exinde facile intelligitur, cur *exspiratio magna*, et *inspiratio parva*, et vice versa dicatur (42) mortem proximam designare, at *extendens*, *urgens*, *obscura*, et *veluti duplicata* virium defectionem. Gravis

(35) Semiol. C. 3. §. 33. p. 457.

(36) Semiotice physiol. et pathol. p. 173.

(37) Boerhaave Instit. med. §. 976.

(38) Hippocr. Progn. §. 4. et Coac. §. 2.

(39) Zimmermann *von d. Erfahr. T. I. B.* 3. *C.* 6.

(40) Hippocrates Progn. §. 4.

(41) Hippocrates Coac. §. 2.

(42) Coac. l. c.

§. LIX.

DE DYSPNOEA.

Generatim.

1. A vertice ad talum vix ulla corporis pars, quae dyspnoeae caussam continere non possit, invenitur (50).

Dyspnoea ex encephalo.

2. *Ex encephalo* respirationem saepe reddi difficilem, Willis (51), et Morgagni (52) jam

(50) « Boerhaave (Praelect. ad Institut. §. 601.) eo processit, ut scriberet, vix ullam in corpore toto particulam superesse, cujus non aliquae in negotio (respirationis) partes sint ».

(51) Op. c. Obs. de asthmate convulsivo.

(52) De sed. et caus. morb. Ep. XV. Art. 4. Provocat illustris auctor ad observationes Willisii, quae spectant ad aegros, « qui nisi erectum semper, aut pronum caput servarent, *statim anheli* fiebant, ac *velut moribundi respirabant* cum retrorsum caput moverent, aut supini decumberent, idque non aliam ob causam, nisi quod seri acris colluvies ingens, quae intra eorum cerebrum dissecando inveniebatur, dum caput, ut diximus, reclinarent, *versus nervorum originem qui pulmoni inserviunt relapsa* illam vehementius urgebat, quemadmodam ex sectione hujus I. observatione CLXIV. cognosces ». Valsalva virum annorum quadraginta observavit cum respiratione adeo laesa, ut erecta cervice spirare debuerit, idque cum sybilo, et

docuerunt. Confirmat id quotidiana experientia in hydrocephalo (53), incubo (54), et in apoplexia (55). Apoplectici quid nonnullos catarrhos suffocativos habere jam dudum animadverterunt COSCHWITZ (56), FR. HOFFMANN (57), JUNCKER (58), et SWIETEN (59), atque nuper

magna elevatione abdominis. Secto cadavere, viscera thoracis sana, sed in cranio gelatina, et serum copiosum reperiebatur (l. c. Art. 6).

(53) P. II. Vol. I. Sect. I. C. IV. §. XXI. N. 3. VESALIUS hydrocephalicam puellam vidit, quae, quoties caput ab adstantibus movebatur, et erigebatur, gravem illico tussim cum difficili respiratione experiebatur. (BONET sepulchr. Sect. 16. Obs. 6).

(54) P. II. Vol. I. Sect. I. C. X. §. XLIV. N. 1.

(55) Ib. Cap. V. §. XXV. N. 2.

(56) Diss. de differentiis asthmatis convulsivi, et catarrhi suffocativi. Hal. 1721. §. 18. « Catarrhus suffocativus quoque, sicut haud raro praecipue in subjectis valde senibus, *apoplexiam* veram phlegmaticam conjunctam habet ».

(57) L. c. §. IV. « discernere porro oportet asthma convulsivum a catarrho suffocativo, quippe qui eum vultus rubore, stertoreque stipatus *paralytici quid* involvit ».

(58) Conspectus med. theoretico-practicae. Hal. 1718. p. 508: « Differentiam catarrhi suffocativi ab *apoplexia serosa* anxie quaerere frustraneum, nec illius usus est; saepe enim concurrunt; hanc autem sinceram arguunt praegressa solum capitis mala, rubor, et lippitudo oculorum, cephalaea obtusa, spumescentia ex ore ».

(59) « Docuerunt observationes, in sanis etiam hominibus quandoque absque ullis signis morbi antecedentis *subito*

demonstravit HOHNBAUM (60). Ac re quidem vera, apoplexiae causa circa origines nervorum paris vagi (61), et intercostalis versante, aliter fieri nequit, quominus pulmones in paralysin (62) incidant. Ipsa jam *oscitatio*, ipsumque *suspirium* saepe ex encephalo proficisci videntur (63). Dyspnoeam ex capite provenire di-

impediri deglutitionem, vel *respirationem*, vel et utramque, atque mox mortem sequi, licet nullus tumor in faucibus, vel externis partibus, neque insolita earumdem gracilitas, et siccitas apparuerint antea. Catarrhum suffocativum vocaverunt plurimi auctores simile malum, quia a materiae eliquatae in fauces, et pulmones subita destillatione natum putabant fere semper ».

(60) *Ueber den Lungenschlag, nebst einer Einleitung über Schlagflüsse überhaupt. Erlang.* 1817.

(61) Experimenta LE-GALLOIS docent, quod ablata portione medullae oblongatae, ex qua nervus vagus oritur, omnis respiratio extemplo cessat. (*Expériences sur le principe de la vie etc. Jan.* 1812).

(62) Nomen *apoplexiae pulmonalis* (*Lungenschlag*) ab HOHNBAUM in usum deductum ob id reprobo, quod, si vellemus ex parte per apoplexiam paralytica reddita apoplexiae ipsi nomen impertire, tot efficerentur apoplexiae, quot corporis humani exstant partes.

(63) Sunt comites familiares apoplexiae hydrocephali, torporis cerebri, taedia etc. Fracto enim nervorum in pulmones imperio, quid mirum, si respiratio langueat, et circulus sanguinis per haec organa difficulter locum obtineat, sique tunc homo cogatur, diductis maxillis et elevato,

gnoscitur, habita ratione signorum cerebri affectionem indicantium. Signa haec dyspnoeam modo praecedunt, modo concomitantur, modo illam sequuntur (64); quod ultimum si accidat, cave ne effectum interceptae respirationis in encephalum (65) pro caussa dyspnoeae habeas.

Dyspnoea ex vitiis columnae vertebralis.

3. Imperium *columnae vertebralis* in respirationem (66) jam Hippocrates (67), Galenus

thorace inspirare? (Cfr. Le-Gallois l. c., qui docet, caput a trunco resectum oscitare). Inter caussas tamen oscitationis, et suspirii, et pulmonum cum ventriculo consensus praeteriri non debet. Item cum utero; constat enim aestum venereum sexu sequiori sese haud raro per oscitationem manifestare, quod tamen symptoma hoc in casu et cum affectione cerebelli, oestro venereo haud praesente, cohaerere posset.

(64) Notum est paralysin interdum apoplexiam annuntiare (P. II. Vol. I. Sect. II. C. XII. §. LX. N. 1), quod tunc contingere solet, dum origo nervi cujusdam antequam sensationes, et facultates animi pereunt, laeditur. Errare hinc videtur Lieutaud (l. c.), dum ait: « Plures demum praedictum catarrhum (suffocativum) ab apoplexia haud differre sibi falso persuaserunt; cum suffocatio in hac catarrhi specie se prodat, priusquam aboleantur sensationes, uti constat ex relatu famulorum excubias agentium; dum apoplectici primo functionibus animalibus plane carent, dein vero respiratio laeditur ».

(65) Cap. X. §. XLIV. N. 3.

(66) P. II. Vol. III. Cap. I. §. II. 4. Cap. II. §. VII.

(68), PLATERUS (69), MEIBOMIUS (70), MORGAGNI (71), SORBAIT (72), ARNEMANN (73) intellexere, ac recentiora experimenta LE-GALLOIS (74), CROSS (75), aliorumque confirmarunt. Laesa origine nervorum, qui musculis thoracis, abdo-

2, 3. Cap. XII. §. LXII. 4. §. LXIII. 1, et praesentis libri Cap. VIII. §. XXXIV. N. 9.

(67) Aph. L. VI. Apb. 46. « Qui gibbi fiunt *ex asthmate*, aut tussi, ante pubertatem moriuntur ». Summum virum, effectum cum caussa confundisse, arguere licet.

(68) L. III. de difficultate respir. C. 6. (Docet, illos, qui spinam supra septum transversum in posteriorem partem luxatam habent, difficulter spirantes, et stertorosos fieri).

(69) Prax. L. II. C. 4. (A diaphragmatis imbecillitate interdum asthma provenire sentit, idque occultum vocat, « quod majores praesertim nervi septi, a dorsali medulla progressi, defluxionibus, aut aliis morbis separatim, et soli infestati *dyspnoeam* quamdam pariunt, qualem in asthmaticis nullis aliis pulmonum affectorum indiciis apparentibus, continuo aegros infestare observavimus »).

(70) Diss. cit. §. XIX.

(71) Epist. XV. Art. 4.

(72) Med. pract. p. 1, 44 a luxatione vertebrarum colli (tracheam comprimente?).

(73) *Versuche* 1. *B*. p. 90. In vulneribus cerebri respirationem laedi observavit.

(74) Op. c. Docent illius experimenta, quod ex sectione medullae spinalis sub septima vertebra cervicali potestas costas elevandi cessat. Ita contractio diaphragmatis a sectione medullae ejusdem sub prima vertebra cervicali.

(75) *Annals of philos. by* THOMPSON. *Lond.* 1815 *febr.*

minis, et diaphragmatis prospiciunt, necessario perturbatio respirationis sequi debet.

Dyspnoea a vitiis nervorum.

4. *Laesionem paris nervorum vagi*, nervorumque *diaphragmatis* respirationem offendere, experimenta Galeni (76), Loweri (77), Swammerdamii (78), aliorumque (79) demonstrant. *Dyspnoea a plumbo* (80) (morbus metallurgorum) an ex imperio hujus metalli in pulmo-

(76) Notum est elegans experimentum, quod in brutis tentaverat; ligatis scilicet, aut resectis nervis diaphragmaticis, vidit ille dyspnoeam supervenire, cui dyspnoeae, et hodiedum nomen *Galenicae* impertiri solet. v. Sauvages Nosol. method. morb. Cl. II. Gen. 7. Spec. 16.

(77) De motu sanguin. C. 2. p. 91. (Operoso experimento ostendit, nervis octavi paris in cervice arcte ligatis, aut penitus abscissis, animalis pectus suspiriosum fieri).

(78) Tract. de respiratione. Sect. L. II. C. 2. §. 4. (Docuit, quod si nervi diaphragmatis, qui per thoracem, et quidem mediastinum satis notabiles feruntur, quacunque de caussa sive igne, sive scalpello irritentur, statim contractionem majorem, minoremve septi transversi excitari).

(79) Provençal, Blainville, Arnemann, Dupuytren, Emmert etc.

(80) Stockhusius de affectu asthmatico montano, *die Bergsucht*. App. ad libellum de fumo lithargyrii noxio. Goslar. 1656. Michaelis diss. de morbis metallariorum. Scheffer *von d. Gesundheit d. Bergleute*. Leigh *natural history of Lancashire*. Ernst in *Museum d. Heilkunde*. 1. B. N. 11. Acta med Berol. Dec. I. Vol. 6. p. 31. Plumbum organis

num nervos, paralysi organorum respirationis ansam praebente derivanda?

Dyspnoea ex vitio cavitatum nasalium, et faucium.

5. Sat evidentes sunt caussae *dyspnoeae* ex *vitiis cavitatum nasalium*, e. c. excrescentiis (81), polypis (82), hydatidibus (83), atque ex illis *faucium*, e. c. condylòmatibus (84), steatomate veli palatini (85), vulneribus musculorum mylo et geniohyoideorum (86), et struma (87).

Dyspnoea ex thorace.

6. Nec valde recondita est origo *dyspnoeae*

respirationis non solum dum inspiratur, sed et ori assumptum nocere, docet dyspnoea a *vino lithargyrisato* orta (Eph. N. C. Dec. III. An. 4. Obs. 30).

(81) Quelmalz Pr. de narium, earumque septi incurvatione. Lips. 1750. Haller Coll. disput. pract. Vol. I. N. 24.

(82) Sützelberger in Hufeland's *Journ.* 20. *B.* 3 *St.* p. 62. De *polypo sinus maxillaris* dyspnoeam inducente legitur in *Recueil périod. de la soc. de méd. de Paris. T. II. N.* 9; et Desault *Journ. de chir. Vol. I.*

(83) Portal *Cours d'anatomie méd. Vol* 4 p. 99.

(84) Severinus de recondita abscessuum natura p. 191. Vogel in Loder's *Journ.* 2 *B.* p. 455.

(85) Ploucquet Diss. sistens memorabile exemplum dyspnoeae. Tubing 1797.

(86) Hamberger in Act. acad. nat. Cur. Vol. 3. p. 285.

(87) Cap. VI. §. XXIII. N. 1. Muralt *chirurgische Geschichte. N.* 18.

ex deformitate *thoracis* (88), inprimis sterni (89), ex cartilaginis mucronatae incurvatione (90), et illius (91) non minus, quam cartilaginum costarum ossescentia (92), ex qua ultima *dyspnoea senilis* (93) immerito repetebatur (94).

(88) Eleganter de hoc argumento scripsit Sengüerdius in Osteol. p. 39. verbis Spigelii allegatis. V. praeterea: Lentilius Miscell. Vol. II. p. 465. Riedlin Lin. med. 1696. p. 478. Haen Opusc. inedita. Vol. I. p. 70. Et gibbum, praeter laesionem nervorum musculis thoracis providentium, modo plane mechanico dyspnoeam gignere posse sponte elucet. Cfr. Wichmann in Loder's *Journ.* 2. *B.* 1. *St.* p. 33.

(89) Bonet Sepulchr. Obs. 117. Vater Diss. casus singular. asthmatis a pressione sterni, ex febre putrida cum orthopnoea affligente reportati, et sola thoracis artificiali constrictione curati. Viteb. 1730. Haller Diss. pract. Vol. 2. N. 48. Observavi in puellis, quae Viudobonae in officinis taeniis fabricandis operam navabant, quin tamen semper respirandi difficultas allato vitio responderet.

(90) Sennert Prax. med. L. II. p. 2. (ex pugilatu).

(91) Bonet l. c. Add. Obs. 11. ex Diemerbr. Schenk Lib. II. Obs. 264. ex Bauhino.

(92) Bonet l. c. L. II. Obs. 116. ex Platero. Vogel Progr. observ. binae de asthmate singulari ex cartilaginum costarum ossescentia. Goett. 1773.

(93) Hippocrates difficultatem spirandi morbis senum adnumeravit. Sect. III. Aphor. 31.

(94) De aliquali difficultate id forte concedi posse autumat Meibomius (l. c. §. XX), quoniam in respiratione, dum deorsum sternum trahitur, aliquem circa costarum cum cartilaginibus sterni conjunctionem motum observare licet.

Dyspnoea ex musculis.

7. ***A musculis thoracis, abdominis, et a diaphragmate*** cum respirationis opus dependeat, illorum musculorum vulnera (95), aliaque vitia (96), tumque septi steatomata (97), tumores cystici (98), et obstacula motus (99), illud opus laedere debent. Porro possunt hi musculi quoque *universalis corporis inertiae* participes esse, ex quo *dyspnoeam chloroticarum*, *scorbuticorum*, *convalescentium*, *obesorum* (100) partim derivare licet. Interdum vasa sanguifera (1) incusanda.

(95) Act. N. C. Vol. III Obs. 86.

(96) Diemerbroeck Obs. et curat. C. N. 86. Pelargus *med. Jahrg.* 3. p. 201.

(97) Bonet l. c. Obs. 114. ex Veslingio.

(98) Averos in *Hist. et mém. de Toulouse.* 2. *Vol.*

(99) E. c. dum sursum premitur a ventriculo (Bonet l. c. Obs. 142. ex Pisone), ab hepate (Hautesierk *Recueil Vol.* 2. p. 580).

(100) De dyspnoea obesorum legantur Nova Acta N. C. Vol. I. Obs. 90. Eph. N. C. Dec. II. an. 10. Obs. 175. Cent. X. Obs 25. Hoepfer in Hercule med. L. III. C. I. Deodatus in valetudine p. 167.

(1) Swammerdam ingeniosissimi Stenonis experimentum refert de ligata in thorace arteria magna, cessante inde musculorum motu (l. c. Sect. I. C. 7. §. 3).

Dyspnoea ex vitiis cavitatum pleurae, mediastini, et oesophagi.

8. *Ad vitia cavitatum pleurae, et mediastini* dyspnoeam excitantia spectant empyema (2), hydrothorax (3), aër inter pleuram et pulmonem collectus (4), pleurae ossescentia (5), sarcoma (6), steatoma (7), ejusdem cum partibus vicinis adhaesio morbosa (8); porro mediastini

(2) Cap. X. § LI. N. 10.

(3) Cap. XI §. LIII. N. 1.

(4) Meckel in *Mém. de l'acad. de Berlin* 1759. p. 42. Kellie *in med. Comment. v. Edinb.* 2. *B.* p. 432. Cfr. C. XIII. §. LX. N. 3. *Paracentesin* ad emphysema cavitatum pleurae sanandum proposuit Hewson (*med. obs. T.* 3. p. 372.) atque feliciter perfecerunt Gooch (*med. and chir. obs.*) et Kellie (*medical commentaries. P. II.* p. 425).

(5) Schacher de ossificatione praeternaturali. Lips. 1726.

(6) Eph. N. C. Dec. II. An. 4. Obs. 103.

(7) Portal *Cours d'anatomie méd. Vol.* 5. p. 26.

(8) Medici quidem nimium adhaesionibus morbosis pleurae cum pulmone et diaphragmate quondam tribuerunt, uti ex ipso Benedicto elucet (Theatr. tabid. Exerc. 26. p. 49); ac pulchre Meisomius (l. c. §. XXXII.) illis, qui dyspnoeam ex hac caussa repetunt, respondit: « neo video, quomodo hujusmodi coalitus pulmonum motui possit obstare, quippe qui in inspiratione pectoris dilatati motum sequuntur, et cum eo quoque concidunt, et coarctantur, ut in exspiratione ». Ratiocinio adhuc plus observationes Diemerbroeckii (Anat. L. II. C. 13.) valent, utpote qui in pluribus cadaveribus toto ambitui pleurae pulmonem adhaesisse vidit,

inflammatio (9), hydrops cruentus (10), atque pinguedinis in eo collectio (11), *morbi thymi* (12), *oesophagi*, e. c. illius obturatio (13), suppuratio (14).

Dyspnoea ex vitiis laryngis, tracheae, et bronchiorum, speciatim de dyspnoea mucosa.

9. Crescit caussarum dyspnoeae copia, quo propius ad ipsum respirationis instrumentum accedimus. Sic *foetus* vix utero exclusus, a

quibus in vita nulla fuit dyspnoea. Idem observationes aliorum, ne dicam de propriis valent. Interea vidi tamen homines, qui peripneumonias quondam perpessi erant, et qui cursui indulgere haud poterant, quin anheli fierent, et dolorem ad latus thoracis perciperent. Puto, abdomine valde pleno et distento, diaphragmate sursum pulso, adhaesiones morbosas pleurae cum pulmonibus utique respirandi opus impedire posse.

(9) Petrus Salius Diversus de curat. morb particul. Cap. 6. Bonet l. c. obs. 125. Rodericus a Fonseca T. II. Consult. 84.

(10) Riverius obs. med. Cent. I. Verdries de asthm. puerorum.

(11) Walde in *med. obs. and inquiries*, 3. *Vol. N.* 9.

(12) Lieutaud Hist. anat. med. L. II. Obs. 448. Heinecker in Hufeland's *Journ.* 6 *B.* p. 74. Morgagni Epist. XV. Art. 16, qui observationes Vorwaltneri de sarcomate, et illas Vateri de glandula thymi ingente, tophis cretaceis referta, ex Eph. N. C. Dec. III. A. 7. Obs. 144. et A. 9. Obs. 161. in medium adducit Verdries l. c. p. 10.

(13) Marcellus Donatus Lib. III. C. 8.

(14) Cerveau in *Journal de méd. T.* 75.

pituita circa epiglottidem, et in bronchiis collecta (tum a materia corpusculum a nativitate obducente, tum a muco genitalium matris, tumque a secretione propriarum glandularum, vias aëreas investientium (15), repetenda), nisi suffocetur (16), saltem in dyspnoeam ad plures horas protractam haud raro incidit. Interdum variolae, tracheam obstruendo, dyspnoeam relinquunt (17). *Croup* imperfecte resolutum, interdum angustiam laryngis, aut tracheae, dyspnoeam sybilo stipatam, excitantem relinquere, monuimus (18). Idem accidit, dum hae partes angustantur, comprimunturque (19) a cartilaginibus arytaenoideis crassescentibus (20), a glandulis scirrhosis (21), a variis tumoribus (22),

(15) « *Le volume de ces glandes est aussi fort considérable dans le fœtus; et il y a une si grande quantité de mucosité dans les voies aériennes, qu'elles en sont obstruées: les enfants ne peuvent s'en débarrasser, et ils périssent faute de pouvoir respirer* ». Portal l. c. T. V. p. 40.

(16) Cfr. Cap. de *Asphyxia.*

(17) Meibomius l. c. §. XXXIV. « Et hinc saepe post variolas satis diu adhuc pueros dyspnoea exercet ».

(18) Cap. III. §. XIII. 3.

(19) Behrends de dyspnoea a tumoribus asperam arteriam coarctantibus (Miscell. N. C. Dec. III. A. 3. p. 205).

(20) Fantonus Anat. corp. humani diss. 13. v. Morgagni Epist. XV. Art. 12.

(21) Forlani Obs. Dec. I. N. 3.

inprimis a steatomate (23), cystide (24), sacco hydatidoso (25), ab arteria subclavia dextra inter tracheam, et oesophagum transiente (26), ab aorta (27), aliisque caussis (28), quibus adde laryngis, et tracheae ulcera, concrementa (29), corpora peregrina in illas aeque ac in *bronchia* illapsa (30), istarum ossescentiam (31),

(22) Bartoletus methodus in dyspnoeam. L. IV. Eph. N. C. Dec. III. A. 2 Obs. 144. Schelhammer de re med. v. Haller Bibl. chir. Vol. I. p. 460 Rush *Comment. von Edinb* 4. *B.* p. 194. Desgranges in *Journal de méd. continué. Vol.* 2. p. 507.

(23) Lodemann in Löder's *Journ.* 1. *B.* p. 196.

(24) Rush *Med. Bemerk u. Untersuchungen.* 6. *B. N.* 9. (Inter cartilaginem cricoideam, et oesophagum).

(25) Lieutaud in *Histoire de l'Académie R. de Paris.* 1754. *N.* 105. (In thyreoideo corpore erat inclusus, et penetrabat in tracheam).

(26) Bayford in *Mem. of the med. soc. of. Lond. Vol.* 2.

(27) Cap. de aneurysmate aortae.

(28) Cap. de angore pectoris.

(29) Cap. IV. §. XVI. N. 2.

(30) Cap. III. §. XII. N. 6. Exemplis allatis addi possunt et sequentia: Benedictus de re med. L. VII. Prooemium p. 128 (pilula). *Bresl. Samml.* 1720. *II* p. 107. (nucleus cerasorum devoratus); Desault *chir. Nachlass. II. B.* 3. *Th.* p. 271 (nucleus cerasi duos annos morans) Eph. N. C. Dec. I. A. II. Obs. 242. A. III. Obs. 33. (nucleus pruni); Lescure in *Mém. de l'Ac. R. de chir. T. V.* p. 524. Lenz in Stark's *Archiv. IV. B.* p. 762 (faba), Fon-

angustiam (32), et polypos (33). Peculiari autem attentione digna est *affectio morbosa membranae pituitosae bronchia investientis*, quae tantam *muci* copiam largitur, ut, obliteratis canalibus aëris, respirationis difficultas sequatur (34),

TANA in *Giorn. di Med.* v. *Auswahl f. Wundarzte* p. 105. (semen melonis), MARTIN in *Phil. Trans. Vol. LV.* p. 89 (frustum panis), DE LA MARTINIERE in *Mém. de l'Ac. R. de chir. T. V.* p. 521. WAINWRIGHT v. KUHN *phys med. Journ.* 1800. p. 273 (acus).

(31) BADER Obs. 33. HAEN rat. med. T. VII. C. 2. p. 90. 91. (Non solum annuli bronchiales ossificati fuere, sed et illi tracheae; nihilominus aeger respirationem nisi brevi ante mortem habuit facilem; tussiebat vero pertinaciter). MORGAGNI ossescentiam bronchiorum in aetate senili saepius invenit (L. II. Epist. anat. med. 15. et 18. p. 113).

(32) Cap. VIII. §. XXXV. N. 7.

(33) *Hist. de l'Ac. R. des sc. à Paris* 1705. p. 32. NICHOLS *Account of a polypus ressembling a branch of pulmonary vein, coughed up by an asthmat. person* in *Philosoph. transact. V.* 1731. p. 123. In medicorum Londinens. obs. (1. *B.* p. 317. 324.) post magnam dyspnoeam plures polypi duos, tres aut quatuor pollices longi, multi etiam minores, per tussim expulsi fuerunt, quorum color albus, et pellucidus quasi cremori lactis similis erat. Similia observarunt BAILLIE, et SOEMMERRING (*v. krankhaften Bau* p. 46), MURRAY (de polypis bronchialibus, opusc. Vol. I. p. 253), et J. P. FRANK (Epit. L. VI. p. 180).

(34) WOLFF de orthopnoea a spissitudine muci in bronchiis a frigore producta. V. Acta Acad. N. C. Vol. 6. p. 276.

nominibus *dyspnoeae mucosae* (35), *asthmatis pituitosi* (36), *phthisis pituitosae* (37), et *catarrhi chronici* (38) insignita. Sane hoc malum gradu solum a *bronchitide chronica* (39), quatenus scilicet ista non *mucum*, sed *lympham cougulabilem* largiatur, differt. Prout in illius decursu inter reliqua signa eminebat aut *macies*, aut *tussis*, aut *respirandi difficultas*, nuncupabatur modo *phthisis pituitosa*, modo *catarrhus pulmonum*, modo *dyspnoea mucosa* (40). Suademus, ut posteri morbum cum singulis suis symptomatibus sub nomine *blennorrhoeae bronchiorum* describant. Interea nos de novis nominibus minus solliciti, dum de re ipsa, ut fas est, convenimus, morem antiquum sequimur, hujus blennorrhoeae illam formam describendo, quae potissimum respirationis difficultate insignitur, atque, ut diximus, *dyspnoea mucosa* salutatur. Aeger huic malo (caeterum salutem vix, aut ne vix quidem laedenti) obnoxius, matutinis praecipue horis, pectoris an-

(35) Apud Sauvages (Nosol. method. Cap. V. Gen. 7.) hoc nomine oedema pulmonis insignitur.

(36) Kaltschmidt diss. de asthmate pituitoso. Jen. 1757.

(37) Cfr. Cap. X. §. LI. N. 13.

(38) Cfr. Cap. XIV. §. LXV. N. 5.

(39) Cap. X. §. LI. N. 13.

(40) Alii *asthma pituitosum*.

gustiam percipit, a qua, non nisi rejecta multa pituita tenaci, liberatur. Interdum haec dyspnoea mucosa gravius, et quodammodo per paroxysmos affligit, quod si contingat, ea aut complicationem cum asthmate periodico exhibet, aut effectum vitii cordis, aut vasorum majorum sistit. Nullibi saltem copiosiorem muci in bronchiis secretionem vidimus, quam ibi, ubi haec vitia pulmonibus vim inferebant. Porro si perpendamus, dyspnoeam mucosam maxime in hominibus habitus laxioris, inprimis in foeminis, viris obesis, litteris deditis, vitam sedentariam ducentibus obvenire, ac cadaverum sectiones revera pulmonum laxitatem patefecisse (41), caussam mali illius, et in *atonia* quaerere licebit. Interea nec huic caussae plus quam par est adscribamus! Saepe enim secretio muci in bronchiis nobis magis effectus videbatur, stimuli cujusdam morbosi, e. c. pulverum, aut vaporum inspiratorum (42), arthritici (43), haemorrhoi-

(41) Fracastorius Opp. P. I. L. 2. C. 9. p. 169. Haller v. *Gotting. gelehrte Anzeig.* 1777. p. 1196.

(42) Visa est dyspnoea ab inspiratione pulveris farinae in molitoribus (Eph. N. C. Dec. III. A. 5 et 6. Obs. 63), in pistoribus (Betheder in *Berliner Sammlung. IX.* p. 59), lapidum (Act. N. C. Vol. 5. Obs. 85. Bonet l. c. add. Obs. 4. Meibom. l. c. §. XXXV), plumarum (Diemerbroeck Anat. L. II. C. 13), ipecacuanhae (Scott in

dalis (44), aut impetiginosi (45). Posse enim membranam bronchia investientem cutis, aliarumque membranarum mucosarum vices agere, copiosa exempla dyspnoeae mucosae a suppressione fluoris albi (46), aut blennorrhoeae urethralis (47) ortae, docent. Et morbi *glandularum bronchialium* (48) ad dyspnoeae mucosae caussas spectant.

med. Comment. von Edinb. 4. *B.* p. 74. et in *Phil. Transact. Year* 1776. *N.* 9); item ex vaporibus calcis (GEORG. HORSTIUS T. II. Obs. 4), mercurii (TH. GROSSIUS de morb. capitis et thoracis p. 461. BARTHOLINUS Act. Hafn. Obs. 79. HORSTIUS L. VII. Obs. 25).

(43) KAEMPF Enchiridium med. p. 52.

(44) Plura hujus generis exempla vidi.

(45) LENTIN Memorabilia Clausthaliens. N. 106.

(46) J. P. FRANK Epit. (l. c. p. 178) ait: « Nos ipsi quondam, cum foeminae juveni blennorrhoea jam a septem annis laboranti, eo quod ob graves rationes citius hoc a morbo liberari supplex rogaverit, per injectiones aluminosas hunc fluxum cohibuissemus, eamdem in magnam dyspnoeam, et anxietatem conjectam fuisse doluimus ». Sic ex fluore albo male tractato hunc morbum venisse, MAJUS observavit. (*Briefe über d. schleimigte Lungensucht*, in *d. Psalzbayerschen Beytragen z. Gelehrsamkeit. Jahr* 1782. 2. *Heft.* p. 112).

(47) Cfr. Cap. X. §. L. N. 2.

(48) VERDRIES de asthmate puerorum p. 10.

Dyspnoea ex vitiis parenchymatis pulmonum.

10. De dyspnoea a *pulmonum* scrophula (49), hydatidibus (50), calculis (51), induratione fere cartilaginea (52), scirrho (53), steatomate (54), infarctu cruento (55), vomica (56), tumoribusque varii generis (57) in capite *de phthisi pulmonali* abunde locuti sumus, et de illorum emphysemate, aliisque vitiis analogis in capite *de asthmate periodico* quaestio erit.

(49) *Dyspnoea a tuberculis* Sauvages Nosol. method. Cl. Morb. V. Gen. 7. Spec. 2. Cfr. Boneti Sepulchret. Obs. 30. 40.

(50) Bonet l. c. Obs. 33. Eph. N. Cur. Dec. III. Art. I. Obs. 80.

(51) Bartholinus method. in dyspnoeam Lib. IV. Morgagni op. c. Epist. XV. Art. 19. 20. 21. 25. 26. Ep. LXIX. Art. 14.

(52) Schreiber in Nov. Comment. Petrop. 3. Vol. p. 395. J. B. Sylvaticus Principis cujusdam ex dyspnoea defuncti pulmones adeo induratos invenit, ut vitri cooti instar frangerentur (?) Wedel diss. de asthm. mechan.).

(53) Heister Diss de asthmate scirrhoso hactenus fere neglecto. Helmst 1749.

(54) Bang in Act. N. C med. Havn. 2. Vol. p. 205. Corvisart, et Leroux *Journ. de méd contin.* 2. *Vol.* p. 3. (13. librarum). Fontanus obs. anat. med. select. (sarcoma).

(55) Willisius Pharm. rat. Sect. 7. Cap. 2.

(56) Schenk Obs med. L. II. N. 58. 67. Bonet l. c. Obs. 31.

(57) Eph. N. C. Dec. III. A. 7 et 8. (Sarcoma sub sterno). Meckel l. c. Fabricius Hildanus Cent. II. Obs. 44. Haen rat. med. cont. T. II. p. 14. Corden in *Mem. of the med. soc. of Lond. Vol.* 6. p. 122. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 23. *B.* p. 323. Mai in Hufeland's *Journ.* 19. *B.* 1. *St.* p. 132.

Dyspnoea ex vitiis cordis, vasorumque majorum.

11. Ex doctrina, quam expondituri sumus de vitiis cordis, vasorumque majorum, abunde intelligetur, illa communem dyspnoearum caussam sistere (58). Interea valeant exempla ab aliis descripta, videlicet de dyspnoea a *pericardio* calloso (59), osseo (60), adiposo (61), dilatato (62), sanguine repleto (63), cum corde concreto (64); a *corde* praemagno (65), extenuato (66), plus minus osseo (67), cum polypis

(58) Albertini Animadv. super quibusdam difficilis respirationis vitiis a laesa cordis, et praecordiorum structura pendentibus. (Commentarii Bononienses. T. I. p. 382).

(59) Aurivillius in Act. soc. Upsal. Vol. I. p. 101.

(60) Chavasse in *Lond. med. Journ.* 1786. v. *Samml. auserl. Abhandl. f. pr. Aerzte.* 11. *B.* p. 692.

(61) *Neue Samml. med Wahrnehm.* 5. *B.* p. 222.

(62) Stark's *klinische Bemerkungen.*

(63) *Merkwürd. Abhandlungen v London.* 1. *B. N.* 18.

(64) Bonet l. c. Obs. 94.

(65) Eph. nat Cur. Dec. III. A. 5 et 6. Obs. 134. Ballonius Cent. I. p. 108. Bonet l. c. Obs. 91. Add. 13. Hufeland's *Journ.* 18. *B.* 3. *St* p. 86. Ogle in *Mem. of the med. soc. of London. Vol. I.*

(66) Burmester diss. super morbo spastico. Goett. 1791.

(67) Portal *Hist. de l'Ac. des sc. à Paris* 1770. p. 51. Chavasse l. c. Bordenave *Mém. de Paris a.* 1768. v. *Abh. f. pr. Aerzte* 1. *B.* 2. *St.* p. 63. Michaelis v. Richter's *chir. Bibl.* 6. *B.* p. 113.

(68), aliisque vitiis (69); ab *aorta* aneurysmatica (70); ossificata (71), steatomate notata (72); ab *arteria pulmonali*, aneurysmate (73), po-

(68) Eph. N. C. Dec. II. A. 10. Obs. 174. Dec. III. a. I. app. p. 104. A. 3. Obs. 24. A. 9 et 10. Obs. 161. Cent. III. et IV. Obs. 115. Bartholinus l. c. Gohl *umstandliche Relation e. extraordinairen Casus e. convulsivischen Engbrüstigkeit, da man nach d. Tode gefunden seltsame grosse Herzgewachse. Berl.* 1710.

(69) Mai diss. paradoxnm asthma cum corde, a situ naturali deturbato. Heidelb. 1803. Morgagni op. c. Epist XXIV. Art. 13. Lieutaud op. c. Obs. 433. (magnum cum polyposis concretionibus), Obs. 464. (adipe obrutum), Obs. 575. 579. (valvulae ossificatae), Obs. 583. 584. (valvulae degeneratae), Obs. 596. 597. (valvulae aortae connexae), Obs. 603. (auricularum stupenda dilatatio, valvula auricularis transversim sita crassissima, durissima), Portal l. c. p. 70. (concrementum lapideum in auricula sinistra), Horn's *Archiv. f. med. Erfahrung.* 2. *B.* p. 163. 3. *B.* p. 346. Pulteney in *Arzneyk. Abh. v. London.* 3. *B.* p. 253. (canalis in utrumque ventriculum penetrans), Sandifort Obs. anat. pathol. C. 1.

(70) Bonet l. c. Obs. 7. Morgagni l. c. Epist. XVII Art. 15. 17. 19. 21. 23. 25. Epist. XVIII. Art. 17. 22. 25. 28. 30. 34. Bader Obs. 12. 49.

(71) Eph. N. Cur. Cent. I. Obs. 30. Schol. p. 20. Michaelis l. c. p. 733.

(72) Stenzel diss. de steatomatibus in principio aortae repertis. Witeb. 1723.

(73) Eisenschmid in Schmucker's *vermischte Schriften.* 2 *B.* p. 241

typo (74), tuberculis (75) iisque lapideis (76) detenta; ab *arteria subclavia* aneurysmatica (77), a *vena pulmonali* angustata (78), et verisimiliter ab affectione morbosa *venae azygos* (79).

Dyspnoea ex vitiis viscerum abdominalium.

12. Nec ad *viscera abdominalia* nos convertendo caussas dyspnoeae fugimus. Sic docent observationes, dyspnoeas ortas esse a *mytilis* comestis (80), a *ventriculo* tumente (81), scirrhoso (82); ab *hepate* magno (83), scirrhoso (84), praeter normam sito (85), a *bile* (86),

(74) Klaunig Nosocomium charitatis. N. 4.
(75) Eph. nat. Cur. Dec. II. A. I. App. p. 95.
(76) Chomel in *Histoire de l'Ac. des sc.* 1707.
(77) Reraulme in *Mém. de l'Ac. de Paris* 1699.
(78) Willis Pharmac. ration. P. II. Sect. 1 C. 2. (Cujus observatio et a Boneto l. c. Obs. 9. refertur).
(79) Cfr. C. IV. §. XVIII. N. 6 abunde intelligitur, vena azyga turgente, tracheam comprimi debere.
(80) Act. nat. Cur. Vol. II. Obs. 25.
(81) Zeller in Baldinger's *N. Mag.* 8. *B.* p. 177.
(82) Commerc. Liter. Norimb. 1743.
(83) Bonet. l. c. Obs. 12. Lieutaud Hist. anat. Vol. I. Obs. 712. Bang in Act. R. Soc. med. Havn. Vol. I. p. 244.
(84) Bonet l. c. Obs. 153. ex Pisone.
(85) Act. nat. Cur. Vol. X. Obs. I.
(86) Stoll Rat. med. P. VII. p. 296. Fink *Gallenkrankh.* p. 234.

a vitiis *pancreatis* (87), et *lienis* (88), ab *intestinis* flatibus distentis (89), per diaphragma in cavum thoracis penetrantibus (90), aliisque herniis (91), a taenia (92), ascaridibus (93), ab *omento* praepingui (94), steatomatoso (95); a morbis *mesenterii* (96), ab *arteriae coeliacae* aneurysmate (97).

(87) Morgagni Epist. XV. Art. 11.
(88) Riverius Observ. communic. p. 661.
(89) Bonet l. c. Obs. 148.
(90) Andrée in *Philosoph. Transact. N.* 351. v. Leske *Auserl. Abhandl.* 1. *B.* p. 133.
(91) Bonet l. c. Obs. 144. 145. (Ventriculus, intestina in thoracem per diaphragma pertusa). Et hernias inguinales dyspnoeam giguere Meibomius (l. c. §. XXIX.) his verbis exposuit: « Experientia certe docet illos, quibus aqualiculus sesquipede exstat anhelare, et herniis magnis laborantibus difficilem fieri spirationem ». Cfr. Laub Asthma grave cum hernia umbilicali. (Act. Ac. N. C. Vol. I. p. 321).
(92) D'Apples in Act. Helvet. Vol. 6. p. 216.
(93) Bang in Act. R. Soc. Havn. Vol. I. p. 290. Gabrieli de orthopnoea ex vermibus in Misc. N. Cur. Dec. III. A. 7 et 8. p. 307.
(94) Rhodius Cent. II. Obs. 24.
(95) Huxham Opp. Vol. III. p. 9.
(96) Rolfink diss. anat. L. I. C. 13. Rhodius l. c. Obs. 25.
(97) Bonet l. c. Obs. 151.

Dyspnoea ex vitiis renum, uteri.

13. Memorabilia tandem exstant exempla dyspnoearum a calculo *renum* (98), *uteri* (99),

(98) Ruysch *Works T. I. Obs.* 56. Ballonius (Consiliorum medicinal. Lib. I. Consil. 46.) ait: « quidam *orthopnoea* laborare videbatur, unde gravissime haberet: nulla erat suspicio affecti pulmonis, non tamen certa erant argumenta, quibus appareret vitium in pulmonibus conceptum; tamen cum orthopnoicus, et anhelosus maneret, quaesitum, quae illius difficultatis caussa esset. Multis ad unguem pertractatis in eam ventum est tandem opinionem, ut nil tale in pulmonibus consistere crederetur, quod eam difficultatem inveheret: sed ut plerique sunt aliis oculatiores, dictum est, suspicionem magnam esse *calculi in renibus*. Consultum renibus est: deturbatus remediis convenientibus calculus, libertas respirationis est restituta. Caussam autem hujus rei esse volunt, quod nervulus est a sexta conjugatione pervadens diaphragma, et ad renes usque perreptans, qui oppressus ut in opposito femore stuporis sensum infert, ita in partibus superis difficultatem nonnullam respirationis afferre potest ». Et praeter calculum *difficultates urinae* generatim valdopere in respirationis negotium influunt. Sic historiam suppeditat Zecchius Bononiensis (consult. 28. p. 168.) aegroti urinae ardore, et stillicidio cum spirandi difficultate laborantis; quoties prius illud supervenit, spirandi difficultas evidenter fuit imminuta, stranguria vero cessante, dyspnoea repetiit. Virginem quondam Vilnae curavi (Centurionis militum Lezeati sororem), quae pertinaci dyspnoea, paroxysmis asthmatis sociis, simul cum singulis

a concrementis osseis in eo (100), et matricis scirrho (1).

calculi renalis symptomatibus laborabat. Ex hydrope obiit, sectione cadaveris, quod doleo, non instituta.

(99) Bartholinus hist. anat Cent. IV. hist. 64.

(100) Leske *Auserl. Abhandl.* 2. *B.* p. 364.

(1) Knechel diss. de asthmate. Basil. 1704.

Caput XIII.

DE ASTHMATE.

§. LX.

DEFINITIO. SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Definitio.

1. *Asthma* pro respiratione laboriosa, utplurimum sybilosa, periodice recurrente, atque nullius alterius evidentis morbi symptomate definivimus (1).

Symptomata prodroma.

2. Sicuti asthmatis insultus primus utplurimum extemplo ingruere, ita paroxysmorum subsequentium quivis sua *prodroma* agnoscere solet. Locum illi saepissime tertia a prandio hora obtinent. Experitur nempe aeger gravitatem pectoris, ventriculi inflationem, ructus, narium siccitatem (2), oscitationes, excretionem salivae

(1) Cap. XII. §. LVIII. N. 3.

(2) Unicum hoc est signum, quod futurum asthmatis paroxysmum in praefecto militum Nasiekin (quem tempore, quo scribo, coram habeo) annunciare solet.

salsae (3), viscosae (4), tarditatemque ad opus solitum, et ad aliud quodlibet gerendum. Subsequuntur dolor capitis gravativus, potissimum regionum supra-orbitalium, aestus molestus, mentis irritabilitas inconsueta, solitudinis desiderium, pruritus cutis, alvi segnities, et somnolentia; quibus cum molestiis cubitus petitur. Circa mediam noctem aeger derepente e somno expergefactus pondus super pectus, illiusque constrictionem insignem percipit, quae, quominus thoracem dilatare, atque aëris portionem necessariam haurire possit, impediunt. Oritur inde magna angustia, qua vigente miser affines, et famulos convocat, fenestras, et portas aperit, « ac si domus ipsi ad trahendum spiritum parva, et angusta esset (5) ». Interea respiratio crebrior reddita, cum tali nonnunquam sybilo strepente, ut in atrio percipi possit, absolvitur. Urget haud raro tussis brevis, inanis, sicca. Lotii copiosi, pallidi, frequentes experiuntur deponendi conatus. Facies pallet, livet, oculi prominent; lacrymis innatant, nares, et os aëris cupiditatem manifestant (6), cutis sicca

(3) Van Helmont l. c. p. 366.

(4) Floyer l. c. p. 112.

(5) Sunt verba Aretaei l. c.

(6) *« Les levres sont disposés comme pour sucer quelque chose ».* Floyer l. c. p. 17.

est, extremitatesque frigent. Thermometrum ori immissum caloris diminutionem confirmat (7). Pulsus creber est, debilis, interdum intermittens. Quae cuncta symptomata per nonnullarum horarum spatium saeviunt. Diluculum malorum dumtaxat affert levamen, tussi utplurimum plus minus humida reddita, elicitis nimirum sputis, modo nigricantibus, modo cruore notatis, nunc subdulcibus, nunc salsis, fere semper tenacibus, et interdum adeo copiosis, ut plures nonnunquam pelves adimpleantur (8). Pulsus jam plenior fit, ac urina minus copiosa, magis tincta, et jumentosa deponitur. Sudor aequalis manat; ac somnus, sub cujus curriculo respiratio sybilum saepe retinet, conceditur. Eo absoluto, aeger praeter languorem, citam defatigationem, capitis obnubilationem, pulsum concitatum, et interdum dolores ad scapulas (9), nil morbosi offert; immo, et haec incommoda, sumto jentaculo, remittere solent. Atvero nocte proxima ejusdem scenae, minori tamen cum vi, expectanda est repetitio; atque sic, concessa utplurimum interdiu quiete, tertia, quarta, sextave nocte. Persoluto tali tributo pristina valetudo

(7) Bree l. c. p. 133.

(8) Asthma hoc in casu *humidum* dici solet.

(9) J. P. Frank Epit. l. c. p. 169.

pro hebdomade (10), mense, anno, et ultra redit, quin tamen aeger semper perfecta gaudeat respirationis libertate, sanique hominis adipiscatur aspectum (11). Quo fortior paroxysmus, eo longius liberum intervallum, et vice versa (12).

Autopsia cadaverum.

3. Facultas cadaver asthmatici secandi nunquam nobis se obtulit. Teste Baillie (13), aperto thorace pulmones (cavitates pleurae perfecte adimplentes), non collabuntur; illorum superficies magnam copiam vesicularum albarum exhibet, cellulae parenchymatis aëre, et trachea cum bronchiis liquore spumoso repletae sunt. Confirmantur sic observationes de pulmonum asthmaticorum magnitudine (14), statu emphysematico (15), et oedematoso (16).

(10) Schenk (Lib. II. Obs. 58) de asthmate, omni die veneris recurrente, testatur.

(11) Pulchre Aretaeus (l. c.): « in morbi cessationibus licet ipsi (aegri) non decumbentes obambulent, secum tamen illius signum circumferunt ».

(12) « *Plus les accès étaient longs, plus leurs intervalles l'étaient aussi .... plus les accès étaient courts, plus leurs intervalles l'étaient aussi* ». Floyer l. c. p. 16.

(13) *Morbid Anatomy* p. 50.

(14) Ephem. N. C. Dec. I. A. I. Obs. 68. Dec. II. A. 10. Obs. 175 Bonet l. c. Obs. 57, 58.

(15) Morgagni Epist. IV. Art. 24. Epist. XVIII. Art. 14. Ruysch Obs. 19, 21, Stoerk Ann. medic. II. p. 239.

§. LXI.

CAUSSAE.

Caussae praedisponentes.

1. Facile asthma (morbum interdum haereditarium (17)) incurrunt qui vel natura, vel otio, vel victus intemperantia redditi sunt obesiores (18); porro viri (19), concionatores (20),

Watson in *Phil. Trans. Vol. LIV.* p. 239. v. Leske *auserl. Abhandl.* 5. *B* p. 305. Laennec *de l'auscultation médiate. T. I.* p. 217. Baillie *Anatomie des krankh. Baues* p. 42.

(16) Fabr. Hildanus Cent. Obs. 11. Hollerius Prax. L. I. C. 25 in scholiis. Ruysch l. c. Riverius Cent. I. Obs. 60. Morgagni Epist. XXII. Art. I. Epist. XVIII. Art. 19. Epist. XXI. Art. 30. Baer l. c. p. 77. (« *The lungs were very heavy, and being pressed, a frothy liquor was made to issue from his mouth. The substance was then cut open, and the cells and bronchia were found full of serum, of a light colour, unmixed with blood* »).

(17) Floyer l. c. p. 29, 141.

(18) Scholz Cons. med. 92. p. 245.

(19) Marium ad feminas *vero* asthmate laborantium, ratio mihi constat uti 6 ad 1; *vero*, inquam, nam de suffocatione hystericarum hic quaestio non est.

(20) Frid. Hoffmannus, ubi de asthmate *sacerdotis* cujusdam loquitur, (De asthmate convulsivo §. 10) monet: « quod hominum hoc genus *propter crebriorem sermocinationem*, humorum congestioni ad pulmones prae reliquis, obnoxium est »

praefecti militum (21), aliique, qui fumo nicotianae (22) abutuntur.

Caussae morbum excitantes.

2. *Caussae* morbum in praedispositis *excitantes*, sunt: frigus (23), fulmen (24), moeror (25), ira (26), terror (27), zelotypia (28), venus (29), cursus (30), quies (31), flatus (32),

(21) Ob negotium exercitia militaria altissima voce dirigendi.

(22) DIEMERBROECK L. II. p. 444. BAER l. c. p. 165.

(23) FRID. HOFFMANN l. c. Obs. 2. p. 107. RUPITZ diss. de asthmate (frigidus pileus capiti impositus). Fateor tamen, me asthma rarius in septentrione quam in regionibus meridionalibus invenisse.

(24) Eph. N. C. Dec. III. A. 2. Obs. 175.

(25) FLOYER l. c. p. 23.

(26) VAN HELMONT (l. c. p. 367) ait: « civis quidam, vir cordatus, ac prudens a magnate opprobrio, et publica injuria affectus, cui nec verbum respondere potuerat, absque timore ultimae minae: dissimulat, atque tolerat contumeliam: sed mox abinde *asthma* oboritur ». Cfr. DELIUS Amoen. Ac. Dec. I. N. 7. FR. HOFFMANN de asthm. convulsivo. Obs. 4.

(27) RIEDLIN Millenarius. N. 805

(28) Observavi Ticini in juvene tunc Marchione B....i.

(29) PLATER Obs. L. I. p. 171. BEIL *Fieberlehre*. 4. *B*. p. 62. Terribile asthma a. 1814, in viro conspicuo ex hac caussa vidi.

(30) Asthmaticus evasit, in concertatione principis CONDAEI, camerarius ejus de Menzerelles, loco domini sui currendo (Itinerarium Hispanicum B. LUDOVICI).

vermes intestinales (33), praematura tussis per opium cohibitio (34), suppressio haemorrhoidum (35), menstruorum (36), sudoris (37), fonticulorum (38), retropulsio herpetis (39), psorae (40), achorum (41), erysipelatis (42), milia-

(31) « Vir nobilissimus adsuetus venationibus, et motui corporis eximio, quamdiu liceret continuare, sanissimus degebat; a fracto vero pede exercitio pristino amisso, incidebat in asthma admodum pertinax ». Wedel diss. de asthmatis mechanica p. 17.

(32) Baldinger Pr. Aretaei asthma ἐμπνευματῶδες recentioribus non ignotum. Jen. 1772. Schroeder diss. medicina flatuum. Marb. 1776. Kirch asthma periodicum a nimia distensione flatulenta, tandem letbale. Act. N. C. Vol. 7. p. 296).

(33) Thonerus Lib. II. Obs. I.

(34) Juncker Conspect. med. theoret. pract.

(35) Lupin hist. morb. difficil. p. 117. Hufeland's *Journ.* 14. *B.* 1. *St.* p. 189. Luculentum exemplum a. 1821 in matrona Lithuanica quadraginta octo annorum habui.

(36) Zacutus Lusitanus de med. praxi hist. L. III. hist. 2. Heister *Wahrnehm.* 1. *B* N. 330, 442.

(37) Joerdens in Hufeland's *Journ.* 19. *B.* 3. *St.* p. 45. (pedum).

(38) Riedlin lin. med. 1695. p. 91.

(39) Vicau Delect. obs. pr. N. 36. Aaskow in Act. soc. R Havn. Vol. I. N. 18.

(40) Eph. N. C. Dec. II. A. 4. Obs. 16. Dec. III. A. 5, et 6. Obs. 117. App. p. 148. Fabricius Hildanus Cent. III. Obs 39. Hufeland's *Journ.* 13. *B.* 2. *St.* p. 124. 15. *B.* 2. *St.* p. 53.

(41) Pelargus *med. Jahrgange V.* p. 49.

rium (43), aliorumque morborum cutis (44), tandem fuga podagrae (45), oedematis (46), febrisque intermittentis (47), et plumbum (48).

Caussae paroxysmum excitantes.

3. *Excitantur asthmatis singuli paroxysmi* ab atmosphaerae repentinis mutationibus (49),

(42) Bonet l. c. Obs. 120. Fr. Hoffmannus l. c. Obs. 8. Opp. T. III. p. 105.

(43) Vater Casus singularis asthmatis ex febre purpurata. Viteb. 1730. *Breslauer Samml.* 1724 *may.* p. 553.

(44) Riedlin Millenarius N. 150 (serpigo pone aures). Rivinus diss. de morbo retrogrado. In Coll. diss. Lips. 1710. (gutta rosea) Bryant diss. hist. asthm. spasmod. Erlang. 1783.

(45) Benvenuti asthma gravissimum ex irregulari, et intercepto podagrae hereditariae decursu obortum (Nov. Act. Acad. Nat. Cur. 7. 2. p. 1).

(46) Riedlin Lin. med. 1696. p. 482. Fr. Hoffmann de asthm. convulsivo. Obs. 5.

(47) Rau de asthm. spasmodico ex febre quartana incongrue suppressa. (Nova Acta Ac. N. Cur. T. 3. p. 342). Floyer l. c. p. 29.

(48) A vino lithargyrio adulterato in multis hominibus excitatum asthma describitur in Ephem. Germ. Dec. III. A. 4.

(49) « *Un changement de la gelée au dégel m'a souvent causé un accès avec douleur rheumatismale aux tempes ..... un changement de vent qui se tournait à l'est, produit souvent un accès* ». Floyer l. c. p. 17. de se ipso. Idem in meis aegrotis observavi.

illiusque humiditate frigida (50), aliquando tamen et a frigore sicco (51), a calore (52), a lunae phasibus (53), ab aëre montano (54),

(50) Ryan l. c. « *Dans un tems pluvieux ou neigeux ou dans un tems de brouillards, j'éprouvais souvent une grande oppression d'estomac, et ce tems-là me disposait à avoir un accès, avant même qu'il tombât de la pluie ou de la neige* ». Floyer l. c. p. 16.

(51) « Die 22 novembris 1799 Viennae ad feminam 55 annorum vocatus sum asthmaticam. Haec, ab anno aetatis decimoquinto primum menstruata, modo ante annum hoc profluvio privata fuit. A tribus annis, cum nullum antehac morbum passa esset, ab asthmate humido corripitur sub coelo frigido, et sicco; ubi vero pluviae cadunt, ac sub coelo humido, bene se habebat. Ubi tempestas cum tonitru instat, asthma recrudescit ». (Ex schedis Patris mei).

(52) « *J'ai observé qu'en hiver j'avais jusqu'à seize accès, et en été, vingt. Au mois d'août j'avais toujours les accès les plus facheux.* Van Helmont *observe aussi que les accès de l'asthme sont plus fréquens et plus violens en été qu'en hiver, ce qui est généralement vrai, quoique j'aie vu des asthmatiques qui souffraient plus en hiver* ». Floyer l. c. p. 72. Praefectus militum, de quo supra, hyeme solum leves paroxysmos, aestate fortissimos patitur. Matrona illa Lithuanica hyeme ab asthmate libera erat, ac, adventante vernali aequinoctio, illico paroxysmos patiebatur.

(53) Monet Van Helmont: « Exacerbatur (asthma) *lunae stationibus*, et aëris tempestatibus, quas ideo praesenti praesagit ». Horstius de juvene mentionem injicit, qui, *crescente luna*, in respirandi difficultatem incidit. Similia refert Franseri (*Obs. sur une difficulté périodique de re-*

a fumo (55), a gaz acido carbonico (56), ab odore rosae (57), a potu sacchari (58), et

spirer, *qui prouve l'influence de la lune sur le corps humain.* v. *I. Tome de l'acad. de Madrid*, *et Bulletin de la soc. philomat. T. I.* p. 119. *et suite etc. T. II.* p. 72). Floyer non consentit dicens : « *Je pense que comme les différentes phases de la lune causent des altérations dans l'air*, *elles en produisent aussi dans le corps des asthmatiques* » l. c. p. 17. Ego nunquam lunae in asthmaticos imperium observare potui. Legi de hoc argumento merentur Darwin Zoonomie. Vol. I. XXXII. 3.

(54) Van Helmont de asthmatico dicit : « Montanis locis pejus se habebat, ideoque Bruxellis vix pernoctare audet ». Scripsit asthmaticus ad Floyer : « *j'ai trouvé que l'air de Londres et de la Hollande me convenait le mieux ; et dès que j'ai été dans un air vif*, *j'ai eu aussitôt une difficulté de respirer* » l. c. p. 27.

(55) « *Toutes les fumées offensent les esprits des asthmatiques . . . . L'odeur puante d'une chandelle eteinte, ou l'odeur de graisse fondue*, *produit souvent un accès d'asthme . . . . . pendant l'asthme la fumée de tabac est nuisible* ». Floyer l. c. p. 76. Attamen impune fumo nicotianae utebatur praefectus militum Nasiekin.

(56) « *I have known the inspiring of the vapour of fermenting substances in brewing*, *to be followed immediately by the paroxysm* ». Bree l. c. p. 166.

(57) Van Helmont l. c. p. 365. Timaeus Cas. p. 216. Floyer l. c. p. 79.

(58) Van Helmont l. c. p. 365. Ab esu rerum dulcium saltem suffocationem hystericam pluries observavi.

liquorum fermentatorum (59), ab emeticis, purgantibus, et jejunio (60), a menstruatione (61), nec non a repetitione caussarum morbum ipsum producentium (62).

Caussa proxima.

4. Caussa proxima asthmatis quaesita est in splene (63), in convulsione pulmonis (64), aut

(59) « *Toutes les liqueurs fortes sont très préjudiciables aux asthmatiques . . . . . mais de toutes les liqueurs fortes la plus pernicieuse aux asthmatiques c'est l'eau de vie . . . . Pour moi le punch me cause sur-le-champ une difficulté de respirer* ». Floyer l. c. p. 96. 97.

(60) « *L'accès de l'asthme arrive souvent après une purgation, un vomissement, ou un jeune* ». Floyer l. c. p. 11. A. 1799. Viennae centurionem militum ab asthmate violento remediorum antispasmodicorum ope liberavi. Sanus jam, ut illi purgans praescriberem, enixe rogavit; recusavi, at incassum, ita ut tandem obstinato viro cedere deberem. Vix vero alvo aliquoties libera reddita, en terribilis asthmatis paroxysmus. Redii ad pristinam medendi rationem, morbo radicitus excusso.

(61) Wainwright *Mechanical account of the non-naturals* p. 14. (Omni mense paroxysmum experiebatur, atque sic, per septem annorum curriculum, serius morbus evanuit).

(62) N. 1.

(63) Van Helmont (l. c. p. 375): « Unde certe conjeci . . . . quod in casu proposito duumviratus recta feriat pulmonem, praecipue robore inaequali pessumdatum, proritantem, et radicalem asthmatis *caussam in splene* esse ».

(64) Willis (de morbo convulsivo Cap. XII. p. 138): « porro

musculorum thoracis (65), in statu vitioso chyli, et rarefactione spirituum animalium (66), in flatibus sanguini commixtis (67) pulmones, et vasa distendentibus (68), in spasmodica partium spirationi inservientium, maximeque membranarum cellulas pulmonum investientium constrictione (69), quarum hypothesium numerus a nobis saltem non augebitur.

interdum observavi, graves asthmatis paroxysmos sine quavis notabili pulmonum labe accidisse; revera ut putaverim, hunc *morbum* aliquando esse mere *convulsivum*, ejus insultus solummodo excitari, quoniam serosa colluvies particulis explosivis referta nervos pulmonum diastolen perficientes subiens, spiritibus ibidem scatentibus accrevit ».

(65) Galen. IV. de locis affectis C. 7.

(66) Floyer (l. c. p. 51): « *Et parce que les esprits coulent sans cesse dans les nerfs susdits* (*du coeur*, *et les intercostaux*) *ils doivent être plus ouverts et plus capables de recevoir les esprits flatueux qui viennent du sang: ce qui produit le gonflement asthmatique dans la poitrine asthmatique et les premières voies* ».

(67) Heurnius de morbis pectoris. Cap. 4.

(68) Fienus de flatib. C. 9. Bartholinus de pulmonib. C. 47. Obs. 48.

(69) Fr. Hoffmann l. c. §. 12.

§. LXII.

DIAGNOSIS. PROGNOSIS.

De diagnosi generatim.

1. Ut respirandi difficultas ad asthma revocari possit, oportet non solum, ut illa periodice recurrat, sed etiam ut nullius alterius morbi evidentis sit symptoma. Morbi periodica respirandi difficultate insigniti, et ab asthmate probe distinguendi sunt: *incubus*, *suffocatio spasmodica hystericarum*, et *hypochondriacorum*, *croup*, *phthisis laryngea*, *trachealis*, *et pulmonalis*, *hydrothorax*, et *vitia cordis*, *vasorumque majorum*.

Distinctio incubi ab asthmate.

2. *Incubus* sequentibus notis ab *asthmate* differt:

Incubus.	*Asthma.*
1. Est morbus dormientium, qui illico cessat, dum aegrotus expergefit.	1. Est morbus vigilantium, a somno potius mitigatus.
2. Insignitur visione.	2. Mens sana.
3. Aegrotus auxilium implorandi impotens.	3. Aeger auxilium implorandi capax.
4. Raro pectus agitatur.	4. Pectoris agitatio magna.

Distinctio suffocationis spasmodicae ab asthmate.

3. *Affectiones spasmodicae vagae* haud raro *asthmatis* scenam ludere, monuimus (70). Talis vero *suffocatio hysterica* (71), seu *hypochon-*

(70) P. II. Vol. IV. Sect. II. C. XIV. §. LXX. N. 3.

(71) Meurer Diss. de praefocatione hysterica. Lips. 1598. Yorden *of the disease called the suffocation of the mother.* 1603. Victor Diss. de praefocatione hysterica. Basil. 1610. Tandler Diss. de matricis praefocatione. Witteb. 1614. Lenk Diss. de uteri praefocatione. Basil. 1616. Geilbronner Diss. de suffocatione uteri. Basil. 1618. Von Hartenfels Diss. de suffocatione uterina. Basil. 1622. Kupitz Diss. de praefocatione uterina. Lips. 1623. Romateti de suffocatione ab utero. Argent. 1626. Strauss Diss. de suffocatione uterina. Giess. 1628. Neugkranz Diss. de uteri suffocatione. Argent. 1632. Pauli Diss. de suffocatione uteri. Rostoch. 1635. Rolfinck Diss. de suffocatione uterina. Jen. 1644. Screvelius Diss. de uteri suffocatione. Leid. 1646. Walaeus Diss. de uteri suffocatione. Lips. 1648. Croesser Diss. de uteri suffocatione. Lips. 1650. Gesenius Diss. de suffocatione uterina. Leid. 1654. Moebius Diss. de suffocatione uterina. Jen. 1661. Seliger Diss. de suffocatione uteri. Leid. 1662. Gleswain Diss. de suffocatione uterina. Giess. 1665. Ammann Diss. de suffocatione uterina. Jenae 1671. Moris Diss. de suffocatione uterina. Leid. 1676. Fasch Diss. de suffocatione uterina. Jen. 1681. Meibom Diss. de suffocatione uterina. Helmst. 1684. Vesti Diss. de suffocatione uterina. Erf. 1685. Helwig Diss. de suffocatione uterina. Gryph. 1687. Slegel Diss. de suffocat. uteri. Jen. 1688. De Jongh Diss. de uteri

driaca (72) a *legitimo asthmate* sequentibus differt:

Suffoc. spasmodica.	*Asthma.*
1. Accidentalis est.	1. Morbus constans.
2. Quocumque diei, vel noctis tempore aggreditur.	2. Noctu tantum (paucissimis concessis exceptionibus) invadit.
3. Respirandi difficultas potius a constrictione laryngis pendet.	3. Respirandi difficultas ex pulmonis affectione (73).
4. Agitatio pectoris.	4. Interdum potius apnoea.

Interea non negamus, posse etiam hystericas, et hypochondriacos legitimo asthmati obnoxios esse.

suffocatione. Ultr. 1694. Buhren Diss. aegra suffocatione uterina laborans. Erf. 1698. Wedel Diss. aegram uteri strangulatione laborantem exhibens. Jen. 1717. Gehring Diss. de uteri strangulatu. Kil. 1752.

(72) Van Dyck Diss. de suffocatione hypochondriaca. Lugd. Bat. 1665. Vermeireri Diss. de suffocat. hypochondr. Lugd. Bat. 1668. Kissner Diss. de suffocat. hypochondr. Lugd. Bat. 1670. Fasch Diss. de respirationis laesionibus hypochondriaco-scorbuticis. Jen. 1677. Ben Diss. de suffocat. hypochondr. Lejd. 1683. Walter Diss. de suffocat. hypochondr. in viro. Lugd. Bat 1688. Wolff Diss. de asthmate hypochondr. Argent. 1654.

(73) Pulchre Fr. Hoffmann l. c. §. 4: « Hoc vero convulsivum asthma *differt omnino* a suffocatione hystericarum, quae

Distinctio croup ab asthmate.

4. Millar (74) *croup* a spasmo repetebat, illumque antecessoris exemplo (75) *asthma* nuncupavit, et quidem ob praeceps curriculum *acutum*, obque aetatem, cui praeprimis infensum evadit, *infantile*. Wichmann (76) (in ipsis erroribus conspicuus (77)) Millar falso interpretatus est, asserendo, cl. Virum morbum a *croup* diversum descripsisse, quod nemo antea somniaverat (78). Nec satis, Wichmann, ut

nonnisi spasmodica constrictione, ac veluti strangulatione summarum faucium, laryngis, et pharyngis nititur; et arctato laryngis canale, aëri sufficiens, liberumque ad pulmones iter praescindit: cum in nostro affectu transitus per arteriam asperam satis liber sit, et vitium in ipsis potius haereat pulmonibus ».

(74) *Obs. on the asthma and on the hooping-cough. Lond.* 1769.

(75) James Simpson Diss. de asthmate infantum spasmodico. Edinb. 1761.

(76) *Ideen zur Diagnostik. Hannov.* 1794.

(77) Exemplo inserviat ingeniosa aeque, ac erronea ejus doctrina de dentitione, et de polypo cordis. v. op. c.

(78) Benj. Rush (*Obs. on the spasmodic asthma of children, in a letter to* Dr. Millar. *Lond.* 1780) ait: « Dr. Home *is the first who has given us an accurate history of it. He calls it croup, or suffocatio stridula, a name by which it is known in Scotland.* Dr. Millar *likewise in a pamphlet lately published (obs. on the asthma* or *hooping-*

imaginarium inventum celebraret, morbo nomen auctoris addidit, unde denominatio *asthmatis acuti periodici* MILLARI. Addidit, se ex propria praxi edoctum esse, morbos illos signa, quorum ope inter se distingui possint, habere, ac medendi rationem plane diversam exposcere. Describit nempe *asthma* MILLARI ut morbum ex paroxysmis, et liberis intervallis compositum (79), sine lymphae coagulabilis secretione obvenientem (80), oppressione in pectore, et voce profunda insignitum, ac raro, vel nunquam tussi stipatum (81). Quivis vero doctrinae *croup* memor (82) recordabitur, nonnunquam et hunc morbum paroxysmos, et remissiones habere, sine lymphae coagulabilis secretione obvenire, oppressionem pectoris, et vocem profundam socios agnoscere, ac cum tussi pauca incedere. Ad medendi rationem quod spectat, WICHMANN

cough) describes it very accurately ». CRAWFORD (Diss. de cynanche stridula. Edinb. 1777) inquit: « morbus, de quo tractaturus sum, vulgo per vocabulum *croup* cognoscitur, et nuperrime depictus fuit a Dre. MILLAR sub nomine *asthmatis infantum*. NOËLIUS (Disp. de angina tracheali. Edinb. 1794. §. 30) monet: MILLARUM novum morbum describere noluisse.

(79) L. c. p. 122, 123.

(80) L. c. p. 118.

(81) L. c. p. 102.

(82) Cap. III.

adversus croup *auxilia antiphlogistica*, adversus asthma suum *moschum*, veluti specificum commendat. Moschum autem et in *croup* locum invenire posse dictum est (83). Quibus omnibus sedulo perpensis, medici, auctoritati WICHMANNI, qua seducti fuerant (84), relate ad istam, de qua agitur, doctrinam jam valedixerunt (85), ac unanimi consensu *identitatem inter croup*, et *asthma* MILLARI stabiliverunt. Hoc vero non impedit, quominus concedamus, infantes quoque, nisi asthmati proprie dicto, saltem dyspnoeis obnoxios esse. Inter has, quae ab opere dentitionis, a morbis cerebri, columnae vertebralis, et abdominis pullulant, communissimae sunt.

(83) L. c. §. XIV. N. 6.

(84) Ad hos spectabat inprimis LOBENSTEIN LOBSEL (*Erkenntniss u. Heil. d. hautigen Braune, des Millarschen Asthma u. d. Keichhustens. Leipz.* 1811) qui strictissime WICHMANNUM secutus est.

(85) Unanimis iste consensus adscribendus est tum doctis animadversionibus JOANNIS CHRIST. ALBERSI (Commentatio de diagnosi asthmatis MILLARI strictius definienda. Goett. 1817), tum argumentis ab avunculo suo, matura eheu! morte abrepto JOAN. ABRAH. ALBERSIO (Praefatio ad laudatum opusculum) allatis, tumque declarationi generali medicorum, asthma MILLARI sibi in praxi numquam obvenisse.

Distinctio phthiseos laryngeae, et trachealis ab asthmate.

5. Respirandi difficultas cum sybilo, summisque angustiis *phthisi laryngeae*, et *tracheali* provectae propria (86), cum asthmate quodammodo convenit; inprimis si illa fortuito cum suffocatione hysterica complicetur (87).

Distinctio phthiseos pulmonalis ab asthmate.

6. Cum *phthisis pulmonalis*, nonnunquam veluti asthmate stipetur (88), cave, ne respirationis istam difficultatem, laesioni cerebri (89), vel plexum nervorum pulmonalium adscribendam, mero spasmo tribuas. Habitus aegri, morbi

(86) Cap. IV. §. XVI. N. 1.

(87) Tale exemplum in aegra, de qua supra (Cap. IV. §. XVIII. N. 1, habui. Quoties enim illa a gravi animi pathemate excruciabatur, toties in suffocationem hystericam incidebat, cujus circa laryngem symptomata cum illis ex ulcere tracheae pullulantibus societatem ineundo, horrendum spectaculum exhibebant. Oculi extra orbitas prominebant, facies coerulea fiebat, cor palpitabat, pulsus deficiebat, et misera, sudore frigido cooperta, sese undique anxie, et desperabunda volutabat. Durabát haec scena interdum per horam.

(88) Cap. X. §. XLIV. N. 5.

(89) P. II. Vol. I Sect. I. C. II. §. X. N. 9, et Sect. II C. XIV. §. LXXII N. 9.

praegressi, et regulae alibi traditae (90) diagnosin adjuvabunt.

Distinctio hydrothoracis ab asthmate.

7. *Hydrothorax* quoniam respirandi difficultate, et paroxysmis suffocationem, potissimum noctu, minitantibus insignitus est, facile cum asthmate confundi posset, nisi urina ibi parca, hic copiosa: porro percussio thoracis, habitus aegri, praesentia, aut absentia oedematis externi, morbique praegressi diagnosin illustrarent. Caeterum hydrothoracem asthmati haud raro supervenire, sciendum est.

Distinctio vitiorum cordis, et vasorum majorum ab asthmate.

8. Quamvis medico symptomata asthmatis, inprimis in senibus, exclusive a vitiis cordis, et vasorum majorum repetenti (91) assentiri nequeamus, et quamvis Ducampio hujus opinionis falsitatem patefacienti (92) applaudamus; attamen *ossescentiam arteriarum coronariarum, et valvularum cordis, atque aneurysma arcus*

(90) Cap. X. §. XLIV. N. 10.

(91) Rostan in *Journ. gén. de médecine*, *chir.*, *et pharm.* 1818 *sept.*

(92) Ibidem. 1819 *octobre.*

aortae (93), saepe orthopnoeam periodicam, cum asthmate magnam similitudinem alentem gignere non inficiabimur (94).

De varia asthmatis origine, et indole.

9. Sicuti dyspnoeae, ita et asthmatis origo, et indoles multiplex est. *Encephalum* hinc inde accusandum esse, docent imperium animi pathematum in asthma (95), affectio capitis, paroxysmos saepe annuntians, et illius cum mania nexus (96). Si porro agitationem musculorum thoracis sub asthmatis insultu consideremus, suspicio, *columnam vertebralem*, ex qua illi musculi nervos accipiunt, interdum non plane

(93) Cfr. HUFELAND's *Journ.* 1820 *may.* p. I.

(94) Cfr. Cap. *de angore pectoris*, *et de aneurysmate aortae.*

(95) Auctor vetustissimi libri de *morbo sacro* (N 16) dixit: « ex nulla alia nobis parte voluptates contingere, et laetitias, et risus, et lusus, quam ex cerebro, itemque moerores, et anxietates, tristitiasque, ac ejulatus, et querelas ». Adde MORGAGNI (Epist. XV. Art. 5.): « videtur sane ex his obvium medicis esse debuisse *quam potestatem habeat in respirationem cerebrum*, naturalibus dumtaxat cogitationibus, sed quotidianis animi affectionibus nonnihil commotum, eandemque *multo majorem* habere posse, cum vi morbi vehementiore *irritatur*, aut *premitur* ». « *J'ai souvent observé un asthme dans les personnes fort agées, après une légère attaque d'apoplexie ou de vertige, qui d'abord les fait tomber par terre* ». FLOYER l. c. p. 146.

(96) WITHERING *on the Foxglove. Case* 24. BREE l. c. p. 110. « *Asthma, likewise, is succeded occasionally by insanty* ».

immunem esse, oritur. Adde, quod asthmatis paroxysmus, excalefacto a lecti tepore vertebrali specu, invadit; quod erecta corporis positio levamen affert; quod urina copiose secernitur (97); quod venus saepe malum provocat, quodque scapulae dolent. *Originem abdominalem* asthmatis quoque admittendam esse, ille facile concedet, qui perpendit, quod debet irritatio plexui coeliaco a stimulis abdominalibus (e. c. a calculo bilioso (98), a flatibus, a congestione in vena portarum) illata, necessario pulmonibus, utpote ab iisdem nervis gubernatis, communicari; quod debet obstaculum liberam influxus cruoris ex arteria coeliaca in ventriculum, hepar, et lienem impediens, plethoram aortae thoracicae, ventriculi sinistri cordis, et venae pulmonalis excitare; quodque debet ex mechanica extensione viscerum in sacco peritonaei

(97) Formey *vermischte med. Schriften.* 1. *B. Berl.* 1821. *Kap. Ueber d. Einwirkung d. Rückenmarkes u. d. Nervenknoten auf d. Erzeug. patholog. Zustande in d. Urinwegen.*

(98) « *Instances of disorder in the first passages, or biliary ducts of asthmatics, have been remarked by many physicians; and I have no doubt, if more attention were paid to the subject, much additional evidence would be produced* ». Bree l. c. p. 193. Cfr. Ferriar med. hist. etc. Vol. II. p. 53. Millar l. c. Hoffmann de asthmate convulsivo. Obs. 24. p. 193.

contentorum, quatenus inde tum diaphragma sursum premitur, tum vasa majora comprimuntur pulmonibus vis inferri. Adde, asthma saepissime ab incommodis primarum viarum annuntiari. Ex vitio primario *pulmonum* asthma expectandum, dum membrana mucosa ductus aëreos investiens, a caussa catarrhali, aut alia metastatica irritata intumescit, illosque ductus, ut in coryza observatur, obliterat; dum contractio spasmodica bronchiorum idem efficit; dum ejusmodi canalium atonia, seu paresis, expulsionem aëris antiqui, hincque admissionem recentis impedit, dum aër extra vias suas in parenchyma pulmonis migrat; dumque cruoris abundantia in aorta, arteria pulmonali, vena cava, et praecipue in vena azyga (99) pulmonem, et tracheam comprimit. *Plethoram* arteriosam, et venosam non solum pulmonibus directe nocere posse, sed et indirecte, origines scilicet nervorum, qui pulmones, musculos thoracis, et diaphragma adeunt, in encephalo, et specu vertebrali irritando, saltem ut hypothesin admittere licebit. Similis tandem irritatio cur non etiam a *caussa arthritica* gigni posset? Aetas, conditio, sexus hominum, praecipue asthmati obnoxiorum, periodicus hujus morbi decursus, imperium, quod mutationes atmo-

(99) Cap. IV. §. XVIII. N. 6.

sphaerae in illum exercent, urinae conditio post insultum istam conjecturam verisimilem reddunt. Quae singula originem asthmatis *ex sensibilitate morbosa*, et imbecillitate universi systematis nervosi non excludunt; si enim haec exercitium reliquarum functionum perturbare, et supervenire posse concedatur, cur idem relate ad opus respirationis non admittendum foret? Ex his colligitur, nos admittere asthmata originis encephalicae, spinalis, abdominalis, et thoracicae; indolis inflammatoriae, catarrhalis, gastricae, arthriticae, et nerveae. Huc forte asthma febrium intermittentium larvatarum symptoma revocari debet (100).

Prognosis.

10. Theoria, quam de origine, et indole asthmatis tradidimus, quaeque hunc morbum ex diathesibus imperio artis medicae satis subditis derivat, faustam magis prognosin promittere deberet illa singulari, quae sic auditur: « vetus asthma mirabile phantasma, quod nullum curat cataplasma, quod sicut in juvenibus curatu est difficile, ita in senibus incurabile » (1); aut

(100) De asthmate hoc legi merentur Floyer l. c. p. 42, 45; et Nesel asthma gravissimum instar quartanae periodice recurrens, cortice peruviano curatum (Act. N. C. Vol. 8. N. 409).

(1) Hertodt in Crocologia p. 124.

« asthma fidus Achates usque ad urnam ». Atvero hic perpendere oportet, plures medicos asthmatis prognosin tam atro carbone notasse, propterea quod cum illo vitia cordis, et vasorum majorum saepe confuderint (2), ex qua etiam ratione plus, quam par est, de transitu asthmatis in hydrothoracem loquuntur. Caeterum quid miri, si morbus inveteratus, jam consuetudinis legibus obtemperans (3), inprimis si perverse curetur, tandem rebellis evadat? Rebellis, sed et hoc in casu longaevitatem non impedit (4), ac annorum curriculo interdum sponte evanescit (5). Ob paroxysmi procrastinationem non illico triumphandum esse, per se patet. Tribuenda interdum est diuturna intermissio paroxysmi morbo intercurrenti (6).

(2) Consentit Bree (l. c. p. 68) dicens: « *uncomplicated asthma is so seldom fatal, that few opportunities have occurred of searching for its cause by dissection* ».

(3) Legi meretur Bree (l. c. p. 201), ubi reditum paroxysmorum per associationem idearum, et motuum explicat.

(4) *J'ai trouvé des asthmatiques qui m'ont dit l'avoir été pendant cinquante ans, et se sont néanmoins assez bien portés* ». Floyer l. c. p. 21.

(5) Ducamp in *Journal général de médecine, françoise et étrangère.* 1820 *Juillet* p. 135.

(6) « *J'ai su que le Roi* Guillaume, *qui était attaqué de l'asthme, n'en avait été aucunement incommodé pendant la suppuration d'une plaie causée par un boulet de canon*

§. LXIII.

CURA.

Generatim.

1. *Cura* asthmatis a veteribus addiscenda (7), bifaria est: respicit enim altera *paroxysmum*, altera *liberum intervallum*. Ambae secundum *indolem* morbi ordinandae, ac empiricae administrationi pharmacorum pro specificis decantatorum, quousque licet, valedicendum. Generatim apparentibus prodromis paroxysmi, adhibeatur clysma. Paroxysmo evoluto, aeger illico lectum deserat (8), degat in aëre frigidiusculo, sine magno adstantium numero; pectus esto denudatum, ac abstineatur ab unctionibus, et emplastris odoriferis (9), item a frictionibus (10),

qui lui avait froissé l'épaule à la bataille de Boyne ». FLOYER l. c. p. 117.

(7) « *J'ai lu la plupart des auteurs modernes, et jusqu'à présent j'ai essayé inutilement leur méthode. . . . C'est pourquoi je me suis tourné vers les anciens, savoir* GALIEN, PAUL D'EGINE, AETIUS etc. *J'y ai trouvé des idées plus raisonnables* ». FLOYER l. c. p. 20.

(8) « *Cela abrège l'accès, diminue l'oppression, et facilite la respiration* ». FLOYER l. c. p. 161.

(9) « *Il faut que la poitrine des asthmatiques soit tenue fraichement pendant l'accès, et ne point l'oindre avec des huiles qui aient de l'odeur, car cela est nuisible*

nisi forte ad spinam, et ad hypochondria. Debitam corporis positionem aeger sibi eligat (11). Et *ligaturae* extremitatum tum superiorum, tum inferiorum celebratae sunt (12). Interea demonstrandum adhuc est, num paroxysmum cohibendo revera quid boni producatur (13). Quousque paroxysmus viget, abstineatur a carne (14). Ova cum aceto optimum sistunt nutri-

Tout emplâtre sur la poitrine gêne la respiration». Floyer l. c. p. 167.

(10) « *Les frictions sur quelque partie que ce soit, incommodent beaucoup* ». Floyer l. c.

(11) Wepfer observavit, paroxysmum asthmaticum citius sedari non potuisse, quam expansis alis, et brachiis mensae impositis; alios quoque levamen sensisse, quando inclinato capite, *pectus concussum* fuit ». Vater diss. cit. p. 31.

(12) Jul. Caes. Claudini Tract. de ingress. ad infirm. L. II. C. 8. In asthmate (forte potius in suffocatione hysterica), qua Comitissa Kevenhuller Mediolani laborabat, paroxysmi illico cessabant institutis istis ligaturis. Idem praestabant maniluvia (Ex schedis Patris mei).

(13) Semper memor sum verborum Whytt (*Sympathy of nerves* p. 72): « *increased motion of the organs of respiration in the fit of an asthma, they are the efforts of nature to free the body of something hurtful* ».

(14) « *Et pour engager les asthmatiques à ne pas manger de viande pendant l'accès, je dois leur dire, que plusieurs ont été étouffés pour en avoir mangé, et que cela est cause que l'accès dure quatre, ou cinq jours davantage* ». Floyer l. c. p. 162.

mentum (15). Et tempore libero, quo simplicior diaeta, eo melior. Juscula ex *caulibus rubris* laudata fuere (16). Item *succus rapae* (17). Occasiones tristia animi pathemata excitantes fugiendae (18). Thorax vero vestis ope ex tela cerata tenuissima, et lana subtili (19) tegendus est.

Cura asthmatis inflammatorii praecipue haemorrhoidalis.

2. *Cura asthmatis inflammatorii* praecipue *haemorrhoidalis :*

a. *Sub paroxysmo.* Quo recentior morbus, quo fortior paroxysmus, eo certius *venae sectio*, in aegro haemorrhoidali e pede, levamen affert (20). Abstinendum a remediis calefacientibus, et confugiendum ad *nitratem potassae* (21).

(15) « *Un oeuf on deux pochés pris à diner avec beaucoup de vinaigre, sont très-bons* ». Floyer l. c.

(16) Tullon Ergo asthmati juscula caulium rubrorum. Paris. 1632.

(17) Act. N. C. Vol. I. Obs. 62.

(18) « *Aussi remarque-t-on que tous les asthmatiques, lorsqu'ils sont fâchés ou chagrins, ont plus souvent des accès que lorsqu'ils sont de bonne humeur* ». Floyer l. c. p 182.

(19) Ramsay in *the London medical and physical Journal by* Fothergill 1816 *february*.

(20) « *La saignée facilite la circulation dans le poumon, et remédie à la pléthore; mais elle soulage très-peu les*

b. *Sub libero intervallo.* Nec *nitras potassae*, concessis debitis intervallis, derelinquendus. Valde *ptisana* jam saepius laudata (22) conducit. Porro si suppressio haemorrhagiae cujusdam ad morbum excitandum contulerit, illa hirudinum ope revocanda, quod inprimis de haemorrhoidibus valet (23). Dolore ad columnam vertebralem urgente, multum prosunt *cucurbitulae scarificantes* lateribus spinae appositae (24). Si pulsuum conditio irritationem systematis arteriosi denotaret, aut suspicio humoris extravasati in encephalo vigeret, quid *digitalis purpurea* valeat, tentandum (25). Pro potu aqua simplex

vieux asthmatiques, et ne doit être mise en usage que dans les plus violens accés». Floyer l. c. p. 156.

(21) ℞. Aquae cerasorum nigrorum uncias sex: nitri scrupulos duos: syrupi papaveris rhoeados unciam semis. D. S. omni quarta horae parte cochleare majus. Floyer praeterea et sal prunellae, et sal ammoniacum commendat l. c. p. 158. Veteres, et inter hos Paulus Aegineta, aphronitrum cum hydromelite commendavere.

(22) Cap. X. §. XLVII. N 10.

(23) Matronam, de qua supra, sic sanitati restitui.

(24) Sic ex propria experientia. Cfr. Harvaeus Exercit. III De Circul. sangu. p. 233 (insimul cum affusione aquae gelidae sub ipso asthmatis paroxysmo, quod non suaderem).

(25) Habet pro se auctoritatem Percival, et Ferriar, neutiquam vero illam Bree, qui ait (l. c. p. 221): « *but I have not seen benefit from the exhibition* ». Cum digitalis facile sputa supprimat, quas in asthmate promovere opor-

Nil magis nocet quam coffea, thea, vinum etc. Praeterea omne exercitium corporis violentum, inprimis in atmosphaera calida, evitandum. Commendatur adeo *balneum frigidum* (26), quod hucusque adhibere non sumus ausi.

Cura asthmatis catarrhalis.

3. *Cura asthmatis catarrhalis:*

a. *Sub paroxysmo.* Nisi prima nocte, saltem altera, aeger lecto decumbere, et transpirationi studere tentet. Capiat saepe cochlear minus *loch*, seu *julapii* ex oleo *amygdalarum dulcium*, et *syrupi diacodii* uncia una et semis; *oxymelitis scillae* uncia semis, *sacchari crystallisati* drachmis duabus.

b. *Sub libero intervallo.* Confugiendum est ad *decocta* aut ex *ligno guajaci officinalis*, aut ex radicibus *smilacis sarsaparillae* (27), *polygalae senegae* (28).

tet, illam nonnisi in connubio cum ipecacuanha, quatenus corrigens, praescriberem.

(26) « *The cold bath (during the absence of the paroxysm) has been judiciously recommended by* Dr. Ryan *in Asthma. I can assert this upon numerous trials of its efficacy* (Bree l. c. p. 243). Laudavit balnea frigida jam Caelius Aurelianus. Balnea salina commendantur a Tolberg in Hufeland's *Journal.* 26. *B.* 3. *St.* p. 26.

(27) « *Les sudorifiques sont recommandés pour les fluxions catarrheuses . . . . . ainsi ils peuvent être utiles lorsque l'asthma survient après un catarrhe* ». Floyer l. c. p. 175.

4. *Cura asthmatis arthritici*:

a. *Sub paroxysmo.* Adhibeatur illico *balneum pedum* tepidum cum farina sinapis nigrae. Applicentur *sinapismi acriores*, aut alia irritantia (29) ad crura et ad brachia. Caeterum in aegro plethorico, uti in asthmate inflammatorio; in exhausto, uti in asthmate nervoso (30) incedendum.

b. *Sub libero intervallo. Ulcera artificialia*, pro re nata ad nucham, columnam vertebralem, pectus, maxime conducunt (31). *Thermae* in aliis affectionibus arthriticis tam proficuae hic

(28) Sublevavit meos aegros, aliosque. v. RANOË in Act. soc. med. Havn. Vol. 3. p. 362.

(29) « *J'ai appris d'une dame qu'un ail appliqué sur ses pieds, l'avait guérie d'un accès d'asthme* ». FLOYER l. c. p. 255. Cfr. PORTAL *Mém. sur la nature et le traitement de plusieurs maladies. T. II.* p. 70. *Abh. f. pr. Aerzte* 20 *B.* p. 53. Vide etiam de cura asthmatis per tibialia sanie scabiosa infecta in Misc. N. C. Dec. III. A. 5, et 6. p. 243.

(30) N. 6.

(31) AETIUS Tetrab. 2. Serm. 2. C. 57. (dorso medio vertebrarum, et costarum). ZACUT. LUSITANUS Prax. mirab. L. II. C. I. 7. Obs. (Ad nucham). FEL. PLATER Pract. T. I. L. II. C. 4. p. 386. (Vesicatorium post aures). VALISNIERI in Eph. N. C. Cent. 7, et 8. p. 416. (Orthopnoea cerato ex cantharidibus, et euphorbio constante supra capitis commissuram imposito, paucisque aliis tanquam miraculo

raro, saltem pro balneis, prosunt (32). Nocent praecipue *aquae soteriae sulphuricae*; non ita *sulphur* intus, e. c. in consueto pulvere antihaemorrhoidali porrectus (33). Supertartras potassae hoc in pulvere contentus ad *urinam promovendam* conducit, quod in omni asthmatis specie non est negligendum (34). Si vires deficerent, *hydromel* cum radicibus *amomi zin-*

sanata). Miror Floyer dixisse: « *Je n'ai jamais essayé de cautère sur la poitrine, ou sur le sommet de la tête, et je n'approuve ni l'un ni l'autre; je n'approuve pas non plus ceux du dos, parce qu'ils demandent un bandage qui serre la poitrine* ».

(32) « *J'ai entendu un asthmatique, homme d'esprit, se plaindre, que son asthme n'avait jamais été violent avant qu'il eût bu les eaux de Bath. J'ai rencontré à Bath d'autres asthmatiques qui se sont bien trouvés d'avoir bu les eaux, mais qui n'ont pas été se baigner* ». Floyer l. c. p. 178. Commendantur tamen aquae Nendorfenses. v. Baldinger's *Neues Magazin*, 11. *B.* p. 218.

(33) Panthot Ergo asthmaticis tabellae de sulphure. Monsp. 1653. Nescio hinc, quomodo Floyer dicere potuerit: « *En général tous les remèdes sulphureux sont contraires aux asthmatiques* ». l. c. p. 179, et p. 258.

(34) Celsus ait (L. IV. C. 4): « Prosunt etiam, quaecumque urinam movent ». Et Fr Hoffmannus (T. III. Sect. II. C. 2): « In statu cachectico, cui jungitur asthma, opem ferre deprehenduntur diuretica ». Et Floyer (l. c. p. 181): « *Il faut entretenir le ventre libre, faire couler l'urine en*

giberis potum salutarem constituit (35), et *vinum calidum* interdum asthma miraculose debellavit (36). Item *coffea* (37).

Cura asthmatis gastrici.

5. *Cura asthmatis gastrici:*

a. *Sub paroxysmo.* Juvat vomitum leniter

suffisante quantité, et procurer par l'exercice une sueur modérée». Baglivius jam generatim monuit: « pluries adnotavimus in pectoris morbis semper ducendum esse ad vias urinales, natura id monstrante ».

(35) Libra mellis c. s. q. aquae coquitur ad remanentiam librarum quatuor; infundatur tunc radix zingiberis ad drachmas tres, filtratur, et frigefacta tenetur in lagena vitrea episthomio munita. D. S. pro potu. Floyer p. 196.

(36) J. Bapt. Davini tract. de potu vini calidi. « Illustris vir prope sexagenarius, a pueritia tantam spirandi difficultatem per intervalla passus erat, ut ob eamdem per plures menses lectum deserere non potuerit, donec suasu, et consilio hujus medici, *vinum calidum* in prandio, et coena sumpsit, cujus solius usu continuato tantas vires successive acquisivit, ut ab omni asthmatis insultu immunis itinera, aliaque negotia, etiam tempore frigido obire potuerit ». Cfr. Diss. Vater (l. c.).

(37) « *Infusion of coffee may be considered as medicinal in every species of asthma, except (plethorical).* Bree l. c. p. 256. In ipso paroxysmo exhibebat Pringle. Laudatur a Percival *Essays P. I.* p. 269. v. *Abh. f. pr. Aerzte.* 3. *B.* p. 720. Aretaeus semina urticae, amygdalas amaras, grana piperis tosta commendaverat.

ope aut *aquae benedictae* ROLANDI (38), aut *aceti scillitici*, aut ejusdem oxymelitis cum oleo amygdalarum dulcium movere, superbibendo quid aquae tepidae (39). Purgantibus locus non est (40).

b. *Sub libero intervallo.* Nisi peculiaris obstet contraindicatio, *emesis* semel bisve de mense aut anno (41), ope aut radicis *cephaëlidis ipecacuanhae*, aut *oxymelitis scillae* excitanda (42). Absoluto vomitu *alvus movenda* pro varia

(38) ROLAND Obs. Cent. I. Obs. 56. Cent. III. Obs. 96. Cent. V. Obs. 95. Dosis a drachma ad unciam. Auctor vocat *panaceam asthmaticorum.* RIVERIUS (Prax. Cap. de asthmate) non raro hoc solo remedio paroxysmum solutum esse confirmat.

(39) « *Il suffit de donner une once d'oxymel scillitique, et autant d'huile d'amandes douces dans . . . . de l'eau chaude . . . . J'ai coutume d'avaler peu à peu environ une demie once de vinaigre scillitique tout pur* ». FLOYER l. c. p. 156.

(40) DE ST. YON Diss. non ergo in asthmatis paroxysmo purgandum. Paris. 1696.

(41) « *On pourra réitérer ce vomitif une fois chaque mois dans les asthmes invétérés, lorsque les accès reviennent tous les dix jours ou environ, et une ou deux ou quatre fois par an dans les autres asthmes, dont les accès ne reviennent qu'une fois chaque année* ». FLOYER l. c. p. 170.

(42) SCHULZE Diss aeger asthmaticus usu radicis scillae sublevatur. Hal. 1735. WAGNER ad WERLHOF Obs. de admirandis quibusdam scillae in pulvere exhibitae virtutibus. Lubec. 1737.

aegrorum conditione modo *blande*, e. c. per oleum ricini communis, electuarium lenitivum, aquam salinam amaram, modo per *acriora* (43), e. c. per folia *cassiae sennae*, radices *convolvuli jalappae*, succum *cambogiae gummi guttae*. Ad vires ventriculi instaurandas jam dudum commendata fuere *radices gentianae luteae, herbae cardui benedicti, erythreae centaurei, menianthes trifoliatae, et semina sinapis nigrae* (44). Utplurimum tamen plus a *resolventibus*, quam a tonicis expectandum. Inter illa *murias ammoniae* antiquitus laude inclaruit (45). Dum plexus nervorum abdominalium in asthmate scenam ludunt, valdopere efficacem invenimus *oxydum zinci* (46). Et *oxydi bismuthi* virtus ten-

(43) « *Je me souviens d'un asthmatique qui prit des pillules d'un charlatan qui lui procuraient vingt ou trente selles, et cela le soulagea beaucoup parce qu'il était sujet à l'hydropisie* ». Floyer l. c. p. 174.

(44) Floyer l. c. p. 227; Dr. Helm narrat, ducem militum Brody a diuturno, et rebelli asthmate ope seminum sinapis nigrae ruditer contusorum bis de die per mensem ad cochlear coffeanum sumptorum liberatum fuisse (*Salzb. med. chirurg. Zeit.* 1819. *N.* 34. p. 157).

(45) « *Les anciens auteurs ordonnaient trois gros de sel ammoniac ordinaire dans trois verres d'hydromel* ». Floyer l. c. p. 189.

(46) Cum floribus zinci, et moscho sanavi aegrum, de quo supra (LXI. N. 3). Cfr. Withers *Abh. von d. Engbrü-*

tanda foret. Sub maxima ventriculi sensibilitate, aliis pharmacis incassum adhibitis, morbum debellavit *emulsio* sic dicta *arabica* (47).

Cura asthmatis nervei.

6. *Cura asthmatis nervei:*

a. *Sub paroxysmo opium* sacram constituit anchoram (48); exhibetur *laudanum liquidum* SYDENHAMI (49) cum *acidis* (50). Nocent antispasmodica calefacientia, ut castoreum, asa foetida, et ammonia (51). Commendatur tamen

stigkeit u. d. Heilkraften d. Zinkblumen. Leipz. 1787 NORN Diss. sistens observ. clinic. quarum ope florum zinci vires in morbis asthm. examinantur. Erf. 1791.

(47) Pater meus Mediolani uxorem comitis KHEVENHÜLLER, asthmate laborantem per annos plurimos incassum curaverat, cum fortuito istam emulsionem praescripserit, quae morbum extemplo fugavit. En formulam. R. Gummi arabici unciam dimidiam: amygdalarum dulcium excorticatarum num. tres: sacchari albi drachmas duas. Terantur invicem et adde sub continua agitatione olei amygdalarum recenter expressi, quantum cum hac massa uniri potest. Posthinc affunde paulatim aquae uncias octo, et cola.

(48) WILLIS, FLOYER, et quotidiana experientia.

(49) A guttis decem ad quindecim cum aqua florum chamomillae.

(50) E. c. cum nonnullis guttis *acidi sulphurosi* (Spiritus sulphureus per campanam) FLOYER l. c.

(51) FLOYER l. c. p. 159.

crocus (52), et *moschus* (53). Inspirationem *gaz oxygenii* laudant Beddoes (54), et Fourcroy (55), illa autem *aceti radicalis* suadetur apud Duncan (56). *Subfumigia* (quae Arabes ex arsenico instituere ausi sunt (57)) nuper commendata fuere ex radicibus, et petalis inferioribus *daturae stramonii* (58), ex capitibus *papaveris albi* (59), ex *siliqua pistaciae te-*

(52) « Qui (asthmaticus) potest sperare nihil, desperat nihil ubi desperatum, adhuc crocus solabitur » Hertodt l. c.

(53) « Lecchius recommande pour les accès extrêmement violens dix grains de safran, et un grain de musc dans un petit verre de vin aromatique ». Floyer p. 167. Cfr. Hufeland's *Journ.* 1. *B.* p. 18. 9. *B.* 3. *St.* p. 113.

(54) « *No sooner does it touch the lungs than the livid colour of the countenance disappears, the laborious respiration ceases* ».

(55) *Annales de chimie. T. IV.*

(56) *Annals of med. T. III.* (Totus processus, et vas describuntur).

(57) Avicenna teste.

(58) *The Edinb. med. Journ.* 1811 *july N.* 27. 1812 *jul. N.* 31, et Hufeland's *Journ.* 1813 *febr.* p. 82. (Remedium in India orientali usitatum, ubi tamen, loco daturae stramonii, datura ferox, et fastuosa adhibentur. Debet fumus, et saliva inde imbuta deglutiri Commendatur simul abstinentia á potu. Semel methodum hanc tentare volui, atvero aeger fatebatur, se nullum fumum tempore paroxysmi inspirare posse).

(59) *The Edinb. med. and chir. Journ.* 1814 *january.*

rebinthae (60). Attrahuntur per tubulos fictiles alias fumo nicotianae dicatos. Proponuntur etiam *electricitas* (61), et *galvanismus*, lamina una metallica tenui diametri duorum pollicum nuchae, altera epigastrio appositis, quae filis metallicis ductilibus continuo super laminas agitatis junguntur (62).

b. *Sub libero intervallo*: sensibilitatis aegrorum ratio habenda. Si illa fuerit summa, quid *lac* valeat, tentandum (63). Alias ab aquis *martialibus* levamen expectandum. Certior vero est virtus corticis *cinchonae officinalis* (64), in-

(60) Remedium populare Dalmaticum.

(61) Sigaud de la Fond *l'electricité méd.* p. 250.

(62) Philipp in *phil. Transact.* 1817. Hufeland's *Journal.* 1810 *novembr.* p. 67. *Bibl. univers.* 1819 *mars* p. 182. Et ejusdem auctoris; *Experimental inquiry into the laws of the vital funct. Lond.* 1818.

(63) Apud Floyer hypotheses cum experientia dimicant, ubi ait (p. 177): « *Le lait d'anesse et le lait ordinaire rendent la lymphe trop visqueuse, et ne peuvent convenir aux asthmatiques. Je connais cependant un asthmatique qui recommande l'eau laiteuse pour diminuer le gonflement au commencement de l'accès* ».

(64) « . . . . *je remarque, qu'il diminue beaucoup les sueurs et les foiblesses qui accompagnent les accès; qu'il soulage beaucoup les maux de tête, et prolonge les intervalles des accès : mais il ne convient nullement le donner dans l'accès, car alors il gonfle prodigieusement l'estomac* »

primis si asthma ad febres intermittentes spectet. Laudatur quoque tinctura *delphinii consolidae* (65). Summus *Monarcha* ab asthmate, ope tincturae anodynae dispensatorii Londinensis ad drachmas sex, tincturae squillae marinae, et aetheris sulphurici ââ drachma una, dosi cochlearis coffeani liberatus fuit (66). Meretur tentari *viscum quercinum* (67), ac, si morbus ex spina proficiscitur, *chenopodium ambrosioides* (68).

Alia auxilia et adversus dyspnoeam commendata.

7. In omni asthmate, multisque dyspnoeis, absente plethora, egregie inservit *gummi hera-*

FLOYER l. c. p. 193. Cfr. et p. 26. « Mense junii 1789 puellam nobilem Ticinensem filiam Marchionis BELLREDI tractavi, quae singulis diebus ad vesperas ab asthmate violento corripi solebat. Huic igitur corticem peruvianum cum opio remixtum porrexi, ac sanitatem perfectam restitui ». (Ex schedis Patris mei). Laudatur cortex quoque in asthmate ab HEBERDENO (Comm. de morborum historia et curatione. C. 11), a BANG (Act. soc. R. Havn. Vol. I. p. 109), a RANOË (ib. Vol. 4. p. 269).

(65) BLANCHARD in *the London med. reposit.* 1815. *Vol.* 3. V. *Gazette de santé* 1815 *sept.* (Paratur ex uncia una seminum contusorum, in dimidia mensura alcohol infusorum. Dosis a guttis viginti ad triginta, ter de die).

(66) Cfr. schedae Patris mei. Auctor formulae Dr. GRIFF.

(67) Cfr. Cap. XIV. §. LXV.

(68) HUFELAND's *Journal.* 14. *B.* 2. *St.* p. 201.

clei gummiferi (69) cum *aceto* (70), aut cum *mucilagine gummi arabici* porrectum (71). Adhiberi quoque solent *asa foetida* (72), *acidum benzoicum* (73), *bellis major* (74), *ni-*

(69) « . . . *cette gomme . . . détruit les engorgemens des poumons, et rend la respiration plus libre, et dissipe les vents; elle produit de légères sueurs et fortifie les nerfs* ». Floyer l. c. p. 185. Cfr. Bang in Act. R. soc. Havn. Vol. I. p. 10.

(70) « *Mais je trouve qu'il est nécessaire de suivre la méthode des anciens, qui consiste à corriger son amertume, et son âcreté par le vinaigre, et qui la rend moins échauffante* ». R. Rad. amomi zeduariae unciam unam. Coque cum libris duabus aquae ad colaturam quartae partis, ac adde aceti vini uncias quatuor, in quo soluta fuit uncia una gummi ammoniaci; coletur iterum addendo uncias quatuor mellis, quae singula invicem ebulliant, despumentur, et colentur. Cap. mane, et vespere cochlearia tria per mensis curriculum. Floyer l. c. p. 185.

(71) R. Gummi ammoniaci drachmam un.: mucilaginis gummi arabici, syrupi simplicis ää unciam un. M. assidue et affunde libram aquae. M. D. S. omni tertia hora uncias duas. Hujus formulae ope inter alios judaeum ab orthopnoea liberavi; orthopnoea inquam, nam aeger jam secunda hebdomade stare coactus erat, atque ut sese pedibus sustinere posset, funes duos parti superiori cubiculi firmaverat, illosque manibus amplectebatur.

(72) Nil boni inde obtinui, quod et Baer (l. c. p. 227) fatetur. Aliter sentit Wolff in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 18. *B.* 1. *St.* p. 36.

(73) Flores benzoës drachm. semis, aquae veronicae uncias

cotiana (75), *veratrum album* (76), *aqua picea* (77), *boletus suaveolens* (78), *faba St. Ignatii* (79), *strychnos nux vomica* (80), *millepedes* (81), *radix ari maculati* (82).

quatuor. Mellis sinceri uncias duas. S. omni secunda hora cochleare semis. v. WENDT *Annalen* p. 74.

(74) MINDERER Medic. milit. (in forma acetarii). FLOYER l. c. p. 252.

(75) FANOT Ergo asthmati humido nicotiana. Paris. 1700.

(76) MÜLLER in HUFELAND's *Journ.* 12. *B.* 1. *St.* p. 161.

(77) Cfr. Cap. X §. XLVIII. N. 9. Praesertim in dyspnoea mucosa in scorbuticis.

(78) ENSLIN de boleto suaveolente. Mannh. 1785.

(79) STEIN Diss. de faba Sancti Ignatii. Erl. 1795.

(80) HAHNEMANN in HUFELAND's *Journ.* 4. *B.* p. 75.

(81) Panno laneo excepti in vinum immittantur, et postea vinum illud bibatur. v. GALEN. L. VII. de comp. medicaminum. FELIX PLATER l. c. SCHENK L. II. Obs. DEODATUS in Pantheo hygiastico L. III. p. 140. LUDOV. MERCATUS de internorum morb. curat. L. II. C. 4. ROLFINCK Epit. p. 125.

(82) DIOSCORIDES M. m. L. II. C. 197. GESSNER *Frankische Samml. a. d. naturl. Arzneyk.* etc. 7. *B.* p. 315. (Extractum vinos. ex aequalibus partibus radicum, et foliorum).

Caput XIV.

DE TUSSI GENERATIM, ET DE CATARRHO PULMONUM.

§. LXIV.

DE TUSSI GENERATIM.

Definitio.

1. Definiri solet *tussis* (1) per sonoram (2), plus minus vehementem, et brevissimis intervallis iteratam aëris, praevia plerumque magna inspiratione, attracti, e pulmonibus explosionem, qua aeger, quod sibi molestum est, excutere studet.

(1) Gr. βήξ et in plurali βῆχες (unde medicamenta adversus hanc affectionem vocantur *bechica*, βηχικά). vocem latinam *tussis* nonnulli a sono, quem edunt tussientes, derivarunt, quatenus scilicet *u* sonum obtusiorem, et *ss* sybilum exprimit (Becmannus de origine latinae linguae). Germ. *Husten.* Gall. *La toux.* Angl. *Gough.* Ital. *Tosse.* Pol. *Kaszel.*

(2) Unde vulgare adagium: « quatuor celari non posse: ignem, scabiem, *tussim*, amorem ».

Literatura.

2. De tussi in genere scripsere: PLANER (3), HIEROVIUS (4), PAVIUS (5), AUCHTER (6), SCHOENFELD (7), WIDHOLZ (8), FABRICIUS (9), ZEIDLER (10), MERLET (11), LANGE (12), VOGLER (13), FRIESEN (14), HEILAND (15), LIMPRECHT (16), METZGER (17), WEDEL (18), CRAUSIUS (19), THILE (20), EYSELIUS (21), SPERLING (22), GOLL (23), HALLER (24),

(3) Diss. de tussi morbosa. Tub. 1590.
(4) Diss. de natura, et curatione tussis. Witeb. 1595.
(5) Diss. de tussi. Lugd. Bat. 1604.
(6) Diss. de tussi. Basil. 1615.
(7) Diss. de tussi. Lips. 1618.
(8) Diss. de tussi. Basil. 1623.
(9) Diss. de tussi. Rostoch. 1626.
(10) Diss. de tussi. Lips. 1631.
(11) Paradoxa de tussi. Paris. 1650.
(12) Diss. de tussis natura et cura. Lips. 1655.
(13) Diss. de tussi. Helmst. 1667.
(14) Diss. de tussi. Lips. 1667.
(15) Diss. de tussi. Giess. 1670.
(16) Diss. de tussi. Lugd. Bat. 1675.
(17) Diss. de tussi. Tub. 1676.
(18) Diss. de tussi. Jenae 1678.
(19) Diss. de tussi. Jenae 1678.
(20) Diss. de tussi. Witeb. 1685.
(21) Diss. de tussi. Erf. 1699.
(22) Diss. de tussi. Witeb. 1708.

Büchner (25), Bedekind (26), Strack (27), Finck (28), van der Bilen (29), Verveer (30), Nürnberger (31), Ittner (32), Keck (33), Tode (34).

Divisio.

3. Ad memoriam revocare juvabit, pathologos dividere *tussim:* (A) ex diversis, quibus ingruit, *temporibus* anni — in vernalem, aestivam, autumnalem, et hyemalem; — (B) ex *duratione*, et recursu paroxysmorum — in recentem, habitualem, chronicam, periodicam, vagam; — (C) ex *vi* — in lenem, vehementem, suffocantem; — (D) ex *exitu* — in salutarem, noxiam, lethalem; — (E) ex *sputo*

(23) Diss. de tussi. Argent. 1710.

(24) Diss. de tussi. Goett. 1749.

(25) Diss. de tussi humida epidemica morb. praecavente. Hal. 1763.

(26) Diss. de tussi in genere, et epidemica illa, quae hoc anno saeviit. Rintel 1766.

(27) Diss. de tussi. Mogunt. 1771.

(28) Diss. de eo, quod tussi proprium est, et commune. Bamb. 1779.

(29) Diss. de tussi in genere. Lovan 1785.

(30) Theses de tussium varietate. Duisb. 1783.

(31) Diss. Observationes super tussi. Witeb. 1783.

(32) Diss. de tussi. Mogunt. 1784.

(33) Diss. de tussi. Mogunt. 1784.

(34) *Ueber den Schnupfen und Husten. Kopenh.* 1804.

absente, vel praesente — in siccam, et humidam, hancque iterum pro varia *sputi qualitate* in sanguineam, purulentam, mixtam, serosam, mucosamve. Maximi vero momenti divisio tussis in illam, quae aliorum morborum *symptoma* est, et in illam, quae ut morbus *per se* occurrit.

De tussi aliorum morborum symptomate.

4. De tussi aliorum morborum *symptomate* locuti sumus in tractatu de febre intermittente (35), typhode (36), gastrica (37), catarrhali, tum sporadica, tum epidemica (38), inflammatoria (39), de morbillis (40), aliisque exanthematibus, de affectionibus spasmodicis vagis (41), de *croup*, phthisi laryngea, tracheali, et pulmonali, peripneumoniis, pneumonorrhagia, hydrothorace, asthmate, atque doctrinam multorum aliorum morborum tradendo adhuc quaestionem instituemus.

(35) P. I. Vol. I. C. II. §. XXII. 2. §. XXIII. 3. In principe R. Vilnae observavi, ut Fr. Hoffmann (Diss. de tussi convulsiva §. 21): vidi virum tertiana exquisita laborantem, qui quamdiu horror febrilis durabat, immani tussi vexabatur ».

(36) Ib. Cap. IV. §. XL.

(37) Ibid. Cap. V. §. LX.

(38) Ibid. Cap. VI. §. LXV.

(39) Ibid. Cap. XII. §. LXIX. 2.

(40) P. I. Vol. II. Cap. XII.

(41) P. II. Vol. IV. Sect. II. C. XIV. §. LXX. 3.

De tussi morbum per se constituente.

5. *Tussis, morbum per se constituens*, aut *consensualis* est, aut *idiopathica.*

De tussi consensuali.

6. *Tussis consensualis* a caussis in encephalo, nervis ex illo proficiscentibus, corde, vasis majoribus, visceribus abdominalibus, et pelvi latentibus originem trahit.

Tussis ex encephalo.

7. Tussis caussa in cerebro quaerebatur ab ARISTOTELE (42), HIPPOCRATE (43), MONTANO (44), sed erroneo plane modo (45); quod VAN HELMONT luculenter probavit (46). Rem propius intellexerunt VESALIUS (47), HILDANUS (48), et MORGAGNI (49) consensum nervorum

(42) Lib. I. de generatione animalium. Cap. 3.

(43) Lib. IV. de morbis.

(44) Consil. 160, 162.

(45) Supponebatur nimirum, pituitam ex cerebro per carotides, et jugulares ad venam cavam, et cor defluere, aut roris instar per ossis cribriformis foramina ad nares, fauces, pulmones delabi.

(46) Libro inscripto *catarrhi deliramenta.*

(47) Lib. I. C. 3 de humani corporis fabrica (Testatur de puella hydrocephalica, quae, quoties moveretur caput, tussi tentabatur molestissima).

(48) Cent. I. Obs. chir. 4. (Testatur de globulo vitreo in

incusando, per par scilicet vagum, quatenus agitur de cerebro, et per nervum sympathicum maximum, quod spectat ad aures (50). Nervorum actioni et vis, quam animi pathemata, potissimum ira (51), et moeror (52) in tussi excitanda exercent, tribuenda videtur. Quod tussis violenta subitaneam memoriae, atque ratiocinii jacturam, nec non paralysin manuum,

aure latente, ac tussiculam excitante, atque sic observationem Aristotelis in Problem. Sect. 32. quaest. 6 enarratam confirmat, nempe titillationem in auribus tussim excitare).

(49) Op. c. ait: « tussis caussam in capite esse posse, vel ex eo omnibus manifestum est, quod levem auditorii meatus ab suriscalpio irritationem saepius tussis sequitur. Anatomicis quoque ea nota est, quae irritatis fit initiis nervorum, velut interdum in hydrocephalis ».

(50) Meatus auditorius externus nervum auricularem, seu temporalem superficialem posteriorem accipit. Iste nervus ex ramo tertio quinti paris proficiscitur. Hujus paris ramus secundus, vidianus (ramus profundus), radicem nervi intercostalis, seu sympathici magni largitur. Iste nervus ad plexum cardiacum, cum plexu pulmonali commercium alentem, formandum concurrit.

(51) Forestus Lib. XXVIII. Obs. 13. Sennert Lib. II. Part. 2. C. 2.

(52) Novi juvenem feminam, quae, quoties moerore et zelotypia afficiebatur, in tussim, cum *coqueluche* multam similitudinem habentem, incidebat.

et aliorum membrorum gignere valet (53), quodque in phrenitide vehemens tussis superveniens saepe solvat malum (54), nexum inter pulmones, et cerebrum (certe non solis nervis adscribendus) magis magisque confirmat. Sic et effectus vesicatorii, atque ignis cranio admotorum adversus quasdam tusses rebelles (55) notandus; ne dicamus de illis narcoticorum in genere.

(53) Baglivi Prax. med. L. I. §. I de tussi, praeeunte Boyle *Considerat. touching the usefulness of experimental natural philosophy. Oxford* 1663. *T. II.* p. 372. Spectat huc quoque casus ab Illmero descriptus, (Misc. Ac. N. C. Dec. I. An. I. p. 67) viri scilicet, qui praegressa tussi ferina in singularem capitis dolorem inciderat, ac sine febre spatio quatuordecim dierum obiit, in cujus post mortem aperto capite, repertae sunt venae, et arteriae meningum sanguine nigro turgentes, sub osse occipitis ulcus magnum, inque anterioribus cerebri ventriculis seri limpidissimi unciae 12.

(54) Boerhaave Aphor. 779.

(55) Helidaeus a Paduanis (qui suo tempore omnibus Italis palmam in praxi praeripiebat) prius *vesicatorium* jubet fieri super sutura coronali, si hoc non successerit, fieri jubet *cauterium actuale* eodem loco, parte ferro candente usta usque ad pericranium. « Etsi autem videri possit (sunt verba Helidaei) abominandum medicamentum, tamen tutissimum est, et sine noxa adhibetur, *cum etiam plurimos catarrhos ad thoracem delabentes compescui* ». (Consil. 80. Apud Scholz).

Tussis ex dentitione.

8. Tussim *dentitioni* comitem, illamque emicantibus dentibus sponte evanescentem centies observavimus, observaruntque alii (56).

Tussis ex tonsillis.

9. Commemorantur calculi in *tonsillis* nati, unde tussis continua (57).

Tussis ex stomacho.

10. *Ex ventriculo tussim* ortum trahere suspicamur, si ea post pastum aut fortior evadat, aut sileat, si tussiendi stimulus ex epigastrio proficiscatur, si, absoluto vomitu, pro tempore saltem tussis evanescat, si aeger (ad infantes, aut senes spectans) aliunde stomacho debili praeditus fuerit, vitamque otiosam duxerit, sique malum autumnali tempore obveniat. Nemo indolem tussis stomachicae melius intellexisse videtur Friderico Hoffmanno, ubi ait (58): « atque hic affectus raro solus est, quin adjuncta habeat catarrhalia quaedam signa: unde

(56) Alberti Diss. de tussi infant. epidem. Hal. 1728. Cfr. P. III. Vol. I. Cap. de dentitione difficili.

(57) Lang. Epist. med L. II. Epist. 58. (Vocat illum calculum *gypseum*, simillimum illis tophis, qui intra digitorum articulos chiragra laborantibus accidere solent.). Cfr. etiam Marc. Donatus L. IV. C. 30.

(58) Diss. de tussi convulsiva §. 21.

aliqui a catarrhali decubitu in postremarum faucium tunica, per oesophagum potissimum continuata, orificium ventriculi sinistrum, ipsique proximas glandulas dorsales simul intumescere, nervosque paris vagi oesophagum ibi circumplexos irritari, hoc vero ad pulmones, diaphragma, et laryngem abeuntes ramos in consensum trahere existimant ». Colligitur inde, in tussi stomachali caute cum *emeticis*, et *stimulantibus* (quatenus ad irritamentum potius augendum, quam imminuendum idoneis) incedendum esse. His adnumerantur auxilia in tussi stomachica laudata, nimirum radix tum *cephaëlidis ipecacuanhae* (cui nonnulla grana subcarbonatis potassae addi solent), tum *ari maculati* (59); *vinum* cubitum eunti ad cochlearia duo, tria sumendum (60), et panis dissectus super prunis assatus spiritu vini, et aromatibus adspersus, itidemque regioni epigastricae applicandus (61).

Tussis ex intestinis.

11. Si perpendamus, plexus nervorum mesentericos cum plexu coeliaco arctum commer-

(59) Dosis a granis decem ad scrupulum. Huic pharmaco inprimis *pulvis stomachicus* Birkmanni suam virtutem debere videtur.

(60) Junker Tabul. de tussi sub cautelis.

(61) Baeumser *mitleidiger Arzt.* p. 220.

cium alere, ad huncque plexum formandum nervum pneumo-gastricum concurrere, tussim a *flatibus* (62), *vermibus* (63) *aliisque intestinorum irritationibus* (64) excitari posse non mirabimur. Talis tussis inprimis matutinis horis molestare solet. Fugatur carminativis, anthelminticis, eccoproticis.

Tussis ex hepate.

12. *Hepar* ob molem suam pulmonibus infensum fieri posse, GALENUM (65) haud latuit. Ipse tussim ex hoc fonte (cui et nervorum consensus addi debet) provenientem rite magis pro *tussiendi cupiditate*, quam pro tussi definivit (66). Revera solet ea esse brevis, et in-

(62) FIENUS de flatibus. C. 9. HOLLERIUS de morbis internis.

(63) Exempla lege apud RONSEUM enarrat. in CELSI L. IV. C. 4. DONAT. ANT. AB ALTOMARE ex AETIO. MOEBIUM Epit. inst. med. FORESTUM L. XXI. Obs. 26, 35. MERCURIALEM de morbis puerorum. SENNERTUM tract. de infant. curat. part. 2. C. 23. MERCATUM L. II. de pueror. morb. C. 8. VAN DER BOSCH hist. constit. epid. verm. p. 243.

(64) Refert HAENIUS, tussim insuperabilem apud quosdam ortam esse, quibus intestina per annulum abdominalem egressa, suppurata, et inguine aperto, excrementa cum pure dimittentia, aëri externo exponebantur. (Rat. med. T. VII. C. 4. §. 23. p. 199).

(65) « Jecinoris moles, ait, incidens praecordiis facit angustiam in praecordiis ».

(66) « Quae tussis magis tussiendi cupiditas est, quam vera tussicula ».

tersecta. Interea tussim ex hepate, et ex cystide fellea (67) pullulantem etiam ferocem observavimus. Occurrit ea utplurimum per intervalla, praeprimis matutinis horis, atque cum sensu strangulationis. Elapso paroxysmo, nulla omnino respirandi difficultas relinqui solet. Obnoxii tali sunt praesertim homines laute viventes. Methodus medendi peculiari hepatis, aut cystidis felleae morbo adaptanda. Saepe nobis radix *tritici repentis* simul cum *melle*, addita parva *salis cujusdam medii* dosi, decocta profuit.

Tussis ex utero.

13. Amoenorrhoea (forte rectius ea ipsa caussa, a qua menstrua supprimuntur) tussim haud raro excitat (68). Exemplum habetur mulieris, quae, quotiescunque maritus rem cum ea haberet, incurrebat tussim; quiescente vero marito ab actu venereo, quiescébat tussis (69). Multis consuetum est, quo tempore utero gerunt,

(67) Pluries calculum cysticum saevam tussim sociam habuisse vidi, descripserunlque Willis (de morb. convulsivis. C. XII. p. 14), Willich (Diss. de frequenti catarrhor. ex primis viis origine. Goett. 1776), et Stoll (Rat. med. T. II. p. 356).

(68) Forestus L. XXVIII. Schol. Obs. 3. Rodericus a Castro P. II. L. 3. Sennert L. IV. Part. 2. Sect. 5. C. 5.

(69) Plater Lib. III. Obs. p. 738.

donec pariunt, vehementer, et continuo tussire. Formidabilis ista *gravidarum tussis*, modo ab altiori foetus situ, modo (et frequentissime quidem) a plethora, modo a sensibilitate uteri, a foetu calcitranti derivari solet. Debellatur haec tussis, aut saltem mitigatur *venae sectione* e brachio instituta (70), alvo ope *electuarii lenitivi* leniter laxata, exhibitoque, si opus fuerit, grano uno, alterove *extracti hyoscyami nigri* ad noctem. Tussis nec puerperio parcet (71).

Tussis ex testibus.

14. Ex Hippocrate (72) intelligitur, quod tusses diuturnae aliquando cessent superveniente testis tumore, vicissim vero testis tumor, exorta tussi levetur, quod recentiore etiam observatione (73) confirmatur.

Tussis ab extremitatibus inferioribus.

15. Whytt (74) de ancilla narrat, quae, quoties extremitates inferiores extra lectum pen-

(70) Stupendos inde vidi effectus.

(71) Observavit Haenius pertinacissimam tussim in puerpera, quae tussis illico cessavit, dum corpus oblongum, quasi callosum per genitalia fuisset ejectum. (Rat. med. T. VII. p. 200).

(72) Epid. Lib. II. Sect. 4.

(73) Act. N. C. Cent. III. Obs. 83.

(74) *Works. edit. Edinb.* 1768. p. 603. « . . . *when she lay across the bed with her head supported by a pillow, and*

dulos habebat, a saeva tussi corripiebatur illico cessante, quoprimum crura in lectum retrahebat.

Tussis ex corde, et vasis majoribus.

16. Quodsi dissitae partes tantum in pulmones exerceant imperium, ut diuturnas, et saevas tusses excitare possent, quid non a *vicino corde, vasisque majoribus* expectandum? Tussis haec *cardiaca*, seu *praecordialis*, senibus familiaris, ubi modica est, cum aegrorum levamine contingere, et dyspnoeas, veluti ventus nubes, fugare solet. Ubi vero saevit, sociam agnoscit faciem lividam, sensum suffocationis in gutture, aphoniam, cordis motum abnormem (75), copiosam muci, seu lymphae coagulabilis excretionem, aliaque symptomata alibi tradenda (76).

Tussis ex pulmone.

17. Tussis directe ex pulmone ortum ducens potest esse: (A) *accidentalis*, v. gr. a mica

her legs hanging over, she was immediately attacked with the cough . . . upon raising her legs, so as to bring them to a horizontal posture, the cough immediately ceased . . . . as soon as her legs were allowed to hang down again, the cough retourned with its usual violence». p. 608.

(75) Jam apud Hollerium (de morb. intern. ad C. 29. L. I.) legitur de aegro, qui tussi corripiebatur, dum cordis palpitatione laborabat.

(76) In capitibus de *vitiis cordis*, et *aneurysmate aortae*.

panis, guttula aquae ridendo in tracheam illapsis, a risu, a clamore (77), a motu (78), ab acidis sumtis, a fumo, a pulvere tenui inspirato. (B) *Simulata* (79), videlicet ex libera determinatione, et morali quodam impulsu. Sic tussiunt v. g. malitiosi homines coram iis, a quibus stipem rogant, ut misericordiam concitent, nec non comoedi senis decrepiti personam agentes, aliique ut metum abscondant, vel ut sub larva tussis, diaetam, et medicamenta blennorrhoeae urethrali propria adhibere, morbumque realem celare possint, qui ideo *rheuma* quibusdam vocatur. (C) *Laryngea*, et *trachealis*, seu *gutturalis*, ut in raucedine, sub initio *croup*, in phthisi laryngea, tracheali. (D) *Haemoptoica*, et *phthisica* ex tuberculis scilicet pulmonum, ex concrementis phosphatem calcis continentibus, ex varicibus, ex metastasi, ex vomica atque. (E) *Catarrhalis*, et *coqueluche*, de quibus in specie.

(77) In tragoedis GALENUS L. VII. de loc. affect. C. 7.

(78) Ex pilae lusu. MONTANUS Consil. 170.

(79) STEIN diss de tussi stomachali. SAUVAGES Morb. Cl. V. Gen. V. Spec. 5.

§. LXV.

DE CATARRHO PULMONUM.

Definitio.

1. Tussis, sputa prius tenuia, et mucosa, serius crassiora, et viscida largiens, ex affectione apyretica membranae mucosae bronchia investientis orta, nobis est *catarrhus pulmonum* (80).

Literatura.

2. Inter omnes de catarrhis scriptores excellit C. V. Schneider (81). Laude praeterea plus minus digni sunt: Acorambonus (82), Meurer (83), Paparella (84), Fumanellus (85), Botallus (86), Schwenzer (87), Stu-

(80) A gr κάτω, deorsum, et ῥέω, fluo. (Ex falsa idea quod pituita ex cerebro per foramina ossis ethmoidei ad nares, os, fauces, vel pectus depluat). *Lat.* fluxus, defluxus, fluxio, destillatio. (Celsus Medic. Lib. II. Cap. I.).

(81) De catarrhis. Lib. VI. Witeb. 1660.

(82) De catarrhis. Venet. 1536.

(83) Diss. de catarrhis. Lips. 1549.

(84) De catarrhis. L. II. Venet. 1556.

(85) Sermo de rheumate, seu destillatione. v. Opp. p. 484. Tig. 1557.

(86) Comment. de catarrho. Lugd. 1565.

(87) Diss. de catarrho. Basil. 1583.

PANUS (88), MASBACHIUS (89), SEILLER (90), MOEGLING (91), BEHMANER (92), LUCHTENIUS (93), MOELLER (94), WOLPHART (95), LUCIUS (96), HARTMANN (97), JUNGEMANN (98), SCHALLER (99), CERRAT (100), ECKART (1), CLAUDINUS (2), HEGGI (3), PASCHETI (4), COCUS (5), SALZMANN (6), SCHOENLIN (7), VIGIER (8),

(88) Diss. de catarrho. Basil. 1588.

(89) Diss. de catarrho. Basil. 1589.

(90) Diss. de catarrho. Fr. 1595.

(91) Diss. de catarrho. Tub. 1599.

(92) Diss. de fluxionibus in genere. Basil. 1602.

(93) Diss. de catarrho. Helmst. 1603.

(94) Diss. de catarrho. Fr. 1603.

(95) Diss de catarrhi natura, ejusque curatione. Basil 1604.

(96) Diss. de catarrhi natura, ejusque curat. Heidelb. 1608.

(97) Diss. de natura catarrhi. Marb. 1610.

(98) Diss. de catarrho. Giess. 1610.

(99) Diss. de catarrho, broncho, et coryza, morbis plerumque connexis. Bas. 1610.

(100) Diss. de catarrhis. Basil. 1611.

(1) Diss. de catarrhis. Basil. 1611.

(2) Diss. de catarrhis. Bonon. 1612.

(3) Diss. de catarrho. Basil. 1612.

(4) Diss. de distillatione, catarrho vulgo dicta. Lib. III. Venet. 1615.

(5) Diss. diagraphe catarrhi. Basil. 1616.

(6) Diss. de catarrho. Argent. 1620.

(7) De catarrho. Aug. V. 1620.

(8) Tractatus de catarrho. Genev. 1620.

Bordingi (9), Etscher (10), Fabricius (11), Brunnemann (12), Laurentius (13), van der Mye (14), Heintzius (15), Sennert (16), Kest (17), Majus (18), Rolfink (19), Michaelis (20), Benzon (21), Pauli (22), Coeper (23), Meyer (24), Walaeus (25), Wendt (26), Tappius (27), Schat (28), Menjotus (29), Avenius (30), Haintzel (31), Lepner

(9) Diss. de catarrho. Rostoch. 1623.
(10) Diss. de catarrho. Basil. 1623.
(11) Diss. de catarrho. Rostoch. 1623.
(12) Diss. de catarrho. Regiom. 1624.
(13) Tractatus de catarrho. Genev. 1624.
(14) Hist. medica de catarrho. Hagae 1624.
(15) Diss. de catarrho. Lips. 1625.
(16) Diss. de catarrho. Witeb. 1626.
(17) Diss. de catarrho. Basil. 1628.
(18) Diss. catarrheumatismus. Witeb. 1630.
(19) Diss. de catarrho narium. Jenae 1633.
(20) Diss. de catarrho. Lips. 1634.
(21) Diss. de catarrho. Basil. 1637.
(22) Diss. de catarrho. Rostoch. 1637.
(23) Diss. de catarrhis. Basil. 1643.
(24) Diss. catarrhologia. Argent. 1645.
(25) Diss. de catarrho. Leidae 1646.
(26) Diss. de catarrhis. Lugd. Bat. 1653.
(27) Diss. de catarrho. Helmst. 1654.
(28) Diss. de catarrho. Leid. 1660.
(29) Diss. de catarrho. Paris. 1662.
(30) Diss. de catarrho etc. Rostoch. 1663.
(31) Diss. de catarrho. Argent. 1663.

(32), Pocchius (33), Föhrsen (34), Strachelin (35), Althusius (36), Hammerer (37), de Witte (38), Barnstorf (39), Archibald (40), Becker (41), Bohn (42), Craanen (43), Heiland (44), Andrée (45), Kemble (46), Schelhass (47), Engring (48), Reesen (49), Schwelenberg (50), Franck (51), Leichner (52), Brunck (53), Vater (54), Wedel (55),

(32) Diss. de catarrho. Regiom. 1665.
(33) Diss. de catarrho. Groning. 1665.
(34) Diss. de catarrho. Leid. 1667.
(35) Diss. de catarrho. Basil. 1668.
(36) Diss. de gravedine, et catarrho. Leid. 1669.
(37) Diss. de catarrhologia. Argent. 1669.
(38) Diss. de catarrhis. Leid. 1669.
(39) Diss. de catarrho. Leid. 1672.
(40) Diss. de catarrho. Leid. 1674.
(41) Diss. de catarrhis. Leid. 1675.
(42) Diss. de catarrhis in genere. Lips. 1676.
(43) Diss. de catarrhis in genere. Lugd. Bat. 1676.
(44) Diss. de catarrho. Giess. 1677.
(45) Diss. de catarrhis. Fr. ad Viadr.. 1678.
(46) Diss. de catarrho. Ultraj. 1680.
(47) Diss. aeger catarrhali defluxione laborans. Jen. 1680.
(48) Diss. de catarrho. Leid. 1685.
(49) Diss. de catarrho. Ultraj. 1686.
(50) Diss. de catarrhis. Leid. 1689.
(51) Diss. de catarrho. Altd. 1690.
(52) Diss. de catarrho. Erf. 1690.
(53) Diss. de catarrhis in genere. Basil. 1697.

SCHEUNER (56), MORASCH (57), FISCHER (58), MEISNER (59), STENZEL (60), JUNCKER (61), FORDICE (62), CHANDLER (63), ADOLPH (64), VOGEL (65), NANKIVELL (66), SARTORIUS (67), GARDE (68), SCHAZMAN (69), BARROW (70), CRAMPTON (71), CONZEN (72), VAN ROSSUM (73),

(54) Diss. de catarrhis, sive morb. ex seri sanguinis motu, et decubitu pn. ortis. Witeb. 1701.

(55) Diss. de catarrho. Jen. 1701.

(56) De catarrhis. Eisleben. 1705. 8.

(57) Diss. de externis capit. morb., atque de catarrhis. Ingolst. 1719.

(58) Diss. defluxionum catarrhalium cognitio et curatio. Erf. 1728.

(59) Diss. de affectibus aut defluxionib. catarrhos. Prag. 1731.

(60) Diss. de catarrhis, asylo ignorantiae. Witeb. 1735.

(61) Diss. de congestionibus vulgo catarrhis, et rheumatismis. Hal. 1748.

(62) Diss. de catarrho. Edinb. 1758.

(63) *Treatise on the disease called a cold. Lond.* 1761,

(64) Diss. de morbis catarrhalibus. Helmst. 1764.

(65) Diss. de catarrho pharyngis. Goett. 1765.

(66) Diss. de catarrho Edinb. 1778.

(67) Diss. de catarrho. Viennae 1781.

(68) Diss. de catarrho. Edinb. 1782.

(69) Diss. de defluxionibus serosis. Giess. 1782.

(70) Diss. de catarrho. Edinb. 1785.

(71) Diss. de catarrho. Lugd. Bat. 1785.

(72) Diss. de catarrho, ejusdem variis speciebus, et cura. Colon. 1787.

(73) Diss. de catarrho, et febre catarrhali benigna. Lovan. 1787.

PINCKARD (74), GRAF (75), REIL (76), ACREL (77), SEUFFERHELD (78), BOEHMER (79), HAARTMANN (80), HEGENWALD (81), LAROCHE (82), MONNIER (83), LEBEAU (84), et egregii opusculi auctor F. X. AB HILDEBRAND (85).

Symptomata.

3. Catarrhus bronchiorum vel a febre catarrhali exquisita relinquitur, vel per se orditur. Et tunc motus febriles, leves scilicet horrores, calores fugaces, dolores tum dorsi, tum artuum tensivi, pungentes, et lassitudo, quin tamen pulsus aperto febrilis sit, scenam saepe aperiunt. Aegrotus de siccitate, titillatione, ardore vel in trachea, vel in pectore conqueritur. Spiratio plus minus difficilis; tussis continua, initio sicca,

(74) Diss. de catarrho. Edinb. 1792.

(75) Diss. de catarrho. Duisb. 1795.

(76) Diss. de catarrho. Hal. 1795.

(77) Diss. de catarrho. Upsal. 1797.

(78) Diss. de catarrhi cum rheumatismo affinitate. Erl. 1800.

(79) Diss. de catarrho. Viteb. 1801.

(80) Diss. aetiologiae catarrhi primae lineae. Abo. 1802.

(81) Diss. de catarrho. Vurzeb. 1809.

(82) *Diss. sur le catarrhe pulmonaire. Paris* 1809.

(83) *Recherches sur le catarrhe. Paris* 1809.

(84) *Diss. sur le diagnostic du catarrhe pulmonaire. Paris* 1812.

(85) Diss. de catarrhis, iisque subdolis, et perniciosis. Viennae 1812.

dein cum sputo aquoso, salso, spumoso, striis hinc inde cruentis notato. Sub violento tussis conatu interdum vomitus elicitur. Post aliquot dies, matutinis praesertim horis, sputa jam gradatim copiosiora, tenaciora, albescentia cum magno pectoris emolumento rejiciuntur; quo facto, lenis transpiratio aut sedimentum in urinis morbo finem imponunt. Alias malum ad mensem, et ultra protrahitur, perseverantibus sputis tenacibus, interdum in fila ductilibus. Nihilominus aeger neque dyspnoea laborat, neque emaciatur.

Caussae.

4. Pauci exstant homines, qui in catarrhos non forent proclives. Maxime tamen illis subjiciuntur infantes, pueri, adolescentes, et senes (86); porro feminae, aliique vitam sedentariam ducentes, venere exhausti, mutilati (87), convalescentes, inprimis ex morbis exanthematicis. Favet catarrhis maxime ver, et autumnus, ast et hyems, et aestas (88). Catarrhus sporadicus

(86) HIPPOCRATES Aphor. Sect. III. Aph. 31. « Senibus spirandi difficultates, et defluxiones cum tussi frequenter accidunt ».

(87) De morb. quibusdam comment, Auct. CLIFT. WINTRINGHAM. Lond 1782 N. 79.

(88) RIEDLIN (Lin. med. a. 1669.) recenset de pistoris uxore, quae sirio ardente semper vexata fuit a tussi, ingruente

excitatur a frigore aestuante corpore suscepto, illoque humido pedibus, aut capiti (89) admisso. Catarrhus epidemicus suspicionem principii cujusdam occulti in aëre, aut contagii movet. Caussam proximam catarrhi in irritatione membranae pituitariae bronchiorum secretionem morbosam muci largiente locamus. Sedes praecipua morbi in glandulis, quibus illae membranae scatent, esse contenditur; ast demonstrari nequit. Verisimiliter universa membrana patitur, magisque illud, ex quibus componitur, systema, quod pro varia aegrorum constitutione aliunde ad morbum dispositum est; hinc glandulae in scrophulosis, arteriae, et venae in plethoricis, et haemorrhoidalibus, nervi in hominibus valde sensilibus (90).

Diagnosis.

5. *Catarrhus pulmonum* ob febris absentiam

vero hyeme, tussis iterum remisit. Et mihi talia exempla obvenerunt.

(89) Ait Carolus Piso: « Adeo magnam frigus externum vim habet in ciendis fluxionibus, ut nunquam hyeme verticem capitis, et suturam coronalem detegam, quin extemplo tussis oriatur ». l. c.

(90) Induit hoc in casu catarrhus indolem *convulsivam*, uti ex historiis morborum, ad calcem hujus capitis tradendis, elucet.

a *febribus catarrhalibus* differt. Repetivimus illum ex *irritatione* membranae mucosae bronchia investientis, sic a majori hujus irritationis gradu (*inflammatione*) a *bronchitide* scilicet, tum *acuta* (peripneumonia notha), tum *chronica* (phthisis pituitosa) distinguitur. A *dyspnoea mucosa* catarrhus pulmonum ob absentiam conspicuae respirationis difficultatis discrepat. Catarrhus pulmonum ab *aliis catarrhis*, inprimis ab illo narium (coryza), et laryngis (*brancho*) ratione tantum sedis differt; quod duobus Scholae Salernitanae versiculis testatur:

« Si fluat ad pectus, dicatur *rheuma* catarrhus,
Ad fauces *branchus*, ad nares esto *coryza* ».

Catarrhus pulmonum *complicatur* saepe non solum cum coryza, et brancho, sed etiam cum catarrho tubi intestinalis.

Prognosis.

6. Quamvis catarrhus pulmonum omni alio pessimus sit (91), interdum per annos protrahatur, et artis conaminibus, antequam maturitatem adipiscatur, minime obtemperare soleat

(91) « Si ex capite ad nares destillat humor, leve est; s in fauces pejus, si vero in pulmones pessimum est ». Celsi med. Lib. IV.

(92); attamen dummodo aeger aliunde sanus fuerit, et vegetus (93), debitoque regimini sese submittat, periculi ille plane expers est. Secus autem sub contraria rerum positione, uti tractatus de bronchitide, pneumonorrhagia, et phthisi pulmonali abunde docent. Ex violenta tandem tussi gigni possunt abortus (94), herniae (95), dolor scroti (96), urinaeque involuntarium profluvium (97).

Cura.

7. Catarrhus ut febris catarrhalis curatur (98), tamen utpote febre destitutus, ille regimen minus severum exposcit. Tribus primis diebus

(92) Vulgus in Germania affirmat catarrhum, medico curante, mensem cum dimidio; sola natura operante, sex hebdomades durare.

(93) Valesius de Taranta, epidemice a. 1387 saeviente catarrho, omnes fere decrepitos succubuisse observavit v. Hildebrand l. c. p. 4.

(94) Mercatus lib. III. C. 15. de steril. et praegnant. affectibus. Rarius vero abortum a catarrhis ortum vidi, quam ex vehementia tussis expectassem.

(95) Saltem in praedisposito.

(96) Plater (lib. 1. Obs. p. 204) de viro refert, qui quoties tussiret, lancinantem in scroto circa vasa seminalia dolorem sentiebat.

(97) Praesertim in feminis, quae pluries pepererunt.

(98) P. I. Vol. I. C. VI. §. LXVI.

exceptis, si aër temperatus sit, aeger neque domi manere, neque lecto se committere debet. Regimen enim refrigerans in catarrho recenti, et in hominibus vegetis conducit (99). Nec ut aeger a carne plane abstineat, requiritur. Alcohol tamen prohibendum, ita et vinum, nisi forte in provectiori malo (100). Sermocinatio protracta, inprimis alta voce, evitanda. Evitanda et pharmaca. Multum vero favemus *auxiliis domesticis*. Spectant huc: vitellus ovorum, cum saccharo cando, et infuso quodam theato (1); pomum excavatum, et melle rosato repletum supra prunas assatum, et cochleatim comestum; cepa elixa sub cineribus cum butyro, et saccharo devorata; ficus in aqua vitae madefactus, undique accensus, ac tostus comestus; bolus ex butyro recenti, et saccharo (2);

(99) Ne dicam de Celso L. I. C. 5, et Caelio Aureliano, quorum ille, perfusionem capitis frigidam, alter applicationem spongiae aqua frigida imbutae ad laryngem, et thoracem suaserunt, legatur de Moneta *Abhandlung, dass die Kalte u. das. kalte Wasser in Catarrhalkrankheiten die besten Hulssmittel sind. Warschau* 1776.

(100) Asclepiades, Themison, aliique *vinum* in catarrho chronico non prohibebant, sed suadebant v. Pallu non ergo vinum album catarrho nocet. Paris. 1644.

(1) *Lait de poule.*

(2) Baglivi l. c. ait: « Boli ex butyro recenti cum saccharo mixti, et vespere sumti vehementissimas tusses catarrhales demulcent ».

decoctum raparum cum saccharo cando, et butyro, vel oleo amygdalarum dulcium; radix althaeae ad uncias tres in libra cremoris lactis cocta, ut colaturae per cribrum addantur sacchari candidi unciae tres, et tempore tussis vehementis cochleare sumatur; amylum ad unciam unam cum lacte ad pultis formam coctum, additis butyri recentis, et sacchari unciis tribus. Inter *pharmaca* praesto sunt: *linctus*, inprimis oleosi, et *ptisana* ex hordeo mundato, melle virgineo, et nitro parata. Si *character* regnans morborum fuerit *inflammatorius*, aeger robustus, plethoricus, tussis vehemens, dolor pectoris aliquis, *phlebotomia* (ex pede, dum aeger est haemorrhoidarius) non negligenda. Obvenientibus *symptomatibus gastricis*, cave ne maturae nimis ad emeticum, aut ad purgantia confugias, ne membrana mucosa oesophagi, ventriculi, et intestinorum magis adhuc irritetur. Leniunt tali in casu symptomata gastrica (ne dicamus de venae sectione, caeterum indicata), hirudines copiosae regioni epigastricae, et abdomini applicitae. Sedata sic prius irritatione tubi alimentarii, dein mucus illum inundans, vel ope *radicis ipecacuanhae* sursum (3), vel ope solu-

(3) Ergo fluxioni a capite vomitus nonnunquam utilis Parisiis 1669.

tionis mannae, tartratis potassae, et sodae deorsum evacuari potest. Catarrho rebelli reddito, *emplastrum de pice burgundica* intra scapulas, aut illud *vesicatorii* ad pectus, nec non diapnoicum ante cubitum porrectum (4) conducunt. Tussi somnum impediente, versus noctem exhibetur aut *theriaca veneta* (5), aut *pulvis* Doweri (6), aut *extractum hyoscyami* (7), quorum omnium virtutem antecellit saepius jam laudata *massa pilularum de cynoglosso*. Si usus istiusmodi narcoticorum sputorum rejectionem reprimeret, illa, ope *oxymelitis scillae* (8), vel *sulphuris aurati antimonii* (9), vel radicis *cephuëlidis ipecacuanhae* (10) sollicitanda. Et

(4) Dum diaphoresin movere studeo, aegro prius lecto commisso, illi unica vice unciam liquoris acetatis ammoniae cum aequali portione roob sambuci in vasculo infusi cujusdam theati exhibere soleo.

(5) Adulto a scrupulo ad drachmam semis. Cfr. Afferti an catarrhis epidem. theriaca. Paris. 1733.

(6) Adulto, ad grana quatuor, sex; aut pulveris opii, radicis ipecacuanhae ää granum unum: sacchari grana quinque. M D. Cap. hora somni.

(7) Adulto a grano uno ad grana tria.

(8) Oxymelitis scillae, mucilaginis gummi arab. ää unciam un. Capiat saepius cochlear coffeanum.

(9) A grano semis ad granum integrum pro dosi.

(10) A grano dimidio ad granum unum pro dosi.

inhalatio vaporum, ut alibi indicavimus (11), locum obtinet. Quodsi catarrhus in corpore *arthritico* sedem figeret, non modo transpirationi, sed et urinae ope *decocti* aut *stipitum solani dulcamarae*, aut radicum vel *smilacis sarsaparillae* (12), vel *polygalae senegae* (13), vel *rubiae tinctorum* (14) prospiciendum foret, non neglectis *pediluviis, maniluviis* (15), aliisque irritamentis externis. *Tussi* veluti *convulsiva* reddita, prosunt *hyoscyamus*, *spiritus cornu cervi* (16), *opium* inprimis *cum moscho*, et *sulfure aurato antimonii* (17) maxime vero *viscum quercinum* (18).

(11) Cap. VIII. §. XXXVI. N. 2.

(12) Ranoe in Act. soc. med. Havn. Vol. IV. p. 273.

(13) Ranoe l. c. Vol. III. p. 370.

(14) Marx obs. med. p. 23. Exhibere soleo aut decoctum ex radicis uncia semis ad libram unam aquae; aut R. Extracti radicis rubiae tinctorum drachm. unam: mucilaginis gummi arabici, syrupi papaveris rhoeados àà unciam unam: aquae florum tiliae uncias sex. M. D. S. Capiat omni secunda hora cochlearia duo. Profuit inprimis in catarrhis neglectis feminarum, amoenorrhoea simul laborantium.

(15) Camerarius memorab. Cent. XIII. N. 64.

(16) Ait Baglivius l. c. «Spiritus cornu cervi contra tusses vehementissimas mirabilis est ». Cfr. Bayle de utilitate pharmacorum natur. f. 348.

(17) R. Pulveris sulphuris aurati antimonii grana octo: mos-

chi grana quatuor, opii grana duo: sacchari drachm. un. Misce. Divide in sexdecim part. aequ. S. Cap omni tertia hora pulverem.

(18) Die 21 januar. an. 1821 a D. Doct. Barankiewicz pro ancilla sexdecim annorum, conspicuae cujusdam familiae Vilnensis famula, in consilium vocatus fui. Ancilla haec robusta, riteque menstrnata, si excipias nonnullas affectiones catarrhales an. 1819 perpessas, sanissimam vitam duxit, cum hac ipsa, quam indicavi, die horis matutinis in saevissimam, sonoram, ac adeo continuam tussim inciderit, ut nec verbum proferre, nec guttam deglutire potuerit. Potus enim, vix ore ingestus, regurgitabatur. Erat praeterea respiratio anhelosa, brevis, anxia, suffocativa, et aegra de pectoris dolore conquerebatur. Pulsus erat frequens, vix perceptibilis. Calor cutis normalis. Venaesectio, hirudines ad pectus, hyoscyamus, opium, et calomel jam sine successu praescripta fuere. Cum discipulis meis tam rarum, mihi nunquam tali in gradu antea visum, tussis exemplum offerre voluerim; aegram illico ad clinicum suscepi, ubi mox emulsio ex seminibus hyoscyami, vesicatorium inter scapulas, et pediluvium praescribebantur. Postridie, praevio placido somno, tussim plane sedatam, respirationem, et pulsum normalem invenimus. Die 23 ad vesperas, en novum mali insultum priori similem, praeterquamquod tussis, quae prius dicrota erat, nunc triplex evadebat, nimirum quaevis aëris explosio veluti per triplicem nisum absolvebatur. Praeterea caput graviter dolebat. Continuavi in usu hyoscyami, repetii pediluvium, et exhibui diapnoicum. Noctu sudavit, dormivit, ac altero mane bene valebat. Expetiit tunc exitum, quem impedire non licuit. Vix domum redux, morbus recruduit. Varia tunc pharmaca, et anthelmintica, et antispasmodica,

incassum adhibebantur. Interea Dr. Liboschitz, medicus expertus, de hoc singulari morbo loqui audivit. « Recordor me, inquit, ante quadraginta circiter annos, similem habuisse casum. Per tres menses aegram sine successu curavi. Querelas tunc coram pharmacopola Muller faciens, iste ajebat, et cur non praescribis viscum quercinum? Medicus Italus quondam Vilnae degens rebelles tusses hujus pharmaci ope sanavit. Praescripsi, et extemplo profligata fuit tussis. Suaderem hinc idem remedium aegrae, de qua agitur ». Exhibetur a Doctore Baranklewicz, et ecce tussis illico cessat, non reditura. Inquirens denique ego circa usum visci quercini in tussi, inveni Baglivium dicentem (l. c.). « In tussi convulsiva infantum decoctio ex musco arboreo praesertim a quercu pendente, *omnium praestantissima est*, ut nos experti sumus monente Willisio: valet quoque in aliis morbis convulsivis ». — Die 14 octobris coqua viginti annorum nata hysterica post cursum sub temperie frigida, humidaque exantlatum, sudoreque madida, cubiculum intrat, ac veluti exanimis humum prosternitur. Succurrunt adstantes ope aquae frigidae. Excitatur sic ancilla, atvero vix excitata, in febrem incidit catarrhalem. Tertio die morbi secatur vena. Mitigatur inde febris, sed tussis adeo invalescit, ut illi supra descriptae plane fiat similis. Suscipitur aegra die quinta morbi ad clinicum, praescribunturque emulsio ex seminibus hyoscyami, pediluvium, et clyster. Noctu per unam alteramve horam quievit; sed mane tussis ferocior quam nunquam, recrudescit. Verba nonnisi intersecta proferuntur. Dum aegra profunde inspirare tentat, tussis acmen attingit, ac speciem sternutationis excitat. Difficulter quidem momentum pro deglutitione aegra invenit, sed deglutitio, quo primum locum habere potest, levamen affert, tussimque

pro tempore lenit. Febris plane nulla. Pulsus normalis. Manus frigent. Decubitus undique concessus. Saevus autem dolor ab epigastrio secundum sterni medietatem decurrit, ac guttur attingit. Dolet quoque frons. Illico ad *pulverem visci quercini*, secunda quavis hora ad scrupulum exhibendum, superbibendo vasculum *decocti saturati ejusdem visci*, confugio, ac tali cum effectu, ut tussis illico veluti per incantamentum cessaverit, reliquaque mala remiserint, ita ut aegra post septem dies perfecte sanata domum redire potuerit.

Caput XV.

DE COQUELUCHE.

§. LXVI.

DEFINITIO. NOMINIS NOTIO. LITERATURA.

Definitio.

1. Tussis, utplurimum epidemice inter infantes regnans, contagiosa, instar febris catarrhalis incipiens, rediensque dein per paroxysmos stipatos pertinaci, ac repetito expirandi conatu, et inspiratione ad tempus longum protracta cum peculiari, eoque acuto ejulatu, ac suffocationis periculo, facie livida reddita, vomituque saepe excitato, *coqueluche* dicitur.

Nominis ratio.

2. Vocem vulgarem *coqueluche*, quamvis sensu destitutam (1), omni alii etsi docto no-

(1) Vix enim putarem, nomen *coqueluche* provenire aut a *cuculionibus*, quibus dolentia aegrotulorum hac tussi laborantium capita involvi solebant (Schenk in praefat., et Lib. VI. p. 767), aut a *syrupo papaveris rhoeados* (vulgo *coquelicot*), adversus hunc morbum cum fructu adhibitum (Paré *Livr. XXII. Ch.* 5. p. 530).

mini anteponimus, propterea quod universe recepta est (2), et nulli ideae erroneae alligatur. In ea nempe versamur opinione, solum epitheton *convulsivae*, huic, de qua agitur, tussi impertitum, quatenus vulgus medicorum ad usum pharmacorum antispasmodicorum indistincte invitat, caussam interitus non unius infantis stitisse. Porro, si convulsiva illa dicenda est tussis, quae ex stimulo nervis illato ortum trahit, tale epitheton multis aliis tussis speciebus (3) convenit. Sicuti autem nomen *tussis convulsivae* abusui antispasmodicorum viam sternit, ita nomen *tussis stomachicae* illi emeticorum. Nec aliorum nominum, quibus *coqueluche* insignita fuit, selectus felix dici potest. *Pertussis* enim nil aliud quam tussim diuturnam, rebellem significat, quarum praeter *coqueluche* plurima sane exstant exempla. *Clangosa* haec tussis non est, nam sonus peculiaris, de

(2) In dies saltem variae nationes magis magisque nomen *coqueluche* nominibus ex vernaculo idiomate desumtis substituere solent. Haec sunt: Germ. *Krampf-Husten*, *Brech-Husten*, *Blauer-Husten*, *Schaf-Husten*, *Keich-Husten*; *Kick-Husten*, *Stick-Husten*. Gall. *Coqueluque*, *toux quinteuse*, *architoux des enfans*. Ital. *Pertosse*, *mal del castrone*, *tosse fiera*, *asinina*, *canina*, *convulsiva*. Angl. *Chin-cough*, *Kink-cough*, *Hooping-cough*, *Whooping-cough*. Pol. *Koklusz*.

(3) Cap. XIV. §. LXIV. N. 6.

quo supra mentio injecta est, ad inspirationem, non ad tussim spectat. Nomina *tussis strangulatoriae*, seu *infanticidae* terrorem incutiunt, illa *tussis ferinae*, et *quintae* nimis metaphoram (4) redolent.

Literatura.

3. Veteres sub nominibus tussis *delassantis* (5), *suffocantis* (6), *ferinae* (7) saevas descripsisse tusses, concedimus; dubitamus autem, hujusmodi tusses ad infantilem istam, et epidemicam, quam *coqueluche* vocamus, pertinuisse (8). Hujus prima vestigia in Gallia initio seculi XVI obvenisse., ex operibus MEZERAY (9), COYTTARI (10), PASQUIER (11), et VALLERIOLAE (12) demonstrat SPRENGELIUS (13).

(4) *Tussis quinta*, « quia sicuti quinta essentia est erutu difficilis, ita haec tussis curatu difficillima ». SCHENK Lib. II. p. 237.

(5) κοπιώδης.

(6) πνιγμώδης.

(7) θηρώδης.

(8) Haec quoque est opinio ASTRUC, VATT, aliorumque.

(9) *Abrégé chronologique de l'histoire de la France. Vol.* 2. p. 396. *Paris* 1690.

(10) De febre purpurea epidemica. C. 2. p. 6.

(11) *Recherches de la France. L.* 4. *Ch.* 25 p. 635 *Paris* 1607.

(12) Loc. comm. append. p. 50, 51. Lugd. 1604.

(13) *Versuch e. pragmat. Geschichte d. Heilkunde.* 3. *Th.* p. 103, 107.

Eodem seculo versus finem vergente, eumdem morbum et Italiam devastasse, ex MARCELLO DONATO (14), SALIO DIVERSO (15), WYERO (16), CAPIVACCO (17) idem doctus vir probare conatur. Atvero, si res ita se habet, mirum est duos egregios ejusdem aevi de morbis infantibus scriptores MERCURIALEM (18) videlicet, et TRUNCONIUM (19), de tussi quidem in genere, sed neutiquam de *coqueluche* locutos esse. Utut sit, seriores hujus morbi in dies sese magis magisque se extendentis (20) descriptiones inveniuntur apud ALBERTI (21), HOFFMANN (22), SHICKARDT (23), FORBES (24), GELLER (25), EBELING (26), MELLIN (27), HABLA (28), KIR-

(14) De hist. mirab. med. Fol. 309. b.

(15) De febr pestil. C. 11. p. 60. Frcf. 1586.

(16) Opp. edit. Amstel. 1660. Obs. L. II. C. 3. p. 978.

(17) Opp. Venet. 1606. epist. 3. p. 868.

(18) De puerorum morbis. Lib. II.

(19) de puerorum custodienda sanitate Florent. 1593.

(20) PENADA l. citando p. 6.

(21) Diss. de tussi infantum epidemica. Hal. 1728.

(22) Diss. de tussi convulsiva. Hal. 1732.

(23) *Vom Keichhusten. Stuttg.* 1754.

(24) Diss. de tussi convulsiva. Edinb. 1755.

(25) Scrutinium physico-medicum de tussi infantum epidemica convulsiva. Rostoch. 1763.

(26) Diss. de tussi infantum convulsiva. Goett. 1768.

(27) *Von d. Keichhusten d. Kinder. Fr. u. Leipz.* 1770.

(28) Diss. de tussi convulsiva infantum, Vindob. 1772.

KLAND (29), HOLDEFREIND (30), STRACK (31), GREST (32), SAVOYE (33), BUTTER (34), NURNBERGER (35), HABERLER (36), KACHLER (37), FAIRTLOUGH (38), GALLAY (39), KREVET (40), TODE (41), HARDING (42), HASTER (43), HARTMANN (44), KLINGER (45), WOOD (46), MELZER (47), VEIZHANS (48), DANZ (49), HALLS (50),

(29) Diss. de pertussi. Edinb. 1772.

(30) *Vom epidem. Stickhusten d. Kinder. Helmst.* 1776.

(31) Diss. de tussi convulsiva. Mogunt. 1777.

(32) Diss. de tussi convulsiva. Argent. 1778.

(33) Diss. de tussi convulsiva. Vienn. 1780.

(34) *Abhandlung von dem Keichhusten. Stendal* 1782.

(35) Diss. de pertussi. Viteb. 1783.

(36) Diss. de tussi convulsiva epidemica. Marb. 1784.

(37) Epist. adversaria de tussi convulsiva, et variol. Erl. 1784.

(38) Diss. de pertussi. Edinb. 1785.

(39) Diss. de tussi convulsiva. Edinb. 1785.

(40) Diss. de tussi convulsiva infantum. L. B. 1785.

(41) Diss. de tussi convulsiva. Hafn. 1786.

(42) Diss. de pertussi. Edinb. 1789.

(43) *Abhandlung uber d. Keichhusten. Landshut.* 1789.

(44) Diss. de tussi convulsiva. Francof. 1790.

(45) *Etwas uber d. Keichhusten. Gott.* 1790.

(46) Diss. de pertussi. Edinb. 1790.

(47) *Abhandlung von d. Keichhusten. Petersb.* 1791.

(48) Diss. de tussi couvulsiva infantum. Stuttg. 1791.

(49) *Versuch einer allgemeinen Geschichte d. Keichhustens. Marb.* 1791.

(50) Diss. de pertussi. Edinb. 1793.

Harrison (51), De Hagen (52), Boehmer (53), Callenau (54), Jones (55), Engelhart (56), Francke (57), Kreysig (58), Beireis (59), Kunzel (60), Macartan (61), Kapp (62), Paldamus (63), Sackenreuter (64), Stolle (65), Wittstock (66), Jahn (67), Lando (68),

(51) Diss. de pertussi. Goett. 1793.

(52) Diss. de tussi convulsiva. Mogunt. 1794.

(53) Diss. de tussi convulsiva. Viteb. 1795.

(54) Diss. de tussi convulsiva. Edinb. 1795.

(55) *Observat. on the hooping-cough. Lond.* 1755.

(56) Diss. de pertussi. Lundae 1797.

(57) Diss. de tussi convulsiva per totum fere an. 1796 Erfordiae grassante. Erford. 1797.

(58) Diss. de tussi convulsiva, et asthmate acuto infantum Millari. Viteb. 1798.

(59) Diss. de tussi convellente epidemica, et contagiosa. Helmst. 1801.

(60) Diss. de tussis convulsivae caussa. Goett. 1801.

(61) *Diss. sur la coqueluche, et le croup. Paris* 1804.

(62) Diss. de tussi ferina. Erl. 1805.

(63) *Der Stickhusten. Halle* 1805.

(64) Diss. de tussi ferina. Erlang. 1805.

(65) Diss. de tussi convulsiva. Wurceb. 1805.

(66) Diss. de pertussis natura, atque medendi methodo. Goett. 1805.

(67) *Ueber den Keichhusten. Rudolst.* 1808

(68) *Memoria sulla tosse convulsiva, che ha regnato epidemica in Genova nell' anno* 1806. *Genova* 1809.

Seiler (69), Bourdet (70), Van der Heyden (71), Gallerand (72), Clossius (73), Watt (74), Gardien (75), Penada (76), Marcus (77), Kochler (78), ne dicamus de auctoribus morbos infantiles generatim illustrantibus (79).

§. LXVII.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Symptomata.

1. *Coqueluche tria stadia* exhibet, quorum quodvis propriis insignitur symptomatibus. Haec

(69) Diss. de tussi convulsiva. Viteb. 1810.

(70) *Diss. sur la coqueluche. Paris* 1812.

(71) *Diss. sur la coqueluche. Paris* 1812.

(72) *Essai sur la toux convulsive des enfans. Paris* 1812.

(73) *Etwas uber d. Quelle, d. Sitz, d. Eigenthumlichkeiten u. Keilmethode d. Keich-oder Blauenhustens d. Kinder. Hadamar* 1813.

(74) *Treatise on the history, nature and treatment of chincough; including a variety of cas. and dissect. Lond.* 1813.

(75) *Diction. des sc méd. T. 6. p.* 313. *Paris* 1813.

(76) *Memoria, cui fu aggiudicato l'* accessit *dalla soc. Ital. delle sc. nel* 29 *novembre* 1814. *Verona* 1815.

(77) *Der Keichhusten, uber seine Erkenntniss, Natur und Behandlung. Leipz.* 1816.

(78) De sede, et natura tussis convulsivae. Prag. 1818.

(79) P. I. Vol. I. §. IX. N. 5. Praesertim relate ad *coqueluche* laude digni sunt Storch, Rosenstein, et Henke.

stadia sunt, *invasionis*, *acmes*, et *declinationis*. *Stadium invasionis* refert febrem catarrhalem, ideoque a multis *catarrhale* dicitur. Infans morosus horret vicissim, et calet. Pulsus fit frequens, durinsculus, oculi splendorem amittunt, lacrymis innatant, nares occluduntur, occurrunt sternutatio, vox rauca, tussis sicca, parum tamen molesta. Dejicitur simul ciborum desiderium, ac somnus irrequietus evadit. Septimo morbi die, raro citius, saepe tardius, febris, sine evidenti evacuatione, eadem ratione decrescit, atque cessat, qua tussis invalescit, ac peculiarem characterem induit. *Stadium acmes*. Praeviis enim ingrato ad epigastrium sensu, titillatione ad guttur, et angustia pectoris, tussiendi percipitur nisus, cui succedit illico exspiratio repetitis conaminibus singultim absoluta. Thorace sic vehementer contracto, et diaphragmate sursum pulso, pulmones in angustum spatium premuntur. Deficit inde spiritus, quem aegrotulus ope inspirationis profundae, diuque protractae, anxie haurire conatur. Ast huic inspirandi conamini, tum impotentia pectus dilatandi, tum constrictio laryngis obstant. Infantes quidem majores, ut pectus facilius dilatare possint, fulcrum, seu punctum fixum quaerunt, ideoque caput muro, aut manus mensae innituntur, atque corpusculum calcitrando concutiunt; verum sine

conspicuo levamine. Ex constrictione gutturis fit, ut aër per angustam glottidis rimam attractus sonum acutum, seu potius ejulatum sui generis excitet, qui falso cum voce asini, aut galli comparatus fuit. Aër vix tanta cum difficultate inspiratus, jam iterum repetitis conaminibus singultim expellitur; sicque exspirationes, et inspirationes vicissim sibi sexies, octies spatio duorum vel trium sexagesimarum horae partium, et ultra succedunt. Durante hac terribili scena aegrotuli facies rubet, livet, frons sudore irroratur, oculi protruduntur, cruor e naribus, ore, interdum ex auribus manat, cor vibrat, flatus expelluntur, atque vomitus res in ventriculo contentas eliciens sequitur. In nonnullis praeterea obveniunt ecchymoses ad palpebras, et albugineam, sternutationes effrenae (80), scissio labiorum cruorem fundentium, urinae, et faecum involuntariae dejectiones, extremitatum frigus, pulsus parvus, contractus, duriusculus, lipothymiae et convulsiones; ne dicamus de suffocatione. Tussis ope nihil obtinetur, nisi frustula muci ex albo flavescentis, interdum coerulei, aut cruenti, ac adeo tenacis, ut nisi

(80) Quinquaginta sternutationes sub quovis paroxysmo numeravi. In schedis Patris mei exemplum comitissae St. Y invenio, quae in quovis insultu centies, et ultra sternutabat.

adstantes parvulis aegrotulis digito ori immisso succurrerent, sputum etiamsi extra os pendulum, per inspirationem iterum retraheretur. Terminato paroxysmo, infantes debiliores animo, et corpore concidunt; alii vero, etiamsi labefactati, paullo post, ac si nil plane contigisset, subridendo ad crepundia se convertunt. Pluri mi tunc cibum, nonnulli potum appetunt. Secunda, et tertia morbi hebdomade paroxysmi diu noctuque, praesertim mane et vespere, omni vel quarta vel dimidia horae parte, nonnunquam adeo regulariter revertuntur, ut temporis punctum futurae invasionis praedici possit (81). Morbum alternis diebus gravius affligere (82) non observavimus. Tertia, quarta, quinta hebdomade paroxysmi in dies rariores fiunt, liberis intervallis ad quinque sexve horas protractis. *Stadium declinationis* tunc ingruit, quo

(81) Nescio quomodo expertus Henke (*Handbuch z Erkenntniss u. Heilung d. Kinderkrankh.* 2. *Aufl.* p. 186) dicere potuerit: « *Eine strenge Regelmossigkeit in dem Eintritte der Anfalle findet nie statt. . . .* ». Jam Storch (*Abh. v. d. Kinderkrankh.* 2. *B.* p. 360) ajebat: « *Sie (die Anfalle) sind aber zuweilen so accurat, dass sie fast gewisse Minuten hatten: wie ich dann einmals bei einem adlichen Kinde angemerket; dass der Sturm justement sich alle funfviertel Stunden geaussert* ».

(82) Rosenstein l. c. Cfr. Blom et Faxe in *d. Berichten an d. konigl. Coll. v. J.* 1769. p. 11, 250.

progrediente inspiratio jam ejulatu illo specifico, de quo supra diximus, destituitur, donec tandem et tussis versus finem secundi mensis evanescat; nisi forte, alieno superveniente morbo, vita periclitetur.

Autopsia cadaverum.

2. Cadavera infantum ex *coqueluche* (seu potius ex morbis *coqueluche* supervenientibus) demortuorum exhibuere serum in ventriculis lateralibus cerebri, venis illius cruore turgidis (83), tracheam lympha coagulabili repletam (84), glandulas bronchiales praeter modum tumidas (85), inflammationem pleurae (86), bronchiorum (87), pulmonum, illorumque cum pleura costali adhaesionem (88), phlogosin superficiei superioris diaphragmatis (89), illius cum pericardio concretionem (90), ruborem paris ner-

(83) Vidi in puella octo annorum: vidit similia Mandruzzato in *Nuovi commentarii di medicina e chirurgia. Padova* 1818, 1.° *semestre.*

(84) In plurimis infantibus reperi.

(85) In infante quindecim mensium, die quadragesimo secundo morbi sub paroxysmo suffocato, inveni.

(86) Watt l. c.

(87) Watt, Marcus, et ego in haud paucis observavi.

(88) In pueris duobus mihi obvenit.

(89) Semel in puella octo annorum.

(90) Memminger in Hufeland's *Journal d. pr. Heilk.* 13. B. 3. *St.* p. 188.

vorum vagi in cavo thoracis decurrentis (91), hepar normale quidem, sed ita in thoracis cavum propulsum, ut regionem mammae dextrae attingeret (92), intestinum colon transversum enormiter dilatatum, contra vero illius partem descendentem coarctatam, ut nequidem digitum attingeret (93). Sat constanter in glandulis, tum pulmonum, tum mesenterii vestigia scrophularum obvenerunt.

(91) Autenrieth in *Tubing. Blattern f. Natur u. Arzneykunde.* 1. *B.* 1. *St* Juvenis magnae spei, Dr. Herrmann Kilian sequentia mihi retulit : « *Ich fand bei funfzehn, an dem Keichhusten verstorbenen, Kindern, dass das Neurolemma des nervi vagi, da wo er den plexus cardiacus posterior bildet, bis herunter zum Diaphragma entzundet war, und dass nebst dem die Marksubstanz selbst eine merkwurdige Veranderung erlitten hatte. Sie sah nehmlich milchblau aus, war bei weitem dichter in ihrer Textur und fuhlte sich fast cartilaginos hart an* » Interea cl. Kruckenberg neque in nervo vago, neque in sympathico magno, neque in phrenico infantum, ex *coqueluche* demortuorum, quid morbosi invenire potuit. (*Jahrbucher d. ambulatorischen Klinik zu Halle* 1820).

(92) In infante bienni contigit.

(93) In quinque cadaveribus, ita ut hoc phaenomenon vix pro accidentali agnoscerem.

§. LXVIII.

CAUSSAE. DIAGNOSIS. PROGNOSIS.

Caussae.

1. Aevo nostro *coqueluche* super universum globum late grassatur; conquerimur in regionibus septentrionalibus (94), conqueruntúrque in australibus (95). Nullum quoque anni tempus illi adversatur; grassatur enim hyeme; et vere, potissimum flante euro, et borea, grassatur aestate, dum dies fervidissimi a frigidis, humidisque excipiuntur, grassatur, et maxime quidem, autumno (96). Subjiciuntur *coqueluche* praeprimis infantes a primo nativitatis anno usque ad se-

(94) WATT (l. c.) asserit, *coqueluche* in regionibus septentrionalibus et frequentius, et majori vi saevire.

(95) Ait PENADA (l. c. p. 5): *« e di più sembra provato ad evidenza, che nei popoli settentrionali la tosse convulsiva sia meno frequente ne' suoi ritorni, meno forte, e terribile nelle sue conseguenze, che ne' paesi posti alla plaga più mite, e meridionale della Francia e dell' Italia ».*

(96) Vilnae *coqueluche* grassabatur an. 1807 mens. octobri, et novembr.; an. 1809 mens. jan, febr, mart.; an. 1813 mense decembri; an. 1814 mense januario; an. 1815 a mense septembr. ad decembrem; an. 1816 a mense jan. ad martium; an. 1819 a mense jan. usque ad octobrem; an. 1820 mense septembr., et octobri; an. 1821 mense aprili; an. 1822 mensibus majo, et junio.

ptimum; serius morbus magis feminas, praeprimis gravidas, et puerperas, adgreditur. Parcet nec divitibus, nec pauperibus. Caussa excitans procul dubio contagium (97), ad cujus tamen, ne dicamus ortum, saltem propagationem, congrua requiritur annua constitutio, qua illius vis modo arcetur, modo sustinetur. Contagium facilius a natu majoribus ad juniores, quam a junioribus ad natu majores propagari videtur (98).

(97) De natura contagiosa *coqueluche* suspicionem manifestans pulchre suo jam tempore dixit Storch (l. c. p. 366): « *meiner wenigen Einsiche nach werden dermaleinst noch gar viele Krankheiten blos dem Anstecken zugeschrieben werden konnen, die wir jetzo noch von einer allgemeinen Ursache herleiten* ». Ac re quidem vera nostro aevo nemo amplius de natura contagiosa *coqueluche* dubitat. Propagatur enim (saepe per ipsos medicos) morbus de aegro ad aegrum, de domo ad domum, de pago ad pagum, ita ut via, quam sequitur, erui, et demonstrari possit, eoque quodam in loco stabilito (in orphanotropheo, instituto, familia, urbe, provincia), vix antea, quin omnes infantes ad illum dispositi aegrotaverint, cessat. Vere hinc dicit Penada (l. c. p. 17): « *La tosse convulsiva, qualora si sia in qualunque modo introdotta in una data popolazione, città, o provincia, non diparte, se non dopo un ben lungo giro di stagioni, e di annate intere* ». Sciendum tamen, Stollium more suo et coqueluche contagium negasse. (Mohrenheim *Wiener Beytrage zur pr. Arzneyk.* 2. *B.* p. 3).

(98) Storch l. c. p. 356.

Viam illi sternunt frigus excalefacto corpore susceptum, et animi pathemata deprimentia (99). Caussa proxima ignoratur. Quaerebatur incassum in insectis (100), in rheumatica materia ad diaphragma deposita (1), in stimulo subtili nervis pneumogastricis, et phrenicis illato (2).

Diagnosis.

2. Est enim *coqueluche* morbus sui generis, neque a morbillis (3), neque a bronchitide (4)

(99) Nemo nisi expertus id crederet, quantum moeror, timor in infantum corpuscula imperium exerceant. Accedit hic, quod fletus peculiari modo partes illas, quae in *coqueluche* maxime patiuntur, exercet.

(100) Linnaeus Diss. exanthemata viva. Upsal. 1757. v. Amoenit. acad. Vol. 5, N. 82.

(1) Stoll ratio medendi. P. V. p. 135.

(2) Hufeland *Bemerk. uber d. Keichhusten* (*in dessen Bemerk. uber d. Blattern*, 2. *Ausg*. p. 484).

(3) Pohl Pr. de analogia inter morbillos, et tussim convulsivam. Lips. 1789 v. *Neue Samml. f. Wundarzte*. 4. *B. N*. 5.

(4) Si opinio ista, a Watt, et Marcus emissa, veritati consona foret, cur, quaeso, in *coqueluche*, loco vocis raucae, bronchitidi familiaris, sonorus ejulatus audiretur? Cur copiosa illa sputa, quae inflammatio membranae pituitariae bronchiorum largiri solet, in *coqueluche* non observarentur? Cur *coqueluche* inducias plurimarum horarum concedere solet, cum bronchitis continuo saeviat? Cur methodus antiphlogistica, qua iste morbus determinatos inter limites rite debellari solet, simili pacto et

repetendus. Proprium illi est, morborum exanthematicorum instar, praescriptum suum curriculum absolvere, cujus ante terminum aegrum quidem interficere, sed neutiquam sanare poteris (5). Nec satis. Sicuti quaevis morborum exanthematicorum epidemia peculiarem solet agnoscere indolem, ita et *coqueluche*. Est enim iste morbus modo *simplex*, modo *complicatus*. *Coqueluche simplex* evolvi solet in infantibus caeterum optima sanitate gaudentibus, et annua constitutione aliis morbis popularibus vix favente. Malum sua stadia regulariter decurrit. Nulla alieni morbi inveniuntur vestigia, quin immo, paroxysmo absoluto, infans vix pro aegrotante haberetur. *Coqueluche complicatus* indolem refert *inflammatoriam*, *gastricam*, et *spasmo-*

coqueluche non fugaret? Provocant ad cadaverum sectiones! Atvero hae nil aliud docent, praeterquamquod *coqueluche* saepe cum bronchilide societatem inire posse. Pulchre WATT, et MARCUS refutaretur a J. G. KOCHLER in diss. de sede, et natura tussis convulsivae. Prag. 1818, et in *Allg. Literatur Zeit. v. Jahr.* 1818. 4. *B. Erganzungsbl. N.* 130.

(5) Non intelligo, virum expertum dicere potuisse: « *se si giunga a tempo della prima ingruenza del morbo, facile cosa ella è, per quanto l'esperienza ci documenta, coi blandi purganti, e seprattutto coi vomitorj di troncar il corso alla sempre lunga e molesta malattia* ». PERADA l. c. p. 20.

dicam. Indoles inflammatoria induitur a *coqueluche*, vel mox a primo morbi initio, vel sub illius curriculo. *Coqueluche* ab initio est inflammatorius in infantibus robustis, plethoricis, annuaque constitutione morbis phlogisticis favente. Primum morbi stadium non amplius febrem catarrhalem, sed potius bronchitidem refert. Si *coqueluche* sub decursu suo per errorem in regimine, et maxime per malam medendi rationem fiat inflammatorius; en nova adoritur febris libera a paroxysmis intervalla adumbrans cum signis bronchitidis, pleuritidis, pneumoniae, et encephalitidis. Nisi tunc illico succurratur, exitus illarum inflammationum, potissimum suffocatio, phthisis pulmonalis, et hydrocephalus evolvuntur. *Coqueluche gastricus* locum obtinet in infantibus voracibus, male nutritis, vermibus onustis, obstructioni alvi obnoxiis, vitam inertem ducentibus, inprimis si genius morborum regnantium fuerit biliosus. Aperitur scena febre catarrhali notis gastricis insignita. Malo ad secundum stadium protracto, major solito invenitur virium jactura, morositas, anorexia, ne dicamus de facie flaviuscula, de linguâ muco obsessa, de halitu oris ingrato, de alvo tarda, de faecibus valde foetentibus, aliisque signis gastricis. Si vermes lateant, somnus quammaxime est inquietus, et aegrotuli

motus convulsivos etiam extra paroxysmum, inprimis circa novilunium, experiuntur. Ne vero a saburris, aut a vermibus, symptomata derives, quae a statu inflammatorio membranae mucosae tubum intestinalem investientis derivanda sunt. Phaenomena, quae in cadaveribus deteximus (6), talem intestinorum statum a *coqueluche* haud alienum esse demonstrant. Concludimus ad illum ex cruciatibus abdominis, praesertim sub attactu; ne dicamus de aliis signis enteritidis catarrhalis. *Coqueluche spasmodicus* sibi eligit infantes sensiles, quondam convulsionibus obnoxios, a diaeta severa, aut ab evacuationibus labefactatos, et sub opere dentitionis constitutos. Ab isto *coqueluche* symptomata nervosa, quae ex affectione inflammatoria encephali, et specus vertebralis pullulant, omnino distinguenda sunt. Distinguuntur utplurimum ob praesentiam febris, et signorum, quae de liquore in cerebro, aut in medulla spinali extravasato testantur. Priusquam vero in variam *coqueluche* indolem inquiramus, morbus iste ab aliis aegritudinibus cum illo, aut fortuito complicatis, aut similitudinem alentibus, discerni debet. Non desiderantur enim epidemiae *coqueluche* cum variolis, morbillis, scarlatina, et parotide (7) so-

(6) Cfr. §. LXVII. N. 2.

(7) Legi de hoc argumento meretur PERADA l. c. p. 12, 38.

cietatem ineuntes. Porro *coqueluche* confundi potest cum *febre catarrhali, morbillis*, et *croup*. A *febre catarrhali* distinguitur *coqueluche* ob tussim hic sat longis intervallis redeuntem, et interdum in primo morbi limine quid specifici habentem. Talis autem tussis conditio et stadio invasionis *morbillorum* propria est. Dubia hinc usque ad tempus eruptionis premere possunt. Quin immo et ultra, si febris morbillosa sine morbillis coram haberetur. Nisi *croup* cum stadio invasionis *coqueluche* complicetur, ob raucedinem, et tussis conditionem facile a *coqueluche* distinguitur.

Prognosis.

3. *Coqueluche* (paucis concessis exceptionibus) semel tantum unum eundemque hominem invadere solet (8). Sopitus tamen, at non plane extinctus, commisso in regimine errore, interdum is recidivam simulando de novo flagrare incipit (9). Sistit *coqueluche* morbum magis

(8) « *In den 38 Jahren, da ich Kranke besucht habe, ist mir Niemand vorgekommen, der mehr als einmal mit dem Keichhusten befallen gewesen wäre* ». Rosenstein l. c. p. 391. Idem testatur Hillary *on the air and diseases of Barbados* p. 45.

(9) Tale exemplum et nuper in puero septenni vidi, qui dum a *coqueluche* levatus videretur, lavato pavimento, iterum eo extorqueri incepit. Et Morris narrat, quod in-

molestum, rebellem, ac commiserationem excitantem, quam revera periculosum. Nostro saltem aevo pestilentiales illae epidemiae, quas historia narrat (10), non obvenerunt, ac tabulis mortuariis *coqueluche* millena funera adscribentibus (11) ob faciles in diagnosi errores, coecam fidem tribuere nequimus. Sunt interea variae rerum positiones ab aegrotorum aetate, et constitutione, a genio morbi epidemico, ab anni tempore, ab aliis aegritudinibus, a symptomatibus quibusdam, et a medendi ratione provenientes, quae *coqueluche* periculosum reddere queunt. Ita, quo junior aegrotulus, eo periculosior morbus. Infantes ubera adhuc sugentes saepissime moriuntur. Infantes a parentibus valetudinariis ortum ducentes (12), thorace deformi instructi (13), et admodum graciles quammaxime patiuntur. Epidemiae interdum (*coque-*

fantes, qui *coqueluche* in autumno perpessi sunt, subsequente vere iterum in eundem morbum relabuntur. (*Med. Obs. and inquiries. T.* 3. p. 281).

(10) Sprengel l. c.

(11) Referente Rosenstein (l. c. p. 396), in Suecia ab a. 1749 ad a. 1764 a *coqueluche* 43,393 infantes trucidati fuere; quod faceret omni anno 2712.

(12) « *I fanciulli, che nascono da genitori tisici, o malaticci corrono sempre pericolo maggiore di rimanere vittima della tosse convulsiva* ». Penada l. c. p. 19.

(13) Cfr. Storch *Jahrg V.* p. 107, 261.

luche simplicis) adeo benignae obveniunt, ut in ampla licet urbe ne unum funus numerari possit. Contra aliae (*coqueluche* cum complicatione inflammatoria, gastrica, spasmodica) plurimis infantibus infensae evadunt. *Coqueluche* in hyemem incidens plura pericula minari solet, ac raro ante reditum aestatis plane evanescit. Timendus praeprimis est *coqueluche*, qui cum dentitione, scrophulis (14), rhachitide (15), et morbis exanthematicis copulatur. Constat vero, *coqueluche* a variolis nonnunquam tueri (16), hocque exanthema interdum illius suspendere curriculum (17). Et impetigines (tinea capitis, psora) quandoque vim *coqueluche* in-

(14) Memor esto, fere in omnibus cadaveribus illorum, qui cum *coqueluche* interiere, notas scrophulosas obvenisse.

(15) « . . . . *wie denn insonderheit angemerkt, dass die mit der Engellandischen Krankheit umgehende Kinder gar leicht daran sterben* ». Storch l. c. p. 361.

(16) Ghiliani (*Breslauer Samml.* in 8. *Versuch.* p. 671) asserit: *doch hatten die meisten den Vortheil, dass sie von denen Pocken, welche zu der Zeit und forthin noch stark im Gange waren, und da fast kein Haus war, da nicht einige daran darnieder lagen, verschonet blieben* ».

(17) « *Verfallen sie aber gleichwohl in die Blattern; so steht der Husten so lange stille, bis die Blattern ins Dorren gerathen, alsdann zeigt er sich mit desto grosserer Heftigkeit und drohet auch Gefahr* ». Storch l. c. p. 362.

fringunt (18). Epistaxis, sub paroxysmo mechanica vi expressa, indifferens est, secus autem, si extra paroxysmum accidat. Haemoptysis, paroxysmi effectus, vix mali quid portendit; contra vero si sub libero intervallo contingit; phthiseos enim minatur periculum. Convulsiones solius paroxysmi sociae, si infans fuerit robustus, morbum potius leniunt; alias mortem properant. Miliaria utplurimum levamen afferunt Displicet status leuco-phlegmaticus aegri a morbi initio. Absentia vomitus morbum utplurimum magis rebellem reddit. Nocet tamen vomitus, dum post pastum urgens aegrotulum necessario nutrimento defraudat. Lenis diarrhoea, quatenus vires non infringit, pro salutari habenda. Quaevis porro epidemia propriam semioticam agnoscit. Symptomata, quae ex statu inflammatorio viscerum nobilium, et adhuc magis illa, quae ex reliquiis inflammationum emergunt, praeprimis timenda sunt; hinc symptomata bronchitidis, pneumoniae, encephalitidis, phthiseos, hydrothoracis, et hydrocephali. Haec symptomata cum

(18) LENTIN Memorab. p. 36. THILENIUS *med. Bemerk* p. 294. Acta mea clin. a. 3, 6. p. 72. Et PENADA l. c. p. 18. « *Se nel tempo, in cui il fanciullo, ovvero l'adulto è attaccato dalla tosse convulsiva, gli si manifestano alla pelle, o la crosta lattea, o pustule, o altre impetigini, è cosa utile.*

perpetua esse soleant, patet, securitatem maxime ex laudabili aegrotuli extra paroxysmum statu proficisci (19). Neminem, cui intervalla libera fuerunt, sub paroxysmo, etiamsi vehementissimo, unquam mori vidimus. Vidimus autem (veritatis amor confessionem extorquet) bene multos ab artis nostrae infaustae conaminibus trucidatos, quod praeprimis usui insano specificorum tribuendum est.

§. LXIX.

CURA.

Prophylaxis.

1. *Prophylaxis* consistit in fuga contagii (20). Sani hinc ab aegrotantibus, et utrique a suspectis, et a convalescentibus separandi sunt. Summa quoque supellectilis, et vestium infectarum

(19) Pulchre, ut semper, STORCH. (l. c. p. 363): *Wenn Kinder zwischen den Sturmen frey um die Brust sind, nicht rocheln, keinen kurzen Athem, kein Fieber, guten Appetit, ruhigen Schlaf, offenen Leib haben, so ist es eine Anzeige, dass die Krankheit bald ihren Abschied nehmen werde*».

(20) «*Man verhütet diesen Husten leicht, wofern man nur zur Zeit, wo er herrscht, auf alle Weise der Anstekkung zu entkommen sucht*». ROSENSTEIN l. c. p. 397.

ratio habenda est (21). Vigente *coqueluche* epidemico, parentes, et institutores cura duplici invigilent, ne infantes errores in diaeta committant, ne corpus exaestuent, ne frigori sese exponant, ne severis punitionibus subjiciantur (22) etc. *Fumigationes ex pice navali*, aut ex *terebinthina* (23), vias aëreas irritando nocere

(21) « *Sappiamo infatti, nè credo inopportuno di ripeterlo, che la sola promiscua stazione degli attaccati dal morbo coi sani, il solo mangiare, il bere negli stessi vasi sono altrettanti motivi di comunicare la tosse convulsiva da soggetto a soggetto; e lo stesso avviene dal decumbere nello stesso letto, usare degli abiti, ed utensili senza le debite precauzioni; io vorrei in somma, che si usassero ancò per la tosse convulsiva epidemica tutti quei sanitari regolamenti, che furono attivati tanto providamente per avventura pei colti dal vajuolo naturale* ». Penada l. c. p. 41.

(22) Animi pathemata peculiare imperium in *coqueluche* exercere vel ex eo patet, quod terror pro auxilio hujus morbi habitus fuerit: « alterum, inquit Willis (l. c. p. 53) pro tussi puerorum convulsiva remedium esse solet, ut *subito quodam timore afficiantur*, hinc cum medicamenta minus efficiunt, apud vulgus in praxi familiare est, ut pro terriculamento, dum molendinum ingens cum stridore, et rotarum adspectu horribili circumagitur, affectus grani sive frumenti receptaculo imponantur, indeque morbi hujus subita curatio nonnunquam contingit ».

(23) Watt l. c. (Vas pice repletum ope ferri candentis eousque circumagitur, donec usque fumus inde emergens cubiculum repleat).

possent. Idem de potu infusi *rosmarini sylvestris* (24) expectandum. Vaccinam a *coqueluche* tueri, illumque mitigare (25), fabula est.

Cura coqueluche simplicis.

1. *Coqueluche simplex*, secundum statum hodiernum scientiae nostrae, optime curatur, dum fere *naturae committitur*. Officium medici in eo consistere debet: (a) ut *debitum regimen diaeteticum* praescribat; (b) ut *symptomata*, quoadusque fieri licet, *leniat*; utque (c) invigilet, ne *alienus morbus sese insinuet*.

(A) *Regimen diaeteticum primi stadii* illi febris catarrhalis (26) simile est. Aegrotulis lactantibus ubera rarius porrigenda, ac aqua saccharata pro potu exhibenda. Aetate provectiores a victu animali, coffea, thea fortiori abstineant, ac jusculis avenaceis, hordeaceis, amygdalinis, prunis coctis, pomis assatis nutriantur. Temperatura cubiculi esto diu noctuque aequalis,

(24) « *Herr v.* Linné *berichtet in seiner Westgothischen Reise, dass der gemeine Mann ihn mit Vortheil bei seinen Kindern gegen den Keichhusten gebraucht habe* ». Rosenstein l. c. p. 397.

(25) Cleeve in Doring *Journ. f. d. neueste Holland med. u. chir. Literatur.* 1. *B.* 4. *St. N. I* Oers in *phys. and med. Journ.* 1802 *novemb.* Moutan in Sédillot *Journ. de méd.* 1812. p. 384.

(26) P. I. Vol. I. Cap. VI. §. LXVI.

ac modica inter decimum quartum, et decimum sextum gradum thermometri Reaumurii. Optandum, ut aegrotulus decumbat, scopo circa septimum diem lenem transpirationem ope potus infusi florum sambuci nigrae, vel tiliae europaeae obtinendi. Ingruente *secundo stadio*, infans, quo junior, eo diligentius a custode experto, haud pusillanimi curandus, ut, scilicet adventante paroxysmo, corpusculo debita positio concilietur, lapsus impediatur, atque pituita suffocationem minitans digiti ope ex ore extrahatur. Nec mora in lecto, nec, favente anni tempore, illa in cubiculo amplius requiritur. Jamque juscula ex gallinis parata, pinguedine expertia cum oryza, et dum appetitus viget, pulmenta, cerebrum, et glandula thymus vitulorum, cristae gallorum, ova sorbilia concedi possint. Sit tamen coena semper levis. Quo magis aegrotulus nutrimenta vomitu rejicit, eo saepius victus porrigi debet. Quondam lac asininum pro specifico habebatur (27); et gene-

(27) « *Ich habe oben erinnert, dass man diesem Husten den Namen des Eselhustens beigelegt; in Absicht dieses Namens fand sich ein gewisser Eselstreiber ein, derselbe beredete die Leute, dass die Mittel vom Esel in dieser Krankheit unvergleichliche Wirkung thaten. Er gab demnach den Kindern Eselsmilch zu trinken . . . Das Lacherlichste dabei war, dass auch die kranken Kinder den Esel kussen mussten* ». STORCH l. c. p. 377.

ratim lac in *tertio morbi stadio* optimum nutrimentum sistit.

(B) *Ad symptomatum quod spectat levamen*, multum fieri nequit. Interim in *primo morbi stadio* febris, et tussis temperari possent ope solutionis *nitratis potassae*, vel in *decocto orchidis morionis*, *althaeae*, *seminum lini*, vel in *emulsione amygdalina*, additis syrupis consuetis. Conspicuas tamen nitratis potassae doses, ob suspicionem, quod febris quidam gradus ad morbi solutionem requiri possit, non suademus. Cum obstructio alvi plerumque mala adaugeat, illi vel *clystere emolliente*, vel *solutione mannae* occurrendum. *Pediluvia* tussim saepe augent. Circa septimum diem transpirationis opus *diapnoico* ob tussim mucilagini, et oleo nupto (28) sustinendum. *Stabilito stadio secundo*, jam valedicendum rebus mucilaginosis, et oleosis, quatenus vires ventriculi infringunt. Conducunt potius acriora, dulcibus tamen mixta, e. c. *pulpa cepae assatae cum melle virgineo* (29). Si stomachus languet, vermiumque latentium suspicio habetur, alvus

(28) R. Mucilaginis gummi arabici unciam semis: olei amygdalarum dulcium, syrupi athaeae àà drachmas duas: aquae flor. sambuci unciam un., et semis. D. S. saepe cochl. coffeanum. (Pro infante unius vel duorum annorum).

(29) PENADA l. c. p. 27.

ope radicis *rhei* (30), vel *calomelani* (31) leniter movenda. Rejectione muci aegre procedente, inprimis si natura in vomitu excitando segnis sit, *emesis* bis terve de hebdomade excitata levamen affert. Optime ad hunc scopum aut radicis *cephaëlidis ipecacuanhae* (32), aut *vinum antimoniatum* HUXHAMI (33), aut

(30) Pro infante quatuor annorum : R. Rad. rhei scrupulum unum : mellis virginei unciam semis. Ebulliant c. s. q. aquae communis per aliquot horae momenta. Colat. unciarum trium. D. S. Capiat omni tertia hora cochl. majus.

(31) E. c. grana tria pro infante ejusdem ut supra aetatis; sed intelligitur pro unica vice, nam repetitae etiamsi minores calomelanos doses, ptyalismum, et irritationem systematis vasorum lymphaticorum gignere possent.

(32) Uno ore celebratur a BASSERVILLE (quaestio medica an tussi puerorum clangosae, vulgo *coqueluche*, emesis? Paris. 1752), a MILLAR (*Obs. on the asthma and hooping-cough*), a ROSENSTEIN (l. c. p. 402), a PERADA (l. c. p. 25) etc., qui ait: « *Esclusa per me adunque ogni altra sorte di emetizzante sostanza, condotto da ben lunga sperienza stabilisco fermamente che la sola radice di ipecacuana polverizzata, e data in sostanza è da preferirsi a qualunque altro emetico* ». (Dosis circiter granum un. pro quovis aetatis anno numeratur, nil vero nocet vel parum excedere).

(33) R. Vini antimoniati HUXHAMI drachmam un. : syrupi althaeae unciam un. M. D. S. (pro infante duorum annorum) cochlear coffeanum ad vomitum usque repetitum.

sulphur auratum antimonii (34) inserviunt. Si aegrotulus ante *coqueluche* eruptionibus cutaneis fuerit obnoxius, si tales eruptiones ingruente *coqueluche* evanuerint, sique genius morborum regnantium sit rheumaticus, ad *vesicatorium* (35) sterno, vel inter scapulas applicandum, aut ad unctionem regionis epigastricae ope *unguenti* ex *axungia porcina*, et *tartrate stibii*, *et potassae* parati (36), confugere licet. Ne tamen credas tali unguento virtutem specificam adversus *coqueluche* inesse (37). Obstat

(34) R. sulphuris aurati antimonii granum un.: mucilaginis gummi arabici scrupulum un.: syrupi simplicis drachm. duas: aquae destillatae unciam. M. D. S. (pro infante duorum annor.) cochlear coffeanum ad vomitum usque, vase prius probe agitato.

(35) Commendantur vesicatoria inter alios a DE MEZA, diatribe N. 3. PALDAMO l. c. C. 5, et in HUFELAND'S *Journ.* 3. *B.* p. 171.

(36) En formulam inventoris cl. AUTENRIETHII (*Leichte Heilart d. Krampf-oder Keichhustens d. Kinder.* v. auctoris ipsius *Versuche f. d. prakt. Heilkunde.* 1. *B* 1 *Heft.* p. 127). R. Axungiae porcinae unciam unam: tartari emetici drachm. un., et dimidiam. M. terendo fiat unguentum, ter de die ad magnitudinem nucis avellanae illiniendum, donec non solum pustulae, sed et exulceratio appareat. Pustularum illarum imago invenitur in FEILER'S *Padiatrik.* *Sulzb.* 1814.

(37) Exceptis allatis indicationibus, ubi unguentum AUTENRIETHII, sicuti quivis alius stimulus externus, conducit,

praeterea illius usui, utpote saevos dolores excitanti, aegrotuli magna sensibilitas. Quamobrem inter auxilia externa potius arrident mitiora *unguenta* (38) columnae vertebrali illinita, *allium* plantis pedum admotum etc., et quidem maxime scopo impatientiae parentum satisfaciendi. In *tertio morbi stadio*, si vires languerent, *infuso frigido cinchonae* (39), *gelatina lichenis islandici* (40), *ferro* (41), *decocto satu-*

nil peculiare inde observare potui; qua in re, excepto Nolde (v. Hufelands *Journ.* 1811 *Oct.* p. 81), verisimiliter omnes medici mecum conveniunt. Et virtus partes genitales utriusque sexus specifice aggrediendi, quae huic unguento ab auctore tribuitur, mihi suspecta est: quoties enim ad illas partes pustulas vidi, toties infantes regionem epigastricam unguento contaminatam scalpsisse, ac dein manus conspurcatas pudendis admovisse verisimile erat.

(38) E. c. unguentum nervinum, oleum macis expressum, balsamus vitae Hoffmanni.

(39) Quamvis Murray (Progr. de tempore corticis peruviani in tussi convulsiva exhibendi. Goett. 1776) maturum cinchonae usum suadeat, attamen propria experientia edoctus sum, nos potius consilium illorum sequi debere, qui hoc pharmacum in declinatione morbi commendant. Loquor inprimis de Stollio (rat. med. P. II. p. 183), et de Aaskowio (Act. Reg. soc. med. Havn. T. I. p. 284). Celebratur in Gallia syrupus adversus *coqueluche* (*sirop contre la coqueluche*), qui paratur ex cinchona, ipecacuanha, et opio. (*Dict. des sc. méd. T.* 6. p. 234).

(40) Alii *lichenen pyxidatum* laudant. (V. *Hist. de la soc.*

rato radicis smilacis chinae cum lactis tertia parte (42) succurere solent. *Aërem rusticanum* omni alii auxilio anteponimus.

Cura coqueluche inflammatorii.

3. Quoties *coqueluche indolem inflammatoriam* manifestat, toties salus a *methodo antiphlogistica* pendet. Quae propositio de *omni stadio* morbi valet, et quidem non ad morbum ipsum debellandum, sed ad complicationem abigendam. Quamobrem illico a methodo antiphlogistica desistendum, dum morbus ad simplicitatem reductus est. Symptomata bronchitidis *venae sectionem* (43) (a qua aetas

R. de méd. ad an. 1777, et 78. p. 294, ad an. 1779. p. 268). Forbes l c.

(41) Stancer in *Med. chir. Abh. d. med. chir. Gesellsch. in London. A. d. Engl. ubers v.* Osann. *Berl.* 1811. (vitriolum martis). Roger's v. *med. Repository* 1816, et Hufeland's *Journ.* 1816. *Aug.* p. 110. (vinum chalybeatum, ad guttas quinque omni secunda hora).

(42) Fatetur de hoc decocto Werlhoff (Commerc. litt. Norimb. 1733, p. 173), illud vix unquam permittere, ut aeger ex tussi moriatur.

(43) Non provoco ad Watt, et Marcus, quippe qui phlebotomiam ob proprias de *coqueluche* hypotheses proponunt, sed provoco ad Sydenhamium (opp. p. 248, 394, 780), ad Stollium (Rat. medendi. P. II. p. 181), ad Aaskowium (Act. soc. med. Havn. T. I. N. 24), necnon ad propriam experientiam.

aegrotuli minime absterrere debet) exposcunt. Post venae sectionem (si opus fuerit, etiam repetitam) ad hirudines (44) pectori applicandas, confugiendum. Et *nitras potassae* cum *regimine universali antiphlogistico* non negligenda; item *sinapismi* (45) ad plantas pedum, suras, et brachia. Ab emeticis usque ad extinctionem status inflammatorii abstinendum est (46). Quodsi *coqueluche* inflammatorius neglectus fuerit, ac methodus antiphlogistica non solum amplius non conduceret, sed vires potius infringeret, de *exitu*, seu *transitu inflammationis in alios morbos* haud dubitandum. Tunc auxilia novis malis accommodata, quaeque in doctrina hydrocephali, hydropis pleurae, et phthiseos ex vomica recensentur, in usum ducenda. *Bronchitidem* vero *chronicam* saepe

(44) Cfr. Hufeland's *Journ.* 3. *B.* p. 171.

(45) Pelargus (Storch) *med. Jahrgange. P. III.* p. 287.

(46) Grave damnum inde vidi, dum scilicet medici aegrotulis, quibus aliunde cruor ad caput, aut ad thoracem, praetermodum ruebat, emetica ob id, quod generatim in *coqueluche* commendantur, exhibebant. Barbaria! Non deberent tamen ignorare, Storchium (l. c. p. 377) jam dudum emeticorum usum limitasse, dicendo: « *Wiewohl nun diese Art, durch Brechen zu kuriren, nicht uberall gluckliche Folgen hat, und zu befurchten ist, dass die Wallungen nach der Brust dadurch mochten vermehrt werden . . .* ».

hujus phthiseos larvam induere, pluries edocti sumus; atque tunc usu continuato *nitratis potassae*, et *foliorum digitalis purpureae* (47), et interdum sola *aqua selterana* cum lacte tepido (48) infantes a specificorum irritantium usu interitui proximos ex orci faucibus eripuimus. Profuit nonnunquam et *decoctum radicis polygalae senegae*. A *calomelano* (49) nunquam obtinuimus effectum.

Cura coqueluche gastrici.

4. *Cura coqueluche gastrici* a resolventibus incipitur. Alii muriatem ammoniae, oxymel scillae, polygalam senegam, sulphur auratum antimonii adhibent; nos solutionem *tartratis stibii, et potassae* in minimis dosibus porrectam omni alii resolventi anteponimus. Eodem dein pharmaco, dosin tantum augendo, ad vomitum eliciendum, et alvum sollicitandam utimur. Quodsi a remediis specifice in tubum in-

(47) Commendatur a DRAKE in KUHN's *phys. med. Journ.* 1800. p. 583, illamque sub rerum positione hic indicata interdum cum magno successu adhibui.

(48) Miror non magis commendari, cum ALBERTI l. c. illius jam injecerit cum debita laude mentionem. Addo lac tepidum, ne frigus aquae injuriam inferat.

(49) Laudatur in HUFELAND's *Journ.* 7. *B.* 2. *St.* p. 91. Alii laudant cum opio (STROM in Act. R. soc. med. Havn. Vol. IV. p. 329).

testinalem agentibus hujus sequeretur irritatio, etiamsi haec per augmentum symptomatum gastricorum palam fieret, illico ab emeticis, et purgantibus abstinendum, et ad mucilaginosa, et oleosa, nec non ad *hirudines* superficiei abdominis admovendas confugiendum. Debellata sic complicatione, morbus ut *coqueluche* simplex tractatur.

Cura coqueluche spasmodici.

5. *Coqueluche spasmodicus* illa exposcit pharmaca, quae ob hypothesin, omnem *coqueluche* esse convulsivum, cum tanto aegrorum damno generaliter usurpata fuere. In ipso enim *coqueluche* spasmodico illa remedia non indiscriminatim adhiberi possunt. Sic *opio* plane locus non datur, nam sputum supprimit, vomitum salutarem cohibet, et vires imminuit (50). Nec istis malis per sic dicta *corrigentia* obviam ire

(50) Storch jam *theriacae* usum in *coqueluche* vituperavit (l. c. p. 372). Maxima pars optimorum de hoc morbo scriptorum opii haud meminit. Nec verbum de illo profert Rosenstein. Penada ait: *« pure avendo osservato in pratica che questo rimedio (l' oppio) sopprime in gran parte quella tanto benefica separazione per l' anacatarsi di questa tenacissima linfa nella tosse convulsiva, quindi singolarmente ne' primi studi di questo cruccioso malore, fu quasi sempre da me escluso un tal remedio, o almeno cautamente e parcamente adoperato »*. p. 30. Nescio hinc,

licet (51). *Hyoscyamus* a plurimis commendatus (52) nunquam nobis satisfecit. *Atropam belladonnam* (53) in una epidemia cum magno

quid de contrariis observationibus Henke (l. c. p. 203), Matthaei (Hufeland's *und* Himly's *Journ.* 1810 *sept.* p. 113), et Muller (ibid. 1810 *sept.* p. 113) cogitandum sit.

(51) Qui opium in *coqueluche* commendaverunt, illud fere semper conjungebant aut cum *gummi Senegal* (Demachy *Manuel de pharmac. Paris* 1788), aut cum *moscho*, *et camphora* (Haen opusc. ined. P. I. 1. N. 25), aut cum *elixirio pectorali Ph. Danicae*, et *naphtha nitri* (Jacobi in Vogel *Bibl. I. B. p.* 279), aut cum *radice ipecacuanhae* (Hufeland's *Journ.* 3. *B.* p. 171). Quamvis pluries pulverem Doweri in usum traxerim, attamen nunquam boni quid inde evenisse vidi.

(52) V. Hufeland's *Journ.* 4. *B.* p. 158, 645. 7. *B.* 2. *St.* p. 91. Fischer *Klin. Annal. v. Iena* p. 81. Schneider in *Annal d. Heilk.* 1811. *Jun.* p. 506.

(53) Radix commendata fuit a cl. Schaeffer: *Beschr. u. Heilart d. gewohl. Kinderkrankheiten.* 25. *Abschn.* Cfr. ejusd. *Volkskrankh.* 1806 *Sept.* p. 82, et Hufeland's *Journ.* 6 *B.* p. 260 Item volumina annorum 1811 *aug.* p. 11, 48. 1812 *jul.* p. 9. Dosis pro infante quatuor annorum granum dimidium bis de die. Suadet Schaeffer, ut longe major dosis usque ad obnubilationem visus, et siccitatem faucium adhibeatur. Laudes ejusdem radicis atropae belladonnae cecinerunt Widemann (Hufeland's *Journal.* 11. *B.* 2. *St.* p. 169. 22. *B.* 2. *St.* p. 158), et Michaelis (ibid. 1812. *Febr.* p. 22).

successu (54), in sex aliis incassum (55) adhibuimus. Ulterioribus experimentis *viscum quercinum* commendamus (56). Interea tutissimus est *moschi* (57) usus, praesertim in infantibus

(54) Acta mea clinica. Vol. 3. p. 16.

(55) Isto major non datur testimonium de diversitate epidemiarum *coqueluche*.

(56) Hoc pharmacum commendatum, ut dixi, a Willisio (Pharmac. rational. Vol II. p. 62), et a Baglivio (Prax. med. Cap. de tussi) cum mihi tam egregie contra tussim nerveam inservisset (Cap. XIV. §. LXV), illud et in *coqueluche* novis experimentis submittere statui. Semel solummodo id faciendi sese obtulit hucusque occasio. Puer septennis jam ultra dimidium annum *coqueluche* laborans mihi eo magis phthiseos timorem incutiebat, cum jam semel bronchitide chronica laboraverit, nuncque sputa cruenta, febricula continua, sudores nocturni, macies, et debilitas urgerent. Debellata prius per digitalem, et squam selteranam febre, illico tussim cum *visco quercino*, quater de die ad grana quindecim, superbibendo decoctum ejusdem saturatum, aggressus sum, et quidem tanto cum successu, ut sumto per nonnullos dies hoc remedio, aeger laetus mihi obviam venerit, exclamando: gratias pro pulveribus! Revera spatio trium hebdomadum, perfecte sanus evasit.

(57) *Julapium e moscho*, familiare est *coqueluche* in Anglia auxilium (Rosenstein l. c. p. 399). Laudatur a Fullero in pharmacopoea extemporanea p. 206. Item ab Homio (Kirkland diss. de pertussi in Websteri medicae prax. system. T. 2. p. 146). Hufeland (*Bemerk. uber d. Keichusten.* l. c. p. 441), et Berger (Act. soc. med Havn.

valde sensibilibus, urinam copiosam excernentibus, et extremitates frigidas habentibus. Et *asa foetida* sub clysterum forma, vigentibus convulsionibus, non negligenda (58). Ne vero credas convulsiones, et lipothymias semper exposcere pharmaca excitantia. Interdum enim aura frigida (59), et frigoris ad pectus applicatio (60) terribilia haec symptomata debellant.

Alia pharmaca.

6. Et alia pharmaca adversus *coqueluche* adhuc commendata fuere, quae neque omnino ignorare, neque sine discrimine adhibere juvabit. Spectant huc: *saponaria officinalis* (61),

T. I. p. 315) maximas doses (drachmam de die) exhibebant. Sequenti formula ego utor (pro infante duorum annorum): R. Moschi grana duo: mucilaginis gummi arabici, syrupi rosarum aa drachmas duas: aquae rosarum unciam un. M. D. S. omni secunda hora cochlear coffeanum, agitato vase.

(58) Scrupulus pro dosi, cum vitello ovi, et infuso flor. chamomillae.

(59) Sicuti in variolis, ita in *coqueluche* infantes vidi, qui in cubiculo calido convulsiones patiebantur, quibus aura frigidiuscula auxilium fuit.

(60) Vallée in *Journ. de méd. T.* 27. p. 336. (epithemata frigida sub sterno). Haec methodus et inter Aethiopes in America in usu est (Valentin *Recherches historiques sur le croup* p. 129).

(61) Thom *Erfahr. u. Bemerkungen.* p 196 (extractum).

conium maculatum (62), *narcissus pseudonarcissus* (63), *majorana* (64), *mesembryanthemum crystallinum* (65), *nicotiana* (66), *guajacum officinale* (67), *cardamine pratensis* (68), *phellandrium aquaticum* (69), *strychnos nux vomica* (70), *crocus sativus* (71), *ledum palustre* (72), *lactuca virosa* (73),

(62) Ranoë in act. R. soc. med. Havn. T. I. p. 338. IV. p. 97. Butler l. c. Hufeland's *Journ.* 9. *B.* 3. *St.* p. 87.

(63) Du-Fresnoy *des propriétés du narcisse prés, rhus radicans. Paris* 1788 (extractum).

(64) Stern in Hufeland's *Journ.* 9. *B.* 3. *St.* p. 146.

(65) Wendt in Hufeland's *Journ.* 9. *B.* 3. *St.* p. 29. Et *Annalen* etc. p. 72 (extractum).

(66) Thilenius *med. u. chir. Bemerk.* p. 294. Gesner *Beobachtungen.* 1. *B. N.* 20. Hufelad's *Bemerkungen* p. 446.

(67) Veizhanz l. c. Hufeland's *Bemerk.* p. 426.

(68) Comhaire in *Société d'émulation de Liège* 1812 de Veillecheze in *Journ. de méd. continué.* T. 16. p. 427.

(69) Stern l. c. p. 145.

(70) Hufeland *Bemerk.* p. 446. Michaelis in Hufeland's *Journ.* 3. *B.* p. 190 (extractum).

(71) Hargens in Hufeland's *Journ.* 7. *B.* 2. *St.* p. 91.

(72) Linnaeus Diss. Ledum palustre. Vide Amoenitates acad T. VIII. N. 156.

(73) Gumprecht v. Hufeland's *Journ.* 1814 *octobr.* p. 109 (Dosis tertia vel dimidia pars grani, ter quater de die). Kruckenberger *Jahrbucher d. ambulatorischen Klinik in Halle* 1820 (extractum).

gelatina animalis (74), *fel tauri* (75), *castoreum* (76), *cantharides* (77), *phosphorus* (78), *acidum hydrocyanicum* (79), et *muriaticum* (80), *aether muriaticus* (81), *murias barytes*

(74) Heinecken in *Allgem. med. Annalen. April.* p. 32.

(75) *Allgemeine deutsche Biblioth.* 57 *B.* p. 434.

(76) Horn's *Archiv.* 1810 *jul.* p. 303. Morris *medical. obs. and inquiries* p. 281.

(77) Hufeland *Bemerk.* p. 435, et *Journ.* 15. *B.* 3. *St.* p. 159. Wolff ibid. 4. *B.* p. 644. Huggens ibid. 7. *B.* 2. *St.* p. 92. Ploucquet Sylloge observatiuncularum mixtar. Tub. 1701. p. 13. Forbes l. c. Adhibent tincturam ad guttas quatuor — octo — quater in die. Si clarissimi Viri scirent, quot aegri *coqueluche* laborantes per administrationem hujus pharmaci (aetati infantili nentiquam accommodati, semper periculosi, et per hypothesin introducti) a medicis praxin secundum praecepta diariorum exercentibus necantur, poeniteret sane ipsos, illius publicam injecisse mentionem.

(78) Loebenstein - Loebel *Erkenntniss u. Heil. d. haut. Braune.* (Non satis fuit puerorum tubum alimentarem per cantharides erodere, requirebatur aliquid, quod illum etiam adureret. Bone Deus!).

(79) Fautores jam incipiunt, et hoc venenum infantibus administrare. Vale conscientia!

(80) Thiel v. *Salzburg. med. chir. Zeitung.* 1813. N. 30. p. 77.

(81) Werlhofius (*Hannovr. Magaz.* 80. *St.* 1768) cum successu adhibebat. R. Syrupi corallorum uncias octo: spiritus salis dulcis unciam un. M. D. S. cochlearia duo coffeana mane, totidemque vespere.

(82), *oxydum zinci* (83), *plumbum* (84), *sulphur* (85), *sulphuretum potassae* (86).

(82) Hufeland *Bemerkungen* p. 430.

(83) Hufeland *Bemerk.* p. 441. De Meza in Act. R. soc. Havn. Vol. II. p. 36, 334. Tode *med. Bibl.* 7. *B.* p. 568. Winckler in Hufeland's *Journal.* 2. *B.* p. 453.

(84) Forbes l. c. Sauvages Nosolog. T. I. p. 651 (saccharum saturni).

(85) Quarin Animad. in divers. morb. chron. p. 36 (parum vel nil praestat). Sic praescribebat: R. Florum sulphuris drachmam un.: gummi arabici, tragacanthi āā drachm. un. et semis: extracti liquiritiae, sacchari āā drachm. duas: kermetis grana duo (usque ad quatuor). M. f. pulvis.

(86) Chaussier *Remède spécifique contre le croup, et la coqueluche. Annuaire de la soc. de méd. du departem. de l'Eure a.* 1810. p. 154. *Dict. des sc. méd. T.* 6. p. 321. Hinze in Hufeland's *Journ.* 1821 *septbr* p. 70 Bis de die a granis sex ad grana decem (Quis misellos infantes cum tali merda excruciaret!).

V. Tosi Revisor Archiepisc.

V. Gillius Pr. ac R.

Imprimatur.

V. Bessone pro M. Cancellaria.

ADDENDA

AD PARTIS SECUNDAE VOLUMEN SEPTIMUM.

Pag. 80. N. 2. *Literaturae phthiseos pulmonalis* adde: Abercrombie *outline of an inquiry on the pathologie of consumtive diseases* (*The Edinburgh medical and surgical Journ.* 1822 *jan.*). Weber *Grundsatze der Consumtions-Krankheiten des Lungenorganes, der Lungenschwindsucht und ihrer Behandlung. Giesen* 1823.

Pag. 156. Et *Aegypti clima* phthisi laborantibus commendatur a Ridchardson (*Travels in Egypt and Palaestina. Vol. I.* p. 392).

Pag. 213 (47). De phthisi pulmonali ex frustulo ossis incongrue deglutiti, ac tandem rejecti lege Achard in *Nouv. annales de la soc. de méd. pratique de Montpellier.*

Pag. 214 (60). Et homines bombycibus operam navantes, phthisi pulmonali multum obnoxios esse refert Patissier (*Traité des maladies des artisans. Paris* 1822).

Pag. 219 (79). Abscessuum pulmonis binis in locis inter costas prominentium, ac cum successu apertorum mentionem injecit J. Betty (Froriep l. c. 4. *B.* p 231 sub inscriptione incongrua: *Ein merkwürdiges Empyem* (?) *geheilt*).

Pag. 225. N. 12. Rogers vermes in sputis phthisicorum detexit. (Froriep l. c. 2. B. p. 239).

Pag 238 (24, 25). Doleo Carsoni experimenta (*sur l'élasticité des poumons* , *etc.*) teste Williams (*Journ. univ. des sc. médicales* 1824 *mars.* p 353) haud confirmari, alias consilium illius aërem in *unam* thoracis cavitatem

introducendi, ut pulmo ejusdem lateris motu orbetur, sicque quietis ope sanetur, ac deinde peracta tali pacto illius sanatione, vulnus claudendi, ac in altera thoracis cavitate eandem operationem reiterandi, ingeniosum foret.

Pag. 249. Arbitror, exempla empyematum sanatorum, et haec inter illud, quod a F. Acero narratur (*Decadas de medicina y chirurgia practicas. Vol.* 7. p. 327), aut ad abscessus pleurae, aut ad hydropem acutum thoracis spectare.

Pag 256 (66). *Mixtura Griffithii* nuperrime laudatur a Gunthegg (*Rhein. Jahrb.* 7. *B.* 1. *Heft.*).

Pag. 257 (69). De *subfumigiis* phthiseos pulmonalis remedio praeterea locuti sunt: Fr. Home (*clinical experiments* 1780. p. 119); J. Mudge (*a radical cure of catarrhous cough* 1782. p. 74); Gilchrist (*The use of sea-voyages in medicine and particularly in consumption.* p. 129, et suppl. p. 230, 239); B. Rush (*Cases and cure of pulmonary consumption; in medical inquiries. Vol.* 2).

Pag. 258 (70). A. Crichton *practical observations on the treatment and cure of several varieties of pulmonary consumption and on the effects of the vapour of boiling Tar in that disease. Lond.* 1823.

Pag. 358 N. 6. De paracenthesi thoracis legi meretur Larrey *Mémoires de chirurgie, etc.* Operationem illam inter incolas insularum *Sandwich*, ad sanguinem per vulnera in thoracis cavum extravasatum extrahendum, usitatam esse, lego (Froriep l. c. 1. *B. N.* 16).

Pag. 338 N. 3. De officio musculorum thoracis sub opere respirationis, et sermonis, deque nervis illis inservientibus ex peculiari columna medullae spinalis sub ponte Varolii ortum ducente, et nervum durum paris septimi, n. glosso-pharyngeum, n. vagum, n. accessorium Willisii, n.

phrenicum, et nervos externos thoracis largiente, pulchre scripsit. C. Bell (*Philosophical transactions of the R. society of London for the Y.* 1822).

Pag. 379. N. 1. Genuini asthmatis doctrinam exposuit H. Hoffbauer. (*Ein Beytrag zur Diagnose und Aetiologie des asthma spasmodicum chronicum siccum.* V. Hufeland l. c. 1824 *marz.*).

Pag. 416 (61) De asthmate a fulminis ictu sanato lege *Hamb. Magaz.* 6. *B.* p. 483.

Pag. 426 (55). De tussi rebelli *ambustionis* ope sanatae vide *Hamb. Magazin.* 4. *B.* p 539.

Pag 487. N. 6. Quodsi in rebus medicis a priori judicare, aut singulae observationi fidere liceret, propositum *gaz oxydum nitrosum* in *coqueluche* adhibendi (*The american medical Record. Vol. V.*) saltem inter infantes aetatis provectioris, suffragium meum obtineret.

ERRATA.

Pag. 393 lin. 11, verba: *Agitatio pectoris* transferenda sunt in secund. col. sub *Asthma*; et verba: *Interdum potius apnoea* in prim. col. sub *Suffocatio spasmodica*.

INDEX RERUM

QUÆ

IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Nazionale V. E. III
NAPOLI

